PUBLICATIONS DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE N° 18

RAURAVĀGAMA

VOL. I

édition critique

par

N. R. BHATT

INTRODUCTION:

LES ĀGAMA ÇIVAÏTES

par

JEAN FILLIOZAT

INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE

PONDICHÉRY

1961

RAURAVĀGAMA

VOL. I

édition critique

par

N. R. BHATT

INTRODUCTION:

LES ĀGAMA ÇIVAÏTES

par

JEAN FILLIOZAT

INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE

PONDICHÉRY

1961

Printed in India

At the Vasanta Press,
The Theosophical Society, Adyar, Madras 20

RAURAVĀGAMA

VOL. I

रौरवागमः

प्रथमो भागः

INTRODUCTION

LES ĀGAMA ÇIVAÏTES

Les Āgama çivaïtes forment une partie jusqu'à présent très négligée de l'ensemble des littératures sanskrites. Nombre de manuels ne les mentionnent pas. C'est le cas, par exemple, de celui de A. B. Keith, *A History of Sanskrit Literature* (Oxford, 1928). Winternitz n'a pu leur consacrer qu'un paragraphe et quelques notes dans sa grande *History of Indian Literature* [1]. Il croyait que seulement des fragments de vingt de ces textes, sur 28 de la liste traditionnelle, avaient été conservés. Il ignorait que plusieurs textes entiers avaient déjà été publiés. Ils l'avaient été en effet dans des éditions en caractères " grantha " qui échappaient la plupart du temps aux indianistes.

Au vrai, ce n'était pas à ces derniers que les éditions en question étaient destinées. Elles étaient à l'usage, en pays tamoul, des fidèles çivaïtes parmi lesquels la tradition de leurs doctrines et de leurs rituels était vivante. Et ceci, précisément, leur donne une grande importance pour la connaissance de la religion çivaïte toujours en vigueur. Ils étaient, et ils demeurent, employés tout spécialement par les prêtres officiants des temples çivaïtes du pays tamoul, les *gurukkaḷ*, car ils décrivent entre autres choses leur liturgie.

C'est J. N. Farquhar qui a recueilli le plus de renseignements épars sur ces textes [2], mais il n'a pas connu, lui non plus, les éditions existantes. Les travaux de Schomerus [3], fondés sur une littérature capitale mais mal analysée, n'ont jeté sur les Āgama que peu de lumière.

La principale utilisation qui en a été faite jusqu'ici est due aux archéologues et historiens de l'art. La littérature des *Āgama*, en effet,

[1] Traduction anglaise revue par l'auteur, Calcutta, 1927, t. I, p. 588.

[2] *An Outline of the Religious Literature of India*, Oxford, 1920.

[3] *Der Śaiva Siddhānta*, Leipzig 1912.

contient des descriptions détaillées des règles de fondation et de construction des temples et de fabrication des images divines. Gopinatha Rao et Krishnasastri, qui disposaient des éditions en *grantha* et de manuscrits, les ont largement utilisés dans leurs ouvrages classiques d'iconographie.[1] De même Acharya dans ses multiples ouvrages sur le *Mānasāra* et l'architecture [2]. Mme Stella Kramrish dans son *Hindu Temple* [3] et d'autres auteurs s'y sont souvent référés. Récemment M. D. N. Shukla en a traduit et publié de nombreux passages dans son *Vāstu-Śāstra, Hindu canons of Iconography and Painting* [4].

De fait les Āgama sont des sources capitales pour l'identification des types de temples et des images divines qui les ornent. Dans le Sud de l'Inde auquel, comme on sait et comme nous le verrons clairement, ils appartiennent plus particulièrement, la confrontation de leurs descriptions précises des images avec les images elles-mêmes est indispensable pour déterminer la nature et la signification de la plupart de celles-ci. Ils manifestent entre eux des divergences de détail et les figurations diffèrent parfois des normes qu'ils enseignent, mais les concordances l'emportent encore largement sur les divergences. L'iconographie çivaïte est dans son ensemble conforme à leurs données.

Les exposés qu'ils consacrent à la description des représentations divines sont de formes analogues à ceux des chapitres similaires de l'*Agnipurāṇa* dans la littérature hindouiste, ou à ceux de la *Sādhanamālā* parmi les textes bouddhiques. Cette dernière a permis, depuis Alfred Foucher [5] une étude précise de l'iconographie bouddhique tantrique à de nombreux auteurs [6]. Or les *Āgama* sont aussi des *Tantra*.

Āgama s'oppose à *Nigama* comme *Tantra* à *Veda*. *Nigama* est attesté depuis Pāṇini (VI, 3, 113) comme synonyme de *Veda*. Quoique beaucoup moins employé, ce terme peut toujours remplacer celui de *Veda*, jusque

[1] Gopinatha Rao, *Elements of Hindu Iconography*, Madras, 1914-16, Krishnasastri, *South-Indian Images of Gods and Goddesses*, Madras, 1916.

[2] Prasanna. Kumāra Acharya. *An Encyclopaedia of Hindu Architecture*, Vol. I-VII, Oxford, 1927-1946.

[3] Calcutta, 1946.

[4] Gorakhpur, 1959.

[5] *Etude sur l'iconographie bouddhique*, Paris 1905.

[6] Principalement Benoytosh Bhattacharya. *The Indian Buddhist Iconography*, Oxford 1924.

dans un nom propre comme celui de Vedāntadeśika qu'on appelle aussi Nigamāntadeśika. Si le *Veda*, le " Savoir " est *Nigama*, c'est soit qu'on prend *nigama* dans le sens d'établissement définitif ou de certitude, soit qu'avec le *Śabdakalpadruma* on l'interprête comme étant " ce par quoi on apprend, on sait " (nigamyate jñāyate anena iti nigamaḥ).

L'*āgama*, en tout cas, est la " tradition ". Le *Śabdakalpadruma* encore le définit ainsi : " Il est venu de Celui qui a cinq bouches et il est dans la bouche de Celle qui est née de la Montagne et il est ce que reconnaît Vāsudeva, c'est pourquoi il est *āgama* " [1]. Cette définition s'applique spécialement au *śaivāgama* enseigné à Pārvatī par Śiva aux cinq bouches. Vāsudeva, c'est-à-dire Viṣṇu-Kṛṣṇa, étant intégré dans la hiérarchie çivaïte mais au second rang.

Ces *Śaivāgama* sont en principe composés de quatre pāda: *Vidyāpāda*, la doctrine, *kriyāpāda*, le rituel, *caryāpāda*, le comportement et *yogapāda*, la discipline psychophysiologique. Il en est de même, en principe également, des *Tantra*. Le nom de ceux-ci désigne proprement l'enchaînement d'un tissu ou d'une composition. Il est interprété dans les Āgama comme s'il était formé de la réunion des racines *TAN* " étendre " et *TRĀ* " sauver ". " Il développe les sujets étendus relatifs aux essences et aux formules et fait le salut; c'est pourquoi il est appelé *tantra* " [2].

En fait, les deux dénominations d'*āgama* et de *tantra* désignent le même genre de textes et, si *tantra* est plus usité dans le Nord et *āgama* dans le Sud, les *Āgama* du Sud reçoivent couramment aussi la désignation de *Tantra*.

Les deux dénominations s'appliquent encore éventuellement l'une et l'autre aux textes de même nature que possèdent de leur côté les vishnouites et qui portent plus habituellement le nom de *Saṃhitā*, " collections " [3]. *Āgama*, *Tantra* et *Saṃhitā*, distingués ou confondus, représentent, en tout cas, les manuels religieux techniques de l'hindouisme en tant

[1] *āgataṃ pañcavaktrāt tu gataṃ ca girijānane* |
mataṃ ca vāsudevasya tasmād āgamam ucyate ||

[2] *tanoti vipulān arthān tattvamantrasamāśritān* |
trāṇaṃ ca kurute yasmāt tantram ity abhidhīyate ||

Kāmika, éd. de Kumbhakoṇam, p. 6. De même avec menues variantes *Ajita*, Kriyāp., I.

[3] Même composition en principe (et en fait avec des répartitions diverses des matières) dans les chapitres, dans les *Saṃhitā* des vaiṣṇava que dans les *Śaivāgama* et les *Tantra*. cf. O. Schrader. *Introduction to the Pāñcarātra and the Ahirbudhnyasaṃhitā*, Madras, 1916, p. 22.

que distinct du brahmanisme ancien au rituel védisant. D'où leur importance, qui a été trop longtemps méconnue, parce qu'une grande partie des savants s'est intéressée d'abord aux origines des religions de l'Inde et à leurs formes les plus anciennes plutôt qu'à leur état de développement, de foisonnement et de vie présente.

Ces textes sont, en effet, les traités techniques des croyances et des pratiques religieuses. Pour tendre à une connaissance et à une compréhension complète des religions il est indispensable d'en faire l'étude approfondie. Les autres catégories de textes hindouistes, beaucoup plus connus et généralement plus attrayants ne suffisent pas, quelle que soit leur importance, à présenter tous les aspects de l'hindouisme. Ces autres catégories de textes sont tout d'abord les *Dharmaśāstra* qui contiennent la Smṛti, le rappel à l'esprit et l'interprétation d'une connaissance traditionnelle de l'ordre des choses, du Dharma, tant cosmologique, que social et éthique. Ce sont aussi les *Purāṇa*, recueils des histoires anciennes qui décrivent les évènements ou les exploits qui ont eu lieu au cours du jeu de l'ordre des choses, dans le monde, chez les Dieux, les souverains et les sages. Ce sont les épopées, le *Mahābhārata* surtout, relatant, toujours par rapport à l'Ordre des choses, les évènements humains héroïques, et montrant la part de l'intervention de Dieu dans le monde. Ce sont encore les oeuvres des philosophes, commentant les textes anciens qui font allusion à l'essence des choses et disputant entre eux. Ce sont enfin des textes védiques, la *Śruti* ou l'érudition, *Veda* ou " Savoir " proprement dit et les textes brahmâniques liés au *Veda*. Mais cette littérature, qui est la plus ancienne, tout en gardant par parties une importance fondamentale n'est plus utilisée dans son ensemble et ne vit plus dans l'hindouisme que comme un élément toujours considérable, mais devenu résiduel. Les rites védiques et brahmaniques anciens, destinés à assurer la régularité des phénomènes naturels et la prospérité des hommes, surtout les grands rites solennels, ne sont plus pratiqués. Le transfert de l'idéal humain, attesté depuis les *Upaniṣad*, de la jouissance à la connaissance de l'Être et à la connaissance de soi-même en tant que participant de cet Être, puis le développement de l'inclination ardente de la *bhakti* vers ce même Être en tant que Dieu suprême, ont donné lieu à des rituels nouveaux, rituels de symbolisme et d'adoration, auxquels s'ajoutent des méthodes de refaçonnement de l'individualité psychique. C'est tout ce qui concerne ces rituels

et ces méthodes qui forme le sujet des *Āgama*, *Tantra* et *Saṃhitā*. Les autres textes hindouistes moins techniques—et c'est par là qu'ils sont plus attrayants—enseignent les idées philosophiques, les croyances religieuses et les légendes correspondantes, mais ne font que des allusions aux détails de l'exercice de la religion ou n'en contiennent que des descriptions partielles et occasionnelles. Toutes ces littératures se complètent donc mutuellement et doivent être parallèlement recueillies et constamment confrontées.

Les *Āgama* et les textes similaires ne faisant, de leur côté la plupart du temps que des allusions aux légendes dont ils décrivent l'illustration par les images, c'est aux *Purāṇa*, les principaux recueils de ces légendes, qu'il faut recourir. Ceux qui les contiennent font partie des grands *Purāṇa* classiques, tels que le *Liṅga-*, le *Kūrma-*, le *Vāmana-*, le *Padma-* ou le *Skanda-*, et aussi des *Upapurāṇa*. Elles se rencontrent en outre dans l'innombrable littérature des *Sthalapurāṇa* ou *Māhātmya*, consacrés aux lieux saints particuliers et dont une partie est incorporée dans les grands *Purāṇa* et les *Upapurāṇa*, voire dans le *Māhābhārata*. Elles se rencontrent enfin dans les *Purāṇa* et les *Māhātmya* écrits dans les langues des régions où se trouvent les lieux saints correspondants.

Dans ces conditions l'Institut Français d'Indologie a entrepris à Pondichéry non seulement la recherche des *Āgama* et la préparation d'une série d'éditions que la présente publication du *Rauravāgama* inaugure, mais encore le dépouillement des légendes sanskrites et tamoules susceptibles de compléter leurs données et le relevé photographique systématique des images existantes. La publication des premières confrontations de textes âgamiques et pourâniques avec la documentation figurée commence dans la revue *Arts Asiatiques* par l'étude de la *liṅgodbhavamūrti* et doit être suivie immédiatement de celle des *bhikṣāṭana* et *kaṅkālamūrti*.

Mais un autre intérêt encore s'attache à l'étude des Āgama, particulièrement des *Śaivāgama*. Les anciens royaumes du Sud-Est Asiatique, Cam, Khmer ou Javanais et Soumatranais, ont largement emprunté à l'Inde des conceptions et des rituels çivaïtes auxquels répondent chez eux des monuments traités dans leurs styles propres et non pas imités de l'Inde, mais reflétant nettement une profonde influence indienne. Or les religions dans ces pays ont changé et réduit l'hindouisme à l'état de survivances. Au Campa, les cultures chinoise et viêtnamienne ont supplanté la civilisation came. Au Cambodge, le bouddhisme des

Theravādin a remplacé l'hindouisme et le bouddhisme du Mahāyāna. En Indonésie, l'Islam a recouvert le passé lié à l'hindouisme et au bouddhisme. L'explication des monuments de ces contrées ne peut donc se trouver dans les traditions qu'elles présentent aujourd'hui. La masse des inscriptions sanskrites anciennes répandues dans la péninsule indochinoise, particulièrement au Cambodge et au Campa et en Indonésie jusqu'à Kelamantan (Bornéo), supplée en grande partie à l'extinction des traditions relatives aux monuments et à la culture de leurs constructeurs. Elles sont complétées par les inscriptions qui voisinent avec elles et sont composées dans les diverses langues des royaumes anciens. Mais la littérature épigraphique fournit surtout des allusions qu'il est nécessaire d'interpréter. En ce qui concerne les principes de figuration et les techniques de culte, c'est à l'Inde seule, et à la littérature spécialisée qui leur correspond dans l'Inde, qu'on peut demander les enseignements susceptibles de donner le sens des constatations archéologiques. Les inscriptions sanskrites du Cambodge nous désignent d'ailleurs elles-mêmes leurs sources: ce sont les textes de l'hindouisme que nous connaissons, les *Veda*, mais plutôt en tant que fondements généraux de savoir que dans leur forme textuelle, les *Dharmaśāstra*, les Epopées, les *Purāṇa*, voire les enseignements d'un Śaṃkara [1] et les *Āgama* auxquels il est fait plusieurs allusions. Une de ces allusions est précise. Elle se rapporte au *Pārameśvara* mentionné plusieurs fois dans des contextes çivaïtes et qui doit être le *Pārameśvarāgama*. Nous n'avons pas encore retrouvé ce texte lui-même. Nous possédons seulement, édité par Kṛṣṇaśāstrī à Devakottai en 1924, le *Vidyāpāda* du *Mataṅgapārameśvara* qui est un *upāgama*. Mais le *Pārameśvara* est aussi un des *āgama* que, sans apparemment le posséder encore, la communauté des Liṅgāyat mentionne comme un des textes fondamentaux sur lesquels s'est appuyé son fondateur ou rénovateur Basava, au XII siècle.

A côté des textes fondamentaux des *Âgama*, il existe encore une abondante littérature sur le rituel çivaïte, qu'on trouvera fréquemment utilisée dans les notes de l'édition, qui suit (par Aghoraśivācārya, Somaśambhu etc. . . .), et qui est contemporaine d'une grande floraison de constructions et de figurations çivaïtes dans l'Inde et aussi au Cambodge

[1] Cf. G. Coedès, *Inscriptions du Cambodge*, t. 1, 1937, p. 37 et préface à R. V. Joshi, *Le rituel de la dévotion kṛṣṇaïte*, Pondichéry, 1959, p. iii note 3.

et complète ou éclaire les indications des autorités scripturaires plus anciennes.

L'époque de rédaction des *Āgama* est incertaine, surtout si on veut considérer celle de chacun en particulier. Il apparaît en effet, que leur groupe, du moins la partie que nous en connaissons, a été constitué de textes qui, tout en ayant pu être composés indépendamment les uns et des autres, n'ont pas été conservés tels quels intégralement mais ont subi des modifications de présentation lorsqu'on a voulu les recenser et les classer. Il ne semble pas qu'il y ait eu des remaniements poussés jusqu'à l'unification des données des divers textes, mais des passages de nombre d'entre eux mentionnent ou même énumèrent les autres. Il est donc évident qu'au moins ces passages ont été rédigés après la réunion de tous en corps classé.

Leur classification d'autre part, n'est pas toujours la même dans toute l'école âgamique. La liste donnée par l'*Ajita* (*Kriyāp.*) qui les répartit selon les cinq bouches de Śiva qui les ont énoncés, est différente de celle qui est courante dans la tradition de l'école du Śaivasiddhānta fondée sur les Āgama. La liste de l'*Ajita*, en effet, est la suivante:

Enoncés par la bouche Sadyojāta: *Vijaya*, *Pārameśvara*, *Niśvāsa*, *Prodgīta*, *Mukhabimba*,
par Vāmadeva: *Siddha*, *Santāna*, *Śarvokta*, *Candrajñāna*, *Vimala*
par Aghora : *Svāyambhuva*, *Vīra*, *Raurava*, *Makuṭa*, *Kiraṇa*
par Tatpuruṣa : *Lalita*, *Anala*, *Vātula*
par Īśāna : *Kāmika*, *Yogaja*, *Cintya*, *Kāraṇa*, *Ajita*, *Dīpta*, *Sūkṣma*, *Sahasra*, *Aṃśumat*, *Suprabheda*.

Or dans le *Pauṣkarabhāṣya* (page 1) l'ensemble des *Āgama* est désigné par: *Kāmikādivātulānta*, ce qui se réfère non pas à la liste précédente mais à la suivante donnée couramment:

Enoncés par Sadyojāta : *Kāmika*, *Yogaja*, *Cintya*, *Kāraṇa*, *Ajita*
par Vāmadeva : *Dīpta*, *Sūkṣma*, *Sahasra*, *Aṃśumat*, *Suprabheda*
par Aghora : *Vijaya*, *Niśvāsa*, *Svāyaṃbhuva*, *Anala*, *Vīra*
par Tatpuruṣa : *Raurava*, *Makuṭa*, *Vimala*, *Candrajñāna*, *Bimba*
par Īśāna : *Prodgīta*, *Lalita*, *Siddha*, *Santāna*, *Śarvokta*, *Pārameśvara*, *Kiraṇa*, *Vātula*.

Ce dernier ordre est suivi dans une liste des *Āgama* mis en rapports avec les divers membres du corps anthropomorphique de Śiva. On remarquera

que ceux qu'elle fait énoncer par la bouche Sadyojāta sont ceux que la liste de l'*Ajita* fait venir de la bouche Īśāna, et qu'elle attribue à la bouche Vāmadeva ce que l'*Ajita* rapporte aussi à la bouche Īśāna, les séries étant par ailleurs rompues dans les attributions des autres textes aux autres bouches. Les classements reflètent donc des opinions différentes chez les érudits çivaïtes et non une tradition fixée dès élaboration des textes. Les éléments actuellement recueillis ne sont donc pas dans leur présentation originelle, ce qui ne veut pas dire que leur teneur n'est pas ancienne.

Pour évaluer l'ancienneté des enseignements consignés dans les *Āgama* nous disposons de quelques données inégalement significatives. Les références aux *Āgama* ou aux doctrines des *Āgama* dans les textes tamouls ont été invoquées pour marquer l'époque où les *Āgama* devaient déjà exister, mais les opinions des auteurs ne se sont pas accordées sur les dates des textes tamouls impliquant ou censés impliquer l'existence des *Āgama*. La question est à reprendre mais aujourd'hui avec plus d'espoir qu'auparavant. Certaines dates ont pu être déterminées, comme l'a montré M. Kârâvêlane à propos de *Kāreikkālammeiyār* [1] et on peut envisager une reconstitution au moins partielle de la chronologie des textes tamouls dont les auteurs sont connus et en rapport avec les lieux et les règnes historiques.

Une autre constatation s'impose. Comme nous l'avons fait observer nous même dans l'introduction de l'ouvrage de M. Kârâvêlane sur *Kāreikkālammeiyār*, nombre des dénominations qu'emploie la sainte çivaïte pour désigner Śiva s'accordent avec celles qu'on trouve dans des textes tels que le *Kumārasaṃbhava* de Kālidāsa. Or ces dénominations se rapportent aux attitudes, aux attributs, aux ornements de Śiva. Elles font voir que dès les IVè et Vè siècles de l'ère chrétienne des aspects de Śiva qui sont ceux que décrivent en détail les *Āgama* et qui se rapportent aux légendes correspondantes d'une partie des *Purāṇa* étaient déjà conçus dans la tradition çivaïte et connus aussi bien dans la littérature tamoule que dans la littérature sanskrite. Ceci ne signifie pas nécessairement que les *Āgama* étaient déjà rédigés mais rend vraisemblable qu'ils aient pu l'être ou au moins indique la période dans laquelle leur élaboration a eu les plus grandes chances de s'imposer pour codifier la matière déjà très complexe qui était familière aux poètes. Ce qui nous manque surtout pour préciser des époques d'origine et d'élaboration

[1] Publications de l'Institut Français d'Indologie n°1.

des textes c'est la littérature des premiers temps de la formation de l'hindouisme. Brusquement nous sommes mis en présence de la littérature que l'hindouisme a définitivement adoptée en dehors de la littérature védique et brahmanique. Nous n'avons pas ses premiers essais mais seulement leur aboutissement, tel que les milieux religieux érudits l'ont fixé dans leurs travaux de collection et de classification. Enfin une autre donnée nous permet encore de localiser dans le temps l'élaboration de certains au moins des *Āgama*, mais elle est plus imprécise que les précédentes et a surtout une autre utilité, celle de nous indiquer l'extension dans l'espace géographique de la connaissance et de l'autorité de ces textes. En effet, la tradition du çivaïsme du Kāśmīr, le *Trika*, lequel a commencé à s'organiser vers 800 en école particulière, se réfère à l'*Āgamaśāstra*. Le terme d'*āgama* est interprété là comme se rapportant à la venue des enseignements à travers les âges, de maître à disciple. depuis leur énoncé par Śiva. L'*Āgamaśāstra* comprend les *Śivasūtra* considérés comme révélés par Śiva lui-même à Vasugupta, aux origines de l'école. Ce texte ne fait pas partie de la collection des *Āgama* en honneur dans le Sud de l'Inde mais plusieurs autres ouvrages qui se trouvent dans cette collection sont également compris dans l'*Āgamaśāstra* du Kāśmīr, à en juger par leurs titres et aussi par la concordance déjà reconnue du texte de l'un d'eux, un *upāgama* et non un *āgama*, le *Mṛgendra*, qui a été édité à la fois au Kāśmīr et au pays tamoul.

Les autres textes dont les titres au moins se retrouvent de part et d'autre sont le *Mataṅga*, le *Naiśvāsa* (*Niśvāsa* dans la liste du Sud) et le *Svāyambhuva* [1]. Une connaissance au moins partielle de la littérature des *Āgama* est donc attestée au Kāśmīr. Cependant c'est essentiellement au Sud de l'Inde et plus particulièrement au pays tamoul que les *Śaivāgama* se présentent comme formant un corps d'Ecritures faisant autorité, quoique, comme nous l'avons rappelé plus haut, les Liṅgāyat du pays kannaḍa ne les aient pas ignorés.

Leur rédaction même a sûrement été faite, au moins en partie au pays tamoul. Comme le montreront plusieurs notes de M. Bhatt dans la présente édition [2] certains mots du texte sanskrit sont en fait des transpositions de mots tamouls et certains passages obscurs en sanskrit deviennent

[1] Titres tirés de la liste donnée par J. C. Chatterji, *Kashmir Shaivism*, Śrīnagar, 1914, p. 8.

[2] Cf. p. 65 n. 9; p. 79 n. 9; p. 86 n. 17; p. 92 n. 9; p. 99 n. 9.

clairs si on s'avise qu'ils ont été conçus en tamoul et transposés ensuite, plutôt que traduits, en sanskrit.

En outre, le sanskrit des *Āgama*, ainsi que l'a noté M. Bhatt [1], ne suit pas strictement les règles du classississime pâṇinéen. Le fait n'est pas propre au sanskrit rédigé dans le Sud, car maints autres textes rédigés par des Tamouls sont exactement conformes à la norme traditionnelle de l'école de Pâṇini et, en maintes régions autres que le pays tamoul les écarts par rapport à cette norme se constatent, l'exemple le plus célèbre et le plus frappant étant à cet égard celui des textes bouddhiques fortement contaminés de moyen-indien, au point que leur dialecte a reçu la dénomination de sanskrit bouddhique hybride. Dans les *Āgama* la contamination constatée est tamoule et fort légère, même relativement exceptionnelle. Quoiqu'il en soit, les écarts par rapport aux règles de Pâṇini ne sont pas habituellement des fautes accidentelles, ils sont assez constants pour représenter un usage du milieu où les textes ont été rédigés.

La comparaison du *Raurava* avec les autres *Āgama* a mis en lumière nombre de divergences, tranchant avec la concordance générale. Elle nous a valu les notes abondantes de M. Bhatt et les citations qu'il a faites en attendant la publication des textes encore inédits ou peu accessibles.

Cette édition n'est donc pas la simple impression d'un texte particulier, mais représente le début d'une entreprise systématique d'élucidation de l'ensemble de la littérature âgamique. Au point où elle est arrivée cette entreprise et la matière considérable sur laquelle elle s'appuie déjà montrent qu'il serait prématuré de prétendre dès aujourd'hui tirer des conclusions sur maintes questions qu'elle soulève. La première tâche qui s'impose est de rassembler et d'ordonner l'immense matière qui s'offre à nous.

Par exemple, les relations de la littérature âgamique avec l'école çivaïte, aujourd'hui dominante dans le pays tamoul, du Śaivasiddhānta, sont certaines mais elles restent à préciser. Un des traités classiques fondamentaux de cette école, le *ÇivañāNapōtam* de Meykaṇṭa Tēvar se présente comme un développement de douze stances sanskrites données comme tirées du *Rauravāgama*. Pourtant ces stances ne se sont jusqu'ici retrouvées dans aucun des manuscrits de ce texte.

[1] Cf. notamment p. 69 n. 6.

Nous avons vu déjà que les relations de la même littérature avec l'ensemble des oeuvres des saints çivaïtes tamouls n'étaient pas encore élucidées, mais que leur étude offrait d'encourageantes perspectives.

La position des textes âgamiques et de l'hindouisme ritualiste dévot et symboliste, par rapport à la tradition védique est aussi à préciser. Comme on le verra par des notes de M. Bhatt [1] des *mantra* appartenant à la tradition védique sont utilisés. Par ailleurs les liens avec les spéculations brahmaniques sont en maints endroits évidents, quoique les idées et les pratiques nouvelles priment et remplacent celles du vieux brahmanisme. La littérature tardive du Śaivasiddhānta a parfois elle-même traité la question des positions respectives du védisme et du çivaïsme et l'a fait par rapprochements d'extraits choisis des *Āgama* et de la littérature afférente. Tel est le cas de la *Varṇāśramacandrikā* [2] composée par l'école de Dharmapuram laquelle met en lumière la primauté de la Connaissance et de la Dévotion çivaïtes, *jñāna* et *bhakti*, sur l'Erudition védique, et laquelle oppose la *bhukti*, jouissance de ce monde obtenue par les rites védiques, à la *bhakti*, dévotion à Dieu exaltée par les pratiques çivaïtes et qui donne le pas à la religion sur la naissance.

Dans certains cas, déjà d'importantes notions nouvelles apparaissent. Par exemple, dans l'appendice II, page 195 et suivantes, M. Bhatt a pu montrer que certains textes de notre collection d'*Āgama*, mais certains seulement, traitaient le culte du Soleil comme partie intégrante du culte quotidien de Śiva. C'est là un exemple, s'ajoutant à bien d'autres, de l'adoption mais de la réduction à ses normes, par le çivaïsme de cultes qui ont pourtant des origines ou des affinités extérieures.

La recherche systématique dans le domaine des *Āgama* çivaïtes et de l'ensemble des textes similaires des autres traditions hindouistes, sans délaisser les textes qu'il est déjà de règle d'étudier et dont l'élucidation est loin d'être achevée, s'impose donc aujourd'hui et la présente édition vise à inaugurer l'effort nécessaire à leur utilisation pour une connaissance plus approfondie et plus complète de l'hindouisme de l'Inde et des contrées où sa culture a été connue.

J. Filliozat

[1] Par exemple page 25 n° 20.

[2] par Tiruvambala deśika, éd. de Māyāvaram, 1930.

MANUSCRITS DU RAURAVĀGAMA UTILISÉS POUR LA PRÉSENTE ÉDITION

1. **A:** Ms. sur ôles; 40×3·5 cm; 121 fol; 7 lignes par page; car. grantha. Copiste: Subban, fils de Rāma vādyār. Possesseur: Śiva Śrī Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, Dist. de Tañjāvūr. Transcription achevée le 27-11-1957 par P. Nīlakaṇṭha Śarmā.
   Contenu:
   (1) *Sūryapūjāpaṭala.*
   (2) *Paṭala* 1-47 du *Raurava*, *kriyāpāda*.
   (3) „ 1-3 et vers 1-41 du 4ème *paṭala* du *Vidyāpāda*.
   (4) „ 1-20 du *Rauravottara*, *pratiṣṭhātantra*.
   (5) Deux *paṭala* sur *cūrṇotsava* et *pañcākṣaravidhi*.

2. **B:** Ms. sur papier en nāgarī; copié par K. Rājagopāla Śarmā. Possesseur: Śiva Śrī Svāminātha Śivācārya, Dharmapura Ādhīnam, Dharmapuram, Dist. de Tañjāvūr. *Sūryapūjāpaṭala* à la fin.

3. **C:** Ms. sur papier, en grantha, appartenant à Subrahmaṇya Gurukkaḷ, KuNRakkuṭi. Contient les *paṭala* du *Raurava*, *kriyāpāda* et portion du *Vidyāpāda* que dans **A.** Le *Rauravottara* ne s'y trouve pas.

4. **D:** Ms. sur papier en grantha; contenant 10 *paṭala* du *Raurava*, *kriyāpāda*; copié sur un manuscrit sur ôles chez Nāgaliṅga Subrahmaṇya Gurukkaḷ à KīLmaṅgalam, par J. Viśvanātha Gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam, Dist. de Madurai.

Manuscrits du *Rauravāgama, Vidyāpāda* de l'Oriental Research Institute, University of Mysore

5. Ms. n° 258, *Āgamārthasaṃgraha*; ôles; 78 fol; Nandināgarī, petite écriture cursive, ancien, légèrement endommagé. *Rauravasūtra-saṃgraha* ou *Vidyāpāda* du *Rāravāgama*, commence au folio 9*a*, ligne 6 et finit au folio 12, ligne 15.

6. Ms. n° B. 776; papier; 20×16 cm; 14 lignes par page; car. kannaḍa, cursif; le *Rauravasūtra-saṃgraha* (*Vidyāpāda* du *Rauravāgama*) commence page 26 et finit page 47.

Notes sur la " Table des Āgama et des Upāgama "

[1] *Śaivabhūṣaṇa*: द्विलक्षम्.

[2] *Ajita*: प्रभुः.

[3] *Ajita*: वीणाख्यम् et शिवोत्तरम् au lieu de वीणाशिखोत्तरम्.

[4] *Ajita* omet सन्ततिः.

[5] *Ajita*: त्रिलक्षम्; *Pūrvakāraṇa*: सहस्रम्.

[6] *Ajita*: सुदीप्तः.

[7] *Suprabheda*: सुरोद्भवम्.

[8] *Ajita*: सुधाबिम्बम्.

[9] *Śaivabhūṣaṇa*: चतुः कोटिः.

[10] *Kāraṇa* et *Kāmika*: शर्वरुद्रः.

[11] *Cintya*: चतुर्वक्त्रः.

[12] *Ajita*: विद्येशम्; *Kāmika*: द्विष्टम्.

[13] *Kāmika* et *Suprabheda*: नियुतम्.

[14] *Cintya*: पार्वतीश pour पार्वती.

[15] *Kāmika*: ईशानः.

[16] *Kāmika*: शब्दम्; *Makuṭa*: अब्जम्.

[17] *Uttarakāraṇa*: मानवोद्भूतम्.

[18] *Uttarakāraṇa*: मरुतम्.

[19] *Kāmika*: अक्षतम्; *Ajita*: अमृतम्; *Makuṭa*: क्षतम्; *Suprabheda*: मृतम्.

[20] *Śaivabhūṣaṇa*: भवः.

[21] *Uttarakāraṇa*, *Ajita* et *Makuṭa*: अजितम्.

[22] *Ajita*: अङ्गसंज्ञम्; *Suprabheda*: अमलम्; *Kāraṇa*: मण्डलम्.

[23] *Ajita*: विशुद्धम्.

[24] *Uttarakāraṇa*: हस्तशुद्धम्.

[25] *Ajita*: शङ्खम्.

[26] *Kāmika*, *Makuṭa* et *Suprabheda*: अम्बुः.

[27] *Kāmika* et *Suprabheda*: अग्रः.

[28] *Kāmika* et *Kāraṇa*: प्रकारणम्.

[29] *Cintya*: अंशुमत्काश्यपम्.

[30] *Kāmika*: ऐशानम्.

[31] *Kāmika* et *Cintya*: दशेशः.

[32] *Uttarakāraṇa*: द्वादशकोटिः.

[33] *Makuṭa*: भवम्.

[34] *Pūrvakāraṇa*: भवम् et पारमेश्वरम् au lieu de कौबेरम् et विमलम्.

[35] *Śaivabhūṣaṇa*: घ्राणम्.

[36] *Śaivabhūṣaṇa* दशाक्षरः.

[37] *Uttarakāraṇa*: गिरिजा; *Kāmika*: शैलजा.

[38] *Kāmika*: उत्तरनिश्वासम्.

[39] *Cintya* et *Pūrvakāraṇa*: निश्वासोर्ध्वमुखोदयम्.

[40] *Kāmika*: घोरम् pour निश्वासघोरम्; *Ajita*: अघोरनिश्वासम्.

[41] *Kāmika* et *Suprabheda*: गुह्यम् pour निश्वासगुह्यम्.

[42] *Ajita*: सुधानिश्वासम्; *Cintya*: महानिश्वासम्; *Kāraṇa*: यमनिश्वासम्.

[43] *Śaivabhūṣaṇa*: सार्धत्रिकोटिः.

[44] *Kāraṇa*, *Cintya* et *Suprabheda*: स्वायंभुवम्; *Ajita* et *Makuta* omettent नलिनोद्भवम्.

[45] *Pūrvakāraṇa*: अयुतम्; *Uttarakāraṇa*: नियुतम्.

[46] *Ajita* et *Makuṭa* ajoutent व्योमतन्त्रम्.

[47] *Uttarakāraṇa*: अर्बुदाष्टकम्.

[48] *Kāmika*: प्रस्तारम् .
[49] *Kāmika*: फुल्लमल्लम् .
[50] *Kāraṇa*: प्रमोहम् .
[51] *Makuṭa*: मोहसंभवम् .
[52] *Kāmika*: हाकटम् ; *Pūrvakāraṇa*: हकटम् ; *Cintya*: हाटकम् ; *Ajita* omet शकटम् .
[53] *Ajita*: शकटायितम् ; *Kāraṇa*: शकटादिकम् .
[54] *Ajita*: बोधम् et बोधकम् au lieu de बोधबोधकम् .
[55] *Suprabheda*: अम्बुजाष्टकम् .
[56] *Kāmika, Makuṭa* et *Suprabheda*: कलातीतम् .
[57] *Kāmika*: कालघ्नम् .
[58] *Makuṭa*: चान्द्रम् .
[59] *Pūrvakāraṇa*: अष्टसहस्रम् .
[60] *Ajita*: कोटित्रयम् .
[61] *Pūrvakāraṇa*: सर्वात्मदेवः ; *Cintya, Kāmika* et *Suprabheda*: सर्वात्मकः .
[62] *Kāmika, Kāraṇa* et *Ajita*: वृषगुह्यम् ; *Suprabheda*: वृषलिङ्गम् .
[63] *Pūrvakāraṇa*: वृषभोत्तमम् ; *Cintya* et *Makuṭa*: वृषोत्तरम् .
[64] *Ajita*: व्यतिभूतम् ; *Pūrvākāraṇa*: भूतम् .
[65] *Pūrvakāraṇa*: तारणम् ; *Makuṭa* et *Suprabheda*: मारणम् ; *Ajita*: भेदकम् .
[66] *Pūrvakāraṇa*: सुभद्रम् ; *Ajita*: भद्रम् .
[67] *Ajita*: अच्छिद्रम् ; *Suprabheda*: अजितम् ; *Cintya*: अच्युतम् .
[68] *Ajita*: वृषभम् .
[69] *Pūrvakāraṇa* et *Makuṭa*: वायव्यम् .
[70] *Ajita* et *Suprabheda*: नन्दीशम् ; *Makuṭa*: महावारुणम् .
[71] *Makuṭa*: अभिव्याप्तम् .
[72] *Ajita*: शिवम् et चन्द्रम् au lieu de शिवभद्रम् ; *Suprabheda*: श्रीभद्रम् .
[73] *Ajita* omet श्रीमुखम् .
[74] *Pūrvakāraṇa* et *Makuṭa*: सहस्रम् .
[75] *Ajita* शान्तः .
[76] *Pūrvakāraṇa* et *Suprabheda*: चतुर्वक्त्रम् .
[77] *Kāmika*: अयोगम् ; *Suprabheda*: महायोगम् .
[78] *Ajita*: अर्थलिङ्कारम् .
[79] *Ajita* et *Makuṭa*: ऐशान्यम् .
[80] *Suprabheda*: तोटकम् .
[81] *Pūrvakāraṇa*: कुलाप्रत्ययम् .
[82] *Kāmika*: मलम् ; *Cintya*: मलयम् .
[83] *Ajita*: वारुणम् .
[84] *Ajita*: पिङ्गलम् .
[85] *Ajita* et *Suprabheda*: कुशम् .
[86] *Pūrvakāraṇa*: दण्डाधारम् .
[87] *Ajita*: कोशम् .
[88] *Ajita* et *Kāraṇa*: कालज्ञानम् .
[89] *Ajita*: सर्पभृष्टम् ; *Pūrvakāraṇa*: सर्पदंष्ट्रकम् .
[90] *Kāmika*: आलयेशः ; *Uttarakāraṇa*: आलयावलिः .
[91] *Suprabheda*: विघ्नेशम् au lieu de ललितम् .
[92] *Suprabheda*: ललितोदरम् .
[93] *Makuṭa*: औशनोत्तरम् ; *Cintya*: उशनोत्तरम् ; *Suprabheda*: ऐशानोत्तरम् ; *Pūrvakāraṇa*: ईशानम् .
[94] *Ajita* et *Pūrvakāraṇa*: शालाख्यम् .
[95] *Kāmika* et *Kāraṇa*: शशिखण्डम् .

96 *Kāmika* et *Makuṭa*: अंसवाय: ; *Kāraṇa*: अंसवायस: ; *Suprabheda*: शैववायु: .

97 *Kāmika* et *Suprabheda*: अमलेश्वरम् ; *Ajita*: महेश्वरम् ; *Kāraṇa* अमरेशम् .

98 *Ajita*: अनलम् .

99 *Kāraṇa*: सर्वोत्तम् ; *Ajita*: नारसिंहम् .

100 *Ajita*: सौम्य: .

101 *Kāraṇa* et *Ajita* : शिवधर्मम् .

102 *Ajita*: कुबेराख्यम् .

103 *Ajita*: श्रीरूप: .

104 *Ajita* et *Uttarakāraṇa*: यक्षकम् et पद्मम् au lieu de यक्षिणीपद्मम् .

105 *Ajita* et *Uttarakāraṇa* omettent पारमेश्वरम् .

106 *Śaivabhūṣaṇa*: पौष्करम् .

107 *Ajita* et *Kāraṇa*: सुप्रियायोगम .

108 *Cintya*: देवपुत्र: ; *Makuṭa* et *Kiraṇa*: देवपिता ; *Kāmika*: देवविभु: ; *Suprabheda*: गरुड: .

109 *Ajita*: सूक्षभानु au lieu de सूक्षम् et भानुकम् .

110 *Ajita* ajoute यवम् .

111 *Ajita*: कला.

112 *Ajita*: धर्माख्यम् .

113 *Cintya*: कलाज्ञानम् .

114 *Ajita*, *Kāmika* et *Kāraṇa* पुरोहितम् .

115 *Ajita* et *Uttarakāraṇa*: सर्वात्मकम् .

116 *Ajita*: महात्मकम् .

श्रीः

रौरवागमः

[विद्यापादः]

[प्रथमः पटलः]

[उपोद्घातः]

[1]शिवविद्यात्मविज्ञानतत्त्वादिशिखराश्रितम्[2] । भानुमन्तमिवाभान्तं भाभिरप्रतिमौजसम् ॥ १ ॥
तेजोराशिं महाप्राज्ञं रुरुं मुनिवरोत्तमम्[3] । प्रसन्नमनसं[4] शान्तं शिवज्ञानैककारणम् ॥ २ ॥
[5]भार्गवाङ्गिरसात्रेयपौलस्त्याः समरीचयः[6] । पप्रच्छुर्विनयानम्रा[7] ऋषयो हृषिताननाः ॥ ३ ॥
भगवञ्छिवविद्यात्म[8]तत्त्वविज्ञानसंविधिम्[9] । [10]यागसंस्कारयोगांश्च विधिवत्प्रब्रवीहि नः ॥ ४ ॥
स मन्त्रपूतान् संस्पृश्य पुष्पपूर्णो[11]ज्ज्वलाञ्जलीन् । हर्षादुद्गतरोमाञ्चः[12] प्राह वाक्यमिदं रुरुः[13] ॥ ५ ॥
[14]सुराधिपं नमस्कृत्य शशाङ्ककृतशेखरम् । कपालमालिनं देवं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ ६ ॥

---

[1] B (ms. de Dharmapuram) ajoute: शिवमयम् । रौरवसूत्रसंग्रहप्रारम्भः ।

[2] ॰विज्ञानतत्त्वादशशिराश्रितः—A (ms. de Kilvelur); ॰विज्ञानतत्वादर्शशिराश्रितम्—B; ॰विज्ञानं तत्वादिशिखराश्रितम्—C (ms. de KuNRakkuḍi).

[3] मुनिवरोद्धृतम्—B.
[4] प्रसन्नमानसं—C.

[5] भृगवोऽङ्गिरसात्रेय॰—C.
[6] समरीचिकाः—C.
[7] पप्रच्छुर्विप्रयानत्र—C.

[8] विज्ञान pour विद्यात्म—B; विद्यात्मा pour विद्यात्म—C.

[9] विज्ञानवं विधिम्—A; विज्ञानवारिधे—B.

[10] नाना pour याग—B.
[11] पूर्णे pour पूर्णो—A.

[12] रोमाञ्चान् pour रोमाञ्चः—B.
[13] कुरुः—A.

[14] Les vers 6 à 19 sont cités dans la *Kriyākramadyotikā* de Aghoraśivācārya p. 120-121.

[1]कालेश्वरं महाकालं [2]कालञ्जरनिवासिनम् । कालकृत्कालवेत्तारं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ ७ ॥
[3]सर्वकृत्सर्ववेत्तारं[4] सर्वज्ञमपराजितम् । सर्वभूतात्मभूतस्थं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ ८ ॥
योऽसृजत्सर्वभूतानि ब्रह्माद्यांश्च सुरासुरान् । तमहं लोककर्तारं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ ९ ॥
वरं वरेण्यं वरदं वरिष्ठं वरवाहनम् । वनमालाधरं देवं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ १० ॥
प्रीतिमत्प्रीतिदातारं सुप्रियं प्रियदर्शनम् । उमाप्रियं[5] सदा कान्तं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ ११ ॥
धर्माधर्ममयं देवं सुखदुःखफलोदयम् । बन्धमोक्षप्रणेतारं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ १२ ॥
मनोबुद्धिरहंकारतन्मात्रेन्द्रियगोचरम् । प्रधानपुरुषेशानं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ १३ ॥
यं ध्यायन्ति महात्मानो मुनयः संशितव्रताः । तमोङ्कारपरं सूक्ष्मं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ १४ ॥
[6]सूक्ष्मं सर्वगतं नित्यं सर्वविद्येश्वरेश्वरम् । सर्वतत्त्वाश्रयं देवं प्रणतोऽस्मि सदाशिवम् ॥ १५ ॥
भूमिरापोऽग्निरनिलः खमात्मा चन्द्रभास्करौ । मनोबुद्धिरहंकारः परा[7] प्रकृतिरेव च ॥ १६ ॥
[8]यस्येच्छामनुवर्तन्ते भावाभावविकारिणीम्[9] । तस्मै परमदेवाय पराय परमात्मने ॥ १७ ॥
[10]नमस्ते [11]कालबोधाय कालान्तक नमोऽस्तु ते । कालाधिप नमस्तेऽस्तु सर्वकालप्रवर्तक ॥ १८ ॥
[12]कलासकलरूपेण कलाभिर्विश्वरूपधृक्[13] । विश्वेश्वर नमस्तेऽस्तु [14]ह्यादिकालप्रवर्तक ॥ १९ ॥
[15]महद्भ्यश्चातिमहते महामायातिमायिने । सूक्ष्मेभ्योऽप्यतिसूक्ष्माय नमस्कृत्यामितात्मने[16] ॥ २० ॥
देवदेवाय शर्वाय विद्याविद्येश्वरैः सह । शैवं ज्ञानं प्रवक्ष्यामि [17]तच्छृणुध्वं समाहिताः ॥ २१ ॥

इत्युपोद्घातः[18]

---

[1] Les vers n° 7 et 10 sont omis par B.

[2] Kālañjara: centre śivaite de haute antiquité, (U.P.), où se trouve un temple de Śiva du même nom; voir *Imperial Gazetteer of India*, Vol. XIV pp. 310-313; कालञ्जन pour कालञ्जर—C.

[3] Les vers n° 8 et 9 sont omis par A et B.

[4] दातारं pour वेत्तारं—*Kriyākramadyotikā*.

[5] उमाश्रयं—B.

[6] C omet le vers n° 15.

[7] परप्रकृतिरेव च—B; परं प्रकृतिरेव च—A et C.

[8] तस्य pour यस्य—C.

[9] ऽविकारिणीम् pour विकारिणीम्—B.

[10] Le vers n° 18 est omis par C.

[11] बोधरूपाय pour कालबोधाय—*Kriyākramadyotikā*.

[12] काला pour कला—A.

[13] धृत् pour धृक्—B.

[14] A omet हि dans ह्यादि॰

[15] Dans A et B on trouve le vers 20 avant le vers 18; mais il faut le placer avant le vers 21.

[16] मितात्मने pour अमितात्मने—C.

[17] तच्छृणु त्वं समाहितः—B.

[18] इत्युपोद्घातप्रकरणम्—A et B; इत्युपोद्घातम्—C.

[सृष्टिक्रमः]

अथातोऽनादिमध्यान्तं पशुपाशजितात्मनाम् । तमश्छित्यै परं शैवं महाज्ञानासिमुत्तमम् ॥ १ ॥
प्रवक्ष्ये कारणात्मानो[1] वक्त्रपद्माद्विनिःसृतम् । विद्याराजमहोत्पत्तिं[2] तत्त्वाध्वनि विनिश्चितः[3] ॥ २ ॥
रागविद्याकलाव्यक्तगुण[4]बुद्धिसमुद्भवम् । ब्रह्मादिसुरमानुष्यपशुपक्षिसरीसृपम् ॥ ३ ॥
स्थावरान्तं महामायापाशजातं सनातनम् । जन्मव्याधिजरामृत्युमहोदधिपरिप्लुतम् ॥ ४ ॥
अनादिबद्धं[5] गहने संसारे खिन्नमानसम्[6] । कारणेच्छामहाशक्तिधृतं मायासमुद्भवम् ॥ ५ ॥
वामादिशक्तिभिर्युक्तः[7] शिवेच्छाविधिचोदितः[8] । विद्याराजाधिराजेशो मायां[9] विक्षोभ्य मन्त्रराट् ॥ ६ ॥
कलामुत्पादयामास विद्यां क्षेत्रज्ञसंवृताम् । यया युक्तः समभ्येति [10]वेदनां सुखदुःखजाम्[11] ॥ ७ ॥
विद्यां[12] च [13]धर्माधर्मादिकर्मसंवेदिनीं पराम्[14] । [15]विवेचयति या [16]पुंसां शुभाशुभपरिच्छदम् ॥ ८ ॥
रागं च रञ्जकं चैव विषयानन्दलक्षणम् । तस्मात्कोपात्समुत्पाद्य [17]प्रधानमसृजद्गुणात् ॥ ९ ॥
बुध्यादिकार्यकरणं [18]सूक्ष्मस्थूलविभागजम् । देवमर्त्यतिरश्चां च[19] शरीरोत्पत्तिकारणम् ॥ १० ॥
एवं प्राधानिकी[20] [21]सृष्टिर्या जन्मजरया युता । निगूढो भगवान्मायी [22]जगद्भ्रमयतीच्छया ॥ ११ ॥
मायाबन्धविमोक्षाय कारणादात्मनोऽव्ययात् । [23]मन्त्रकोट्योऽभवन् सप्त शिवभक्तिसमन्विताः ॥ १२ ॥
[24]पतयश्चाञ्जनातीताः सर्वविज्ञानसंयुताः । [25]अनन्तादिशिखण्ड्यन्ता अष्टौ विद्यामहेश्वराः[26] ॥ १३ ॥

---

1 Le mot कारणात्मानः a un sens possessif et devrait s'écrire कारणात्मनः; mais ce mot serait trop court d'une *mātrā* pour le mètre. Il vaudrait mieux lire: प्रवक्ष्ये कारणेशानवक्त्रपद्माद्विनिःसृतम् ।

2 ॰त्तितत्त्वाध्वनि—A. 3 विनिश्चितम् B et C. 4 ॰गुणो बुद्धि—C.

5 बन्धं pour बद्धं—B. 6 संसारेऽस्मिन्ननागसम्—A et B.

7 युक्तं pour युक्तः—B et C. 8 चोदितम् pour चोदितः—B et C.

9 मया pour मायां—A. 10 वेहानां—C. 11 दुःखजाः pour दुःखजाम्—C.

12 विद्यां—A; विद्या—B et C. 13 नन्वधर्मादि pour धर्माधर्मादि—A.

14 कर्मवेदिमपरम् pour कर्मसंवेदिनीं पराम्—C. 15 विवेदयति—C; पिंपचयदिति—A.

16 पुंसः—A. 17 प्रधानं सृजद्गुणाद्—A. 18 सूक्ष्मं pour सूक्ष्म—C.

19 तिरश्चश्च pour तिरश्चां च—B. 20 प्राधानिकीं—B; प्रवादकं—C.

21 सृष्टिमाजन्मजरया युताम्—B. 22 जगद्भ्रमयदिच्छया—C; जगद्भ्रमयदीच्छया—A.

23 मिश्रकाख्योभवन् सप्त—A. 24 पतयश्च जनातीताः—A.

25 cf. *Rauravāgama*, I. 4. 30-31.

26 cf. *Mṛgendrāgama*, 1. 4. 13:

स इत्थंविग्रहोऽनेन करणेनाहतौजसा । करोति सर्वदा कृत्यं यदा यदुपपद्यते ॥
तत्रादौ केवलाणूनां योग्यानां कुरुतेऽष्टकम् । वामादिशक्तिभिर्युक्तं सप्तकोटिपरिच्छदम् ॥
तेषामनन्तः सूक्ष्मश्च तथा चैव शिवोत्तमः । एकनेत्रैकरुद्रौ च त्रिमूर्तिश्चामितद्युतिः ॥
श्रीकण्ठश्च शिखण्डी च राजराजेश्वरेश्वराः । ईषदप्राप्तयोगित्वान्नियोज्याः परमेष्ठिनः ॥
सर्वज्ञत्वादियोगेऽपि नियोज्यत्वं मलांशतः । परस्परं विशिष्यन्ते मन्त्राश्चैवमधः स्थिताः ॥
ते च मन्त्रेश्वरव्यक्तशिवशक्तिप्रचोदिताः । कुर्वन्त्यनुग्रहं पुंसां यदा येषां स युज्यते ॥

तेऽधिकारं प्रकुर्वन्ति शिवेच्छाविधिचोदिताः । मायाबन्धविमोक्षाय कारणादात्मनोऽव्ययात् ॥ १४ ॥
[1]स्थितिसंरक्षणादान[2]भवानुग्रहकारिणः । वीरभद्रादय[3]श्चान्ये [4]मायाञ्जनविवर्जिताः ॥ १५ ॥
प्रधानपुरुषैश्वर्य[5]गुण[6]भोगसुखप्रदाः । [7]तेजस्वित्वमथैश्वर्यं ब्रह्मादीनां प्रजासृजाम् ॥ १६ ॥
प्रयच्छन्ति महात्मानो देवेभ्यश्चामितौजसः । मध्योत्तमनिकृष्टानि भुवनानि सहस्रशः ॥ १७ ॥
विशेषविषयानन्द[8]विसृष्ट्याक्रीडभूमयः । तेषामुत्पत्तिसंहारस्थित्यनुग्रहहेतवः ॥ १८ ॥
पतयः [9]साञ्जनाः प्रोक्ता ब्रह्मविष्ण्वन्द्रदेवताः[10] । तेऽत्यन्तशुद्धमैश्वर्यं विद्येशानां महात्मनाम् ॥ १९ ॥
दृष्ट्वा तद्योगमीप्सन्त[11]स्तेषां शरणमभ्ययुः । विद्याराजाधिराजेशास्ते[12]ऽत्यन्तनिरपेक्षणाः[13] ॥ २० ॥
जरामरणसंसारबन्धभेदविचक्षणाः । विद्यामण्डप[14]दीक्षाभिर्यजनेज्यापरिग्रहैः ॥ २१ ॥
विद्याव्रतोपदेशैश्च मन्त्रतन्त्राङ्गनिःसृतैः[15] । दिव्यैरनुग्रहैश्चान्यैः शुद्धसत्त्वा[16]वभासिभिः ॥ २२ ॥
तेषामनुग्रहं चक्रुर्मन्त्रतन्त्रेश्वराः[17] शिवाः । पितामहादयश्चापि तेभ्योऽवाप्य[18] महोदयाः ॥ २३ ॥
शैवं परमनिर्वाण[19]कारणं ज्ञानमुत्तमम् । ऋषिभ्यो विबुधेभ्यश्च पितृभ्यश्च यथाक्रमम् ॥ २४ ॥
प्रयच्छन्ति महामन्त्र[20]तन्त्रराजमहाध्वरान्[21] । पितामहनियोगाच्च ऋषयश्छिन्नसंशयाः ॥ २५ ॥
दीक्षाविधिविधानज्ञा[22] मनुजेभ्यः प्रचक्षते ॥
शिवेन्दुकिरणा[23]देतत्सूत्रमात्रं विनिःसृतम् । पाशौघतिमिरान्धानां प्रकाशजनकं[24] परम् ॥ २६ ॥

[25]इति श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे सृष्टिपटलः प्रथमः

प्रयोक्तृदेहसापेक्षं तदर्धमखिलेऽध्वनि । कृत्वाधिकारं स्थित्यन्ते शिवं विशति सेश्वरम् ॥
विनाधिकरणे नान्यत् प्रधानविकृतेरधः । कृत्वाधिकारमीशेष्टमपैति स्वाध्वसंहृतौ ॥
ततोऽनन्ताद्यभिव्यक्तः पतीनां ग्रन्थितत्त्वतः । कलाद्यारब्धदेहानां करोत्यष्टादशं शतम् ॥
तानप्याविश्य भगवान् साञ्जनान् भुवनाधिपान् । येभ्यः सर्वमिदं येषां शक्तिः कर्मनिबन्धना ॥
प्रणेतॄन् पशुशास्त्राणां पशूंस्तदनुवर्तकान् । स्वसाध्यकारकोपेतान् कालधामावधि स्थितान् ॥
स्थितौ सकारकानेतान् समाक्रम्य स्वतेजसा । युनक्ति स्वार्थसिद्ध्यर्थं भूतैरनभिलक्षितः ॥
भोगसाधनमाक्षिप्य कृत्वा कारणसंश्रयम् । तच्च सात्मकमाक्रम्य विश्रमायावतिष्ठते ॥

1 स्थितिः सा रक्षणा—B; cité par Aghoraśivācārya dans son comm. *Dīpikā* sur le *Mṛgendrāgama*, I. 1-22.
2 भाव pour भव—B.
3 जय pour दय—A.
4 मायाजन pour मायाञ्जन—A.
5 ऐश्वर्या pour ऐश्वर्य—C.
6 गुणा pour गुण—C.
7 त एव तु महैश्वर्यं—B; ते स्व तु मथैश्वर्यं ?—A.
8 आनन्दं विसृज्या pour आनन्दविसृष्ट्या—A; आनन्दा विसृज्या—B.
9 सज्जना—A.
10 संज्ञिताः pour देवताः—A et B.
11 ईप्सन्तं pour ईप्सन्तः—C.
12 हि pour ते—B; स्वे pour ते—A.
13 निरपेक्षिणः pour निरपेक्षणाः—C.
14 मण्टप pour मण्डप—C.
15 मिश्रितैः pour निःसृतैः—C.
16 A et B omettent त्वा.
17 मन्त्रेश्वराः pour तन्त्रेश्वराः—A.
18 वापि pour अवाप्य—C.
19 निर्माण pour निर्वाण—B; निर्वाणं—C.
20 मन्त्र pour तन्त्र—A.
21 महोद्धृतान् pour महाध्वरान्—B.
22 विधानाज्ञां pour विधानज्ञा—B.
23 करण pour किरण—C.
24 करणं pour जनकं—A et C.
25 B omet श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे; इति श्रीमद्रौरवसूत्रसंग्रहे सृष्टिर्नाम प्रथमः पटलः—C; सृष्टिपटलं समाप्तम्—B.

द्वितीयः पटलः

[शिवतत्त्वानि]

अथापनीतकुपथा[1]श्छिन्नमायातिबन्धनाः[2] । सुरासुरगुरोः पादौ प्रणम्य विधिवत्स्थिताः[3] ॥ १ ॥
तेषां [4]तथोपपन्नानां शिवतत्त्वं च [5]पृच्छताम् । पद्मयोनिः प्रसन्नात्मा समुत्थाप्येदमब्रवीत् ॥ २ ॥
यथाश्रुतं मया पूर्वमनन्तेशमुखोद्गतम् । नन्दीशात्परमेशाननियोगामृतमुत्तमम् ॥ ३ ॥
शिवतत्त्वं परं ह्येतदचलं सर्वतोमुखम् । कथं विभिन्नं बहुधा मायाञ्जनविवर्जितम् ॥ ४ ॥
एवं पृष्टो महातेजा [6]हसन्नन्दीश्वरो महान् । [7]प्रत्युवाच मनोदिव्यं मनो मे [8]नन्दयन्निव ॥ ५ ॥
[9]शृणुष्वैकमना ब्रह्मन् यत्परं [10]परमेष्ठिनः । अचिन्त्यस्याप्रमेयस्य तदेकं बहुधा स्थितम् ॥ ६ ॥
[11]परमेशात्पुरावाप्त[12]मिदं ज्ञानामृतं मया । तत्समासेन ते वक्ष्ये तत्त्वानां प्रतिसंचरम् ॥ ७ ॥
प्रसन्नं परमं शान्तमजमीशानमव्ययम् । शिवतत्त्वं सुनिर्वाणमच्युतं च[13] सनातनम् ॥ ८ ॥
तस्मात्तेजःसुसंपूर्णं शक्त्यष्टकसमन्वितम् । विभिन्नं[14] त्वष्टधा भूयः शिवेच्छाविधिचोदितम्[15] ॥ ९ ॥
अनन्तेशस्ततः[16] पूर्वं ततः [17]सूक्ष्मः शिवोत्तमः । एकनेत्रैकरुद्रौ च त्रिमूर्तिश्चानलद्युतिः[18] ॥ १० ॥
श्रीकण्ठश्च शिखण्डी च सूर्यकोटिसमप्रभौ[19] । अष्टावेते[20] महात्मान[21]स्तस्मात्तेजोविनिःसृताः[22] ॥ ११ ॥
तेऽधिकारं प्रकुर्वन्ति शिवेच्छाविधिचोदिताः । तेषामनन्तशक्तीनामनन्तः परमेश्वरः ॥ १२ ॥
अनन्तः परमस्तेषां महतां चक्रवर्तिनाम् । [23]विहितं[24] सर्वकर्तृत्व[25]कारणं परमं पदम् ॥ १३ ॥
ततोऽधिष्ठाय विघ्नेशो[26] मायां स परमेश्वरः । क्षोभयित्वा स्वकिरणैः सृजते तैजसीं[27] कलाम् ॥ १४ ॥

---

[1] कुपथात् pour कुपथाः—A et C.
[2] बन्धनात् pour बन्धनाः—A, B et C.
[3] स्थितः pour स्थिताः—A.
[4] ततोपपन्नानां—A et C.
[5] पूजिताम्—A.
[6] भासन् pour हसन्—C.
[7] पाद्यमाचमनं नित्यं मानसं च दधौ च वा—C.
[8] नन्दयन्ति वा—A.
[9] शृणुष्वैकं महाब्रह्मन्—A.
[10] परमेष्ठिना—A et C.
[11] परमेश्वरात् pour परमेशात्—C.
[12] परावासं pour पुरावासं—A et B.
[13] अद्भुतैकं pour अच्युतं च A et C.
[14] विभिन्नः—A.
[15] चोदितः pour चोदितम्—B.
[16] अनन्तो शक्तितः पूर्वं—C.
[17] सूक्ष्मशिवोत्तमौ—B; सूक्ष्मशिवोत्तमम्—C.
[18] अचलद्युतिः pour अनलद्युतिः—B.
[19] प्रभः pour प्रभौ—C.
[20] अष्टौ चैते—C.
[21] तस्याः pour तस्मात्—C.
[22] cf. *Mṛgendrāgama*, I. 4. 3-4.
[23] B omet cette ligne.
[24] सहितं pour विहितं—C.
[25] कर्तृत्वं pour कर्तृत्व—C.
[26] विघ्नेशाः pour विघ्नेशो—C.
[27] तैजसं—C.

[1]कलातत्त्वा[2]द्रागविद्ये द्वे तत्त्वे संबभूवतुः । अव्यक्तं च ततस्तस्माद्गुणांश्चैवासृजत्प्रभुः १५ ॥
गुणेभ्यो धिषणा जज्ञे याष्टरूपगुणान्विता[3] । बुद्धेश्चाप्यत्र संक्षोभादहंकारो व्यजायत ॥ १६ ॥
अहंकारात्तु सूक्ष्माणि तन्मात्राणीन्द्रियाणि च । भूतादिकरणानीकं समस्तं चाप्यजायत ॥ १७ ॥
एवं सुसूक्ष्मां संक्षोभ्य मायां स परमेश्वरः । तत्त्वान्युत्पादयामास [4]यैरोतं जगदातुरम् ॥ १८ ॥
भुवनानि विचित्राणि [5]नानारूपाकृतीन्यथ । सोऽसृजद्भगवानीशो विषयानन्दभूमयः ॥ १९ ॥
पतयश्चाञ्जनातीताः साञ्जनाश्च पृथग्विधाः । भुवने भुवने [6]वापि तन्नियोगाद्व्यवस्थिताः ॥ २० ॥
ऐश्वर्यसंपत्प्रभवविलयानुग्रहैषिणः । यजन्ति विविधैर्यज्ञैर्मन्त्रतन्त्रविशारदाः ॥ २१ ॥
[7]गुरुतन्त्राभ्यनुज्ञाता दीक्षाविच्छिन्नबन्धनाः[8] । पशूंश्च [9]दीनबद्धांस्तु मुञ्चन्तोऽपि महेश्वराः ॥ २२ ॥
देवदानवगन्धर्वरक्षोयक्षोरगादिषु । [10]मण्डलान्यन्यरूपाणि दर्शयन्तः पृथग्विधाः[11] ॥ २३ ॥

[12]इति श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे द्वितीयः पटलः

---

[1] Cité par Aghoraśivācārya dans son commentaire *Dīpikā* sur le *Mṛgendrāgama*, I. 10-11.

[2] विद्यात् pour तत्त्वात्—C.

[3] अन्विताः pour अन्विता—A et C.

[4] यदेतज्जगदातुरम्—B; यैरेते जगदातुरम्—C.

[5] नानारूपधराण्यथ—B.

[6] देवाः pour वापि—C; वास्तन्नियोगाद् pour वापि तन्नियोगात्—A.

[7] गुरुस्तत्र pour गुरुतन्त्र—C.

[8] बन्धनात् pour बन्धनाः—C.

[9] अतिबन्धांस्तु pour दीनबद्धांस्तु—B; पशूनामिव बध्यांस्तु pour पशुनो दीनबद्धांस्तु—C.

[10] अण्डान्यनेकरूपाणि—C; मण्डन्यरूपाणि ?—A.

[11] पृथग्विधान्—A et B.

[12] इति श्रीमद्रौरवसूत्रसंग्रहे द्वितीयः पटलः—C; इति द्वितीयपटलं समाप्तम्—B.

तृतीयः पटलः

[तन्त्रावतारः]

[1]श्रुत्वा माहेश्वरं तत्त्वमजमीशानमव्ययम् । प्रभवं सर्वतत्त्वानां स्थितिसंहारकारणम् ॥ १ ॥
अथ [2]सद्भावमीप्सन्तो मुनयो भृगुनन्दनम् । [3]रुरुं प्रणम्य विधिवदूचुस्ते वचनं पुनः ॥ २ ॥
केनावतारितं ह्येतत्तन्त्रं [4]तन्त्रविदां वर । [5]गुरवः [6]कथितास्तन्त्रे [7]तत्संख्या च कति स्मृता ॥ ३ ॥
मन्त्राणां कियती [8]संख्या मण्डलानां तथैव च । तत्त्वानां भुवनानां च यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥
परमेशमुखोद्गीर्णमुत्तमं परमं मतम् । गुरुवंशं रुरुर्धीमान् प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ५ ॥
शिवानलविनिष्क्रान्तमधूमज्योतिरूपिणम्[9] । [10]जगतः कारणं देवमनन्तेशं परं गुरुम् ॥ ६ ॥
तेनोक्तं [11]परमेशानश्रीकण्ठाय महात्मने । [12]सुरासुराणां गुरुणा देव्यै सर्वमुदाहृतम् ॥ ७ ॥
देवी च प्राह [13]नन्दीशस्कन्दयोर्गुह्यमुत्तमम् । [14]नन्दीशाद्ब्रह्मणावाप्तं [15]शक्रेण च महात्मना ॥ ८ ॥
तस्मादवाप्तमूर्वेण ऋचीकेन ततः पुनः । तस्मादवाप्तं रामेण रामाच्चाहमधीतवान् ॥ ९ ॥
इति वंशक्रमः प्रोक्तः [16]संक्षेपेण मया द्विजाः । शतानि पञ्च शिष्याणां [17]शक्रस्यापि महात्मनः[18] ॥ १० ॥

---

[1] Tous les MSS. ont ce vers à la fin du *paṭala* précédent, mais sa place naturelle est au début de celui-ci.

[2] प्रभाव pour सद्भाव—C.

[3] गुरुं pour रुरुं—A; B omet रुरु et lire प्रणम्य विधिवद्भक्त्या ह्यूचुस्ते वचनं पुनः ।

[4] तत्रविदां धरः—A.

[5] गुरुभिः pour गुरवः—C.

[6] कथितं pour कथिताः—C; कल्पिताः—B.

[7] तत्संख्या च काः स्मृताः—A.

[8] A omet संख्या.

[9] मधु ज्योतिरूपिणम्—A; मधु ज्योतिःस्वरूपिणीम्—B; मधु ज्योतिस्वरूपिणम्—C.

[10] जगदावरणं—C; जगतः कारणं—A et B; les deux lignes suivantes sont citées par Aghoraśivācārya, dans son commentaire *Dīpikā* sur le *Mṛgendrāgama*, I. 1. 1.

[11] परमेशानं—C.

[12] सुरासुराणां देव्यै च (विष्णवे) सर्वदा हृदा—B; सुरासुरगुरूणां वा देव्यै सर्वमुदाहृतम्—C; सुरासुराणां गुरुणा देव्यै सर्वदा हृतम्—A.

[13] नन्दीशं स्कन्दये pour नन्दीशस्कन्दयोः—C.

[14] नन्दीशो ब्रह्मणे स्थानं—C.

[15] शुकेन—A; शुक्रेण—B et C; on trouve dans différents MSS. ici et au vers n° 10, शुक, शुक्र, et शक्र, c'est probablement शक्र qu'il faut lire comme dans d'autres *āgama*.

[16] संक्षेपाद्वो—B; संक्षेपाद्धो—C.

[17] शुकस्यापि—A; शुक्रस्यापि—B et C.

[18] महात्मनाम्—C.

इतरे शास्त्रवक्तार[1]स्तन्त्रेऽस्मिन्पारमेश्वरे[2] । दशैते[3] गुरवः प्रोक्तास्तन्त्रे[4] दान्ता महौजसः ॥ ११ ॥
अन्येऽपि वीरभद्राद्या [5]ब्रह्मान्ता गुरवः स्मृताः । संहितापारगाः प्रोक्ता अष्टादश महौजसः ॥ १२ ॥
मन्त्रतन्त्रविदः सर्वे [6]वास्तवज्ञा विशारदाः । पाशविच्छित्तये नृणां [7]नित्यमाहितबुद्धयः ॥ १३ ॥
ये च ते गुरवः प्रोक्तास्तन्त्रे स्वायंभुवे पुरा[8] । [9]एतेषामपि शिष्याणां सहस्रं परिसंख्यया ॥ १४ ॥
तन्त्रसंख्यासहस्राणां शतमुक्तं समासतः । [10]ब्रह्मणा मण्डलेशानविधियज्ञप्रसिद्धये ॥ १५ ॥
भार्गवेणाप्यथैशानतन्त्रानुज्ञातकर्मणा । प्रोक्तं पुरा द्वादशभिः सहस्रैर्मन्त्रलक्षणम् ॥ १६ ॥
मुद्रासमयतत्त्वार्थमण्डलेज्यापरिग्रहः । [11]उत्तरेऽभिहितः सर्वो मन्त्राणां चैव संग्रहः ॥ १७ ॥
[12]सप्तकोट्यस्तु मन्त्राणां [13]शिववक्त्राद्विनिःसृताः । याः साधकमहामायापाशविच्छित्तिहेतवः ॥ १८ ॥
[14]ता जन्ममृत्युखचितां[15] पितामह[16]कृतामिमाम् । सृष्टिं [17]दृष्ट्वैश्वरीं मूर्तिं प्रविष्टाः पुनरेव हि ॥ १९ ॥
[18]अन्तर्हितांस्ताननघान् मन्त्रराजेश्वरः प्रभुः । [19]दधार भगवानीशो लोकानां हितकाम्यया[20] ॥ २० ॥
[21]तेषामकल्पयद्देवो मन्त्राध्वरविभूतयः । [22]मण्डलेज्याविधानेन मन्त्रसद्भावसत्तमः[23] ॥ २१ ॥
गुह्यानि मण्डलान्यष्टौ [24]नवनाभादिसंज्ञया । अनन्तविजयादीशं[25] शतमन्यत्प्रकीर्तितम् ॥ २२ ॥
तेष्विज्यो [26]भगवानेभिर्मण्डली सततं शिवः । [27]ऋषिदेवासुरनरैर्विनिर्मोक्षार्थकाङ्क्षिभिः ॥ २३ ॥
विद्यामण्डलराजानां[28] [29]मण्डलांशविभूतयः । न [30]शक्याः परिसंख्यातुं मन्त्राणां च तदात्मनाम् ॥ २४ ॥

---

[1] वक्तारं pour वक्तारः—C. [2] परमेश्वरे—A et C. [3] दश ते—A.

[4] त्रि त्रेधान्ता—A; तन्त्रे यान्ता—C; le MS. semble corrompu. Pour donner un sens à la phrase धान्ता a été remplacé par दान्ता.

[5] Brahmā est cité parmi les dix premiers guru; ici on le nomme à nouveau comme le dernier des 18 guru secondaires. C'est peut être un autre Brahmā comme Dakṣa Brahmā etc.

[6] वस्थलैक्या pour वास्तवज्ञा—A; वत्स्थलेत्या—B. [7] नित्यं मोहितबुद्धयः—B.

[8] Ceci prouve que notre *āgama* est postérieur au *Svāyambhuvāgama*.

[9] तेषामपि च—C. [10] ब्रह्माणं—C.

[11] Ceci montre que *Rauravottara* fait partie de notre *āgama* (*Rauravāgama*); B omet cette ligne.

[12] सप्तकोटिस्तु—B. [13] शिवभक्ताः pour शिववक्त्राद्—A.
[14] तारजं pour ता जन्म—C. [15] खचिता pour खचितां—C.
[16] क्रमाम्—B. [17] दृष्ट्वैश्वरैः—A.
[18] अन्तर्धन्ताः साममर्हाः—A; अन्तस्तन्तसायमर्हाः—B; अन्तर्भासां महामन्त्रराजराजेश्वरी प्रभुः—C.
[19] आधार—C. [20] cf. *Mataṅgapārameśvara*, p. 38, vers, 2-9.
[21] तेषां कल्पयते देवो—A. [22] मण्डलज्याविधानेन—B.
[23] सत्तमाः pour सत्तमः—B. [24] नवनाहादिसंज्ञया—A.
[25] अनन्तविजयान्द्रीशं—A. [26] भगवान् देवो मण्डलं—B.
[27] ऋषिदेवासुरा ह्येषु ते मोक्षार्थं च कांक्षिणः—C. [28] राजानं pour राजानां—C.
[29] मण्डलांशं विभूतयः—C. [30] शक्या—A; शक्याः—B; शक्त्या—C.

यावन्तो रुद्रदेवाश्च [1]रक्षोयक्षमहेश्वराः । तावन्मन्त्राः समाख्यातास्तेषां संख्या न विद्यते ॥ २५ ॥
देशभाषानिबद्धाश्च[2] दिव्याक्षरपदैर्युताः[3] । सर्वज्ञाः सर्वगाः शुद्धाः सर्वे सर्वज्ञभाविताः ॥ २६ ॥
[4]न मीमांस्या[5] विचार्या वा मन्त्राः [6]स्वल्पधिया नरैः । [7]प्रमाणमागमं कृत्वा [8]श्रद्धातव्यं [9]हितैषिभिः ॥ २७ ॥
[10]सर्वे मन्त्रात्मका देवाः सर्वे मन्त्राः शिवात्मकाः । शिवात्मकमिदं ज्ञात्वा शिवमेवानुचिन्तयेत् ॥ २८ ॥

[11]इति श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे तृतीयः पटलः

---

1 रक्षो यक्षो महेश्वरः—C.
2 निबन्धाश्च pour निबद्धाश्च—A, B et C.
3 युतम् pour युताः—C.
4 cf. *Mataṅgapārameśvara*, p. 46, vers 73.
5 मीमांसा—A.
6 स्वल्पधियो नराः—B; स्वल्पधिया रुरोः—C.
7 प्रमाणभागमकृत्वा—B.
8 श्रद्धातव्या—A et B.
9 हितेष्टिभिः—A.
10 सर्वमन्त्रात्मका—B.
11 इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे तृतीयः पटलः—C; इति तृतीयपटलं समाप्तम्—B.

[तुरीयः पटलः]

[अध्वविधिः]

[1]अथाध्वनां प्रसंख्यानं मन्त्रतन्त्वानुवर्तिनाम्[2] । वर्णयिष्ये[3] समासेन लोकालोकानुसंचयम् ।। १ ।।
अथ कालाग्निरुद्रो वै नरकाश्चानुपूर्वशः । रौरवः कुम्भीपाकश्च [4]अवीचीत्येवमादयः[5] ।। २ ।।
पातालानि ततः सप्त [6]पातालपतयस्तथा । हाटकश्च महावीर्यो विद्याविद्येश्वरैः [7]स्मृतः[8] ।। ३ ।।
सप्तद्वीपा मही[9] कृत्स्ना समुद्रैः सप्तभिर्वृता[10] । नानाजनपदाकीर्णा विचित्ररचनोज्ज्वला ।। ४ ।।

---

[1] अथाध्वनः—A.

[2] वर्तिनम् pour वर्तिनाम्—B.

[3] वर्णयित्वा—A.

[4] अवीची ह्येवमादयः—B.

[5] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 3. 4-6, 9-10:
पृथिव्यादीनि मायान्तमध्वानं वर्ण्यते क्रमात् । कालाग्नेः शतरुद्रान्तं ब्रह्माण्डमिति संस्मृतम् ।।
अथाण्डकटहोत्सेधं योजना कोटिरुच्यते । कालाग्निरुद्रदेवस्य तस्योर्ध्वे भुवनं विदुः ।।
अनेककोटिरुद्रैस्तु परिवृत्तस्तु तिष्ठति । . . . तस्योर्ध्वे नरकं विद्याच्चत्वारिंशच्छताधिकम् ।।
तेषां प्रयत्ना द्वात्रिंशत् प्रधानास्तेषु ते त्रयः ।
Voir aussi *Mṛgendrāgama*, I. 13. 9 et 13-14.
कपालमर्बुदं स्थौल्याद्ब्रह्मणोऽण्डस्य योजनैः । तस्यान्तः काञ्चनं धाम कालाग्नेस्तावदेव हि ।। . . .
ततः पुटास्त्रयस्त्रिंशद् दशलक्षोनकोटिकाः ः तदन्तराणि द्वात्रिंशल्लक्षकाणि दुरात्मनाम् ।।
स्थानानि यातनाहेतोः निर्मितान्यध्ववेधसा ।। etc.

[6] पातालं तमधस्तथा—B.

[7] स्मृताः—B et C.

[8] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 3. 33-34, 37:
तस्योपरिष्ठात् पातालं कथयामि समासतः । महातलं सुतलं च रसातलं तलातलम् ।।
पातालं शंकरं चैव आभासं चैव सप्तकम् । . . . तस्योर्ध्वे तु वसुर्देवो हाटकः परमेश्वरः ।।
Voir aussi *Mṛgendrāgama*, I. 13. 32-33:
तेषामुपरि निःशेषपातालाधिपतीश्वरः । साहस्रे काञ्चने धाममण्डले हाटकः स्थितः ।।
यं स्तुवन्ति प्रियप्राप्त्यै यता यतिविभूषणैः । दैत्ययक्षसुराहीशललना ललितैः पदैः ।।
cf. *Kiraṇāgama*, I. 8. 2, 7, 13, 17:
सरथः कालरुद्रस्तु दहेदास्थानमध्यगः । . . . तदूर्ध्वे नरका घोराः क्षीणजन्तुसमाश्रयाः ।। . . .
अष्टभेदास्त्रयो शेषा कुम्भोपाकश्च रौरवः । अवीचिश्चैव चण्डस्थं चत्वारिंशच्छतं मतम् ।। . . .
नवलक्षान्तरं गत्वा सप्तपातालकं भवेत् । त्रिखण्डं त्रिजनाकीर्णं हाटकाधिष्ठितं तदा ।। . . .

[9] महा pour मही—C.

[10] स्थिता pour वृता—A.

तस्या मध्ये महामेरुः स्थितो ह्यमरपूजितः । [1]प्रविष्टः षोडशाधस्ताच्चतुरशीतिरुच्छ्रितः ॥ ५ ॥
ब्रह्मणोऽण्डं महाशैले [2]राजते चावभासितः । [3]अमरर्क्षिगन्धर्वविमाननगराकुलम् ॥ ६ ॥
अनेकाकार[4]विन्यासप्रमाणरचनादिभिः । भुवनानि निविष्टानि [5]तस्मिन्नण्डे चतुर्दश[6] ॥ ७ ॥
भूलोकोऽथ भुवर्लोकः स्वर्लोकोऽथ महस्तथा । जनस्तपस्तथा सत्यमेतावान् लोकसंग्रहः ॥ ८ ॥
तेषामुत्पत्तिसंहारस्थित्यनुग्रहकारणम् । उमापतिर्महातेजाः परमेशसमो गुरुः ॥ ९ ॥
पद्मजन्माण्डमध्यानमतीत्यानलवर्चसः । शतरुद्रा इति ख्याता [7]वीरभद्रपुरःसराः[8] ॥ १० ॥
श्रीकण्ठाधिष्ठिताः सन्तो देवानां मनसेप्सितम् । ऐश्वर्यं [9]संप्रयच्छन्ति हरन्ति च महौजसः[10] ॥ ११ ॥

---

[1] प्रविष्टः षोडशाद्धस्ताश्चतुराशीरधिश्रितः—A. [2] राजतेजोवभासितः—A ; राजते चावभासतः— B.

[3] अमराद्धर्षि pour अमरर्क्षि—B ; अमाराद्धषि pour अमरर्क्षि—C.

[4] चिन्न्यास pour विन्यास—A. [5] तस्मिंस्तण्डे—A.

[6] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 3. 43-46:

भूलोकं प्रथमं वक्ष्ये समासात्तु शृणुष्व हि । नानाजनपदाकीर्णं नानावस्तुसमायुतम् ॥
जम्बूद्वीपादिसंयुक्तं क्षीरमम्बोधिसंयुतम् । तस्य मध्ये महामेरुर्हेमरूपेण तिष्ठति ॥
लक्षयोजनमानेन कर्णिकारूपवत्क्रमात् । षोडशैस्तु सहस्राणि भूम्यधस्तात्प्रविष्टकम् ॥
चतुरशीतिसहस्रं योजनोर्ध्वे विधीयते । . . . . ॥
तस्योर्ध्वे तु सभां विद्याद्ब्रह्मणश्च महात्मनः । नाम्ना मनोवती चैव सर्वरत्नसमासतः ॥ . . .
नानालंकारसंयुक्ता ऋषिसिद्धगणायुताः । . . . सगन्धर्वसमायुक्तं सर्वदेवगणावृतम् ॥

cf. *Kiraṇāgama*, I. 8. 44-45, 48-50:

ततोऽष्टाशीतिलक्षाणि द्वे च कोटिप्रमाणतः । भूपृष्ठं सुकटाहेन कोटिमानेन तत्समम् ॥
एवमेकीकृतं सर्वं पञ्चाशत्कोटयः स्थिताः । भूलोकस्तत्र विख्यातः सप्तद्वीपार्णवान्वितः ॥ . . . .
नवखण्डं च तज्ज्ञेयं मेरुमध्यं सपर्वतम् । स मेरुर्हेमसंभूतिः शरावाकृतिमस्तकः ॥
प्रविष्टः षोडशाधस्तात् सहस्राणि सवर्तुलः । उच्छ्रायेण सहस्राणामशीतिश्चतुरन्यथा ॥

cf. *ibid*, I. 8. 81-93, aussi.

[7] वीररुद्रपुरःसराः—A, C.

[8] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 3. 163-178 et *Mṛgendrāgama*, I. 13. 124-136 pour les noms des 100 Rudra; cité par le Aghoraśivācārya dans son commentaire *Dīpikā* sur le *Mṛgendrāgama*, I. 13. 145-146.

[9] सत यच्छन्ति—B. [10] महौजसम्—B.

अङ्गुष्ठमात्रसहिता महादेवाष्टकाः शिवाः । मायाञ्जनविनिर्मुक्ताः [1]परमेशानसंमिताः[2] ॥ २० ॥
मण्डलाधिपतिभ्योऽथ[3] तत्त्वमार्गः प्रतिष्ठितः[4] । ऊर्ध्वे [5]भोगक्रियायोगे परमेशानभाषिते[6] ॥ २१ ॥
मज्जास्थिशुक्लसंघातस्नायु च [7]पितृजं स्मृतम् । रोमाणि लोहितं मांसं [8]मातृजं त्रिकमुच्यते ॥ २२ ॥
एतदन्नेन[9] सततं पानेन च [10]विवर्धितम् । सर्वं योनिशरीरं तु षड्भिः श्रितमहाह्रदम्[11] ॥ २३ ॥
पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च । शब्दः स्पर्शश्च रूपं च रसो गन्धश्च पञ्चमः ॥ २४ ॥
पादौ पायुरुपस्थं च करौ वागिन्द्रियं तथा । श्रोत्रं त्वक् चक्षुषी जिह्वा नासिका पुनरेव च[12] ॥ २५ ॥

---

[1] परमेशाग्निसंमिताः—A.

[2] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 3. 200-202:

तत्प्रधानाच्छतगुणं पौरुषं तत्त्वमुत्तमम् । तत्र रुद्रो महातेजोवामदेवौ भवोद्भवौ ॥
एकलिङ्गेक्षणेशानभुवनेश्च(शाः)परस्परम् । अङ्गुष्ठमात्रास्ते देवास्त्वङ्गुष्ठात्मकसंज्ञकाः ॥
मायाज्ञानविनिर्मुक्ताः परमेशप्रभावकाः ।

cf. *Kiraṇāgama*, I. 8. 123-125:

अव्यक्ताद्रागतत्त्वं तु शतधा व्याप्य संस्थितम् । महातेजो वामदेवो भवोद्भवैकपिङ्गलौ ॥
एकेक्षणस्तथेशानो भुवनेश्वर एव च । अङ्गुष्ठमात्रसहिता रागस्था वीर्यसंयुताः ॥
तत्रैव पुरुषो ज्ञेयः प्रधानगृहपालकः ॥

cf. *Mṛgendrāgama*, I. 13. 152-153:

भुवनेशमहादेववामदेवभवोद्भवाः । एकपिङ्गेक्षणेशानाङ्गुष्ठमात्राश्च भास्वराः ॥
परमेशोपमा रागविद्यागर्भे कलापदे । महापुरचतुःपष्टिमण्डले मण्डलाधिपाः ॥

[3] यः pour अथ—A et B. [4] तत्त्वमार्गप्रतिष्ठितम्—C. तत्त्वमार्गप्रतिष्ठितः—B.

[5] योग pour भोग—A.

[6] Les MSS. consultés donnent le vers 22 immédiatement après 21. Mais il semble que plusieurs vers manquent ici, qui devraient s'intercaler entre 21 et 22. On ne trouve pas le passage cité par Aghoraśivācārya dans son commentaire *Dīpikā* sur *Mṛgendrāgama*, 1. 2. 5, et qui pourrait bien appartenir à cette portion manquante. Voici ces vers: श्रीमद्रौरवे—

अनन्तोपरमे तेषां महतां चक्रवर्तिनाम् । विहितं सर्वकर्तृत्वकारणं परमं पदम् ॥

[7] पद्मजं—C. [8] ममांक pour मातृजं—A; मातृकं—B. [9] एतदन्तेन—A.

[10] विवस्थितम्—A. [11] ह्रुतम् pour ह्रदम्—A.

[12] cf. *Suprabhedāgama*, III. 1. 19-28:

तच्छरीरं द्विधा प्रोक्तं स्थूलं वै सूक्ष्ममेव च । पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च ॥
शुक्लं बीजांशमित्युक्तं क्षेत्रांशं शोणितं स्मृतम् । अस्थि स्नायुश्च मज्जा च पितृजंस्त्रयमेव तु ॥
त्वङ्मांसशोणितं चैव मातृजं त्रिकमेव च । इत्थं षट् कौशिकं प्रोक्तं शरीरान्तैस्तु जायते ॥
नखदन्तश्च रोमाणि केशाश्च नाड्यस्तथा । शब्दस्पर्शश्च रूपश्च रसो गन्धश्च पञ्चधा ॥
एतैर्भूतगणैर्युक्तं स्थूलं शरीरकं भवेत् । . . . . श्रोत्रं त्वक् चक्षुर्जिह्वा च घ्राणं बुद्धीन्द्रियं विदुः ॥ . . .
प्राणः समानोदानश्च अपानो व्यान एव च । नागः कूर्मश्च कृकरो देवदत्तो धनञ्जयः ॥
मनो बुद्धिरहंकारश्चित्तान्तःकरणं स्मृतम् । मदमात्सर्यमानादि सूक्ष्मशरीरकं विदुः ॥

अहंकारस्त्रिधा ज्ञेयो बुद्धिरष्टविधा स्मृता । गुणत्रयं च विज्ञेयं प्रधानपुरुषे[1]श्वराः[2] ॥ २६ ॥
परतश्च महामाया[3] विद्येशाना[4] व्यवस्थिताः[5] । सर्वविद्यापरिवृतः[6] सर्वैश्वर्यस्य वारिधिः[7] ॥ २७ ॥
जगतः प्रलयोत्पत्तिविभूतिनिधिरव्ययः[8] । मायोपरि महामाया सर्वकारणकारणम् ॥ २८ ॥
अष्टविद्येश्वरैर्युक्तो वीतमायो निरञ्जनः[9] । [10]सूक्ष्मः सर्वगतो नित्यो देवदेवो महेश्वरः ॥ २९ ॥
अनन्तेशश्च सूक्ष्मश्च तृतीयश्च शिवोत्तमः । एकनेत्रैकरुद्रौ च त्रिमूर्तिश्चानलद्युतिः ॥ ३० ॥
श्रीकण्ठश्च शिखण्डी च सूर्यकोटिसमप्रभौ[11] । विद्येशास्तु महात्मानः शिवशक्तिसमन्विताः[12] ॥ ३१ ॥
तिस्रस्तु शक्तयो ज्ञेयाः कारणस्याव्ययात्मनः । वामा ज्येष्ठा च रौद्री च शक्तयः समुदाहृताः ॥ ३२ ॥
ज्ञानशक्तिः क्रियाशक्तिः शक्तिद्वयमनन्तरम् । [13]ज्ञानशक्तिः शिवा [14]नित्यसृष्टिसंहारकृत्क्रिया ॥ ३३ ॥

---

[1] ईश्वरः pour ईश्वराः—A; ईश्वरम्—C.

[2] cf. *Suprabhedāgama*, III. 1. 86:

अहंकारं त्रिधा ज्ञेयं भूतवैकारितैजसम् । वक्ष्यते तु समासेन भूतसारसमुद्भवम् ॥
शब्दतन्मात्रमादौ तु गन्धतन्मात्रमर्थके । एतानि पञ्चमात्राणि भूतानां सृष्टिरुच्यते ॥
स्यात्तैजस अहंकारे इन्द्रियाणि समुद्भवम् । वैकारिक अहंकारे अधिदेवाः समुद्भवम् ॥
बुद्धिरष्टविधा ज्ञेया धर्माधर्मादिरष्टधा । चित्तमेकविधं ज्ञेयं तच्चान्तःकरणं विदुः ॥
चतुर्भिरन्तःकरणैश्चतुर्विंशतिरुच्यते । उपादानं तु तेषां वै चाव्यक्तमिति निन्दितम् ॥
अव्यक्तस्य तु धर्मः स्यात्त्रिगुणं संप्रकीर्तितम् । तामसं राजसं चैव सात्विकं च तृतीयकम् ॥ . . .
पञ्चविंशतितत्त्वानि समासात्कीर्तितानि तु । तेभ्य एकादशं तत्त्वं समासाच्छृणु सांप्रतम् ॥
पुंरागो नियती विद्या कला कालस्तथैव च । शुद्धविद्या शुद्धकला शुद्धमाया तथैव च ॥
आत्मतत्त्वं च विद्या च शिवतत्त्वमतः परम् ।

cf. aussi. *ibid.*, IV. 3. 231-232:

प्रकृतिः पुरुषश्चैव ईश्वरश्च त्रयो भवेत् । माया प्रकृति चात्मानं तत्त्वस्य पुरुषः स्थितः ॥
विद्यां चैवेश्वरः प्रोक्तः सर्वतत्त्वं हि तन्मयम् ॥

[3] महामायो—C. [4] विद्येशान—A. [5] व्यवस्थिता—C.

[6] परिवृता—A; परिव्राता—C. [7] सर्वैश्वर्यभवारिणी—A; सर्वैश्वर्यं भवाहिणी—C.

[8] अव्ययः pour अव्ययः—A. [9] पीतामायो निरजितः—C.

[10] सूक्ष्मकः सर्वतो नित्यो—C. [11] प्रभः pour प्रभौ—A.

[12] cf. *Mṛgendrāgama*, I. 4. 3-4:

तेषामनन्तः सूक्ष्मश्च तथा चैव शिवोत्तमः । एकनेत्रैकरुद्रौ च त्रिमूर्तिश्चामितद्युतिः ॥
श्रीकण्ठश्च शिखण्डी च राजराजेश्वरेश्वराः । ईषदप्राप्तयोगित्वान्नियोज्याः परमेष्ठिनः ॥

cf. aussi le texte I. 2. 10-11.

cf. *Kiraṇāgama*. I. 8. 136-137:

अनन्तश्चैव सूक्ष्मश्च शिवश्चोत्तमसंज्ञितः । एकनेत्रैकरुद्रौ च त्रिमूर्तिरपरस्ततः ॥
श्रीकण्ठश्च शिखण्डी च वामाद्या नव शक्तयः ।

[13] ज्ञानशक्तिद्वयान्नित्यसृष्टि—C. [14] नीति pour नित्य—B.

सद्यो वामो[1]ऽप्यघोरश्च पुरुषेशान एव च । सकलस्तु [2]शिवो ह्येष निष्कलस्तु सदाशिवः ।। ३४ ।।
सकलं निष्कलं चैव यो हि वेत्ति सदाशिवम्[3] । संसाराब्धि विनिर्मुक्तः शिवमेवाधिगच्छति[4] ।। ३५ ।।
सर्वज्ञः सर्वकर्ता च [5]शिवः शक्तिसमन्वितः । विद्याराजाधिराजेशो जगद्भ्रमयतीच्छया ।। ३६ ।।
अपावृत्तः सुसंपूर्णः [6]शुद्धस्त्वात्मा व्यवस्थितः । [7]परः परमनिर्वाणो ह्यव्ययः परमः शिवः ।। ३७ ।।
[8]एनं यजन्ति मुनयो गुह्यमन्त्रैर्महामखैः[9] । मन्त्रपुष्पोपहारेण शिवं परम[10]मानसम् ।। ३८ ।।
इष्ट्वा परमसद्भावं शिवतन्त्वविदुत्तमम्[11] । [12]कारणेशानकमलं शिवमभ्येति साधकः ।। ३९ ।।
मन्त्रदीक्षाध्वरस्नातो मन्त्रालंकृतविग्रहः । ध्यायेत्पञ्चमहामन्त्रतनुमीशानमव्ययम् ।। ४० ।।
प्रधानपुरुषेशानं परं हृद्व्योमसंस्थितम् । शुद्धस्फटिकसंकाशमधूमज्योतिरूपिणम्[13] ।। ४१ ।।

---

[1] हि pour अपि—B. [2] शिवा—A.

[3] Ms. B indique une lacune après cette ligne.

[4] cf. *Suprabhedāgama*, IV. 1. 34, 38, 67-69:

अष्टत्रिंशत्कलायुक्तं सकलं त्विति विद्यते । ईशादिसद्यपर्यन्तं कल्पयेत्तु सदाशिवम् ।। . . .
सद्यवाममघोरं च पुरुषेशकलास्स्मृताः । एवन्तु सकलं प्रोक्तं सकलं त्विति निश्चितम् ।। . . . .
निष्कलं तु लयस्थानमधिकारं सनिष्कलम् । भोगः सकलमेवं स्याल्लयभोगाधिकारवान् ।।
परं निष्कलमित्युक्तं परमं सकलं स्मृतम् । परापरं तथा प्रोक्तं सकलं निष्कलं भवेत् ।।
परापरं यथा ज्ञात्वा स मुक्तः पाशहा भवेत् ।

[5] शिवशक्तिसमन्वितः—A. [6] शुद्धः स्वात्मा A. [7] परमापरनिर्वाणो—A; परात्परमनिर्वाणो—C.

[8] A corrompu; एनं तं मुनयो गुह्यतन्त्रमन्त्रैः—C. [9] महामुखैः—A.

[10] मानदम् pour मानसम्—B; मानयम्—C. [11] उत्तमः pour उत्तमम् – B et C.

[12] कारणेशान्तकमलं --A et B.

[13] Le chapitre se termine brusquement. Les MSS. continuent sans interruption et le *Rauravāgama* ou la deuxième section du *Rauravāgama* commence. Rien ne montre dans les MSS. que ce soient des chapitres distincts. Il est cependant évident qu'ils traitent de sujets différents et par conséquent nous les avons séparés ici. Il est possible que d'autres MSS. soient découverts plus tard, qui permettent de compléter ce chapitre.

C ajoute ce vers.

अथ दिव्यां पवित्रस्य विधानं लक्ष्यतेऽधुना । समयाचारनिष्ठानां पुंसां भोगापवर्गदम् ।।
स्वयतं प्रधानविधि चेत् प्रथमार्धपवित्रकम् । शिवेन सहिता सा चेत् किं तु तेन सहाचरेत् ।।

[[1]क्रियापादः]

[प्रथमः पटलः]

[मन्त्रोद्धारविधिः]

[रुरुरुवाच][1]—

[2]कैलासशिखरासीन देवदेव त्रिलोचन[3] । सर्वलोकहितार्थाय रौरवं वद मे प्रभो ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच—

[4]अतः परं प्रवक्ष्यामि मन्त्रोद्धारविधिक्रमम् । कुर्यात्सदम्बुजं[5] पीठं साष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥ २ ॥

[6]नालिकेरसमायुक्तं मध्ये[7] कूटाक्षरं न्यसेत् । षष्ठं त्रयोदशान्तं च बिन्दुनादसमन्वितम्[8] ॥ ३ ॥

---

[1] Les indications entre crochets ont été ajoutées par nous.

[2] Le ms. de Kīlvelur (A) ajoute au début deux vers que nous citons ci-dessous. Le ms. de Dharmapuram (B) omet le second, et celui de KuNRakuḍi (C) omet les deux. Ils semblent d'ailleurs être sans relations avec cet *āgama*, peut-être ajoutés par un copiste.

भवसंचितपापौघविध्वंसनविचक्षणम् । विघ्नान्धकारभास्वन्तं विघ्नराजमहं भजे ॥

*मुक्तकं वृषमारुह्य भिक्षामटति शंकरः । गुरुसेन [गरुडेन?] विना याति गगने मधुसूदनः ॥

*मुक्तकं मुच्यते स्मेति मुच्+क्तः = qui a été mis en liberté.

[3] कैलासशिखरासीनं देवदेवं त्रिलोचनम्—A.

[4] Ce passage montre qu'il y a une section précédant celle-ci; et nous pouvons penser que c'est du *Vidyāpāda* qu'il s'agit.

[5] कुर्यात्सदाम्बुजं—C; कुर्याद्धृदम्बुजे—B.

[6] नाळिकेर—A, B.

[7] मध्यकूटाक्षरं—A.

[8] Les *mantra-śāstra* répartissent les lettres en 8 classes:

1	अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ए ऐ ओ औ अं अः		
2	क ख ग घ ङ	6	प फ ब भ म
3	च छ ज झ ञ	7	य र ल व
4	ट ठ ड ढ ण	8	श ष स ह ळ क्ष
5	त थ द ध न		

Le texte indique que le *mūla-mantra* doit être formé ainsi: "Joindre le sixième avec le treizième, et ceci avec *bindu* et *nāda*"; l'indication de la classe n'est pas donnée. Le treizième ne peut appartenir qu'à la classe I et c'est औ. Il serait naturel dans ce cas de comprendre sixième comme: sixième de la même classe, mais ce serait ऊ; le résultat serait वौ qui serait plutôt donné comme व + ओ; car les *mantra-śāstra* décomposent les syllabes en consonne + voyelle, plutôt qu'en voyelle + voyelle.

मूलमन्त्रमिदं प्रोक्तं ततोऽङ्गानि प्रकल्पयेत् । [1]हृदयादिषडङ्गं[2] च [3]पञ्चब्रह्मास्त्रराजकम् ॥ ४ ॥

Il semble que l'usage de l'école du sud des *mantra-śāstra* (où les mss. sont écrits en grantha et qui a ses conventions particulières) soit de se référer à la dernière classe (शवर्ग) lorsqu'il est impossible de prendre la première (अवर्ग) pour former un *mantra.*

Les *āgama* furent écrits en grantha dans l'Inde du sud et nous pouvons assumer que la même convention leur est applicable; dans ces conditions, le sixième sera क्ष et le *mantra* क्षौं. C'est un des *bīja-mantra* les plus importants des *āgama*.

[1] Les *Ṣaḍaṅga* (six *aṅga*) sont: hṛdaya, śiras, śikhā, kavaca, netra et astra. Ces six *aṅga* sont précédés par ओं suivi de हां, हीं, हूं, हैं, हौं et हः respectivement. Ils sont mis au datif et terminés normalement par नमः qui est remplacé par स्वाहा pour le sacrifice du feu (homa) et dans des cas exceptionnels (kāmya karma) par स्वधा, वषट्, वौषट्, हुं et फट्.

cf: ओंकारपूर्वका मन्त्रा नमस्कारान्तयोजिताः । (*Niśvāsakārikā*) et काम्यकर्मविधाने तु नमःस्वाहेत्यादिजातिषट्कयुतानुच्चारयेत् (मृगेन्द्रपद्धतिव्याख्याने) ।

(Nirmalamaṇi, commentaire de l'*Aghoraśivācāryapaddhati*, p. 26)

La forme normale est donc: ओं हां हृदयाय नमः, ओं हीं शिरसे नमः, ओं हूं शिखायै नमः, ओं हैं कवचाय नमः, ओं हौं नेत्रेभ्यो नमः, ओं हः अस्त्राय नमः ।

Noter la différence entre ces formules et celles qui sont utilisées par les tenants de l'école védique: ओं हृदयाय नमः, ओं शिरसे स्वाहा, ओं शिखायै वषट्, ओं कवचाय हुं, ओं नेत्रत्रयाय वौषट्, ओं अस्त्राय फट् ।

Ici le dernier membre de chaque formule est fixe et ne dépend pas de l'utilisation du *mantra*, qui d'ailleurs est unique (aṅga nyāsa).

On explique l'usage actuel de placer au début des formules les syllabes हां etc., par le fait que हौं serait la syllabe-racine pour Śiva ; s'il en est ainsi, puisque la syllabe-racine pour Śiva semble être क्षौं d'après *Rauravāgama*, les *mantra* ici devraient avoir क्षां, क्षीं, क्षूं, क्षैं, क्षौं, क्षः au lieu de हां, हीं, हूं, हैं, हौं, हः ।

Tous les prêtres de l'Inde du sud, en particulier dans le pays tamoul, suivent pour les questions rituelles les manuels écrits par Aghoraśivācārya (l'un des 18 *ācārya* śivaites) au 12e siècle et qui sont eux-mêmes basés sur l'ensemble des *āgama* et sur d'autres manuels antérieurs, tel *Somaśambhupaddhati*. Ces manuels d'Aghoraśivācārya traitent de tous les sujets relatifs au rite et sont suivis mot pour mot par les prêtres.

Ainsi les différentes écoles d'*āgama* semblent purement théoriques de nos jours, et nous ne pouvons espérer les trouver confirmées par la pratique actuelle.

[2] षडङ्गांश्च—B.

[3] **पञ्चब्रह्ममन्त्राः**

ओं हों ईशानमूर्धाय नमः
ओं हें तत्पुरुषवक्त्राय नमः
ओं हुं अघोरहृदयाय नमः
ओं हिं वामदेवगुह्याय नमः
ओं हं सद्योजातमूर्तये नमः

क्षुरिकाबीजमुख्यं च व्योमव्यापि[1] च चिन्तयेत् । अङ्गमन्त्रा[2] इमे प्रोक्ता मूलमन्त्रस्य[3] सुव्रत ॥ ५ ॥
नपुंसका अराहिता[1] एकादश[5] समन्विताः । एकादशाक्षरेष्वेषु द्वितीयं च चतुर्थकम् ॥ ६ ॥
षष्ठाष्टमं च दशममेकादशमतः[6] परम् । [7]प्रथमं च द्वितीयं च पूर्वतस्तु[8] प्रदक्षिणम् ॥ ७ ॥
दलमूले[9] न्यसेद्धीमान् द्वितीयावरणे ततः । पञ्चमं सप्तमं चैव नवमं च पुरादिषु ॥ ८ ॥
अभिधानं चतुर्थ्यन्तं [10]जातिषट्कसमन्वितम्[11] । विन्यसेद्धृदयादीनि[12] [13]सद्यादीनि क्रमादिषु ॥ ९ ॥
षष्ठस्य [14]च द्वितीयं च [15]चतुर्थाद्यक्षरान्वितम् । [16]ओंकारादिविसर्गान्तमेतत् पाशुपतास्त्रकम्[17] ॥ १० ॥

---

cf: *Kāraṇāgama* (cité dans le *Sakalāgamasārasaṃgraha*, p. 25):

सद्यं वाममघोरं तु तत्पुरुषेशानकौ द्विजाः । ब्रह्माण्यनुक्रमेणैव नमस्कारान्तकाणि तु ॥
हृदयं च शिरश्चैव शिखा कवचमेव च । नेत्रशस्त्रपडङ्गानि कीर्तितानि क्रमेण तु ॥
नमः स्वाहा वषड् वौषड् हुंफट्कारा: क्रमेण तु । एते वै जातिषट्काश्च हृदाद्यस्त्राणुकैयुताः ॥

Les cinq *brahma-mantra* et les six *aṅga-mantra* sont appelés *Saṃhitā-mantra.*

1 व्योमव्यापिमन्त्रम् (ou दशाक्षरमन्त्र)—ओं आं ईं ऊं व्योमव्यापिने ओं नमः । ou ओमामीमूं व्योमव्यापिने ओं नमः .

cf: *Kāraṇāgama*, I. 2. 32-34:

प्रणवः प्रथमं प्रोक्तं आ ई ऊ तदनन्तरम् । व्योमव्यापिन् चतुर्थं च तदूर्ध्वं प्रणवं भवेत् ॥
अस्मिन् तन्त्रे विशेषेण दशाक्षरमिति स्मृतम् । हुंफट्कारविसर्गान्तं मन्त्रं पाशुपतं स्मृतम् ॥

2 अङ्गमन्त्रान्मतं प्रोक्ता—C.
3 मूलमन्त्रं च—B.
4 नपुंसकोकाररहिता—A ; नपुंसकाकाररहिता—B.
5 एकदश—A.
6 ततः pour अतः—A.
7 प्रथमस्य pour प्रथमं च—A.
8 पूर्वारभ्य —A ; पूर्वयाद्य—C.
9 दलं मूले—B.
10 जाती pour जाति—A.
11 जाति ici est un terme technique pour les mots suivants नमः, स्वाहा, स्वधा, वषट् , हुं et फट् qui terminent les mantras—cf. note 1, p. 18.
12 C omet: विन्यसेद्धृदयादीनि; हृदयादीनि = हृदयादिषडङ्ग ; voir note 1 p. 18.
13 सव्यादीनि—B.
14 यद् pour च—C.
15 चतुर्थ्यादि pour चतुर्थादि—B.
16 अंकारादि—A; अकारादि—B.
17 **पाशुपतास्त्रम्**— " ओं श्लीं पं शुं हुं फट् " ou " ओं श्लीं पं शुं हुं पाशुपतास्त्राय फट् नमः " ।

Le vers qui donne les composantes du *pāśupatāstra* semble corrompu ; cf. *Kāraṇāgama* I, 2, 34 et *Īśānaśivagurudevapaddhati*, p. 33.

पष्ठवर्गाद्वितीयं च चतुर्थाद्येन भूषितम् ।
द्वितीये प्रथमार्णं तु पञ्चमाद्येन संयुतम् ॥
एतत् पाशुपतास्त्रं स्यात् सोपदेशं यथाक्रमम् ॥

Īśānaśivagurudevapaddhati, p. 33

[1]अस्त्रराजं च नैर्ऋत्यां दले चोपदले न्यसेत् । षड्वर्गात् पञ्चमं[2] चैव प्रथमेऽष्टममक्षरम् ।। ११ ।।
साग्निबीजमनुस्वारं[3] प्रथमं बीजमुच्यते । तृतीयं च [द्वाद]शं[4] [5]तदादौ [6]चैवाष्टमाक्षरम् ।। १२ ।।
यान्तमारूढमत्रापि[7] सानुस्वारं [8]द्वितीयकम् । [9]षष्ठं चैवाष्टमे वर्गे यान्तं बिन्दुसमन्वितम् ।। १३ ।।
. . . . [10]संयुक्तं तृतीयं बीजमुच्यते । बीजमुख्यमिदं ख्यातं वरुणादिदलत्रये ।। १४ ।।
विन्यसेत्सोमपर्यन्तं[11] दले[12] [याधान्तरे तथा] । [13]ओं शिं छिं त्र्यक्षरं ह्येतत्क्षुरिकामन्त्रसंज्ञकम्[14] ।। १५ ।।

---

1 अस्त्रराजान नैर्ऋत्याद् दळेदुपदळे न्यसेत् ।—A; नैर्ऋत्यामस्त्रराजं च दले चोपदले न्यसेत्—B ; अस्त्रराजान नैर्ऋत्य . . . . दुपलं न्यसत्—C.

अस्त्रराजः = पाशुपतास्त्रम् ; voir note 17, p. 19.

2 पञ्चमे—D. 3 अनुस्वार pour अनुस्वारं—C. 4 तृतीयं च [तुर्थ]शं तु—B.
5 तु आदौ pour तदादौ—A, B et C. 6 वै च pour चैव—B.
7 आरूढमात्रापि pour आरूढमत्रापि—B et C. 8 तृतीयकम्—C. 9 षष्ठमं चाष्टमे—C.
10 संयुतं—C. 11 पर्यन्ते—B. 12 दले यान्तार्ध . . . . A et C; दले यान्तार्थ . . .—B.
13 विश्रिश्वरछीश्रीमीक्षीकृत च वक्षीमपकामन्तसंज्ञकम्—A ; विनिश्विश्रिमिक्षिकृत च . . .—B; विच्छिखि च मीक्षिकृत् . . चव क्षुरिकामन्त्रसंस्कृतम्—C.

क्षुरिकामन्त्रम्—"ओं शिं छिं क्षुरिकास्त्राय फट्"

Kāraṇāgama I, 2, 10-13 donne la formation de ce *mantra* et le considère comme *mantra* de Śiva: मन्त्रः प्रोक्तः शिवस्येह जगत्सृष्टिलयात्मकः ।

चिच्छचीच्छ्यक्षरं गृह्य कृद्वर्णसंयुता ।
क्षुरिकाद्यष्टवर्णं तु सर्वकार्येषु पूजितम् ।।

Kāraṇāgama, I, 2, 34-35

ओश्विविवीचिदिक्षि उत् क्षुरिकामन्त्रमुत्तमम् ।

Suprabhedāgama, 1, 3, 55

वातुले—शिकारं प्रथमं बीजं छिकारं तु द्वितीयकम् ।
क्षुकारः स्यात्तृतीयं तु रिकारं च चतुर्थकम् ।।
ककारं पञ्चमं बीजं स्त्रकारं षष्ठवर्णकम् ।
यकारं सप्तमं बीजं फट्कारं चाष्टमं भवेत् ।।
क्षुरिकास्त्रमनुश्चाष्टवर्णोऽयं स्याद्रसप्रदः ।।

Śivāgamaśekhara, II, p. 377

Tous les mss. de cet *āgama* et de tous les *āgama*, et les éditions imprimées des *āgama* déjà publiés tels que *Kāmika*, *Kāraṇa*, *Suprabheda*, donnent la formation de ce mantra dans des vers corrompus. Le texte est ici corrigé conformément à la pratique actuelle.

14 B omet: क्षुरिकामन्त्रसंज्ञकम्

न्यसेदीशदले[1] विद्वान् दले [2]याधोन्तरे विदुः । दलानामग्रपूर्वादि [3]ओं शिवाय नमो नमः ॥ १६ ॥
व्योमव्यापिन्निदं[4] मन्त्रं सर्वसिद्धिप्रदायकम् । नमः स्वाहा वषड् वौषड् हुं फट्कारान् [5] क्रमेण तु ॥ १७ ॥
हृदयादिषु[6] नेत्रान्तेष्वङ्गे[7] संयोजयेद् बुधः । अनुस्वारसमायुक्ता ब्रह्माङ्गाः परिकीर्तिताः ॥ १८ ॥
तथास्त्रं सविसर्गं [8]स्याद्विन्यसेदेवमेव तु । [9]अनन्ताद्यानुमाद्याश्च लोकेशांश्च क्रमेण तु ॥ १९ ॥
अस्त्राणामङ्कानां च[10] वृषादीनां तथैव च । अन्येषामपि देवानामाद्यक्षरं[11] तु मन्त्रकम् ॥ २० ॥
प्रणवादिचतुर्थ्यन्त[12]स्वस्वनामसमन्वितम् । नमस्कारान्तसंयुक्तं सर्वेषां मन्त्रमुच्यते ॥ २१ ॥

[13]इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे मन्त्रोद्धारो नाम प्रथमः पटलः

---

[1] न्यसेदीशदलैर्विद्वान्—C. [2] याधोन्तरे—B. [3] द्रां pour ओं—B.

[4] व्योमव्यापि इदं—A; व्योमव्यापिरिदं—C. [5] हुं फट्कारक्रमेण तु—A, B et C.

[6] दु pour षु—C. [7] अन्ये pour अङ्गे—A, B et C. [8] च pour स्याद्—C.

[9] अनन्ताद्या उमाद्याश्च लोकेशा . . . .—A; अनन्ताद्यानुमाद्याश्च लोकेशा(श्च क्रमेण तु)—B; अनन्ताद्यानुमाद्याश्च लोकेशान् . . . . . —C.

[10] अस्त्राणामङ्गलानां च—A; अस्त्राणां मङ्गलानां च—B et C.

[11] आद्याक्षरं pour आद्यक्षरं—A et B. [12] °चतुर्थ्यन्तं स्वस्व°—A.

[13] इति श्रीरौरवतन्त्रे मन्त्रोद्धारपटलः प्रथमः—A; इति रौरवतन्त्रे मन्त्रोद्धारो नाम प्रथमः पटलः—B; इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे मन्त्रोद्धारः प्रथमः पटलः—C.

[द्वितीयः पटलः]

[कलान्यासविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि कलान्यासविधिक्रमम् । अष्टौ त्रयोदशाष्टौ च चतुःपञ्च तथैव च ॥ १ ॥
सद्यादीशानपर्यन्तं कलाभेदा[2] यथाक्रमम्[3] ।

[सद्योजातकलाः]

(१) [4]ओं[5] सद्योजातं प्रपद्यामि [6]सिद्ध्यै नमः । (२) ओं[7] सद्योजाताय[8][वै]नम ऋद्ध्यै नमः ।
(३) ओं[9] भवाय [10]मुदल्यै नमः । (४) [11]ओं भवाय लक्ष्म्यै नमः ।
(५) ओं अनादिभवाय[12] मेधायै नमः । (६) ओं[13] [14]भवस्व मां कान्त्यै नमः ।
(७) ओं[15] भवाय [16]स्वधायै नमः । (८) ओं[17] [18]उद्भवाय प्रजायै नमः ॥[19]

---

[1] Pour *kalānyāsavidhi* voir: *Kāmikāgama*, I, 4, 93-117, *Kāraṇāgama*, I, 27, *Cintyāgama*, *paṭala*, 8, *Ajitāgama*, *paṭala*, 21, *Yogajāgama*, ms. p. 50-52, *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala*, 13, *Makuṭāgama*, *paṭala* 4.

[2] कलाभेदो—B.

[3] cf. *Kriyādīpikā* p. 38-39.

सद्यः कलाभिरष्टाभिर्वामदेव्यैस्त्रयोदशैः । अघोराभिरथाष्टाभिश्चतसृभिर्वक्त्रकस्य च ॥
ऐशाभिः पञ्चभिश्चैव पादाद्य विन्यसेत्क्रमात् ॥
(citation de la *Santānasaṃhitā*)

[4] C omet: ओं सद्योजाताय à प्रजायै नमः । [5] B omet: ओं. [6] सिद्धे—A.

[7] B omet: ओं. [8] सद्योजाताय ऋद्धे नमः—A; सद्योजाताय नमो ऋद्ध्यै नमः—B.

[9] B omet: ओं.

[10] D'après la *Santānasaṃhitā*, la leçon serait ओं भवाय धृत्यै नमः, voir note 19.

[11] B omet: ओं. [12] अनादिभुवे—B. [13] B omet: ओं.

[14] ओं भवस्वमाय कान्तये नमः—A. [15] B omet: ओं. [16] A omet स्वधायै.

[17] B omet: ओं. [18] उद्भवाय नमो पूजायै नमः—B; ओं उद्भवाय प्रजायै नमः—A.

[19] cf. *Kriyādīpikā* p. 39 pour les huit *kalā-śakti* de Sadyojāta (citation tirée de la *Santānasaṃhitā*):

पादयोर्हस्तयोश्चैव [1]नासाग्रशिरसोस्तथा ॥ २ ॥ [2]बाहुद्वयोर्विशेषेण क्रमात्सद्यकला[3] न्यसेत् ।

[वामदेवकलाः]

(१) [4]ओं[5] वामदेवाय नमो रजायै नमः[6] ।
(२) [7]ओं ज्येष्ठाय रक्षायै नमः ।
(३) ओं[8] रुद्राय रत्यै नमः ।
(४) ओं[9] कालाय [10]पाल्यै नमः ।
(५) ओं[11] कलाय कामायै नमः ।
(६) ओं[12] [13]विकरणाय संयमिन्यै[14] [15]नमः ।
(७) [16]ओं [17]बलाय क्रियायै [18]नमः ।
(८) ओं विकरणाय [19]तृष्णायै [20]नमः ।
(९) ओं बलाय मोहायै [21]नमः ।
(१०) ओं प्रमथनाय क्षुधायै [22]नमः ।
(११) ओं सर्वभूत[दमन]ाय वित्तायै [23]नमः ।
(१२) ओं मनोन्मनाय भ्रामिण्यै [24]नमः ।
(१३) ओं उन्मनाय ग्रामण्यै नमः ।

सिद्धिर्ऋद्धिर्धृतिर्लक्ष्मीर्मेधा कान्तिः स्वधा प्रजा ।
सद्यस्याष्टकलाशक्तिरीरिता नन्दिकेश्वर ॥

à noter que les mss. A et B de *Rauravāgama* donnent मुद्ली comme l'une des *kalāśakti* au lieu de धृति. cf. note 10, p. 22.

[1] नासाग्रशिरसि तथा—A ; नासाग्रे शिरसि तथा—B. [2] बाहुद्वये विशेषेण—B. [3] °कलां—C. [4] C omet : ओं वामदेवाय à ग्रामण्यै नमः. [5] B omet : ओं. [6] ओं वामदेवाय नमो राजराथी नमः—A. [7] B omet : ओं. [8] B omet : ओं. [9] B omet : ओं. [10] पाद्यै—A. [11] B omet : ओं ; A omet : कलाय कामायै नमः [12] B omet : ओं. [13] बलविकरणाय—A ; कलविकरणाय—B. [14] संयमिनी—B. [15] B omet : नमः. [16] B omet : ओं. [17] बलक्रियायै—pour बलाय क्रियायै—B. [18] B omet : नमः । et ओं. [19] मृष्णायै—A. [20] B omet : नमः । et ओं. [21] B omet : नमः । et ओं. [22] B omet नमः । et ओं. [23] B omet नमः et ओं. [24] B omet नमः et ओं.

La *Kriyādīpikā* qui fonde son autorité sur la *Santānasaṃhitā* donne pour les *śakti* associées à Vāmadeva l'ordre suivant:

[1] रजा [2] रतिः [3] पाल्यरक्षे [4] [5] कला [6] संयमिनी [7] क्रिया ।
[8] तृष्णा [9] मोहा [10] क्षया [11] चिन्ता [12] मोहिनी [13] भ्रामिणी तथा ।
वामदेवकलाशक्तिस्त्रयोदश समीरिता ॥

Mais dans notre texte leur ordre est:

[1] रजा [2] रक्षा [3] रतिः [4] पाली [5] कामा [6] संयामिनी [7] क्रिया [8] तृष्णा [9] मोहा [10] क्षुधा [11] वित्ता [12] भ्रामिणी [13] ग्रामणी ।

Noter les variantes: पाली pour पाल्या, कामा pour कला, क्षुधा pour क्षया, वित्ता pour चिन्ता et ग्रामणी pour मोहिनी ।

Le *Kiraṇāgama* (p. 171. 5-8) donne pour les treize noms de Śiva (Brahma) associés à Vāmadeva la liste suivante:

गुह्ये गुदे च ऊर्वोश्च जान्वोर्जङ्घाद्वयोरपि[1] ॥ ३ ॥ [2]स्फिक्कटिद्वयपार्श्वेषु वामदेवकला न्यसेत् ।

[अघोरकलाः]

(१) [3]ओं अघोरेभ्यस्तमायै नमः । (२) ओं अथ घोरेभ्यो [4]धरायै [5]नमः ।
(३) [6]ओं घोर रक्षायै नमः । (४) ओं [7]घोरतरेभ्यो [8]निष्ठायै नमः ।
(५) [9]ओं [10]सर्वतो [11]धृत्यै [12]नमः । (६) [13]ओं सर्व क्षान्त्यै नमः ।
(७) [14]ओं सर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु [15]स्मृत्यै नमः । (८) [16]ओं रुद्ररूपेभ्यः क्षमायै नमः ।

हृदये कण्ठदेशे [17]चाप्यंसयोरुभयोरपि ॥ ४ ॥ [18]नाभ्यामुदरपृष्ठोरस्स्वघोरस्य कला न्यसेत् ।

(१) [19]ओं तत्पुरुषाय विद्महे निवृत्यै नमः । (२) [20]ओं महादेवाय धीमहि प्रतिष्ठायै [21]नमः ।
(३) [22]ओं तन्नो रुद्रः विद्यायै नमः । (४) [23]ओं प्रचोदयाच्छान्त्यै[24] [25]नमः ।

---

[1] वामदेव, [2] ज्येष्ठ, [3] श्रेष्ठ, [4] रुद्र, [5] काल, [6] कल, [7] विकरण, [8] बल, [9] विकरण, [10] बल, [11] बलप्रमथन, [12] सर्वभूतदमन, [13] मनोन्मन ।

Mais dans notre texte, श्रेष्ठ (N° 3) est omis, et उन्मन est ajouté comme treizième; remarquer les variantes: प्रमथन pour बलप्रमथन (N° 11) ; सर्वभूत pour सर्वभूतदमन (N° 12).

cf. *Suprabhedāgama*, 4, 3, 240-247.

सद्यमन्त्रकलाश्चाष्टौ वामाख्यस्य त्रयोदश । अघोरस्य कलाश्चाष्टौ पुरुषस्य चतुष्कलाः ॥
ईशानस्य कलाः पञ्च पञ्चब्रह्मसमुद्भवाः । अष्टत्रिंशत्कलाश्चैताः शृणु वै शेषिणः कलाः ॥
शशिनी चाङ्गदा इष्टा मरीची ज्वलिनी तथा । ईशानस्य कलाः पञ्च प्रोक्तास्तत्पुरुषे शृणु ॥
निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च । पुरुषस्य कला ह्येताश्चतस्रस्तु विशेषकाः ॥
तमो मोहः क्षया निष्ठा व्याधिमृत्युक्षुत्तृट् । कलाश्चाष्टौ त्वघोरस्य वामदेवकलाः शृणु ॥
रजो राक्षा रती पाल्या कामा संयमिनी क्रिया । हुं क्रोधिका च धात्री च ब्राह्मिणी मोहिनी वरा ॥
त्रयोदश कला ह्येताः सद्योजातकलाः शृणु । सिद्धिर्वृद्धिर्द्युतिर्लक्ष्मीर्मेधा कान्तिः स्वधा धृतिः ॥
सद्योजातकला ह्यष्टौ भूताक्षरसमन्विताः ॥

[1] जान्वोर्जङ्घाद्वयेऽपि च—B. [2] स्पृक्—A ; स्फृक्—B.
[3] B omet: ओं; C omet les huit lignes suivantes. [4] मोहायै—B.
[5] B omet नमः. [6] B omet ओं. [7] घोरतरेभ्यश्च—B. [8] निद्रायै—B.
[9] B omet ओं. [10] सर्वेभ्यो—B. [11] मृत्यवे—B. [12] B omet नमः.
[13] B omet ओं. [14] B omet ओं. [15] भृतायै—B. [16] B omet ओं.
[17] A, B et C omettent च.
[18] A: नाभिपृष्ठोरुरसाश्चैव अघोराभ्यः कला न्यसेत् ।; C: नाभिपृष्ठोरसोश्चैव अघोरस्यकलां न्यसेत् ।; B: नाभिपृष्ठोरसोश्चैवं अघोरस्य कला न्यसेत् ।
[19] C omet les deux lignes suivantes ; B omet ओं. [20] B omet ओं.
[21] B omet नमः. [22] B omet ओं. [23] B omet ओं.
[24] A: प्रचोदयाश्चाज्यै. [25] B omet नमः.

ऊर्ध्वे च दक्षिणे वक्त्रे त्वपरे वामवक्त्रके ॥ ५ ॥
पुरुषस्य [1]कला ह्रीष्टा प्रमाणं ह्यूर्ध्ववक्त्रके । विन्यसेत्तु क्रमणैव चैवं वक्त्रकला[2] रुरो ॥ ६ ॥

[ईशानकलाः]

(१) [3]ओं ईशानस्सर्वविद्यानां शशिन्यै नमः । (२) ओं[4] ईश्वरः सर्वभूतानाम् अङ्गदायै नमः ।
(३) ओं ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मेष्टायै[5] नमः । (४) ओं शिवो [6]मे अस्तु मरीच्यै नमः ।
(५) ओं [7]सदाशिवों ज्वालिन्यै नमः ।
[8]ऊर्ध्वमूर्धनि पूर्वादिमूर्धसूक्तक्रमान्न्यसेत् । [9]शिरसि स्याच्छिरोमन्त्रं शिखायां तु शिखां न्यसेत् ॥ ७ ॥
स्तनयोः कवचं [10]न्यस्य [11]नेत्रं नेत्रेषु विन्यसेत् । अस्त्रं हस्ततले [12]न्यस्य [13]सूक्ष्मदेहे शिवस्य तु ॥ ८ ॥
एवं क्रमेण विन्यस्य [14]देहाभ्यर्चनमाचरेत् । [15]स्थूलदेहं न्यसेदेवं देशिकस्य विशेषतः ॥ ९ ॥
[16]देवेशस्यार्चनार्हत्वाच्छिवदेहं तदुच्यते ।
[17]देव्यर्चने च [18]देवीनामुद्धारं ब्रह्मपञ्चकैः । [19]तत्तद्बीजैः षडङ्गैश्च सूक्ष्मदेहं तु विन्यसेत् ॥ १० ॥

[20] इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे कलान्यासविधिर्नाम द्वितीयः पटलः

---

[1] A: कला ह्रीष्टा प्रमाणं ह्यूर्ध्ववक्त्रके; B: कला ह्यष्टप्रमाणादूर्ध्ववक्त्रके.

[2] Comparer ceci avec les तत्पुरुषकला de अघोरशिवाचार्य. L'ordre des kalā est ici निवृत्ति, प्रतिष्ठा, विद्या et शान्ति, mais dans l'autre texte il est inversé c. à. d शान्ति, विद्या, प्रतिष्ठा et निवृत्ति.

Lé texte semble corrompu; l'étude comparée des autres textes suggère de corriger les vers 5*b* et 6*a* de la façon suivante:

पूर्वे च दक्षिणे वक्त्रे तूत्तरे वामवक्त्रके । पुरुषस्य कला ह्रीष्टा प्रमाणं नोर्ध्ववक्त्रके ॥

[3] C omet les cinq demi-vers suivants; B omet ओं. [4] B omet ओं.

[5] A: इष्टयै pour इष्टायै. [6] A: मेऽस्तु. [7] A: सदाशिवाय pour सदाशिवों.

[8] A: ऊर्ध्वमूर्धनि पूर्वादिषु मूर्धत्युक्तक्रमान्न्यसेत् ।; B: ऊर्ध्वमूर्ध्नि च पूर्वादिमूर्ध्नि चोर्ध्वे क्रमान्न्यसेत् ।; C: ऊर्ध्वमूर्धनि पूर्वादिमूर्धसु च क्रमान्न्यसेत् ।

[9] A: शिरस्याच शिरोमन्त्रे. [10] C: न्यस्त्वा. [11] A: नेत्रे. [12] A: न्यस्त्वा.

[13] A: सूक्ष्मदेहं. [14] A: देह्यर्चनमाचरेत्. [15] C: स्थूलदेहे न्यसेदेव.

[16] A देवेशमर्चनार्हस्याच्छिवदेहं. [17] A देव्यर्च्यान्यच. [18] A, B et C देवानाम्.

[19] A: षडङ्गैस्तत्तद्बीजैस्तु.

[20] A: इति श्रीरौरवतन्त्रे कलान्यासपटलः; B: इति श्रीरौरवतन्त्रे कलान्यासो नाम द्वितीयः पटलः; C: इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे कलान्यासविधिर्नाम द्वितीयः पटलः.

Kalā-nyāsa consiste en ceci: attouchements rituels des différentes parties de son propre corps ou du corps de Śiva, avec accompagnement de formules ou *mantra* contenant les noms des 38 *kalā*. La base sur laquelle sont construits les 38 *mantra* utilisés à cet effet est constituée par cinq *mantra* védiques tirés du *Taittirīya Āraṇyaka* (x, 43 à 47) et dont chacun est ici mis en relation avec l'un des cinq visages de Śiva: Sadyojāta, Vāmadeva, Aghora, Tatpuruṣa, Īśāna.

Voici ces versets:

सद्योजातं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमः । भवे भवे नातिभवे भवस्व[1] मां भवोद्भवाय नमः ॥

वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलविकरणाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः ।[2]

अघोरेभ्योऽथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः सर्वतः [3]शर्व सर्वेभ्यो नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ।

तत्पुरुषाय विद्महे महादेवाय धीमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ।

ईशानः सर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु सदा शिवोम् ।

Pour former les 38 *nyāsa-mantra*, chacun des 5 *mantra* précédents est divisé en un certain nombre de parties: respectivement 8, 13, 8, 4, 5. Chaque partie précédée de ओं et suivie du nom de la *kalā* au datif, puis de नमः, constitue un *mantra*. Ex: ओं सद्योजातं प्रपद्यामि सिद्ध्यै नमः.

De tous les *āgama* que nous avons pu réunir jusqu'ici, (et dont aucun n'est complet) le *Rauravāgama* est le seul qui donne en prose *in extenso* les *kalā-nyāsa-mantra*; les autres donnent sous une forme versifiée, les indications nécessaires pour former les *mantra*, mais plusieurs interprétations sont possibles, et il est difficile dans ces conditions de comparer avec précision les différentes versions, on peut néanmoins apercevoir des différences assez importantes, dans la division en sections des *mantra* védiques, etc . . .

Mais les manuels de rituel utilisés de nos jours par les prêtres, tels la *Kriyākramadyotikā* d'Aghoraśivācārya, *l'Īśānaśivagurudevapaddhati*, etc., qui suivent apparemment le *Kāmikāgama* . . . donnent aussi une version complète des *Kalā-nyāsa-mantra*, à peu près la même dans tous (les variantes sont données en note) et puisque cette version gouverne la pratique actuelle, il est intéressant de la comparer avec celle du *Rauravāgama*.

Voici ce que dit la *Kriyākramadyotikā*:[4]

[ईशानकला]

[5]ओं हों ईशानस्सर्वविद्यानां शशिन्यै नमः ऊर्ध्वमूर्ध्नि, ओं हों ईश्वरस्सर्वभूतानाम् अङ्गदायै नमः पूर्वमूर्ध्नि, ओं हों ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मा इष्टायै नमः दक्षिणमूर्ध्नि, ओं हों शिवो मे अस्तु मरीच्यै नमः उत्तरमूर्ध्नि, ओं हों सदाशिवों ज्वालिन्यै नमः पश्चिममूर्ध्नि ।

इति एवमीशानकलापञ्चकम्

---

[1] Bhaṭṭaśobhākara, commentateur des Veda, lit भजस्व pour भवस्व qui a été adopté dans les autres *āgama* et manuels.

[2] Ces vers sont chantés dans l'Inde du Sud, spécialement en pays tamoul selon la version suivante: वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलाय नमो बलविकरणाय नमो बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः.

[3] La leçon adoptée par le ms. A est सर्वतः सर्व सर्वेभ्यो et per le ms. B est सर्वेभ्यः सर्व सर्वेभ्यो.

[4] Cité dans le *Parārthanityapūjāvidhi*, ed. de Devakoṭai.

[5] Īśānaśivācārya ajoute अङ्गुष्ठमूलाभ्यां avant ceci.

[तत्पुरुषकला]

[1] ओं हें अव्यक्तकलायै नमः ऊर्ध्ववक्त्रे,[2] ओं हें तत्पुरुषाय विद्महे शान्त्यै नमः पूर्ववक्त्रे, ओं हें महादेवाय धीमहि विद्यायै नमः दक्षिणवक्त्रे, ओं हें तन्नो रुद्रः प्रतिष्ठायै नमः उत्तरवक्त्रे, ओं हें प्रचोदयान्निवृत्त्यै नमः पश्चिमवक्त्रे ।

इति तत्पुरुषकलाश्चतस्रः

[अघोरकला]

[3] ओं हुं अघोरेभ्यस्तमायै नमः हृदये, ओं अथ घोरेभ्यो मोहायै नमः ग्रीवायाम्, [4] ओं हुं अघोर रक्षायै[5] नमः दक्षिणांसे, ओं हुं घोरतरेभ्यः[6] निद्रायै[7] नमः वामांसे, ओं हुं [8] सर्वेभ्यस्सर्वमृत्यवे नमः नाभौ, ओं हुं सर्वेभ्यो मायायै नमः जठरे, ओं हुं नमस्ते अस्तु रुद्र भयायै नमः पृष्ठे, ओं हुं रूपेभ्यो जरायै[9] नमः उरसि ।

इति [10] बहुरूपकलाष्टकम्

[वामदेवकला]

[11] ओं हिं वामदेवाय नमो जरायै[12] नमः गुह्ये, ओं हिं ज्येष्ठाय नमो रक्षायै नमः लिङ्गे, ओं हिं रुद्राय नमो रत्यै नमः दक्षिणोरौ, ओं हिं कालाय नमः पाल्यै नमः वामोरौ, ओं हिं कल वामायै[13] नमः दक्षिणजानुनि, ओं हिं विकरणाय नमस्संयमिन्यै[14] नमः वामजानुनि, ओं हिं बल क्रियायै नमः दक्षिणजङ्घायाम्, ओं हिं विकरणाय नमो बुद्ध्यै[15] नमो वामजङ्घायाम्, ओं हिं बल (कार्ये) कार्यायै[16] नमः दक्षिणस्फिचि, ओं हिं प्रथमनाय[17] नमो धात्र्यै

[1] Īśānaśivācārya ajoute अङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां avant ceci.

[2] Ce *Kalāmantra* semble une addition, fondée sur *Ajitāgama* (*arcanāvidhi-paṭala*, vers 88-89); la leçon de l'Īśānaśivagurudevapaddhati est : ओं हें अव्यक्तकलाय शान्त्यतीतकलायै नमः

[3] Īśānaśivācārya ajoute अङ्गुष्ठमध्यमाभ्यां avant ceci.

[4] Īśānaśivācārya : ओं हुं घोरेभ्यश्च रक्षायै नमः.

[5] निष्ठायै pour रक्षायै—autre leçon.

[6] Īśānaśivācārya : घोरतरेभ्यश्च.

[7] ,, : रिपायै pour निद्रायै ; शक्त्यै autre leçon.

[8] ,, : सर्वतश्शर्वमृत्यवे.

[9] Śivārcanacandrikā : तरायै pour जरायै.

[10] Īśānaśivācārya : अघोर pour बहुरूप.

[11] ,, ajoute अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां avant ceci.

[12] Īśānaśivācārya et *Śivārcanacandrikā* : रजायै pour जरायै.

[13] Īśānaśivācārya et *Śivārcanacandrikā* कामायै pour वामायै.

[14] *Śivārcanacandrikā* : संयामायै pour संयमिन्यै ; Īśānaśivācārya : संयामिन्यै.

[15] Īśānaśivācārya : स्मृत्यै pour बुद्ध्यै.

[16] ,, : बलकायायै pour बलकार्यायै ou बलकार्ये.

[17] ,, : बलप्रमथनाय pour प्रमथनाय.

नमः वामस्फिचि, ओं हिं सर्वभूतदमनाय नमो भ्रामिण्यै [1] नमः कट्याम्, ओं हिं मनो मोहिन्यै नमः दक्षिणपार्श्वे, ओं हिं उन्मनाय नमो भयायै [2] नमः वामपार्श्वे ।

इति वामदेवकलास्त्रयोदश

[सद्योजातकला]

[3] ओं हं सद्योजातं प्रपद्यामि सिद्ध्यै नमः दक्षिणपादे, ओं हं सद्योजाताय वै नमः[4] ऋद्ध्यै नमः वामपादे, ओं हं भवे द्युत्यै [5] नमः दक्षिणपाणौ, ओं हं अभवे लक्ष्म्यै नमः वामपाणौ, ओं हं अनातिभवे मेधायै [6] नमः नासायाम्, ओं हं भवस्व [7] मां कान्त्यै नमः शिरसि, ओं हं भव स्वधायै [8] नमः दक्षिणबाहौ, ओं हं उद्भवाय नमो धृत्यै नमः वामबाहौ ।

इति सद्योजातकलाष्टकम्

इत्यष्टत्रिंशत्कलान्यासः

Les différences essentielles avec le *Rauravāgama* sont visibles:

1. Le *Rauravāgama* suit l'ordre même des *mantra* védiques: de *Sadyojāta* à *Īśāna*. Les manuels suivent l'ordre inverse, d'*Īśāna* à *Sadyojāta*.

2. Les manuels introduisent dans chaque *mantra*, après ओं, les *bīja-mantra* de Śiva; respectivement हों, हें, हुं, हिं, हं pour les *mantra* des groupes d'*Īśāna*, *Tatpuruṣa*, *Aghora*, *Vāmadeva*, *Sadyojāta*. Rien de tel dans *Rauravāgama*.

3. *Aghoraśivācarya*, en découpant les *mantra* védiques, laisse tel quel chaque élément, avant de le faire suivre du nom de la *kalā* au datif. Le *Rauravāgama* par contre, met aussi parfois au datif le dernier mot du passage védique (quand il n'y est pas déjà).

4. En plusieurs endroits enfin le découpage est différent dans les deux versions, ainsi que les noms de quelques-unes des *kalā* (śakti).

Ces remarques ainsi que d'autres qui seront faites plus tard, suggèrent l'existence de deux traditions au moins dans le domaine des *āgama*; l'une d'elle, représentée par les manuels utilisés de nos jours est vivante dans la pratique actuelle; l'autre représentée en particulier par le *Rauravāgama* semble tombée en désuétude.

Voici un tableau comparatif des noms des *kalā* que l'on rencontre dans les différents *āgama* et les manuels les plus importants. Plusieurs *āgama* n'ont pas encore été publiés et les noms des *kalā* ont été pris dans les mss; quelques-uns peuvent être corrompus; d'autres manquent, les manuscrits étant souvent incomplets.

---

[1] Īśānaśivācārya: भ्रामण्यै pour भ्रामिण्यै; *Śivārcanacandrikā* et les autres: ब्राह्मण्यै.
[2] ,, : भवायै pour भयायै.
[3] ,, : ajoute अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां avant ceci.
[4] ,, : सद्योजाताय वै नमो नमः.
[5] ,, : दूत्यै pour द्युत्यै.
[6] ,, : अनादिभव मेधायै.
[7] ,, : भजस्व pour भवस्व.
[8] ,, : भज स्वधायै pour भवस्वधायै.

[तृतीयः पटलः]

[शिवपञ्चाक्षरविधिः]

प्रवक्ष्यामि समासेन शिवपञ्चाक्षरं रुरो । अञ्जलौ[1] मूर्तिवर्णाः स्युर्व्योम कुर्याद्यथाक्रमम्[2] ॥ १ ॥
पञ्चपञ्चकषष्ठं च पञ्चमं [3]सप्तमं च यत् । [4]षडन्तात्पञ्चमं चैव षड्वर्गं क्षात्तु पञ्चमम् ॥ २ ॥
[5]आदावन्त्ये भवाद्युक्तं तृतीयं तत्स्वरान्वितम् । [6]तृतीयस्वरसंयुक्तं प्रणवादिशिवान्तकम् ॥ ३ ॥
शिवपञ्चाक्षरं [7]ह्येतदीशानाद्यधिदैवतम् । [8]अनुष्टुबादिछन्दांसि [9]अनाद्या ऋषयः स्मृताः ॥ ४ ॥
[10]शक्तयस्त्वम्बिकाद्याः स्युः [11]श्वेतासृक्पीतकृष्णकाः ।
[12]श्यामाभास्ते धरण्याद्या [13]सिद्ध्यन्ते [14]संध्ययोर्जपात् ॥ ५ ॥
यो यं तु मनसा ध्यायेत्सैव नित्यमवाप्नुयात् ॥ ६ ॥

इति [15]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] शिवपञ्चाक्षरविधिर्नाम [16]तृतीयः पटलः

---

[1] अजह्लौ—A; अजह्यौ—B.

[2] व्योमायातु यथाक्रमम्—A; व्योम यातुर्यथाक्रमम्—B; व्योम कुर्यादथाक्रमम्—C.

[3] सप्त पञ्चमम्—A et C.

[4] C omet cette ligne; षडङ्गात् pour षडन्तात्—B.

[5] आदावन्त्ये भवाद्युक्तं चतुर्थं प्रणवादिकम्—B; आदावल्यमपाद्युक्तं तृतीयं तत्स्वरान्वितम्—A. आदावर्थ्यमपाद्युक्तं तृतीयं तत्स्वरान्वितम्—C.

[6] तृतीयं स्वरसंयुक्तं—A et B.

[7] एवं pour एतद्—C.

[8] अनुष्टुभादि—A; अनुष्टादींश्च—C.

[9] अनद्युन्मर्षयः स्मृतेम्—B; अनामिन्मर्षयः स्मृताः—C.

[10] शक्तयस्त्वम्बिकादीनि—A; शक्तयस्त्वम्बकादीनि—C.

[11] श्वेतस्तत्पीतकृष्णका—B; श्वेतास्त्रपीतकृष्णकाः—C.

[12] श्यामलास्ते—B.

[13] सिद्धन्ते—A; सिद्धान्ते—B.

[14] संधयो जपान्—B; सन्द्धयो जपाम्—C.

[15] A omet श्रीमद्.

[16] द्विपञ्चाशत् पटलः—C.

[तुरीयः पटलः]

[जपविधिः][1]

अङ्गुलीदर्भयोर्ग्रन्थिगोवालग्रन्थिजं कुशम्[2] । स्फाटिकं[3] मौक्तिकं पाद्मं पुत्रजीव[4] शिवाक्षजम्[5] ॥ १ ॥
अधमाधमपूर्वं तु दशवृद्ध्युत्तरोत्तरम्[6] । फलसिद्धिमवाप्नोति चैकाक्षात् षण्मुखावधि[7] ॥ २ ॥
शतवृद्ध्युत्तरं विद्याद्धारणं[8] च तथैव हि[9] । शिवचिह्नं हि[10] रुद्राक्षं भस्म चैव तथैव हि ॥ ३ ॥
दर्शनं[11] पापनाशं तु स्पर्शनं[12] सर्वसिद्धिदम् । [13]रुद्राक्षधारणात्पुण्यमपमृत्युजयप्रदम् ॥ ४ ॥
प्रयाणकाले[14] त्वेवैकं[15] भक्षयित्वा तु याति यः[16] । स[17] रुद्रपदमाप्नोति पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ५ ॥
रुद्राक्षमिव यत्तच्च यद्भस्म भस्मसाद्दशम्[18] । अमन्त्रं वा समन्त्रं[19] वा तौ धृत्वा[20] मुक्तिमाविशेत् ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे[21] [क्रियापादे] जपविधिर्नाम चतुर्थः पटलः[22]

---

[1] Pour *japalakṣaṇa* voir *Aṃśumadāgama*, *paṭala*, 58.

[2] A: अङ्गुले दर्भया ग्रन्ध गोवाग्रे ग्रन्धयोः कुशा; B: अङ्गुले दर्भया ग्रन्थ गोवाग्रे ग्रन्थयोः कुशम्; C: अङ्गुलैर्दर्भया ग्रन्थिर्गोवाग्रे ग्रन्थयोः कुशा.

[3] A: स्फटिकं.

[4] A: दीप pour जीव.

[5] B: शिखाक्षरम् pour शिवाक्षजम्.

[6] A: अथवा अधमं मात्रदशावृद्ध्युत्तरोत्तरम्; B: अधमाधमादत्र दशावृद्ध्युत्तरोत्त[र]म्; C: अथवा दशमं वाथ मात्रवृद्ध्युत्तरोत्तरम्.

[7] A: षण्मुखाविधिः pour षण्मुखावधि.

[8] A: विद्याधरणं pour विद्याद्धारणं.

[9] C: च pour हि.

[10] A: भीरु pour हि.

[11] B: दर्शनात् pour दर्शनं.

[12] B: स्पर्शनात् pour स्पर्शनं.

[13] A: उक्तानु pour रुद्राक्ष.

[14] C: प्रधानकाले.

[15] A: तावेकं.

[16] A: भक्षयित्वा त्रयं निये; C: भक्षयित्वा त्रयं तु यः.

[17] A: ते pour स.

[18] C: भस्मसाद्दशाम्; B: भस्मसाद्दशा.

[19] C: सुमन्त्रं pour समन्त्रम्.

[20] A: दौद्धृतां pour तौ धृत्वा; C: तौ धृता.

[21] A श्रीरौरवतन्त्रे; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे.

[22] A: जपविधिचतुर्थः पटलः, C: जपविधिर्नाम त्रिचत्वारिंशत्पटलः.

[पञ्चमः पटलः]

[शौचविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि शौचमत्र[2] रुरो[3] शृणु । गत्वा ग्रामाद्बहिर्धीमान् सजले विजने भुवि[4] ॥ १ ॥
भानोर्नाभिमुखासीनो विण्मूत्रे च विसृज्य च[5] । [6]सव्यकर्णोपरि यज्ञसूत्रं धृत्वा तु वामके ॥ २ ॥
हस्तेन[7] शेफं[8] संगृह्य सव्यहस्ते मृदं[9] गृहेत् । जलाशयं समागम्य त्वासीनस्तु जलान्तिके ॥ ३ ॥
[10]दशकृद्गुदशुद्ध्यर्थं मेढ्रशुद्ध्यर्थकं[11] त्रयम् । [12]यावन्मात्रं मनःशुद्धिस्तावच्छौचं[13] समाचरेत् ॥ ४ ॥
हस्तौ पादौ च[14] संशोध्य [15]प्राग्वद्यज्ञोपवीतधृक् । विसृज्य तत्तीरदेशमन्यत्र क्षालनं कुरु ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] शौचविधिर्नाम पञ्चमः पटलः[16]

---

1 Pour *śaucavidhi* et *ācamanavidhi* voir *Suprabhedāgama*, I, 4, *Cintyāgama, Paṭala*, 3, *Vīrāgama, paṭala*. 35, *Kumāra-tantra*, paṭala, 3, *Kāmikāgama*, I, 3 etc.

2 A: शौचमन्त्र pour शौचमत्र.

3 A: रिरो pour रुरो.

4 A: सजलेपि जले भुवि.

5 A: भानोऽनभिमुखासीने विण्मूत्रौ च विसृज्य च ; C: भानोरभिमुखासीने विण्मूत्रौ च विसृज्य च.

6 C: सर्व pour सव्य.

7 B: हस्ते तु pour हस्तेन.

8 C: शेपिं pour शेफं.

9 C: सव्यहस्तान्मृदं.

10 C: दशमृद् pour दशकृद्.

11 B: मेढ्रे शुद्ध्यर्थकं.

12 A: यावन्मात्रमनःशुद्धिम्.

13 B: शुद्धि pour शौचं.

14 B: पादौ हस्तौ च pour हस्तौ पादौ च.

15 C: पार्श्वद् pour प्राग्वद्.

16 A : इति श्रीरौरवतन्त्रे शौचविधि पञ्चमः पटलः ; B: इति शौचविधिर्नाम पञ्चमः पटलः ; C: इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे शौचविधिर्नाम अष्टमः पटलः .

[षष्ठः पटलः]

[आचमनविधिः]

अतः परं प्रवक्ष्यामि शृणुष्वाचमनं रुरो। पादौ हस्तौ च संशोध्य जले[1] तीरे च पादकौ ॥ १ ॥
सर्वदा [2]प्राङ्मुखासीनोऽथवोदङ्मुखसंस्थितः। गोकर्णाकृतिहस्तेन [3]माषमग्नजलं गृहेत् ॥ २ ॥
आत्मविद्याशिवायेति[4] त्रिःकृत्वा प्राशयेत्क्रमात्। आस्यमङ्गुष्ठतो मृज्य [5]द्विःकृत्वास्यमधस्तथा[6] ॥ ३ ॥
[7]अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु[8] चक्षुषी संस्पृशेद्बुधः। मध्यमाङ्गुष्ठकाभ्यां तु नासिकायाः [9]पुटं स्पृशेत् ॥४॥
तर्जन्यङ्गुष्ठकाभ्यां तु श्रोत्रे[10] चैव तु संस्पृशेत्। [11]अङ्गुष्ठाग्रेण मूर्धानं स्पृशेत्प्रागुक्तमन्त्रतः ॥ ५ ॥
शुध्यर्थं कारयेदेवं पुनरप्येवमाचरेत्[12] ॥ ६ ॥

इति[13] श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] [14]आचमनविधिर्नाम षष्ठः पटलः

---

[1] जलतीरे—B.

[2] प्राङ्मुखासीनः वोदङ्मुखश्च संस्थितः—B; प्राङ्मुखासीनोदङ्मुखो वापि संस्थितः—A; प्राङ्मुखासीनोदङ्मुखो वाथ संस्थितः—C.

[3] सर्पार्थं जलं संगृहेत्—A; कर्पार्थंर्धं जलं संग्रहेत्—B; मापार्धं जलं संगृहेत्—C.

cf. *Suprabheda*, 1, 5, 15: "हस्ते गोकर्णवत्कृते। मापमग्नं तु यद्वारि etc.; cf. *Kriyādīpikā*, p. 3: शुद्धजलं गोकर्णवत् कृतपाणिना गृहीत्वा मुक्ताङ्गुष्ठकनिष्ठिकेन मापमग्नजलं . . . त्रिः पिबेत्.

[4] cf. *Kriyādīpikā*, p. 4. . . . जलं आत्मशुद्ध्यर्थं हूं आत्मतत्त्वाय स्वधा इति प्रथमं पिबेत्। हूं विद्यातत्त्वाय स्वधा इति द्वितीयं पिबेत्। हूं शिवतत्त्वाय स्वधा इति तृतीयं पिबेत्.

[5] द्विः कृत्वास्तमथोत्तथा—A; द्विः कृत्वास्तमधो तथा—B; द्विः कृत्यक्तमथोत्तथा—C.

[6] cf. *Kriyādīpikā*, p. 4. . . . . दक्षिणाङ्गुष्ठमूलेन दक्षिणपार्श्वोष्ठौ द्विः परिमृज्य मध्यमाङ्गुलित्रयेणास्यमधः सकृत् परिमृज्य etc.

[7] cf. *Suprabheda*, 1, 5, 17-18:

अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु चक्षुषी संस्पृशेद्बुधः। अङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां तु नासिकां संस्पृशेत्पुनः॥
अङ्गुष्ठकनिष्ठाभ्यां तु श्रोत्रे चैव तु संस्पृशेत्।

cf. *Kriyādīpikā*, p. 4 Section 12: अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां घ्राणनेत्रश्रोत्रनाभिहृदयमूर्धबाहून् क्रमेण स्पृशेत्.

[8] च—C. [9] स्फुटां—C. [10] श्रोत्रौ—A. [11] अङ्गुष्ठाग्रेन—A.

[12] cf. *Kriyākramadyotikā*, p. 17-18: **आचमनविधिः**—बद्धचूडः प्रागास्य उदगास्यो वा अनावृतशिरा आसीनः फेनबुद्बुदरहितेन वीक्षितेनाम्भसा 'ओं हां आत्मतत्त्वाय स्वधा' 'ओं हीं विद्यातत्त्वाय स्वधा' 'ओं हूं शिवतत्त्वाय स्वधा' इति प्रत्येकं पाणिं प्रक्षाल्य ब्रह्मतीर्थेनाचम्य, ओष्ठावङ्गुष्ठमूलेनास्त्रेण द्विः परिमृज्य, हस्ततलेनाधोमुखं सकृत्परिमृज्य अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां मुखनासिकाकर्णविवराणि नाभिहृदंसद्वयशिरांसि दक्षिणवामक्रमेण हृदा संस्पृश्य आचमनं भवति।

[13] इति रौरवतन्त्रे पटलः—A; इति श्रीमद्रौरबतन्त्रे—C.

[14] आचमनविधिपटलः षष्ठः—A; आचमनधिर्नाम षष्ठः पटलः—B; आचमनविधिर्नाम नवमः पटलः—C.

[सप्तमः पटलः]

[स्नानविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि स्नानं पापनिवृत्तये । उदङ्मुखो प्राङ्मुखो वा[2] गत्वा तीर्थजलाशयम् ॥ १ ॥
[3]आमलकीफलगन्धाद्यैर्देहमूर्धादि शोधयेत् । वक्त्रं दन्तांश्च[4] जिह्वां च निर्मलं [5]शोधयेद्बुधः ॥ २ ॥
[6]ततश्चाचमनं कुर्यादवगाहं ततश्चरेत् । शिवं ब्रह्माङ्गमुच्चार्य कारयेदघमर्षणम् ॥ ३ ॥
पुनराचम्य विधिवत्ततो नित्यं समाचरेत् । [7]सूर्यश्चाग्निश्च[8] मन्त्रैस्तु प्रातरादि जलं पिबेत् ॥ ४ ॥
ततश्चाचम्य विधिवद्दधिक्राद्यैस्तु[9] प्रोक्षयेत् । भूर्भुवःस्वेति[10] मन्त्रेण [11]त्रिसन्ध्यं [12]विसृजेज्जलम् ॥ ५ ॥
देवानां च ऋषीणां च [13]पितॄणां तर्पयेत्क्रमात् । आर्द्रवस्त्रं [14]तथोत्सृज्य धौतवस्त्रं तु धारयेत् ॥ ६ ॥
अष्टोत्तरशतं वापि तदर्धं वा तदर्धकम् । दश पञ्च [15]त्रिरेकं वा सावित्रीं च जपेद्बुधः ॥ ७ ॥
[16]मित्रासत्ये इमं मेति[17] प्रातरादि समाचरेत् ॥ ८ ॥

[18]इति [19]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] [20]स्नानविधिर्नाम सप्तमः पटलः[21] ।

---

[1] pour *snānavidhi* voir *Kāmikāgama*, I, 3, *Kāraṇāgama*, I, 29, *Kiraṇāgama*, *kriyāpāda*, *paṭala* 1, *Dīptāgama*, *paṭala* 55, *Yogajāgama*, ms. p. 26-30, *Suprabhedāgama*, I, 5, *Svāyambhuvāgama*, *paṭala* 5, *Cintyāgama*, *paṭala* 4, *Ajitāgama*, *paṭala* 30, *Vīrāgama*, *paṭala* 35.

[2] प्राङ्मुखोदङ्मुखो वापि—B; प्राङ्मुखोदङ्मुखो वाथ—C.

[3] आमलकीफलगन्धाद्यैर्देहं मूर्धानं च शोधयेत्—A; आमलकीफलकंकाद्यैर्देहमूर्ध्वं च शोधयेत्—C.
cf. *Suprabheda*: रजनीकणविष्टैस्तु अङ्गप्रत्यङ्गघर्षणम (I, 5, 11);
cf. *Kāmika*, I, 3, 37: सुगन्धामलकाद्यैस्तु स्नायाद्राजोपचारतः.

[4] दन्तं च—A.

[5] साधयेद्—B.

[6] आचमनं ततः कुर्यादवगाहनमाचरेत्—A.

[7] सूर्यश्चाग्नेस्तु मन्त्रैस्तु—A; सूर्यश्चेत्यादिभिर्मन्त्रैः—B; सूर्यश्चाग्नी तु मन्त्रैस्तु—C.

[8] *Taittirīya-āraṇyaka*, 10. 25. 1: सूर्यश्च मा मन्युश्च etc.; 10. 24. 1: अग्निश्च मा मन्युश्च etc.

[9] *Ṛgveda*, 4. 39. 6: दधिक्राव्णो अकारिषम् etc.; च pour तु—B.

[10] *Taittirīya-saṃhitā*, I. 6. 2. 2.

[11] आसन्ध्यं—B.

[12] विसृतं जलम्—A; विसृते जलम्—C.

[13] विप्राणां—B et C.

[14] ततोत्सृज्य—A.

[15] त्रियेकं—A; त्रिधैकं—C.

[16] मित्रा सत्ये इममेतिश्च—A; मित्रासन्त्योर्ममातिश्च—C; मित्रा सत्ये इमं मेत्यादि—B.

[17] *Ṛgveda*: 3. 59. 1: मित्रो जनान् यातयति etc., (voir aussi, *Taittirīya-saṃhitā*, 3. 4. 11. 5); *Taittirīya-saṃhitā*, 3. 4. 11. 2: आसत्येन रजसा etc; *Ṛgveda* 1. 25. 19 et *Taittirīya-saṃhitā*, 2. 1. 11. 6: इमं मे वरुण etc.

[18] इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे—C.

[19] B: omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे.

[20] A omet विधि dans स्नानविधि.

[21] पटलः सप्तमः—A; दशमः पटलः—C.

[अष्टमः पटलः]

[भस्मस्नानविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि भस्मस्नानविधिं परम् । गोशकृत्पद्मपत्रेषु[2] संगृह्य हृदयेन तु ॥ १ ॥
[3]कपित्थफलमात्रेण पिण्डमस्त्रेण[4] कारयेत् । [5]शोषयित्वार्कदिवसे दहेदस्त्रेण देशिकः ॥ २ ॥
[6]पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च [7]मूलैर्भस्माभिमन्त्रयेत्[8] । भस्म शिवाङ्गैरासाद्य शिरसीशानतो न्यसेत् ॥ ३ ॥
ब्रह्माङ्गानि[9] समुच्चार्य [10]भस्मना त्वभिषिच्य च । मूलमन्त्रं समुच्चार्य सर्वाङ्गं प्रोक्षयेद्बुधः[11] ॥ ४ ॥
एवं यः कुरुते मर्त्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] भस्मस्नानविधिर्नामाष्टमः पटलः

---

1 pour भस्मस्नानविधि voir *Makuṭāgama, paṭala*, 2, *Dīptāgama, paṭala*, 56, *Vīrāgama, paṭala*, 36, *Suprabhedāgama, paṭala*, 6, *Svāyambhuvāgama, paṭala*, 6, *Kāmikāgama*, I, 3 etc.

2 पद्मपत्रे तु—C. 3 कापित्थ—C. 4 अत्रैव pour अस्त्रेण—B.
5 शोचयित्वाक्षदिवसे—C. 6 पञ्चब्रह्मशिवाङ्गं च—A, B et C.
7 मूलं pour मूलैः—A et C. 8 भस्मंऽभिमन्त्रयेत्—C. 9 ब्रह्माङ्गादि—C.
10 भस्माभिरभिषिच्य च—A et C.

11 En ce qui concerne les *mantra* utilisés pour recueillir la bouse de vache et préparer les cendres (bhasma) et ceux qui sont récités pendant l'ablution de cendres (bhasma snāna), le *Suprabhedāgama* donne la version ci-dessou, différente de la nôtre:

इत्थं गावः समालोच्य भस्मापि गोमयं ग्रहेत् । भूमावापतितं ग्राह्यं सद्यमन्त्रेण गोमयम् ॥
पिण्डानि वाममन्त्रेण ह्यघोरेण तु शोषयेत् । पुरुषेण तु तद्दग्ध्वा ईशानेनाभिमन्त्रयेत् ॥
केतकीपुष्पसंयुक्तं नवभाण्डेषु निक्षिपेत् । अथवा चाग्निहोत्रेषु भस्म ग्राह्यं विचक्षणैः ॥
जलस्नानं पुरा कृत्वा भस्मस्नानमतः परम् । जलस्नानं विना चोर्ध्वं भस्मस्नानं विधीयते ॥
शिवब्रह्माङ्गजप्तेन भस्मस्नानं समाचरेत् । ईशानेन कमुद्धूल्य वक्त्रं तत्पुरुषेण तु ॥
बहुरूपेण हृदयं नाभिं वामेन कीर्तितम् । सर्वाङ्गं सद्यमन्त्रेण समुद्धूल्य विचक्षणः ॥
उषितं वाससं त्यज्य शुद्धवस्त्रं परिग्रहेत् ॥

(*Suprabhedāgama*, 1, 6, 25-31)

Voir aussi *Kriyādīpikā*, pp. 10-11:

अथ भस्मस्नानक्रमः। पादौ प्रक्षाल्याचम्य हस्तौ अस्त्रेण संशोध्य कृष्णाजिनाद्यासने उत्तराभिमुख आसीनः शिवं गुरून् नमस्कृत्य कल्पानुकल्पोपकल्पादिवक्ष्यमाणलक्षणां विभूतिकोशस्थां विभूतिमभिवन्द्य आदाय वामहस्ते शिवमन्त्रेण दत्वा शक्तिमन्त्रेण वस्त्रपूतशुद्धजलं निनीय निरीक्षणादिसंस्कारं कृत्वा दक्षिणहस्तेन पिधाय पञ्चब्रह्मषडङ्ग-पञ्चकलाभिः संस्कारक्रमेणाभिमन्त्र्य अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां किंचिद्विभूतिमाहृत्य "ज्योतिर्ज्योतिर्" इति पदमन्त्रमुच्चार्य पादाङ्गुष्ठादिमस्तकान्तं नीत्वा विकीर्याथ शिवमन्त्रेण सजलं विभूतिं लोलयित्वा पादादिजानुपर्यन्तं "हं सद्योजातमूर्तये निवृत्तिकलायै नमः"। जान्वादिनाभिपर्यन्तं, "हिं वामदेवगुह्याय प्रतिष्ठाकलायै नमः"। नाभ्यादिकण्ठपर्यन्तं, "हुं अघोरहृदयाय विद्याकलायै नमः"। कण्ठादिललाटपर्यन्तं, "हें तत्पुरुषवक्त्राय शान्तिकलायै नमः"। ललाटादि-ब्रह्मरन्ध्रपर्यन्तं, "हों ईशानमूर्ध्ने शान्त्यतीतकलायै नमः!" इत्युच्चरन् आलिप्य सद्योजातेन सव्यापसव्यहस्ताभ्यां पादादिमस्तकान्तं सर्वाङ्गं शनैः शनैरुद्धूल्य विधिवदाचामेत्।

[नवमः पटलः]

[अर्चनाङ्गविधिः]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [1]त्वर्चनाङ्गं रुरो शृणु[2] । सिद्धार्थश्चन्दनं दूर्वा [3]चोशीरं पाद्यमुच्यते ॥ १ ॥
लवङ्गजातीकर्पूरमेलालक[4]समन्वितम् । [5]द्रव्यमाचमनार्थं तु प्रोच्यते तु शिवाम्भसा[6] ॥ २ ॥
[7]जलं क्षीरं कुशाग्रं च यवसिद्धार्थतण्डुलम् । [8]तिलं व्रीहिसमायुक्तमर्घ्यमष्टाङ्गमुच्यते ॥ ३ ॥
साक्षतं यवव्रीहिं च सर्षपार्घ्यमितीरितम् । व्रीहितण्डुलसंमिश्र[9]मच्युतं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ४ ॥
अगरुं चन्दनं कुष्ठं कुङ्कुमं मेघमेव च । कर्पूरेण समायुक्तं गन्धद्रव्यमिति स्मृतम् ॥ ५ ॥
श्वेतपुष्पं तु पूर्वाह्णे मध्याह्ने रक्तपुष्पकम् । [10]पूर्वरात्रौ[11] तु पीतं स्यादर्धरात्रौ[12] तु मालती ॥ ६ ॥
प्रशस्तं सर्वदा पत्रमुग्रगन्धादिवर्जितम्[13] । गुग्गुलं गोघृतं वापि अगरुर्वाथ धूपकम्[14] ॥ ७ ॥
गव्याज्यमुत्तमं दीपं तैलं मध्यममुच्यते । अनाज्यं कन्यसं ख्यातं पुन्नागं मधुकं तु वा ॥ ८ ॥
घटिका त्वभिषेकार्थं घटिका [15]त्वर्चने भवेत् । पादं धूपार्थमित्युक्तं [16]हविरर्थे त्रिपादकम् ॥ ९ ॥
पादं नित्याग्निकार्यार्थमुत्सवार्थं द्विनाडिकम् । तदन्ते नृत्तगेयार्थं घटिकाद्वयमुच्यते ॥ १० ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] अर्चनाङ्गविधिर्नाम नवमः पटलः[17]

---

[1] A et C omettent तु dans त्वर्चनाङ्गं.

[2] cf. *Suprabhedāgama*, 1, 7, 1-2:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं गन्धपुष्पं च धूपकम् । दीपं चैव निवेद्यं च लिङ्गनृत्तं दशैव तु ॥
दशाङ्गैस्तु समायुक्ता पूजा श्रेष्ठा शिवस्य तु ।

Comparer ce *paṭala* avec le *Suprabhedāgama*, 1, 7, 4-27.

[3] A et C omettent च dans चोशीरं.

[4] Sens obscur. Le *Suprabhedāgama* a, pour अलक, त्रपु (étain) qui n'est pas plus satisfaisant; cf. *Kāraṇāgama*, I, 31, 42:

उशीरं जातिकर्पूरं त्रुटितं तु लवङ्गकम् । मुरेण सलिलोपेतं श्रेष्ठमाचमनीयकम् ॥

[5] दिव्य pour द्रव्य—A. [6] शिवाम्भसः—A et B. [7] जलक्षीर—A.

[8] तिलव्रीहि—B. [9] संयुक्त pour संमिश्र—B.

[10] cf. नन्द्यावर्तं तु पूर्वाह्णे मध्याह्ने करवीरकम् । सायं तु मल्लिका प्रोक्ता ह्यर्धरात्रौ द्विकर्णिका ॥ (*Suprabhedāgama*, 1, 7, 11)

[11] पूर्वरात्रे—B. [12] अर्धरात्रे—B.

[13] उग्रगन्धविवर्जितम्—A; cf. उग्रगन्धैस्तु निर्गन्धैर्नार्चयेत्तु विशेषतः । (*Suprabhedāgama*, 1, 7, 20)

[14] गुग्गुलं गोघृतं वापि गुलं वा बिल्वधूपकम् । कुष्ठं वा चन्दनं वापि घृतमिश्रं सुधूपयेत् ॥ (*Suprabhedāgama*, 1, 7, 25-26)

[15] त्वर्चनं—A et C. [16] हविषार्धे—A et C.

[17] Pour अर्चनाङ्गविधि voir: *Makuṭāgama*, *paṭala* 3, *Ajitāgama*, *paṭala* 23, *Kāmikāgama*, I, 5, *Kāraṇāgama*, I, 31, *Cintyāgama*, *paṭala* 6, *Dīptāgama*, *paṭala* 26, *Suprabhedāgama*, I, 7, *Sūkṣmāgama*, ms. p. 66.

[दशमः पटलः]

[शिवार्चनविधिः[1]]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [2]त्वर्चनाविधिमुत्तमम् । सदाशिवं यजेल्लिङ्गे [3]प्रतिमायां महेश्वरम् ॥ १ ॥
आदावेवात्मशुद्धिं[4] तु द्वितीयं [5]स्थानशुद्धिकम् । तृतीयं द्रव्यशुद्धिं [6]तु चतुर्थं लिङ्गशुद्धिकम् ॥ २ ॥
पञ्चमं मन्त्रशुद्धिं तु [7]क्रमात्कुर्वीत देशिकः[8] । जलस्नानं पुरा कृत्वा मन्त्रस्नानमतः परम् ॥ ३ ॥
भस्मस्नानं तृतीयं च[9] रेचकादि चतुर्थकम् । पञ्चमं तु कलान्यासमन्तर्यागं तु षष्ठकम् ॥ ४ ॥
[10]यद्यत्तु पूजयेन्मन्त्री तत्तदात्मनि भावयेत् । [11]हृदीशमर्चयेन्नित्यं मनसा हविषान्तकम्[12] ॥ ५ ॥
आत्मशुद्धिर्भवेदत्राप्यन्तर्यागस्तु[13] षट्क्रियः । [14]मार्जनालेपने चैव शिवाद्भिः [15]प्रोक्षणं ततः ॥ ६ ॥

---

1 Voir *Kāmikāgama* I, 4, *Kāraṇāgama*, I, 30, *Svāyambhuvāgama*, *paṭala* 7 et 8, *Mataṅgāgama*, *kriyāpāda*, *paṭala*, 29, *Citntyāgāma*, *paṭala*, 17, *Ajitāgama*, *paṭala* 21, *Dīptāgama*, *paṭala*, 23, *Makuṭāgama*, *paṭala*, 4, *Yogajāgama*, p. 34-154, *Vīrāgama*, *paṭala*, 38, *Sahasrāgama*, *paṭala*, 4, et *Suprabhedāgama*, I, 8.

2 A et B omettent तु dans त्वर्चना.

3 A et C: महेशं प्रतिमे यजेत्.

4 C: अत्र pour आत्म dans आदावेवात्मशुद्धिं.

5 C: स्नान pour स्थान.

6 B et C: च pour तु.

7 A: क्रमेण कुरु देशिक ; C: क्रमेण गुरुदेशिकः.

8 cf: *Suprabhedāgama*, I, 8, 17:

देहं स्थानं तथा द्रव्यं मन्त्रं लिङ्गं च पञ्चमम् । कुर्याच्छिवार्चनादौ तु तेषां क्रमं वदामि ते ॥

voir aussi *Kāmikāgama*, I, 4, 37-38.

आत्मशुद्धिस्तु पूर्वं स्यात्स्थानशुद्धिर्द्वितीयकम् । तृतीयं द्रव्यशुद्धिः स्याच्चतुर्थं लिङ्गशोधनम् ॥
पञ्चमं मन्त्रशुद्धिः स्यादित्येताः पञ्चशुद्धयः ॥

Kāraṇāgama, I, 30, 45-46.

9 C: तु pour च.

10 A et C: यद्यत्पूजयते मन्त्री.

11 A: हृदि तमर्चयेन्नित्यं ; B: हृदि तत्त्वे च तन्नित्यं.

12 cf: *Suprabhedāgama*, 1, 8, 10:

आत्मार्थयजने ख्याता यथायुक्त्या समर्चयेत् । दीपान्तं वा हविष्यान्तमात्मार्थे तु परार्थके ॥

13 Les mss. omettent अपि dans अप्यन्तर्यागस्तु ; B et C: अन्तर्यागं तु.

14 B: भर्जनालेपने.

15 C: प्रोक्षणा स्मृता ; B: प्रोक्षणं स्मृतम्.

स्थानशुद्धिरिति ख्याता [1]द्रव्यं पाद्यादिकं ततः[2] । साधयित्वात्र पात्रेषु[3] शोधयेदस्त्रमन्त्रतः ।। ७ ।।
प्रोक्षये[4]त्पुरुषेणैवमेतत्स्याद्द्रव्यशुद्धिकम् । लिङ्गं पीठं स्थलं सर्वं [5]शुद्धं कुर्याच्छिवाम्भसा ।। ८ ।।
लिङ्गशुद्धिं [6]शिवास्त्रेण पीठं [7]पाशुपतास्त्रतः[8] । विद्याङ्गास्त्रेण मन्त्रेण स्थलशुद्धिं समाचरेत् ।। ९ ।।
शिवाद्भिः [9]क्षाल्य शोष्यैस्तु[10] शिखिपिञ्छैर्विशेषतः । सोमेश्वरादिबिम्बं च[11] संमृजेद्बिम्बशुद्धिकम् ।।१०।।
अन्यूनाधिकवर्णं तु सर्वान् मन्त्रान् समुच्चरेत् । [12]ऊनवर्णेन मृत्युः स्यादधिके शोकसंभवः[13] ।। ११ ।।
स्वरहीने विपत्तिः स्यात्तस्मान्मन्त्रं सुशोधयेत् । [14]पञ्चशुद्धिः समाख्याता [15]कृते पूजार्हको भवेत् ।। १२ ।।
द्वारान्तिके [16]युगाश्रे च हस्तमात्रे तु मण्डले । ब्रह्माण्डमर्चयित्वा तु दीपान्तं ब्रह्ममन्त्रतः ।। १३ ।।
[17]तदुद्वास्य [18]प्रवेशे तु [19]द्वारस्थांश्च समर्चयेत् । [20]दक्षिणेऽदक्षिणे [21]नन्दिकालौ च क्रमशो यजेत् ।।१४।।
[22]भुवङ्गं च पतङ्गं [23]चाप्यूर्ध्वाधस्तात्सुपूजयेत् । विमलं च सुबाहुं च पूजयेत्तु [24]कवाटयोः ।। १५ ।।
स्कन्दं वै पट्टिकामध्ये विघ्नेशं दक्षिणे यजेत् । श्रीदेवीं [25]मध्यतो यष्ट्वा वागीशीमुत्तरे यजेत् ।। १६ ।।
दीपान्तमर्चयेदेतान् स्वस्वमन्त्रमुदाहरन् । अस्त्रेण ताडयेद्घण्टां पटमस्त्रेण संवृजेत् ।। १७ ।।
गर्भगेहं प्रविश्याथ [26]धूपं दीपं च दापयेत् । पुष्पाञ्जलिकरः [27]स्थित्वा [28]क्षुरिकेणैव[29] पूजयेत् ।। १८ ।।
निर्माल्यमस्त्रमन्त्रेण [30]भूषणानि विसृज्य च । [31]चण्डेशाय स्वमन्त्रेण तत्सर्वं तु प्रदापयेत् ।। १९ ।।
लिङ्गं पीठं स्थलं क्षाल्य प्राग्वच्च हृदयेन तु । अनन्तं सिंहयोगं च पद्मं च विमलासनम्[32] ।। २० ।।

---

[1] A et C: द्रव्यान् पाद्यादिकांस्ततः.

[2] Pour plus de details au sujet de la purification (*śuddhi*) voir *Suprabhedāgama* I, 8, 17-75.

[3] A et C: साधयित्वास्त्रपात्रे तु.

[4] पुरुष = " ओं हें तत्पुरुषवक्त्राय नमः ".

[5] Les mss. lisent शुद्धिं pour शुद्धं.

[6] शिवास्त्र = " ओं हः शिवास्त्राय नमः".

[7] C: पाशुपतास्त्रकम्.

[8] पाशुपतास्त्र = " ओं श्लीं पं शुं हुं फट् पाशुपतास्त्राय नमः"

[9] B: काल्य pour क्षाल्य.

[10] A et B: शोषैस्तु.

[11] A et C: बिम्बांश्च pour बिम्बं च.

[12] B: ऊनार्णेन तु ; C: न्यूनवर्णेन.

[13] B: अधिके भूरिशोकदम् ; C: अधिको भूरिशोकदः.

[14] A et B: पञ्चशुद्ध्येवमाख्यातं.

[15] A: कृतं; C: कृतः.

[16] A: युगाग्रे ; C: युगाश्रं.

[17] B: तमुच्चार्य.

[18] C: प्रवेशं तु.

[19] A et C: दौवारिकांश्च.

[20] A: दक्षिणे दक्षिणे.

[21] A: नन्दीकालौ.

[22] Ms. C omet les trois demi-vers suivants.

[23] A et C: च ऊर्ध्वादिस्तान् ; B: च ऊर्ध्वाधस्तात्.

[24] B: कपाटयोः.

[25] A et C: ऊर्ध्वतो pour मध्यतो.

[26] C: धूपदीपं च.

[27] C: स्तुत्वा.

[28] C: क्षुधिकेनैव.

[29] क्षुरिकामन्त्र = " ओं शिं छिं क्षुरिकास्त्राय नमः ".

[30] B: विसृज्य भूषणानि च.

[31] C: चण्डेशस्त्वस्त्रमन्त्रेण ; चण्डेशमन्त्र = " ओं हां ध्वनिचण्डेश्वराय हुंफण्णमः ".

[32] cf: *Suprabhedāgama*, I, 8, 84-102:

संख्याय शुद्धयः पञ्च ततस्त्वासनकल्पनम् । आसने मूर्तिमावाह्य त्वेतद्द्वितयमध्वनि ।।

यथाक्रमेण संपूज्य चानेन विधिना बुधः । [1]ततोऽनन्तासनं प्रोक्तं वृत्ताभं सूर्यसंनिभम् ॥ २१ ॥
धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च विशेषतः । आग्नेयादीशपर्यन्तं सिंहपादं प्रकल्पयेत् ॥ २२ ॥
[2]अधर्माज्ञानावैराग्यमनैश्वर्यं [3]तथैलिका[4] ।

व्याप्यव्यापकभावेन ज्ञात्वा यजनमारभेत् । इच्छाशक्त्युत्थितं पद्मं पृथिव्यादिशिवान्तकम् ॥
पार्थिवाण्डमयं स्क(क ?)न्दमाप्यान्तं नालमेव च । प्रधानतत्त्वपर्यन्तं तन्नालं कण्टकैर्युतम् ॥
अकारादिक्षकारान्तं शम्बरं कण्टकं स्मृतम् । श्यामाभं नालमित्युक्तं नालसूत्रं त्विदं स्मृतम् ॥
पुंस्तत्वादिकलान्तं च पीठं दलाष्टकान्वितम् । धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं पादमेव हि ॥
आग्नेयादिक्रमेणैव सिंहरूपोग्रदंष्ट्रकाः । सितपीतरक्तकृष्णास्त्रिणेत्रा वज्रपीठकाः ॥
अन्योन्याभिमुखाः सर्वे सिंहकोटिसमायुताः । न्यस्तव्या भार्द्रमन्त्रेण भीमा भीमपराक्रमाः ।
अधर्माज्ञानवैराग्यानैश्वर्यान्वै क्रमेण तु । प्रागाद्युत्तरपर्यन्तान्नियतांश्च सितप्रभान् ॥
न्यस्त्वा गुणत्रयेणैव ऊर्ध्वच्छदमधश्छदम् । पीठस्योर्ध्वे महामाया ग्रन्थिस्तत्वं गजानन ॥
विद्यातत्त्वमयीं तस्य कर्णिकां परिचिन्तयेत् । इच्छाशक्त्यादिबीजानि विद्येशांश्च दलानि वै ॥
मन्त्रास्तत्केसरे प्रोक्तास्ते विद्यायां प्रतिष्ठिताः । सितरक्तासितांश्चैव मूलमध्याग्रकान् क्रमात् ॥
दलं श्वेतं विजानीयात् कर्णिका कनकप्रभा । पञ्चविंशतिकानीह बीजानि हरितानि वै ॥
ततश्चामीकरप्रख्यं शक्तिव्यूहं न्यसेत्ततः । केसरेषु च मध्ये तु वामादीन् पूर्वतः क्रमात् ॥
वामा ज्येष्ठा च रौद्री च काली कलविकरणी तथा । बलविकरणी बलप्रमथनी सर्वभूतदमनात्मिका ॥
मध्ये मनोन्मनीं देवीं कर्णिकायां निवेशयेत् । सूर्याख्यमण्डलं पात्रे केसरे सोममण्डलम् ॥
कर्णिकोपरि चाग्नेयं मण्डलस्थां मनोन्मनीम् । इच्छाशक्त्यादिनालान्तमनन्तासनमीरितम् ॥
गुणान्तं धर्मज्ञानादि सिंहाख्यमासनं विदुः । योगासनं तु तत्ख्यातं परमेशस्य सुव्रत ॥
पद्मग्रन्थि समारभ्य केसरान्ताब्जमासनम् । शक्त्यन्तं केसरादूर्ध्वं कर्णिका विमलासनम् ॥
एवमब्जासनं कृत्वा पूजयेत्स्वस्वनामभिः ॥

[1] A: अनन्तासनं तु वृत्ताभं निवृत्तं सूर्यसंनिभम् ।

[2] C: अधर्मज्ञानवैराग्यानैश्वर्यांश्च.

[3] A: तथैळिका; B: तथैलिका; C: तथैळका; *Kriyādīpikā* lit आलिका pour एलिका et *Parārthaśivālayanityapūjāsaṃgraha* lit एलका.

[4] cf: *Kāraṇāgama*, I, 30, 240-264:

गुणत्रयेण संछाद्य सिंहासनं प्रकल्पयेत् । भूतरूपेषु कोणेषु पादाः कृतयुगादयः ॥
श्वेतं रक्तं तथा कृष्णं पीतं त्रेतादिवर्णकम् । अव्यक्तो नियतिः कालो कला चेति चतुष्टयम् ॥
अव्यक्तः स्फटिकाभासो नियतिश्चाञ्जनद्युतिः । कालो दाडिमपुष्पाभः कला भिन्नाञ्जनप्रभा ॥
प्रागादिष्वेलका प्रोक्ता मध्यपादस्तु केशवः । एवं योगासनं प्रोक्तं पद्मासनं ततोपरि ॥
मायातत्त्वं बृहद्ग्रन्थिश्शुद्धविद्यात्मशोभितम् । विद्येश्वरदलच्छन्नं शक्तिकेसरसंयुतम् ॥
विद्यातत्त्वमयं तत्र कर्णिकायां प्रपूजयेत् । बीजं प्रवालवर्णाभमङ्कुरं रजतप्रभम् ॥
तस्य नालं तु वैडूर्यं कर्णिका रक्तपिङ्गलम् । शङ्खवर्णा दलाग्राश्च रक्ता श्वेतदला स्मृताः ॥
किंचिल्लोहितपीतानि मध्ये स्यात्केसराणि च । तन्मध्ये कल्पयेद्धीमान् कर्णिकां कनकप्रभाम् ॥
नवबीजानि तन्मध्ये हेमाभानि प्रकल्पयेत् । वामादिशक्तयश्चाष्टौ केसरेषु प्रकल्पयेत् ॥

[1]अव्यक्तो नियतिः [2]कालः कला चेति चतुष्टयम् ।। २३ ।।
[3]भूताकाराङ्घ्रयः कोणेष्वनलादिषु कल्पयेत् । योगासनमिदं [4]ह्यूर्ध्वं कल्पयेत् पङ्कजासनम् ।। २४ ।।
[5]विद्येशच्छन्नदलकानन्तानिन्द्रादिषु न्यसेत् । [6]वामाद्याः शक्तयश्चाष्टौ शक्रादिषु दलेषु च[7] ।। २५ ।।
तन्मध्ये [8]कर्णिकायां तु नाभसं विमलाख्यकम् । मण्डलत्रयमत्रैव गुणत्रयात्मकं पुनः ।। २६ ।।
पत्रेषु कर्णिकायां[9] च विन्यस्यार्चनमारमेत्[10] । तदूर्ध्वं[11] कल्पयेत्सौम्ये [12]गणाम्बिकां महातपाः ।। २७ ।।
पूर्वे तु तन्नो [13]गौरीं तु विन्यसेद्याम्यगोचरे । प्रचोदयात् [14]पश्चिमे स्याद्विमलोपरि देशिकः[15] ।। २८ ।।
[16]कर्णिकायाश्च मध्ये तु न्यसेत्कूटाक्षरं ततः । गन्धैः पुष्पैश्च [17]धूपैश्चाप्यासनं पूजयेत्क्रमात् ।। २९ ।।

इन्द्रादीशानपर्यन्तं न्यसेन्मध्ये मनोन्मनीम् । आत्मतत्त्वं न्यसेत्सव्ये विद्यातत्त्वं तु वामके ।।
मध्यमे शिवतत्त्वं तु कल्पयेत्कल्पवित्तमः । एवं पद्मासनं प्रोक्तं तस्योर्ध्वे विमलासनम् ।।
मण्डलत्रयमत्रैव कल्पयेद्विमलासनम् । सिंहासनं चतुष्कोणमनन्तं च त्रिकोणकम् ।।
पद्मं च वर्तुलाकारं षट्कोणं विमलासनम् । योगासनं चाष्टकोणमासनं परिकल्पयेत् ।।
आवाहनासनं योगे स्नाने सिंहासनं भवेत् । अर्चनायां महापद्मं विमलाख्यं तु भोजने ।।
स्तोत्रसंगीतनृत्तेष्वनन्तासनमिहोच्यते ।।

1 C: अव्यक्तं. 2 A: कलो ; voir aussi *Kāraṇāgama*, I, 30, 241. 3 B: भूताकाराश्रयः.
4 A, B et C: ह्यूर्ध्वे.
5 A et C: विद्यास्यच्छिन्नपलकानन्दादीन्द्रादिषु न्यसेत् ; B: विद्यास्यच्छन्नपलकानन्दादिद्रादिषु न्यसेत् ।
6 A et C: वामादिशक्तयश्चाष्टौ.
7 A: दले स्मृताः; C: दलाः स्मृताः; वामादिशक्तयश्चाष्टौ केसरेषु प्रकल्पयेत्—*Kāraṇāgama*, I, 30, 248.
8 A: कर्णिकाशान्ति तेनाभूसि विमलाख्यकाः ; B: कर्णिकायां तु द्वाभूसि विमलाख्यकम् ; C: कर्णिकाशान्तिर्नाभसी विमलाख्यकाम्.
9 C: पत्रेष्वकर्णिकायां.
10 cf: *Sakalāgamasārasaṃgraha*, p. 81:

पद्मासननिर्णयम् । चन्द्रज्ञाने—

अनन्तं पृथिवी ज्ञेयम् आपः सिंहासनं तथा । अग्निर्योगमिदं प्रोक्तं वायुः पद्मं तथैव च ।।
आकाशं विमलं चैव पद्मासनविधिं शृणु । सिंहासनं चतुष्कोणम् अनन्ताख्यं त्रिकोणकम् ।।
पद्मं च वर्तुलाकारं षट्कोणं विमलासनम् । योगासनं चाष्टकोणमासनं परिकल्पयेत् ।।

योगजे—

अनन्ताख्यासनं पूर्वं सिंहासनमतः परम् । योगासनं तृतीयं तु तुर्यं पद्मासनं भवेत् ।।
पञ्चमं विमलं प्रोक्तं कल्पयेदुपरि क्रमात् ।।

11 A, B et C: तदूर्ध्वे. 12 A: गणाम्बिकां च महातपाम् ; C: गणाम्बिका महातपाः.
13 A et B: गौरी तु. 14 A: पश्चिमे यष्टया विमलोपरि.
15 cf: *Kriyādīpikā*, p. 65 (no. 88)

विमलासनम् ।। तदुपरि ज्योतीरूपं विमलासनं "गणाम्बिका महादेवी तन्नो गौरी प्रचोदयात् ।" ह्रां विमलासनाय नमः इत्यर्चयेत् ।

16 A: कर्णिकायां च ; C: कर्णिकाराश्च. 17 A, B et C: धूपैश्च आसनं.

लिङ्गे शिवं समावाह्य मूलेन [1]सद्यमन्त्रतः । [2]अक्षिपञ्चदशोपेतं [3]पञ्चमूर्धसमन्वितम् ॥ ३० ॥
[4]द्विपादं दशबाहुं च यज्ञसूत्राम्बरैर्युतम्[5] । व्याघ्रचर्मोत्तरीयं च केयूरकटकान्वितम् ॥ ३१ ॥
कर्णिकाहारवलयं [6]कटिसूत्रोदरबन्धनम । पञ्चवक्त्रयुतं देवं पञ्चास्यं पञ्चनासिकम्[7] ॥ ३२ ॥
[8]अभयं वज्रखड्गौ च शूलं [9]परशु दक्षिणे । वह्निं घण्टां च वरदं नागं खेटं च वामके ॥ ३३ ॥
जटामकुटसंयुक्तं नानापुष्पैरलंकृतम् । एवं सदाशिवं [10]ध्यायेदासनोपरि लिङ्गके ॥ ३४ ॥
[11]त्र्यक्षां चतुर्भुजां शान्तां तप्तकाञ्चनसंनिभाम् । दुकूलवसनोपेतां [12]द्विपादां पद्मसंस्थिताम् ॥ ३५ ॥
अभयं चोत्पलं सव्ये वामे वरदमम्बुजम्[13] । क्षाममध्याङ्गसंयुक्तां पीनोरुजघनस्तनाम्[14] ॥ ३६ ॥
[15]ध्यायेत्तन्मूलमन्त्रेण वामदेवस्य पार्श्वके । [16]सद्योजातेन मन्त्रेण [17]चावाहनमथाचरेत्[18] ॥ ३७ ॥
[19]वामदेवेन मन्त्रेण स्थापयेद्ध्यान[20]संयुतम्[21] । सन्निधानमघोरेण[22] [23]निरोधं पुरुषेण[24] तु ॥ ३८ ॥
[25]ईशेन स्वागतीकृत्य पाद्यादीन् पूर्ववद्ददेत् । वारुणे ब्रह्ममूर्तिं [26]च शिवं सौम्ये तु विन्यसेत् ॥ ३९ ॥
ईशानं पूर्वतो मूर्ध्नि [27]चेश्वरं दक्षिणे विदुः । सदाशिवं तदूर्ध्वे तु पञ्चमूर्तिरिति [28]स्मृता ॥ ४० ॥

---

[1] सद्यमन्त्र = "ओं हं सद्योजातमूर्तये नमः".

[2] A: अष्ट pour अक्षि; B: अक्ष.

[3] A: पञ्चमूर्ध्व; C: पञ्चमूर्धा.

[4] C: पादं दश च बाहुं च.

[5] C: अम्बुजैः pour अम्बरैः.

[6] B: कटिसूत्रेण बन्धनम्.

[7] cf: *Suprabhedāgama*, I, 8, 104-109:
आसनोपरि मूर्तिं तु सदाशिवमनुत्तमम् । पञ्चवक्त्रशिरोपेतं पञ्चाधिकदशेक्षणम् ॥
दशदोर्दण्डसंयुक्तमष्टायुधसमुज्ज्वलम् । अभयं शूलपरशुं वज्रं खड्गं च दक्षिणे ॥
वरदं चाङ्कुशं पाशं घण्टां वह्निं च वामतः । अच्छस्फटिकसङ्काशमष्टत्रिंशत्कलात्मकम् ॥
पञ्चब्रह्माङ्गविद्याङ्गदशबीजात्मकं परम् । . . . . . सर्वाभरणसंयुक्तं न्यस्त्वा ह्यावाहयेत्ततः ॥
लिङ्गमूलपरीणाहे कल्पयेत्तु मनोन्मनीम् । तस्योपरि स्थिते लिङ्गे चले चैव सदाशिवम् ॥

[8] C: अस्त्रं वज्रं च दण्डं च शूलं.

[9] A: परशुः; le mot परशु est masculin; à l'accusatif on devrait avoir परशुं mais le mètre ne serait pas respecté, ce mot étant trop long d'une demi-*mātrā*.

[10] B: ध्यात्वा आसनोपरि लिङ्गके; A: ध्यायेदासनोपकलिङ्गके.

[11] A: त्रिणेत्रं चतुर्भुजं शान्तं तप्तकाञ्चनसंनिभम्.

[12] C: द्विपदां.

[13] A: अम्बुजाम् pour अम्बुजम्.

[14] B: स्तलाम् pour स्तनाम्.

[15] A: ध्यायेत्तु pour ध्यायेत्तद्.

[16] Voir note no° 1 sur le vers 30 pour सद्योजातमन्त्र.

[17] A, B et C omettent च dans चावाहनम्.

[18] A et C: समाचरेत् pour अथाचरेत्.

[19] वामदेवमन्त्रः = "ओं हिं वामदेवगुह्याय नमः".

[20] B: स्थान pour ध्यान.

[21] A et B: संयुताम् pour संयुतम्.

[22] अघोरमन्त्रः = "ओं हुं अघोरहृदयाय नमः".

[23] A: तिरोधां; C: तिरोधं.

[24] पुरुषमन्त्रः = "ओं हें तत्पुरुषवक्त्राय नमः".

[25] ईशमन्त्रः = "ओं हों ईशानमूर्धाय नमः".

[26] A: तु pour च.

[27] A, B et C omettent च dans चेश्वरं.

[28] C: स्मृताः.

गोक्षीरसदृशं [1]पूर्वे दक्षिणे [2]त्वञ्जनप्रभम् । पश्चिमे तु तटिज्ज्योतिरुत्तरे [3]कुङ्कुमप्रभम् ॥ ४१ ॥
ऊर्ध्वे [4]स्फटिकसंकाशमेवं [5]सादाख्यकल्पनम्[6] । एवं सूक्ष्मतनुं [7]ध्यात्वा [8]तस्मिन्नङ्गानि कल्पयेत् ॥ ४२ ॥
प्रत्यङ्गोपाङ्गकं [9]पश्चान्न्यस्य मूलं च विन्यसेत् । [10]मकुटात्पादपर्यन्तमष्टत्रिंशत्कला[11] न्यसेत् ॥ ४३ ॥
[12]तत्पूरुषेण मन्त्रेण संनिरोधनमाचरेत् । [13]पाद्यमाचमनं चार्घ्यं हृदयेन तु दापयेत् ॥ ४४ ॥
पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च व्योमव्यापीति मन्त्रतः । जलाभिषेकः कर्तव्यो गव्यं [14]वै सद्यमन्त्रतः ॥ ४५ ॥
[15]हरिद्रामलकं तैलं[16] लेपनं हृदयेन तु । वस्त्रमाभरणं चैव गन्धपुष्पं [17]सुधूपकम् ॥ ४६ ॥
हविष्यं चैव ताम्बूलं हृदयेनैव[18] दापयेत् । सोमेशायाभिषेकं चाप्यस्मिंल्लिङ्गे समाचरेत् ॥ ४७ ॥
गन्धोदकं हिरण्यं च पुष्परत्नोदकं तथा । क्षीरं दधि घृतं चैव [19]मधु वै पञ्चगव्यकम् ॥ ४८ ॥
[20]व्योमव्यापिषडङ्गैश्चाप्यभिषेकं समाचरेत् ।

---

[1] C: पूर्वे. [2] C त्वञ्जनं भवेत्. [3] B: कुङ्कुमाभकम्.
[4] B: स्फाटिक pour स्फटिक. [5] C: कल्पने pour कल्पनम्.
[6] cf: *Kriyādīpikā*, p. 67-68:

अथ सदाशिवध्यानम् — . . . .

" पद्मासनस्थं पञ्चास्यं प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनम् । दृक्क्रियेच्छाविशालाक्षं ज्ञानचन्द्रकलान्वितम् ॥
धवलेशानवदनं पीततत्पुरुषाननम् । कृष्णाघोरमुखोपेतं रक्ताभोत्तरवक्त्रकम् ॥
सुश्वेतपश्चिमास्यैकं सद्योजातं समूर्तिकम् । व्याघ्रचर्माम्बरधरं व्यालेन्द्रकटिसूत्रकम् ॥
नागोपवीतिनं शान्तं जटामकुटमण्डितम् ।
शूलं वज्रं च खड्गं परशुमभयदं सव्यभागे वहन्तं । नागं पाशं च घण्टामनलकरयुतं साङ्कुशं वामभागे ॥"

[7] A: त्वन्यं pour ध्यात्वा ; C: चिन्त्य. [8] A: तस्मिन्नङ्गान् प्रकल्पयेत्.
[9] A: पश्चान्न्यस्त्वा मूलं ; C: पश्चान्न्यस्तमूलं. [10] A: मकुटादि pour मकुटात्.
[11] C: कलां pour कलाः ; voir *Rauravāgama*, *kriyāpāda*, *paṭala* 2 pour अष्टत्रिंशत्कलान्यास.
[12] A et C: तत्पुरुषेण. [13] A: पाद्यमाचमनार्घ्यं च ; B: पाद्यमाचमनार्घ्ये च.
[14] C: च pour वै. [15] cf. *Suprabhedāgama*, I, 8, 124-130:

तिलोद्भवेन तैलेन हस्तयन्त्रोद्भवेन वा । गोघृतेनैव वा लिङ्गमभ्यज्य हृदयाणुना ॥
मर्दयेच्छालिपिष्टेन हरिद्राचूर्णकेन वा । शिवेन पिण्डमन्त्रैश्च कलाभिर्मानमन्त्रकैः ॥
सहस्राक्षरमन्त्रेण व्योमव्यापिदशाक्षरैः । पञ्चाङ्गैश्चैव विद्याङ्गैः क्षुरिकाबीजमुख्यकैः ॥
सुगन्धिकुसुमोपेतं जलौघैरभिषेचयेत् । सद्योजातेन गोमूत्रं गोमयं गुह्यकेन तु ॥
क्षीरं तु बहुरूपेण दधि तत्पुरुषेण तु । ईशानेन घृतं स्नाप्य पञ्चगव्यमथक्रतः ॥
समादायोक्तसंख्याभिः स्नापयेत्तु दशाक्षरैः । मधुनेक्षुरसेनैव नालिकेरजलेन च ॥
अच्छगोरोचनामिश्रजलैस्तं स्नापयेद्धृदा ॥

[16] A et C: हरिद्रामलतैलादि. [17] C: तु धूपकम् pour सुधूपकम्.
[18] C ajoute तु après हृदयेनैव. [19] C: मधुपैः pour मधु वै.
[20] A et C: व्योमव्याप्य षडङ्गैश्च अभिषेकं.

आज्यमुष्णोदकेनैव तैलं गन्धोदकेन तु । [1]भस्मानि रजनीतोयं[2] पञ्चकेनाभिषेचयेत् ॥ ५० ॥
ततः शुद्धोदकेनैव बीजमुख्येन [3]मन्त्रतः । उपवीतं च मकुटं कुण्डलं हारकर्णिकम् ॥ ५१ ॥
कवचेन तु मन्त्रेण [4]सोमेशाय प्रदापयेत् । [5]कटिसूत्रोदरबन्धं [6]च्छन्नवीरं तथैव च ॥ ५२ ॥
नूपुरं बाहुवलयं हृदयेन तु योजयेत् । अनेन चामरं छत्रं दर्पणं शिरसा विदुः ॥ ५३ ॥
गन्धं वै हृदयेनैव शिरसा पुष्पमुच्यते । धूपं तत्पुरुषेणैव [7]दीपमस्त्रेण दापयेत् ॥ ५४ ॥
[8]दद्यान्निवेदनं चैव ताम्बूलं हृदयेन तु । नृत्तगेयसमायुक्तं स्तोत्रं वाद्यं हृदा ददेत् ॥ ५५ ॥
अष्टपुष्पं त्रिगन्धं च सप्तवारि तथैव च । त्रिषु [9]चार्घ्यं तथा धूपो [10]रुरो शृणु यथाक्रमम्[11] ॥ ५६ ॥
आवाहनार्घ्यपाद्ये च स्नानधूपविलेपने । नैवेद्ये च विसर्गे च पुष्पमष्टसु योजयेत् ॥ ५७ ॥
अर्घ्ये विलेपने स्नाने त्रिषु [12]गन्धं सुयोजयेत् । आवाहने तथा चार्घ्ये पाद्ये [13]स्नाने तथैव च ॥ ५८ ॥
आचमने निवेद्ये [14]च विसर्गे सप्त वारि वै । [15]आवाहनान्ते पूजान्ते विसर्गे च [16]त्रिधार्घ्यकम् ॥ ५९ ॥
आसनार्चनकाले च पूजान्ते [17]च विशेषतः । [18]सप्तदशोपचारान्ते धूपकालास्त्रयः स्मृताः ॥ ६० ॥
स्नाने पुष्पार्चने काले [19]नैवेद्ये च तथैव च । शुद्धनृत्तावसाने [20]च प्रच्छन्नपटकालकः[21] ॥ ६१ ॥
[22]दिशाबलिर्निवेद्यान्ते होमान्ते [23]नित्य उत्सवः । अनन्तादिशिखण्ड्यन्तान्[24] प्रथमावरणे यजेत् ॥ ६२ ॥
[25]गौर्याश्चण्डेश्वरान्तं च द्वितीयावरणे यजेत् । [26]भवादिमूर्तयश्चाष्टौ[27] तृतीयावरणे यजेत् ॥ ६३ ॥

---

1 A: भस्म रजनितोयं च.

2 C: भस्मं रजनितोयं च ताम्बूलं हृदयेन तु । नृत्तगेयसमायुक्तं स्तोत्रवाद्यं हृदा ददेत् । पञ्चमेनाभिषेचयेत्.

3 A: मन्त्रितम्.

4 C: सोमेश्वराय दापयेत्; A: सोमश्वर दधापयेत्.

5 B: कटिसूत्रोदरं बद्धं च्छन्नवीरं; A: कटिसूत्रोदरबन्धं च छन्नवीरं.

6 C: चिह्नवीरं.

7 C: दीपं चास्त्रेण.

8 B: दहं निवेदनं; C: हविषं निवे . . नं.

9 A et B: चास्वं; चास्यं—C; mss lit आस्य pour अर्घ्य aux vers 56 et 59; corrigé sur la base de *Suprabhedāgama*, I, 8, 120.

10 A: यथाकर्म रुरो शृणु; C: यथाक्रमं रुरो शृणु.

11 cf. *Suprabhedāgama*, I, 8, 120-122:

आवाहनान्ते पूजान्ते विसर्जनविधौ तथा । अर्घ्यं दद्यात्तु मन्त्रज्ञस्त्रिषु कालेषु बुद्धिमान् ॥
अर्घ्ये विलेपने स्नाने त्रिषु गन्धं प्रयोजयेत् । आवाहनार्घ्यपाद्येषु स्नानधूपविलेपने ॥
नैवेद्ये च विसर्गे च पुष्पमष्टसु योजयेत् । आवाहनं विना सप्त काले वारि सुयोजयेत् ॥

12 B omet गन्धं.

13 C: स्थाने pour स्नाने.

14 C: न pour च.

15 C: आचमान्ते तु pour आवाहनान्ते.

16 A, B et C: विसर्गे च तृतीयकम्.

17 C: तु pour च.

18 A: सप्तादश pour सप्तदश.

19 A: निवेद्यकाले तथैव च.

20 A: न pour च.

21 A: कालकम् pour कालकः.

22 C: दिशाबलं निवेद्यान्ते.

23 A, B et C: नित्यमुत्सवम्.

24 A: शिखाण्डान्तान् pour शिखण्ड्यन्तान्.

25 B: गौर्यादि चण्डदेवान्तं; Le ms. C omet les trois demi-vers suivants.

26 Le ms. C lit cet demi-vers après le vers suivant.

27 A: अष्ट pour अष्टौ.

[1]इन्द्रादिलोकपालांश्च चतुर्थावरणे यजेत्। [2]वज्रादिपद्मपर्यन्तं पञ्चमावरणे यजेत्[3] ॥ ६४ ॥

---

[1] C omet cet demi-vers. [2] C: इन्द्रातिपद्मवर्त्यैतान्.

[3] En ce qui concerne le culte des différentes divinités dans les "cercles" [āvaraṇa] autour du *liṅga*—considéré comme étant Sadāśiva, le Seigneur—*Rauravāgama* donne une version qui diffère de celles que l'on trouve dans les Āgama que l'on peut se procurer ou dans les manuels śivaïtes — voir table ci-dessous.

Rauravāgama	Les autres *Āgama* et manuels
Āvaraṇa I: Vidyeśvara	*Avaraṇa I*: Garbhāvaraṇa
(Ananta, Sūkṣma, Śiva, Ekanetra, Ekarudra, Trimūrti, Śrīkaṇṭha, Śikhaṇḍin)	Brahmāṅga and Ṣaḍaṅga: Sadyojāta, Vāmadeva, Aghora, Tatpuruṣa, Īśāna Hṛdaya, śiras, śikhā, kavaca, netra et astra.
Āvaraṇa II: Gaṇeśvara	*Avaraṇa II*: Vidyeśvara
Gaurī, Nandin, Bhṛṅgin, Vṛṣabha, Mahākāla, Vināyaka, Skanda, Caṇḍeśvara	(Voir ci-dessus)
Āvaraṇa III: Aṣṭa-rudra ou Mūrtīśvara	*Āvaraṇa III*: Gaṇeśvara
Bhava, Śarva, Īśāna, Paśupati, Ugra, Rudra, Bhīma, Mahādeva	(voir ci-dessus)
Āvaraṇa IV: Dikpāla	*Āvaraṇa IV*: Dikpāla
Indra, Agni, Yama, Nirṛti, Varuṇa, Vāyu, Kubera, Īśāna.	
Āvaraṇa V: Astra	*Āvaraṇa V*: Astra
Vajra, Śakti, Daṇḍa, Khaḍga, Pāśa, Dhvaja (ou Aṅkuśa), Gadā, Triśūla, Cakra, Padma.	

Sadāśiva est au centre. Immédiatement autour, sont disposés les brahmāṅga et les ṣaḍaṅga, qui forment le *garbhāvaraṇa* des autres textes; *Rauravāgama* mentionne ces "aṅga" mais ne les considère pas comme formant un *āvaraṇa*; il donne les

[1]कालमुद्रां प्रदर्श्याथ बीजमुद्रां प्रदर्शयेत् । सोमेश्वरादिदेवानामेकावरणमेव तु ॥ ६५ ॥
आसनं प्रागिवैव स्यादन्यत्सर्वं समं भवेत् । एवं यः कुरुते मर्त्यः [2]शिवलोके महीयते ॥ ६६ ॥

इति [3]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] [4]अर्चनाविधिर्नाम दशमः पटलः

āvaraṇa I et II des autres textes, *vidyeśvara* et *gaṇeśvara*; et il ajoute les *mūrtīśvara* comme forment *l'āvaraṇa* III. Pour les *āvaraṇa* IV et V il suit les autres textes. Autres divergences entre *Rauravāgama* et les autres écrits, en ce qui concerne: les noms et directions des cinq visages de *Pañcamūrti*, [vers 39-40] les directions de quelques divinités, et la description des *āsana*.

Il ne semble pas que le texte ait été corrompu. La seule explication que l'on puis se donner de ces divergences est l'existence de différentes écoles.

Pour l'école de *Kāmikāgama* voir *Kāmika*, I, 4, 392-418, *Suprabhedāgama*, I, 8, 136-149, etc. ; voir aussi *Tantra-sāra*, (cité dans le *Sakalāgamasārasaṃgraha*, p. 97):

पञ्चावरणसंग्रहम् । तन्त्रसारे—

ब्रह्माङ्गकानां प्रथमावृतं स्याद् विद्येश्वराणां च गणेश्वराणाम् ।
दिक्पालकानां च दशायुधानामीशस्य पञ्चावरणक्रमेण ॥

Voir aussi, *Kriyādīpikā*, p. 76:

आवरणपूजा—

अनन्ताद्या दलाग्रेषु पीठकण्ठे गणादयः । पीठपादेषु लोकेशास्तदस्त्राणि शिलोपरि ॥

इति वचनाद् दलाग्रेष्वनन्तादीन् पूजयेत् । पीठकण्ठे गणेश्वरादीन् पूजयेत् । पीठपादे लोकेशान् पूजयेत् । तदस्त्राणि ब्रह्मशिलोपरि पूजयेत् ।

[1] Les mss. lisent ताळमुद्रां pour कालमुद्रां.

cf. *Suprabhedāgama*, I, 8, 150-151:

गर्भावरणमन्त्राणां बीजमुद्रां तु दर्शयेत् । विद्येशानां गणेशानां कालकण्टं तु दर्शयेत् ।
लोकेशानामथास्त्राणां शूलमुद्राः प्रकीर्तिताः ॥

[2] B: ब्रह्मलोके.

[3] A: श्री pour श्रीमद्; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे.

[4] A: अर्चनविधिपटलो दशमः; C: अर्चनविधिर्नाम त्रयोदशः पटलः.

[एकादशः पटलः]

[पश्चिमाभिमुखार्चनविधिः]

[1]पश्चिमाभिमुखे हर्म्ये विशेषं तु वदामि ते । [2]समे द्वारं च वक्त्राख्यं[3] मण्टपादीनि पश्चिमे ॥ १ ॥
[4]प्रागुक्तं च दिशामूर्तिं पश्चिमे तु प्रकल्पयेत् । पश्चिमोदितमूर्तानि [5]पूर्वस्यां दिशि विन्यसेत् ॥ २ ॥
स्थापयेन्मूललिङ्गं च पश्चिमाभिमुखं यथा । [6]गोमुखं चण्डिकां यां च सौम्याग्राञ्जलधारकान् ॥ ३ ॥
[7]लिङ्गेऽर्चितं तु सादाख्यं महेशं वा विशेषतः । [8]पूर्वसूत्रं च नासां च हृदयं च स्तनोदरम् ॥ ४ ॥
नाभिं लिङ्गं च [9]जानू च पादयोरङ्गुलाग्रकम् । पश्चिमाभिमुखं [10]चिन्त्य कल्पयित्वार्चयेद्बुधः ॥ ५ ॥
अत्र [11]सद्यं पुरोवक्त्रं वामवक्त्रं तु दक्षिणे । [12]पुरुषं पश्चिमे वक्त्रमघोरं सौम्यदिङ्मुखम् ॥ ६ ॥
ईशानमूर्ध्ववक्त्रं स्यादिष्टं नैर्ऋतमाश्रितम्[13] । ध्यात्वैवमर्चयेत्प्राग्वत्[14] क्रियामन्त्रानुभेदवित्[15] ॥ ७ ॥
[16]मनोन्मनीमुमां याम्ये चण्डेशं शांकरेऽर्चयेत् । [17]अन्यान्स्वावरणान् देवान् प्रागिवैव समर्चयेत्[18] ॥८॥
वृषभं परिवारे तु पश्चिमे तु समर्चयेत् । महापीठं तथाभ्यर्च्य प्रथमं वृषभं यजेत् ॥ ९ ॥
शनैः प्रदक्षिणं कृत्वा प्राच्यां स्कन्दं समर्चयेत् । प्रदक्षिणक्रमादिष्ट्वा शांकरान्तं विशेषतः ॥ १० ॥
ततो विघ्नादिभूतानि ब्रह्मपीठे समर्चयेत् । स्नपने शिवकुम्भं तु स्थापयेत्पश्चिमाननम् ॥ ११ ॥
[19]वर्धनीं तस्य वामे तु [20]कुण्डान्यन्यानि पूर्ववत् । उत्सवे [21]यागशालां च कल्पयेत्पश्चिमाननाम् ॥ १२ ॥
वेदिकायां [22]घटं चैव शैवाख्यां वर्धनीं तथा । पश्चिमाभिमुखं स्थाप्य [5]तस्याग्रे त्वग्निकुण्डकम् ॥ १३ ॥

---

1 B omet ce *paṭala*; pour पश्चिमाभिमुखार्चन voir *Kāmikāgama*, II, 1.

2 C: सत्वे भारं pour समे द्वारं.

3 C: वक्त्राख्यमण्डपादीनि.

4 A: प्राकमुक्तदिशामूर्ति.

5 A: पूर्वायां.

6 A: गोमुखाञ्चण्डिकायां च.

7 A: लिङ्गार्चितं.

8 C: पूर्वसूत्रं च; A: पूर्वं सूत्राश्च.

9 C: जानुं.

10 A: चिन्त्यं.

11 C: सद्यः; A: सद्यं पुरेवक्त्रं.

12 C: पुत्रप्रड् पश्चिमे.

13 A: नैर्ऋत्यमाश्रितम्.

14 A: प्राज्ञः pour प्राग्वत्.

15 A: भेदितम् pour भेदवित्; C: भेदवत्.

16 C: मनोन्मनीमुमां ध्याये चण्डेशाय करेऽर्चयेत्.

17 C omet les trois demi-vers suivants.

18 cf. *Kāraṇāgama*, I, 30, 444-445:

पश्चिमद्वारहर्म्ये तु किञ्चिद्भेदं शिवार्चने । उपचाराणि सर्वांगि सद्यवक्त्रे प्रदापयेत् ॥
आसनावरणादीनि पूर्ववत् परिकल्पयेत् ॥

19 A: वर्धनी.

20 A: करिनान्त्यादि; C: करीरान्यादि.

21 C: यागशालाश्च.

22 C: घटांश्चैव.

23 A: तस्याग्रे अग्निकुण्डलम्.

कल्पयित्वा तु [1]भूताग्निं कृतमार्गं समाचरेत्। ध्वजोत्थाने [2]च तीर्थे च [3]चूर्णोत्सवे तथैव च ॥ १४ ॥
त्रिशूलं पश्चिमाग्रं स्यात्तस्याग्रे कलशादयः। स्थापयित्वा [4]यथान्यायं [5]सर्वकर्म समाचरेत् ॥ १५ ॥
एवं कृते नरेन्द्रस्य विजयायुष्यदं सदा। [6]राष्ट्रस्यार्तिनिवृत्तिः स्याद्विपरीते विपद्भवेत् ॥ १६ ॥
शिवं तु [7]शिवलिङ्गे तु मोक्षकामी समर्चयेत्। उभयाभ्यत्र सादाख्यं महेशं वा यजेत्सदा ॥ १७ ॥
शिवार्चनं शिवे लिङ्गे [8]मिश्रं च सकलं विना। [9]सर्वेश्वरषडध्वात्मशिवायेत्यर्चनं कुरु ॥ १८ ॥
शेषं प्रागिव कर्तव्यमर्चनोक्तं विशेषतः ॥

इति [10]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [11]क्रियापादे [12]पश्चिमाभिमुखार्चनविधिर्नाम [13]एकादशः पटलः

[1] A: भूतात्युक्ता नैव समाचरेत्.

[2] C: omet च.

[3] C: पूर्णोत्सवं.

[4] C: तथा pour यथा.

[5] C: सिद्धिं कर्म.

[6] A: राष्ट्रस्यासु निवृत्तं स्याद् .

[7] C: शिवलिङ्गोऽत्र.

[8] C: शिवं pour मिश्रं.

[9] C: सर्वेश्वर षडध्वात्मा ; A: सर्वेश्वरं षडध्वात्म.

[10] C: श्रीरौरवतन्त्रे.

[11] A: et C omettent क्रियापादे.

[12] A: पश्चिमाभिमुखार्चनविधिपटल एकादशः.

[13] C: एकोनचत्वारिंशत्पटलः.

[द्वादशः पटलः]

[नैवेद्यविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि नैवेद्यस्य विधिक्रमम् । हविर्वित्तानुसारेण भक्त्या चैवोचितेन च ॥ १ ॥
[2]शालीयं तण्डुलं श्रेष्ठं [3]मध्यमं यववैणवम् । [4]व्रीहिस्तु कन्यसः ख्यातः [5]प्रियङ्ग्वादिरथापि वा ॥ २ ॥
[6][सुदेशे न्यस्य संतप्तान् व्रीहींश्च रविरश्मिभिः । प्रक्षिप्त्वोलूखलेऽभ्युक्ष्य मुसलेन प्रहृत्य च ॥ ३ ॥
शूर्पादिकरणैस्तेषां तुपकम्ब्वादि वर्जयेत् । व्रीहीणां पञ्चकं गुञ्जा त्रिंशद्बिन्दुस्तथा ह्युडु] ॥ ४ ॥
[7]उडुद्वयं तु शुक्तिः स्यात्तद्द्वयं तु तलं भवेत् । तलद्वयं [8]प्रकुञ्चः स्यात्तद्द्वयं[9] [10]कुडवो भवेत् ॥ ५ ॥
तद्द्वयं [11]प्रसृतिं विद्यात् [12]तद्द्वयं चाञ्जलिर्भवेत् । तदञ्जलिद्वयं [13]प्रस्थः प्रस्थस्य द्विगुणं चरुः ॥ ६ ॥
तद्द्वयं [14]चाढकं विद्यात्तद्द्वयं शिवमुच्यते । तद्द्वयं द्रोणमाख्यातं [15]खारी स्यात्तद्द्वयं विदुः ॥ ७ ॥

---

[1]pour नैवेद्यविधि voir *Kāmikāgama*, I, 6, *Kāraṇāgama*, I, 33, *Kumāratantra*, *paṭala* 6, *Cintyāgama*, *paṭala* 16, *Yogajāgama*, p. 339-347, *Vīrāgama*, *paṭala* 34.

[2] B: शालितण्डुलकौ श्रेष्ठौ ; C: शालीनां तण्डुलं श्रेष्ठं.

[3] A: वैणवं यवमध्यमम् ; C: वैष्णवं यवमध्यमम् .

[4] A: व्रीहीनां कन्यसं ख्यातं.

[5] A: प्रियङ्ग्वापिरथापि वा ; B: प्रियङ्गुरपि वा तथा.

[6] Les mss. A, B, et C sont corrompus et lisent:

देशिन्यास्त्रापितो जीवा त्रिंशद्बिन्दुरिति ह्दा (A)
देशिन्यास्तापितो जीवा त्रिंशद्बिन्दुरिति ह्दा (B)
देशिन्यास्रापितो जीवा त्रिंशद्बिन्दुरित्थाढकः (C)

D'après le contexte il semble qu'il y ait une lacune entre le premier *pāda* et le second. Le fait que cette lacune se présente dans les trois mss. permet d'inférer qu' ils reposent tous trois sur un méme manuscrit de base la présentant.

La portion entre crochets a été reconstiueè d'après la *Kāmikāgama*, I, 6, 14-15, le *Kāraṇa*, I, 33, 6-7, le *Suprabheda*, I, 10, 5-8, le *Yogaja*, ms. page 339, le *Kumāratantra*, 6, 13-15, le *Bhāvaprakāśa* et la *Śārṅgadharasaṃhitā*.

[7] A: उडु pour उडु.

[8] C: प्रकुञ्जः.

[9] C द्वयं च pour तद्द्वयं.

[10] A: कुरपं ; C: कुडुबं ; *Kāṃika* et *Kāraṇa*: कुडुपं ; *Yogaja*: कुडुबं ; *Amarakośa*, *Bhāvaprakāśa*, *Caraka*, *Suśruta* etc: कुडवः.

[11] B: प्रसृतिः.

[12] A: तद्द्वयमञ्जलिं भवेत् .

[13] A: प्रस्थं.

[14] C: तु pour च dans चाढकं.

[15] B: खार्याख्यं तद्द्वयं भवेत् ; C: खारिस्स्यात् तद्द्वयं विदुः .

[1]खारित्रयं तु [2]भारं स्याच्छ्रेष्ठं [3]खारिचतुष्टयम् । मध्यमं तु [4]त्रिखारि स्यात् पञ्चद्रोणं [5]तु कन्यसम् [6] ॥
[7]उत्तमं त्रयमेवं स्याच्चतुरग्न्यक्षिद्रोणकम् [8] । [9]मध्यमं त्रयमाख्यातं [10]द्रोणशैवाढकं क्रमात् ॥ ९ ॥
[11]अधमं त्रयमाख्यातं [12]होमार्थं चरुरुच्यते । [13]अन्येषां दैवतानां [14]चाप्याढकं हविरुच्यते ॥ १० ॥
[15]देवीनां चैव सर्वासां [16]द्विप्रस्थं तु हविर्भवेत् [17] । तण्डुलं पञ्चपादं तु भूतादीनां बलिं विदुः ॥ ११ ॥
[18]सार्धभाराच्छतं यावद्भारार्धद्रोणवर्धनात् । महाहविःप्रमाणं [19]चाप्येवमेवमनेकधा ॥ १२ ॥
प्रोक्तं[20] तण्डुलमानं [21]तदुपदंशमथोच्यते । विविधं शिम्बमुद्गाश्च [22]कुलत्थं [23]राजमाषकम् ॥ १३ ॥

---

[1] B: खारीत्रयं ; C: खारिद्वयं.
[2] B: भारः स्यात्.
[3] B: खारीचतुष्टयम्.
[4] B: त्रिखारी स्यात् ; C: द्विभारं स्यात्.
[5] C: पञ्चद्रोणं कनीयसम्.
[6] cf. sur le tableau ci-contre les différents noms des unités de poids ou capacité utilisées pour mesurer les grains etc. . .

cf. *Suprabhedāgama*, I, 10, 8-9:

द्विगुञ्जं माषकं विद्याद्धरणं माषविंशतिः । धरणाष्टौ पलं चैव पलं मुष्टिरिहोच्यते ॥
चतुर्मुष्टिस्तथा पादं प्रस्थं पादचतुष्ककम् । आढकं तच्चतुष्कं स्याद्द्रोणं तस्य चतुष्ककम् ॥

cf. *Kāmikāgama*, I, 6, 20-21:

द्विगुञ्जं माषकं विद्याद्धारणं माषविंशतिः । धारणाष्टौ पलं चैव पलं मुष्टिरिहोच्यते ॥
तच्चतुर्गुणितं प्रस्थं भवेत्पात्रादि पूर्ववत् । भारं खारित्रयं प्रोक्तं मानमेवं प्रकीर्तितम् ॥

[7] B et C: उत्तमत्रयमेवं.
[8] A: चतुरं न्यक्षद्रोणकम्.
[9] B et C: मध्यमत्रयमाख्यातं.
[10] A: द्रोणं शैवाधिकं क्रमात्.
[11] B et C: अधमत्रयमाख्यातं.
[12] B: होमार्धं हविरुच्यते.
[13] A: अन्यद्वा.
[14] A, B et C: तु आढकं pour चाप्याढकं.
[15] C: देवानां चैव सर्वेषां.
[16] A: द्विप्रस्थं हविषं भवेत् ; C: द्विप्रस्थं हविषा भवेत्.
[17] cf. *Kāraṇāgama*, I, 33, 12-19:

आढकेनैव नैवेद्यमधमाधममुच्यते । कनिष्ठमध्यमं शैवं द्रोणं स्यादधमोत्तमम् ॥
खारी मध्याधमं चैव सार्धार्धमथ मध्यमम् । मध्यमोत्तममित्युक्तं चतुर्द्रोणैः कृतं हविः ॥
उत्तमाधममित्युक्तं पञ्चद्रोणैः कृतं हविः । षड्द्रोणैस्तण्डुलैः सिद्धं भवेदुत्तममध्यमम् ॥
उत्तमोत्तममित्युक्तमष्टद्रोणैस्तु तण्डुलैः । एवं विशेषतः प्रोक्तं नित्यं नवविधं तथा ॥
अष्टद्रोणमथारभ्य यावद्वृद्ध्या नवोदिताः । यावद्द्वादशभारान्तमधमादित्रयं त्रयम् ॥
नैमित्तिकं तु नैवेद्यं नवधा समुदाहृतम् । प्रार्थितं यत्प्रमाणेन तत्प्रमाणं तु काम्यकम् ॥
ततः कुडुपयुक् प्रस्थं पैशाचाशनमुच्यते । पात्रं तु चरुरित्युक्तमाढकं हविरुच्यते ॥
न कल्पयेत्तु नैवेद्यमाढकार्धं न तण्डुलैः ॥

[18] A: सार्धभारश्च तं यावद्दाराढद्रोणवर्धनात् ; C: सार्धभाराः शतं यावद्भारं तद्द्रोणवर्धनात्.
[19] A, B et C: तु एवम् pour चाप्येवम्.
[20] A: प्रोक्ततण्डलमानं.
[21] A, B et C: तु उपदंशमथोच्यते.
[22] A: कुलम्थं.
[23] A et C: लाजमाषकम्.

माषं चैव[1] रुरो विद्यात्सतुषं वितुषं [2]तु वा । कदली पनसं चैव सूरणं [3]कारवल्लिका ॥ १४ ॥
[4]उर्वारुर्जालिनी चैव [5]कालिका बृहती तथा । [6]कूष्माण्डालाबुनी चैव [7]त्रपुसं चूतमेव वा ॥ १५ ॥
[8]अन्यत्र च फलान्मूलं [9]तिन्त्रिण्याश्च फलं [10]ग्रहेत् । मृत्पात्रे ताम्रपात्रे वा हविःपाकं समाचरेत् ॥ १६ ॥
पात्रेषु तण्डुलादीनि [11]क्षुरिकेणैव निक्षिपेत् । त्रिःकृत्वा हृदयेनैव क्षालयेत्तु शिवाम्भसा ॥ १७ ॥
[12]तण्डुलद्व्यधिकं तोयं बीजमुख्येन पूरयेत् । [13]तदोपदंशं संक्षाल्य पलं प्रत्यञ्जलिर्जलम् ॥ १८ ॥
लवणं प्रतिपलं निष्कं [14]तस्यार्धं तु मरीचिकम् । उद्धृत्य [15]सर्वपात्राणि [16]हृदा चुल्ल्यां परिन्यसेत् ॥१९॥
सद्येनैवेन्धनं [17]योज्य वह्निमस्त्रेण दीपयेत् । शनैः पाकमघोरेण पक्वापक्वं हृदा दृशेत् ॥ २० ॥
बाह्यशुद्ध्यर्थमस्त्रेण[18] न्यसेद्भस्म [19]चतुर्दिशि । मार्जनं प्रोक्षणं मार्गं [20]कृत्वा हविः समुद्धरेत् ॥ २१ ॥
शङ्खध्वनिसमायुक्तं [21]सर्पिश्च जलसेचनम् । मण्डपे [22]नैर्ऋतांशे तु स्थापयेत्परिचारकः ॥ २२ ॥
आस्यबन्धसमायुक्तो [23]नासाबन्धसमन्वितः । मार्जनं प्रोक्षणालेपं कृत्वा [24]वस्त्रं परिस्तरेत् ॥ २३ ॥
वस्त्रोपर्यग्निपादं तु तस्योर्ध्वे [25]दलिकां न्यसेत् । दर्वीं च [26]दलिकां क्षाल्य [27]त्रिपाद्या उपरि न्यसेत् ॥२४॥
[28]सौवर्णं राजतं कांस्यं [29]दलिकावरान्तराधमम् । अस्त्रेणाज्याभिघारं तु कृत्वान्नं पूरयेत्क्रमात् ॥ २५ ॥
[30]पादोनेऽष्टकभागे तु सप्तांशं हृदयेन तु । [31]पूरयेद् दलिकायां चाप्युपदंशं तदूर्ध्वतः ॥ २६ ॥
तदूर्ध्वे [32]दधि चापूर्य सिताज्यं चोपरि न्यसेत् । कदल्याम्रफलं चैव पनसस्य [33]फलादिकम् ॥ २७ ॥
[34]ओदनोपरि संस्तीर्य देवस्याग्रे निधापयेत् । हृदा निवेदयेद्धीमानास्ये वरदमुद्रया ॥ २८ ॥

---

1 A: चैपा pour चैव.
2 C: तथा pour तु वा.
3 C: कारवल्लिकी.
4 A: उर्वात्रिजालिनी.
5 A, B et C: कालिकी.
6 B: कूष्माण्डालाबुकं चैव ; C: कूष्माण्डलाम्बुनी त्रैव.
7 A: त्रपुषं.
8 A: अन्यत्र सफला मूला.
9 A et C: तिन्त्रिणी च.
10 A: गृहेत्.
11 par le क्षुरिकामन्त्र.
12 C: तण्डुलाद्यर्थकं ; B: तण्डुलाद्द्वितयं.
13 A: तद्द्वोपदसंक्षाल्य ; C: पात्रेषु दंशान् संक्षाल्य ; B: तदेवापदशं क्षाल्य.
14 A: तस्मात् सार्धमरीचिकम् ; C: तस्यार्धार्धं मरीचिकम्.
15 C: सर्वशस्त्राणि.
16 A: हृदा चूल्या निवेशयेत् ; B: चुल्लिकायां हृदा न्यसेत् ; C: हृदा चुल्युपरि न्यसेत् .
17 C: योज्यं.
18 A: मन्त्रेण pour अस्त्रेण.
19 C: चतुर्दशी.
20 B: हविः कृत्वा pour कृत्वा हविः.
21 A: सर्पि च जलसेवनम् ; C: स्रुवि च जलसेवनम् .
22 B: नैर्ऋते देशे.
23 A: नासापुटसमन्वितम् .
24 A: वस्त्रोपरि व कार्यं तु.
25 A, B et C: कलिकां.
26 A, B et C: कलिकां.
27 A: त्रिपाद्युपरि विन्यसेत् .
C: सुवर्णं.
29 A: दलंकारवरान्तराधमम् ; B: दलिकां वरान्तराधमम् ; C: कलिका वरान्तराधमम् .
30 A: पादोदनेऽष्टभागे तु.
31 A et B: पूरयेद्दलिकायां तु उपदंशं ; C: पूरयेत्कलिकायां तु उपदंशं.
32 A: दधिमापूर्य.
33 A: फलादिका ; C: फलादिकान् .
34 B: तदन्नोपरि.

[1]मनसैवोदनं भाव्य तन्मूर्तिध्यानतत्परः । [2]स्थानकं वासनं नृत्तं वैवाह्यं यानमूर्ति वा[3] ॥ २९ ॥
तद्रुद्रभावमेवं स्यात्त्वास्ये दद्यात्तु देशिकः । दक्षिणे [4]त्वभयेनास्ये दत्त्वौदनादि चिन्तयेत् ॥ ३० ॥
[5]पात्रशेषार्धमन्नं तु बलिं दद्यात्स्वमन्त्रतः[6] । वृषादिपीठपर्यन्तमक्षमालान्तपिण्डतः[7] ॥ ३१ ॥
[8]बलिदानं प्रकर्तव्यं [9]घण्टां दीपं सवाद्यकम् । [10]शेषान्नेन [11]घृताक्तेन नित्याग्निकार्यमाचरेत् ॥ ३२ ॥
[12]हृदादिना नमोऽन्तेन प्रत्येकाहुतिमाचरेत् । अन्ते पूर्णाहुतिं कुर्यादाज्येन हृदयेन तु ॥ ३३ ॥
ततः पानीयमुद्धृत्य दापयेद्धृदयेन तु । यावद्ग्रहोपशमनं मनसोच्छिष्टशुद्धिकम् ॥ ३४ ॥
तावत्पानीयकं दद्याच्छुद्धिं[13] चाचमनं कुरु । [14]निर्माल्यं पात्रेणादाय चण्डेशाय निवेदयेत् ॥ ३५ ॥
ताम्बूलं दापयेत्पश्चान्मुखवाससमन्वितम् । [15]शुद्धौदनं हरिद्रान्नं पायसान्नं [16]गुळौदनम् ॥ ३६ ॥
[17]मुद्गौदनं क्रमेणैव [18]चेशपञ्चमुखे यजेत् । [19]तष्वेवं तु यथालाभं पूर्वं वा पश्चिमे मुखे ॥ ३७ ॥
हृदा निवेदयेद्धीमान् [20]पानीयादि च पञ्चसु । एवं यः कुरुते [21]मर्त्यस्त्विह लोके तु भोगकान् ॥ ३८ ॥
यथेष्टं विषयान् [22]भुक्त्वा सोऽन्ते सायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३९ ॥

[23]इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] नैवेद्यविधिर्नाम [24]द्वादशः पटलः

---

[1] B: मनसोदनदानं भाव्यता मूर्तिध्यानतत्परः; C: मनसोदनमिदं भाव्य तन्मूर्तिध्यानतत्परः.

[2] A: स्थानकं वा सनृत्तं वा वैशाखं यानमूर्ति वा; B: स्थानकं सनृत्तं वा वैशाखं यानमूर्ति वा; C: स्थानकं वासनं नृत्तं वैवान्यं यानमूर्तिनाम.

[3] स्थानकं = चन्द्रशेखरमूर्तिः; आसनं = उमामहेश्वरमूर्तिः; नृत्तं = नटराजमूर्तिः; वैवाह्यं = कल्याणसुन्दरमूर्तिः; यानमूर्तिः = भिक्षाटनमूर्तिः.

[4] A: त्वहयेनान्यत्तादानादि; B: त्वययेनान्यदत्त्वा दानानि; C: त्वभयेनान्यदत्तोदनानि.

[5] A: पात्र शेषार्धमन्नं.

[6] A: समन्त्रतः pour स्वमन्त्रतः.

[7] C: पिण्डितम् pour पिण्डतः.

[8] cf. *Kāraṇāgama*, I, 33, 68-69, pour l'étymologie du mot *bali*:

बकारं बलदं विद्धि लिकारं ध्यानसंभवम् । बकारलिकारसंयुक्तो बलिशब्दः प्रकीर्तितः ॥
आदानध्यानसंबन्धाद्बलिशब्दः प्रकीर्तितः ।

[9] A: घण्टा दीपं स्ववाद्यकम्; C: घण्टा दीपं तु वाद्यकम्.

[10] A: येषां तेन pour शेषान्नेन; B: एवान्तेन; C: शेषान्तेन.

[11] A, B et C: घृतान्तेन.

[12] A et B: हृदादीनां वनमोन; C: हृदादीनाममामेन.

[13] A et C: शुद्धिः pour शुद्धिं.

[14] A: निर्माल्यपात्रेणादाय.

[15] C: शुद्धोदनं.

[16] A: गुळोदनं.

[17] C: मुद्गोदनं.

[18] A: ईशानं पञ्चमुखादयेत्; C: ईशपञ्चमुखे ददेत्; B: ईशात् पञ्चमुखे ददेत्.

[19] A: तेष्वेवं यावता लाभं.

[20] B: पानीयादिषु.

[21] A: मर्त्यः शिवलोकेऽनुभोगकान्; B: मर्त्यः शिवलोके तु भोगवान्.

[22] B: भुङ्क्त्वा pour भुक्त्वा.

[23] A: इति श्रीरौरवतन्त्रे नैवेद्यविधिपटलो द्वादशः.

[24] C: षोडशः.

[त्रयोदशः पटलः]

[नवनैवेद्यविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [2]नवनैवेद्यलक्षणम् । [3]प्रोष्ठपादं विसृज्यान्यमासेष्वाग्रयणं[4] परम् ॥ १ ॥
[5]उत्तमेषु मुहूर्तेषु शूलं चण्डेश्वरं तथा । सर्वातोद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ २ ॥
दध्यन्नं पुष्पसंयुक्तं स्वक्षेत्रं प्रविशेत्ततः । [6]त्र्यक्षं च [7]द्विभुजं रौद्रं [8]श्यामवर्णं सदंष्ट्रकम् ॥ ३ ॥
खड्गं दक्षिणहस्ते तु[9] वामहस्ते गदाधरम् । कृष्ण[10]वस्त्रधरं चैव करण्डमकुटान्वितम् ॥ ४ ॥
क्षेत्रे [11]च शंकरांशे तु क्षेत्रं दृष्ट्वा [12]हि संस्थितम् । गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैर्दध्योदनैरपि ॥ ५ ॥
क्षेत्रपालं समभ्यर्च्य [13]स्वनाम्नैव तु मन्त्रतः । [14]शूकमस्त्रेण [15]संच्छेद्य विविधैः [16]शूकभारकैः ॥ ६ ॥
[17]उपदंशादिभिश्चैव पुष्पैर्मृद्भाण्डकादिभिः । ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा प्रासादं प्रविशेत्ततः ॥ ७ ॥
[18]हृत्वा [19]शूकांस्ततः [20]शालीन् [21]कुर्यादश्मसु तापयेत् । [22]मण्डपे मण्डले रम्ये शालिदर्भादि [23]संस्तरेत् ॥ ८ ॥
[24]हृदा चोलूखलं स्थाप्य [25]प्राङ्मुखो वाप्युदङ्मुखः । शिरसा पूरयेच्छालिं[26] [27]ब्रह्माङ्गानभिमन्त्र्य च ॥ ९ ॥
मुसलं कवचेनैव गृह्यास्त्रेण तु कारयेत् । व्यपोह्य तुषकादीनि [28]पाषाणादीन् विसृज्य च ॥ १० ॥

---

1 Voir *Suprabhedāgama*, I, 17, et *Kāmikāgama*, II, 19.

2 B: नवनैवेद्यमुत्तमम् .

3 A: प्रोष्ठमं सृज्यान्य pour प्रोष्ठपादं विसृज्यान्य.

4 B: विसृज्यान्यदक्षमाग्रयणे pour विसृज्यान्यमासेष्वाग्रयणं.

5 A: मुक्तकेषु pour उत्तमेषु ; C: उत्तरे शुक्लपक्षे तु pour उत्तमेषु मुहूर्तेषु.

6 A: त्रियक्षं pour त्र्यक्षं च.

7 C: त्रिभुजं.

8 A: श्यामवर्णमिदं स्मृतम् ; B: श्याववर्णं च दंष्टकम् .

9 B: दक्षिणहस्तेन pour दक्षिणहस्ते तु.

10 C: शालि pour वस्त्र.

11 A, B et C: तु pour च.

12 A: तु pour हि ; B omet हि.

13 A: स्वनामेनैव मन्त्रितम् ; B: मन्त्रैश्च स्वस्वनामभिः .

14 A: शुकम् pour शूकम् .

15 B: संसेच्य ; C: सञ्चोद्य.

16 B: शूक pour शाक ; C: शुक pour शाक.

17 A: उपदंशादयं चैव ; B: उपदंशादयश्चैव.

18 B: हृत्वा.

19 A: शूलिं.

20 A: शालिं.

21 A et B: कुर्यादग्नौ सुदापयेत् .

22 A: मण्डले मण्डपे रम्ये ; C: मण्टपे pour मण्डपे.

23 A: संस्थलैः pour संस्तरेत् ; B: विस्तृते pour संस्तरेत् .

24 A: हृदा वै लूखलं.

25 A: प्राङ्मुखे.

26 A: शालीं pour शालिं.

27 B: ब्रह्माङ्गेनाभिमन्त्रयेत् .

28 C: पाषाणानि विसृज्य च.

[1]द्रोण्यादिषु हृदापूर्य [2]शुद्धतोयेन पूरयेत् । [3]समुद्रान्ते जलं त्यक्त्वा [4]स्थण्डिले तु[5] गुळं न्यसेत् ॥ ११ ॥
नालिकेरफलं [6]चैवापीक्षुखण्डांश्च विन्यसेत् । संमिश्रयेद्धृदा मन्त्री हृदयेन निवेदयेत् ॥ १२ ॥
[7]अन्यत्र तण्डुलैः पाकं [8]कृत्वान्नं सोपदंशकैः । महाहविर्निवेद्याथ [9]बलिं चैव प्रदापयेत् ॥ १३ ॥
नित्याग्निकार्यं कृत्वाथ[10] [11]तण्डुलैश्चौदनैरपि । आचार्यं पूजयेत्तत्र भक्तांश्च परिचारकान् ॥ १४ ॥
एवं यः कुरुते मर्त्यः स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥ १५ ॥

[12]इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [13]क्रियापादे [14]नवनैवेद्यविधिर्नाम [15]त्रयोदशः पटलः

[1] A: द्रोस्यादिषु.
[2] A, B et C: शुद्धतोयात् सुपूरयेत्.
[3] A: मात्रान्ते तु pour समुद्रान्ते.
[4] B: सलिले.
[5] B ajoute न après तु.
[6] A, B et C: चैव इक्षुखण्डांश्च.
[7] A: अन्यादितण्डुलैः; B: अन्यार्द्रतण्डुलं.
[8] A: कृत्वा नव्योपदंशकैः.
[9] A: बलिं दद्यात् प्रदापयेत्.
[10] B omet अथ.
[11] C: तण्डुलैश्च तथैव च.
[12] A et B: इति श्रीरौरवतन्त्रे.
[13] B et C omettent क्रियापादे.
[14] A: नवनैवेद्यपटलस्त्रयोदशः.
[15] C: अष्टाविंशतिः pour त्रयोदशः.

[चतुर्दशः पटलः]

[कुण्डलक्षणम्][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि कुण्डानां लक्षणं परम् । वेदाश्रं [2]योनिखण्डेन्दुत्रिकोणं वृत्तमेव च ॥ १ ॥
पञ्चाश्रं च षडश्रं च सप्ताश्रं चाष्टकोणकम् । [3]पद्माकारं दशैतानि क्रमशो वक्ष्यतेऽधुना ॥ २ ॥
कर्तुर्दक्षिणहस्ते तु मध्यमाङ्गुलिमध्यमे[4] । [5]पर्व दीर्घं विशालं वा [6]कृतमात्रमुदाहृतम् ॥ ३ ॥
[7]तन्मात्रेण त्रिमात्रं[8] स्यात्कुण्डव्यासमुदाहृतम् । विस्तारसदृशं [9]निम्नं मध्यमग्न्यंशमेव च ॥ ४ ॥
चतुष्कोणसमायुक्तं [10]यत्तद्वेदाश्रमुच्यते । मेखलात्रयसंयुक्तमृक्षा[11]ग्नियुगमुन्नतम् ॥ ५ ॥
उत्सेधसदृशं [12]व्यासमूर्ध्वे[13] योनिरिभोष्ठवत्[14] । [15]वेदाक्षव्योममात्रं तु योनिव्यासार्धमुन्नतम्[16] ॥ ६ ॥
[17]अभ्यन्तरमुखां योनिं कुण्डमध्येऽम्बुजं लिखेत् । एवं हि [18]चतुरश्रं स्याद्योनिकुण्डमिहोच्यते ॥ ७ ॥
क्षेत्रव्यासात्तु[19] भूतांशे त्वेकांशं[20] पूर्वतो न्यसेत् । कर्णार्धार्धं परिग्राह्य कर्णभूम्यर्धसीमगम्[21] ॥ ८ ॥
तस्मादग्रं क्रमात्क्षीणं[22] कुर्यात्पिप्पल[23]पत्रवत्[24] । क्षेत्रव्यासे[25] दशांशे तु पक्षांशं[26] दक्षिणोत्तरे ॥ ९ ॥

---

[1] cf. *Kāmikāgama*, I, 7, *Suprabhedāgama*, I, 12, *Kiraṇāgama*, I, 5, *Kāraṇagama*, I, 21, *Yogajāgama*, ms. p. 356-361, *Vīrāgama*, *paṭala*, 54, *Kumāratantra*, *paṭala*, 9.

[2] A: योनिखण्डे तु.

[3] C: पद्माकारा.

[4] B: मध्यतः pour मध्यमे.

[5] A: पद्मं दीर्घविशालं वा ; B: पद्मदीर्घविशालं वा.

[6] A et B: कृतमन्त्रमुदाहृतम् .

[7] C omet cette ligne.

[8] B: त्रिमात्राः स्युः pour त्रिमात्रं स्यात् .

[9] A: निम्नमध्यमन्यंशमेव वा ; B: निम्नमध्यमन्यांशमेव च.

[10] C: यद्यद् pour यत्तद् .

[11] C: अक्ष pour ऋक्ष.

[12] C: व्याध pour व्यास.

[13] A et C: ऊर्ध्वं pour ऊर्ध्वे.

[14] A et B: विभोष्ठवत् pour इभोष्ठवत् .

[15] A et B: एतेषां pour वेदाक्ष; C: वेदेक्ष pour वेदाक्ष.

[16] A: उत्तमम् pour उन्नतम् .

[17] A: अभ्यन्तरं मुखायोनिं ; B: अभ्यन्तरमुखं योनिं.

[18] A: चतुरं स्याद्यो अग्निकुण्डमिहोच्यते ; C: चतुरश्रं वा योनिकुण्डमिहोच्यते.

[19] C: क्षेत्रव्यासे तु.

[20] B: लोकांशं.

[21] A: कर्णभूम्यार्धसीमगम् ; B: कर्णभूम्यर्धसीमकम् .

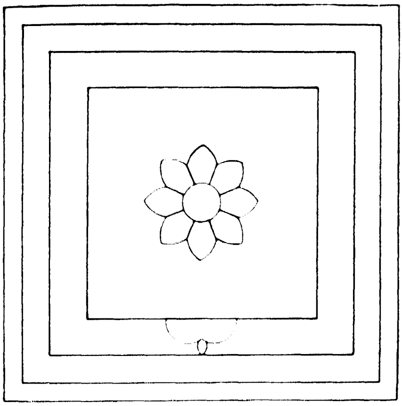
[22] A: क्रमाक्षीणं.

[23] C: पिप्पलि pour पिप्पल.

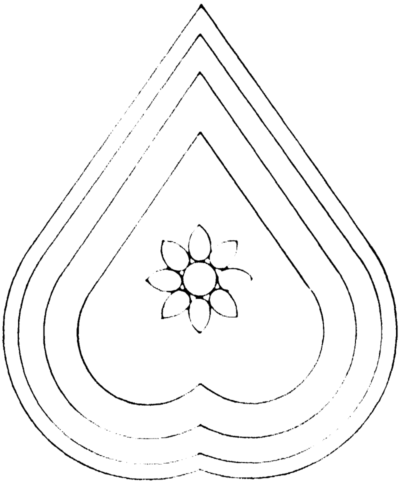
[24] Les mss. A et B répètent les vers 8 et 9a.

[25] A: क्षेत्रव्यासं.

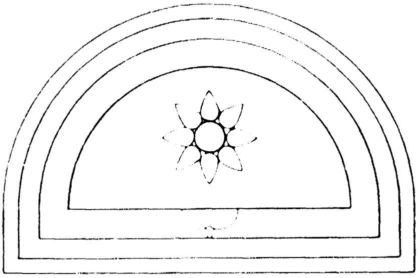
[26] C: पक्षांसं.

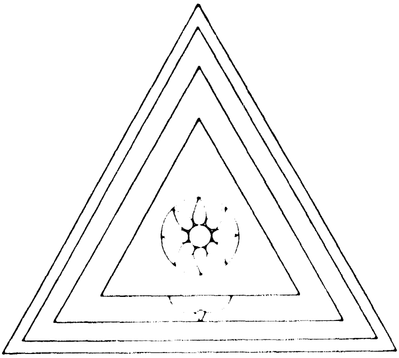
1. CATURAS'RA

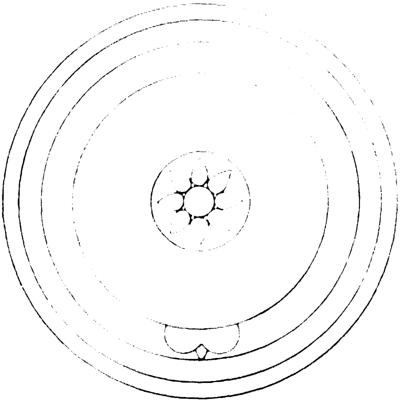
2. YONI

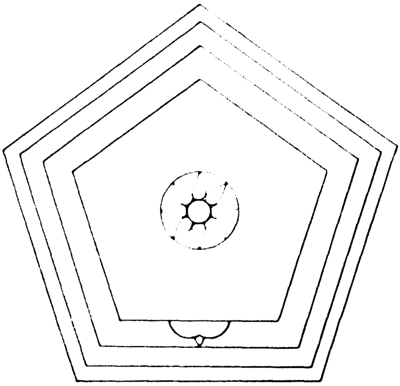
3. ARDHENDU

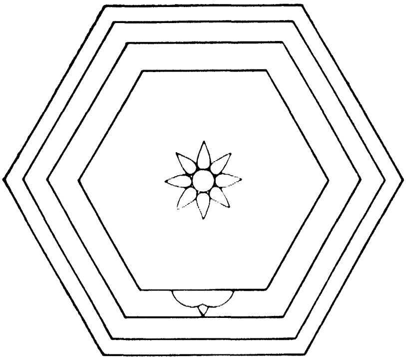
4. TRIKOṆA

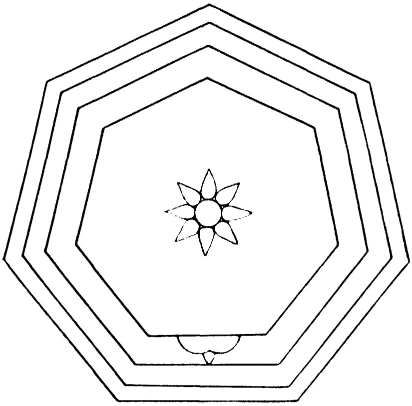
5. VṚTTA

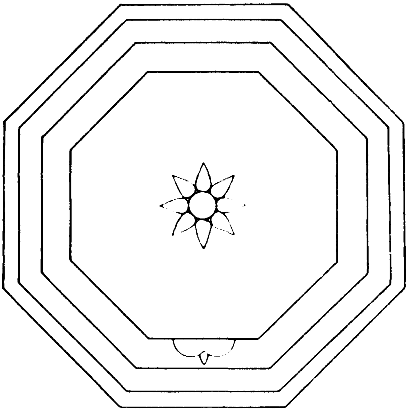
6. PAÑCĀS'RA

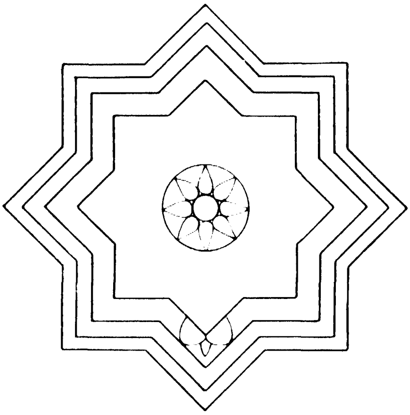
7. ṢAḌAS'RA

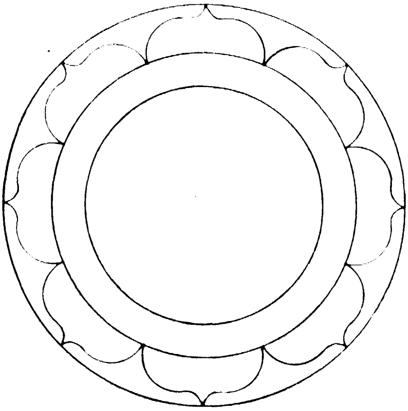
8. SAPTĀS'RA

9. AṢṬĀS'RA

9. AṢṬAKOṆA

10. PADMA

त्यक्त्वाष्टांशेन संवर्त्य रज्जुरुत्तरतः स्थिता । धनुराकृतिरेवं[1] स्याद् [2]द्वात्रिंशन्मात्रमानतः ॥ १० ॥
त्रिभुजाश्च प्रकर्तव्यास्त्रिकोणं चात्र कल्पयेत् । क्षेत्रव्यासे दशाष्टांशे[3] त्वेकांशं बाह्यतो न्यसेत्[4] ॥ ११ ॥
मध्यात्तेन[5] च संवर्त्य वृत्तकुण्डमुदाहृतम् । पद्मकुण्डं च तद्वत्स्याद्वाह्येऽष्टद्वयकं दलम्[6] ॥ १२ ॥
मध्ये च[7] मेखलायां तु दलमन्ये तु मेखले[8] । वेदाश्रस्य परीणाहं पञ्चषट्सप्त [9]चाष्टकम ॥ १३ ॥
भागं कृत्वैकभागं[10] तु [11]पञ्चाश्राद्ये भुजो भवेत् । पञ्चकोणादिकोणं च संभवेच्चतुरश्रजम्[12] ॥ १४ ॥
चतुरश्रस्य कुण्डस्यानाहतुल्यमशेषकम्[13] । युक्त्या संकल्पयेद्विद्वान् सर्वकुण्डं विशेषतः[14] ॥ १५ ॥
हस्तमात्रविशालेन [15]युगांशं [16]पांसुना कृतम् । षट्सप्तयवमात्रं [17]वा स्थण्डिलस्योदयं भवेत् ॥ १६ ॥
कुण्डे वा स्थण्डिले वापि होमकर्म समाचरेत्[18] ॥ १७ ॥

[19]इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे कुण्डलक्षणविधिर्नाम चतुर्दशः पटलः

---

[1] C: धनुपाकृतिरेवं.
[2] A: स्याद्वा pour स्याद् द्वा.
[3] A: क्षेत्रव्यासे दणाष्टांशे ; B: क्षेत्रव्यासादष्टमांशे.
[4] cf: *Siddhāntasārāvalī*, p. 270-273:

क्षेत्रांशपञ्चमविभागविनिर्गमेण **योनिश्च** कोणचतुरंशपरिभ्रमेण ।
आद्यन्तभागविरहान्नवधा विभक्ते मध्यस्थवारिधिपदैः स्फुट**मर्धचन्द्रम्** ॥
त्र्यश्रं त्रिभागपरिवृद्धिकृतत्रिमत्स्यैः कण्ठार्धकाष्टमविनाकरणेन **वृत्तम्** ।
षड्भागवृद्धया रचितैश्चतुर्भिर्मत्स्यैः **षडश्रं** रचयेत कुण्डम् ॥

[5] C: मध्याह्नेन.
[6] बाह्येषु द्वयकन्दलम ; B: बाह्येष्टद्वयकान्दलम्.
[7] A: तु pour च.
[8] B et C: दलमन्यौ तु मेखलौ.
[9] B: क pour च.
[10] C: कृत्वात्मभागं ; B: कृत्वैकभागे.
[11] A: पञ्चाश्राद्यम्भुजं भवेत् ; C: पञ्चाश्राद्यम्भुजा भवेत् .
[12] A: शंभवेच्चतुरांश वै ; B: संभवेच्चतुजांश वै ; C: संभवेच्छम्भुजा च वै.
[13] A: कुण्डस्य नाहं तुलमशेषकम् ; B: कुण्डस्य नाहं कलमशेषकम् .
[14] cf. *Siddhāntasārāvalī*, p. 276:

चतुष्कृते वृत्तकमेखलांशे स्यात्कर्णिका सार्धविभागमानात् ।
पत्राष्टकं सार्धयुगेन **पद्मं** बहिर्दशांशाच्चतुरश्रकीर्तिः ॥

[15] B: युग्मांशं.
[16] B: वाम्सुना कृतम् .
[17] B: स्यात् pour वा.
[18] voir les planches ci-contre pour les formes des neuf sortes de *kuṇḍa* décrites dans le texte.
[19] A: इति श्रीरौरवतन्त्रे क्रियापादे कुण्डलक्षणचतुर्दशः पटलः ; B: इति कुण्डलक्षणविधिर्नाम चतुर्दशः पटलः ; C: इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे कुण्डलक्षणविधिर्नाम चतुर्दशः पटलः .

[पञ्चदशः पटलः]

[अग्निकार्यविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [2]त्वग्निकार्यविधिक्रमम् । गोमयालेपनं कृत्वा शोषणं पाचनं तथा ॥ १ ॥
प्रोक्षणं हृदयेनैव [3]कुशैस्तु शिवतोयकैः । [4]आसनं [5]कूर्चेनैकेन कवचेन [6]च विन्यसेत् ॥ २ ॥
प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण गन्धतोयेन देशिकः[7] । सूर्यकान्तोद्भवाग्निं वा [8]ह्यरण्युद्भवमेव वा ॥ ३ ॥
[9]मृद्भाण्डे त्वग्निं संगृह्य हृदा [10]कुण्डान्तिके न्यसेत्[11] । अस्त्रेण [12]शोधयेदग्निं कवचेनावकुण्ठयेत्[13] ॥ ४ ॥
नेत्रेणैवार्चयित्वा तु [14]वागीशीं कूर्चतो यजेत् । तस्यास्तु योनिमार्गेण प्रशान्तेनाग्निकं न्यसेत् ॥ ५ ॥
वामदेवेन मन्त्रेण [15]चाग्निबीजेन मन्त्रतः । [16]वागीश्वरौ [17]समभ्यर्च्याप्यग्निं चैव हृदा न्यसेत् ॥ ६ ॥
सद्योजातेन मन्त्रेण [18]दर्भैराच्छादनं कुरु । [19]गन्धं पुष्पं च धूपं [20]च दीपं चैव हृदा बुधः ॥ ७ ॥

---

1 cf. *Kāmika*, I, 8, *Kāraṇa*, I, 22 et II, 20, *Svāyambhuva*, 50, *Mataṅga*, *kriyāpāda*, 30, *Ajita*, 22, *Kiraṇa*, II, 4, *Kumāratantra*, 7, *Cintya*, 30, *Dīpta*, 33, *Makuṭa*, 6, *Yogaja*, p. 347-356, *Vīra*, 39, *Suprabheda*, I, 11.

2 A et C omettent तु dans त्वग्निकार्य.

3 A et B: कुशाद्भिः pour कुशैस्तु.

4 A omet quatre lettres आसनं कू.

5 B: चैककूर्चेन pour कूर्चेनैकेन.

6 A et C: तु pour च.

7 cf. *Kāraṇāgama*, I, 20, 9-10: कुण्डं चेत् शोधनं चैव क्षालनं शोषणं तथा । पावनं प्रोक्षणं चैव सद्यादिब्रह्मपञ्चकैः.

8 A et B: तु pour हि.

9 C: ध्रुमुण्डे pour मृद्भाण्डे.

10 B: कुण्डान्तिकं.

11 cf. *Kāraṇāgama*, I, 22, 10-11:

सूर्यकान्तोद्भवं श्रेष्ठं काष्ठजं मध्यमं भवेत् । श्रोत्रियागारजं वह्निः कन्यसं चेति कीर्तितम् ॥
शरावे ताम्रपात्रे वा पावकं तु समानयेत् ॥

12 C: कुण्डयेदग्निं pour शोधयेदग्निं.

13 A: गु pour कु dans अवकुण्ठयेत्.

14 Les mss. sont corrompus. A lit चार्मीं वै, B lit चाम्भीवे et C lit वाग्निं वै. Les passages parallèles dans les autres āgama et le mot तस्यास्तु dans la ligne suivante suggèrent ici que le mot propre est वागीशीं.

15 A et C omettent च.

16 B: वागीश्वरौ ; C: वागीश्वरीं.

17 C: समभ्यर्च्य अर्घ्यादीनि हृदा न्यसेत्.

18 B: दर्भेण pour दर्भैर्.

19 C: गन्धपुष्पं च.

20 B omet च.

अर्घ्यं दत्त्वा तु वामेन गर्भाधानमिति स्मृतम्[1] । हृदयेनैव मन्त्रेण दर्भैरग्निं सुयोजयेत् ॥ ८ ॥
अभ्युक्ष्य शिरसा मन्त्री [2]कवचेनार्घ्यदायकः । पुंसवनमिदं[3] ख्यातं[4] सीमन्तमधुनोच्यते ॥ ९ ॥
[5]विस्तीर्य शिरसा दर्भानघोरेण समर्चयेत् । बीजमुख्येन [6]च हृदा गन्धैः पुष्पैः समर्चयेत् ॥ १० ॥
[7]सीमन्तमिति विख्यातं [8]जातकर्म त्वथोच्यते । [9]तत्पूरुषेण मन्त्रेण [10]कुशाग्रानुपरि न्यसेत् ॥ ११ ॥
ब्रह्माङ्गैश्च समभ्यर्च्य जननं हृदयेन तु । सद्योजातेन मन्त्रेण पाद्यं गन्धं च पुष्पकम् ॥ १२ ॥
दत्त्वा तु [11]धूप दीपं [12]चाप्यर्घ्यं वै शिरसा बुधः । [13]जातकर्म त्विदं प्रोक्त[14]मिन्धनैर्दीपयेद्बुधः[15] ॥ १३ ॥
[16]एकहृदयं द्विवक्त्रं द्विनासं च [17]षडक्षकम् । त्रिमेखलं त्रिपादं च सप्तजिह्वासमन्वितम् ॥ १४ ॥
[18]वृषारूढं चतुःशृङ्गं सप्तदोर्दक्षिणे चतुः । त्रिहस्तं वामपार्श्वे तु सर्वावयवसंयुतम् ॥ १५ ॥
शक्तिरग्निस्तथा स्रुक् च स्रुवो वै दक्षिणे करे । तोमरं व्यजनं वामे [19]घृतपात्रं विशेषतः ॥ १६ ॥

---

1 cf. *Kāraṇāgama*, I, 22, 14-17:
नाभिमध्ये तु वागीशीं नीलोत्पलसमप्रभाम् । ऋतुस्नातां सकूर्चस्थां ध्यात्वा तन्मूलमन्त्रतः ॥
संपूज्याग्निं समादाय संभ्राम्यायतनं त्रिधा । योनिमार्गेण निक्षिप्य वह्निबीजमनुस्मरन् ॥
उपस्थानं च कृत्वा तु मन्त्रजुष्टो तदूनकम् । सदर्भैरिन्धनं क्षिप्त्वा दर्भाग्रैर्हृदयेन तु ॥
गर्भाधानमिदं प्रोक्तम् ।

2 A: कवचेनार्घ्यं दापयेत् ; B: कवचेनार्घ्यदायकम् ; C: कवचेनार्घ्यं च दापयेत् .

3 B: इति pour इदं.

4 cf. *Kāraṇāgama*, I, 22, 17:
कुर्यात्पुंसवन तथा । हृदयेन जपेदीशमेतत्पुंसवनं स्मृतम् ॥

cf. *Suprabhedāgama*, I, 11:
वामदेवेन मन्त्रेण रुद्राण्यभ्यर्चयेत्ततः । प्रोक्तं पुंसवनं ह्येवम् ॥

5 A: शिरसा दर्भान् परिस्तीर्य अघोरेण ; C: शिरसा दर्भैः परिस्तीर्य अघोरेण.

6 A et C: हृदिना pour च हृदा.

7 cf. *Kāraṇāgama*, I, 22, 18-19:
अघोरेण यजेदर्घ्यं सीमन्तस्यादिकं तथा । अग्निं प्रज्वाल्य वक्त्रेण पुष्पाक्षतसमायुतम् ॥
निक्षिप्य शिरसा मन्त्री ॥

cf. *Suprabhedāgama* I, 11, 17:
सीमन्तं च ततः शृणु । शिरसा बहुरूपेण गन्धपुष्पादिभिर्युतम् ॥

8 A: जातकर्म तथोच्यते; C: जातकर्ममिहोच्यते; D: जातकर्म इहोच्यते (D: manuscrit de Melmaṅgalam).

9 A et C: तत्पुरुषेण.

10 C: कृशानुं च परिन्यसेत् .

11 A: धूपदीपं.

12 A et B omettent चापि dans चाप्यर्घ्यं.

13 A: जातकर्ममिदं प्रोक्तम् ; C: जातकर्म इदं प्रोक्तम् .

14 C: अधुना दापयेदधः pour इन्धनैर्दीपयेद्बुधः .

15 cf. *Suprabhedāgama*, I, 11, 17:
वक्त्रेण चास्त्रमन्त्रेण जातकर्म समाचरेत् ।

16 A et C: एकहृदयं द्विवक्त्रं ; B: एकं हृद् द्वितयं वक्त्रं.

17 A: षडक्षरम् .

18 D: वृद्धारूढं pour वृषारूढं.

19 A: घृतपत्रं.

अग्निमध्येऽग्निरूपं[1] [2]चाप्येवं ध्यायेत्समाहितः[3] । पाद्यमाचमनं चार्घ्यमीशमन्त्रेण[4] दापयेत् ॥ १७ ॥
नामकर्म त्विदं प्रोक्तं पञ्चसंस्कार[5] एव हि । बीजमुख्येन मन्त्रेण तथोपस्थानकं[6] कुरु ॥ १८ ॥
[7]प्रागग्रमुत्तराग्रं च दर्भान् संस्तीर्य देशिकः । अधःस्थितानुदग्दर्भान् [8]सर्वेषामविशेषतः ॥ १९ ॥
दक्षिणे तु कुशान् सर्वान् [9]सर्वतश्चोर्ध्वगांस्तरेत् । अग्नेरुत्तरपार्श्वे[10] तु [11]दर्भान् संस्तीर्य देशिकः[12] ॥२०॥
[13]ईशानेन तु मन्त्रेण पात्रं तत्रैव [14]सादयेत् । प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण कुशाग्रानुपरि न्यसेत् ॥ २१ ॥
प्रोक्षणीमुद्धरेत्तेषु पूरयेदुदकेन तु । तस्मिन् कूर्चं हृदा[15]न्यस्य [16]ब्रह्माङ्गानभिमन्त्रयेत् ॥ २२ ॥
सर्वद्रव्याणि पात्राणि प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रतः । अग्नेर्दक्षिणपार्श्वे तु ब्रह्मकूर्चं न्यसेद्बुधः ॥ २३ ॥
कुण्डस्योत्तरपार्श्वे तु [17]प्रणीतां विष्णुमर्चयेत्[18] । चतुर्दिक्परिधींस्तीर्य [19]चाघारावग्निशांकरे ॥ २४ ॥
[20]न्यस्य लोकेश्वरान् पूज्य गन्धाद्यैस्तु स्वनामतः । स्रुक्स्रुवौ क्षुरिकेणैव [21]दर्भमूलाग्रमध्यतः ॥ २५ ॥

---

1 A: अनिरूपं pour अग्निरूपं.

2 A: तु एवं pour चाप्येवं.

3 cf. *Suprabhedāgama*, I, 11, 18-23:

हृदयैकं द्विवक्त्रं तु द्विनासी च षडक्षकम् । त्रिमेखलं त्रिपादं च चतुःशृङ्गं द्वयं शिरः ॥
सोपवीतं जटामौलिमुक्षारूढं सिताननम् । सप्तहस्तं सुदीप्ताङ्गं सप्तजिह्वासमावृतम् ॥
हिरण्या कनका रक्ता कृष्णा च सुप्रभा तथा । अतिरिक्ता बहुरूपा जिह्वा सप्त प्रकीर्तिताः ॥ . . .
अग्निरूपमिदं गुह्यं सर्वशान्त्यर्थमुच्यते । एवं रूपं स्मरन्नित्यं जातकर्म समाचरेत् ॥

4 C: इमं मन्त्रेण pour ईशमन्त्रेण.

5 A: संस्कारम् pour संस्कार.

6 A et B: उपस्थापनं pour उपस्थानकं.

7 B, C et D: प्रागग्रं चोत्तराग्रं च.

8 A: सर्वेषां च विशेषतः.

9 A: सर्वगश्चोर्ध्वगं स्तरेत्.

10 B: भागे pour पार्श्वे.

11 C: प्रणीतां विष्णुमर्चताम् pour दर्भान् संस्तीर्य देशिकः.

12 cf: *Kāraṇāgama*, I, 22, 30-32:

दर्भेणेन्धनमग्नौ तु उपस्थानं हृदा क्षिपेत् । दर्भैश्चैव परिस्तीर्य प्रतिदिग्दशभिस्ततः ॥
दक्षिणाश्चोत्तराश्चैव उत्तराश्चाधरास्तथा । पूर्वाग्राश्चोत्तराग्राश्च प्रागादीनि क्रमात्क्षिपेत् ॥
देवस्य त्वेति मन्त्रेण पूर्वं चैव परिस्तरेत् ।

13 Le ms. C omet les vers n° 21 à 24a.

14 A et B: साधयेत् pour सादयेत्.

15 A: न्यस्त्वा.

16 D: ब्रह्माङ्गैरभिमन्त्रयेत्.

17 B: प्रणीतं.

18 A: अर्चितम् pour अर्चयेत्.

19 B: आघारं वह्निशाङ्करे ; D: ईश्वरं वह्निशाङ्करे.

20 cf: *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. III, p. 130-131:

ततस्त्रिंशद्दर्भैः कृतया प्रागुत्तराग्रया वेण्या कुण्डं संवेष्टय यथोक्तपरिधीन् विन्यस्य तेषु परिधिविष्टरेषु प्राच्यां ब्रह्माणं, दक्षिणे शङ्करं, पश्चिमे विष्णुम्, उत्तरेऽनन्तमीश्वरं चावाह्य हृद्बीजपूर्वं स्वनामभिरभ्यर्च्य लोकपालांश्च स्वाशास्वस्त्राणि चेष्ट्वा शिवाज्ञां श्रावयेत् । "भो भो ब्रह्मेन्द्रविष्ण्वाद्या देवा सास्त्राः शिवाज्ञया । शिवाग्निमेनं रक्षध्वं स्वावकाशेष्ववस्थिताः ॥" इति रक्षां विधाय स्रुक्स्रुवावस्त्रेण प्रक्षाल्यादाय दर्भचतुष्टयसहितो हृदा निरीक्ष्यास्त्रेण प्रताप्य शिरसा प्रक्षाल्य पुनः प्रताप्य संक्षाल्य स्रुवं विन्यस्य स्रुचमादाय दर्भाग्रैः स्रुचोऽग्रं ओं हां शिवतत्त्वायेति संमृज्य, मध्यं दर्भमध्येन विद्यातत्त्वायेति, अथ मूलं दर्भमूलेन आत्मतत्त्वायेति संमृज्य, पुनर्मूलमध्याग्रेषु ब्रह्मविष्णुरुद्रात्मतत्त्वाधिपतीन् संस्मृत्योल्लिख्य प्रक्षाल्य दक्षिणतः प्रस्तरदर्भेष्वधोमुखं विन्यस्य, तद्वत् स्रुवमपि संस्कृत्य स्रुचः समीपेऽधोमुखं दर्भेषु विन्यस्य, स्रुचि शक्तिं स्रुवे शिवं च स्वनाम्नाभ्यर्च्य च त्रिसूत्र्यावेष्टितग्रीवौ कर्मयोग्यौ भवतः ।

21 A, B, C et D: मूलाग्रं मध्यदर्भया?

संमृज्यास्त्रेण मतिमामांस्ततोऽग्नौ स्पर्शनं कुरु[1] । स्रुवाज्यं च समापूर्य हृदयेन तु मन्त्रतः ॥ २६ ॥
[2]अस्त्रेणाप्लवनं कुर्यात्कुशैरग्नौ निधापयेत् । पर्यग्निकरणं [3]कुर्यात्कुशाग्रेणाग्निना सह ॥ २७ ॥
सप्तजिह्वासु जुहुयात् [4]सद्यादिशिरसोऽन्तकम् । [5]सप्तसप्ताहुतीर्हुत्वा परिषेचनमाचरेत् ॥ २८ ॥
[6]पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च व्योमव्यापीति मन्त्रतः । प्रत्येकं [7]दशसंख्यं तु जुहुयाच्च घृतेन तु ॥ २९ ॥
[8]गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरर्घ्यैश्च[9] पूजयेत् । समिदाज्यचरून्[10]लाजान्[11] सक्तु[12]माषतिलैरपि ॥ ३० ॥
[13]सर्षपैश्च यवक्षीरदधि सद्यादिभिः क्रमात् । अत्रावसानं जुहुयात्क्षुरिकाबीजमुख्यतः ॥ ३१ ॥
सर्वद्रव्यसमायुक्तं सकृद्धोमं [14]हृदा बुधः । पूर्णाहुतिं च शिरसा [15]स्विष्टमग्नेति मन्त्रतः ॥ ३२ ॥
[16]यद्देवार्थं तु यद्धोमं [17]तत्तदग्नौ तु भावयेत् । संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैस्तत्तन्मन्त्रैस्तु होमयेत् ॥ ३३ ॥
स्थापने चोत्सवे [18]चान्येष्वेवमेव[19] समाचरेत् ॥ ३४ ॥

इति [20]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] अग्निकार्यविधिर्नाम[21] [22]पञ्चदशः पटलः[23]

---

[1] D: ततोऽग्न्यासाधनं कुरु.

[2] B: अस्त्रेणोत्प्लवनं ; C: अस्त्रेण प्लवनं.

[3] A: कुर्यात् कृत्वाग्नेरग्निना सह ; B: कृत्वा कुर्याग्नेरग्निना सह ; C: कुर्यात्कुशाग्रैरग्निना सह.

[4] D: विद्यादि pour सद्यादि.

[5] A et C: सप्तसप्ताहुतिं हुत्वा.

[6] A: पञ्चब्रह्मशिवाङ्गं च.

[7] A et B: दशसंख्या तु.

[8] D: गन्धपुष्पैश्च.

[9] A: अर्घ्यं च pour अर्घ्यैश्च.

[10] A: चरुं pour चरून्.

[11] C: लाजासक्तु pour लाजान् सक्तु.

[12] A, B et C: वेणु pour माष dans सक्तुमाषतिलैरपि.

[13] A et C: सर्षपं च यवं क्षीरं दधि.

[14] A, B et C: सदा pour हृदा.

[15] *Taittirīyabrāhmaṇa*, 2, 4, 1, 4.

[16] C: यद्देवाज्यं.

[17] C: तदग्नौ pour तत्तदग्नौ.

[18] B: चान्येऽपि pour चान्येषु.

[19] C: एवं pour एव.

[20] A: श्रीरौरवतन्त्रे.

[21] A omet विधिर्नाम; D: अग्निकार्यविधिपटलः.

[22] A: पञ्चादशः.

[23] On trouvera ci-contre un tableau qui donne des détails au sujet des différentes formes d'Agni, selon les descriptions que l'on en trouve dans les divers *Āgama*.

On voit d'après ce tableau qu'*Agni* peut avoir:

1, 2, 4 ou 5	têtes	(*śiras*)
2 ou 4 flammes ressemblant à ces	cornes	(*śṛṅga*)
2, 3, 6 ou 15	yeux	(*netra*)
2, 4, 7 ou 10	bras	(*hasta*)
2 ou 3	jambes	(*pāda*)

Mais presque partout il y a 7 langues (*jihvā*), uniformité qui est intéressante à noter. *Kāraṇāgama* seul donne 5 langues à la forme appelée *Śaivāgni*.

On trouve comme *vāhana* (monture): le Taureau (*vṛṣa*), le Bouc (*chāga*) et le Bélier (*meṣa*). Agni est parfois assis sur un lotus; il peut être assis en *padmāsana* ou *sukhāsana*.

En ce qui concerne le *vāhana*, l'iconographie du Sud de l'Inde présente Agni presque toujours sur le Bouc, très rarement sur le Bélier, et jamais (à notre connaissance) sur le Taureau. Peut-être faut-il conclure de cette remarque la nécessité de distinguer entre la forme de méditation utilisée dans le rituel śivaïte (Agni sur le Taureau) et la forme représentée par l'iconographie (Agni sur le Bouc et le Bélier). *Śivāgni* en particulier—qui est l'aspect d'*Agni* que le rituel invoque et adore avec des *mantra* śivaïtes—est tout à fait semblable à *Sadāśiva*; on doit le voir avec cinq visages, quinze yeux, dix bras, et avec le Taureau comme monture.

L'Āgama *Acintyaviśvasāda* (ms. p. 293-295) décrit trois différentes formes d'Agni:

Śaivāgni: dont le rituel se fait avec des *mantra* purement śivaïtes
Miśrāgni: ,, ,, ,, ,, śivaïtes et védiques
Vaidikāgni: ,, ,, ,, ,, purement védiques

Śaivāgni est semblable à Sadāśiva, sauf qu'il a sept langues. Tandis que *Miśrāgni* comme *Vaidikāgni* a deux têtes, six yeux, sept bras, sept insignes, trois jambes et sept langues; le premier a le Taureau comme monture, et le second le Bélier.

Dans le cas des formes à sept bras, l'un des insignes n'est pas constant; à la place du rosaire (akṣamālā) qu'indiquent la plupart des *Āgama*, certains textes à la suite de *Rauravāgama* (cf. vers 16) donnent la flamme (*agni*): *Dīptāgama*, *Aṃśumatkāśyapa* et *Cintyāgama* (tel qu'il est cité dans *Kriyādīpikā*; mais notons que la leçon du ms. de *Kiḷvelūr* de *Cintyāgama* est: *akṣamālā*). L'iconographie supporte les deux versions. La statue de pierre de *Banavāsi* (Kārvār dst., Mysore) et la sculpture qui se trouve sur le *gopura* de *Tirukurunkuḍi* (Tirunelveli dst., Madras) tiennent le rosaire; et la statue de bronze de *Kiranūr* (Nannilam Taluq, Tanjore dst., Madras) a la flamme, à la place du rosaire.

Remarquons que les statues de pierre et de bronze de *Tiruppugalūr* (Tanjore dst.) qui représentent Agni respectivement avec les bras pendants (*lolahasta*) et avec les mains jointes (*āñjalihasta*) ne répondent pas aux descriptions des *Āgama*, mais à la légende attachée au lieu, et qui est contée dans le *Sthalamāhātmya*: Agni là fait pénitence, pour se délivrer d'une malédiction (*śāpavimocana*).

[षोडशः पटलः]

[नित्योत्सवविधिः][1]

बलिं नित्योत्सवं चैव प्रवक्ष्यामि यथाक्रमम् । [2]पूर्वाह्णे पुष्पलिङ्गं तु मध्याह्ने त्वन्नलिङ्गकम् ।। १ ।।
[3]सायाह्ने वाक्षतान् पुष्पं दलिकायां तु कल्पयेत् । [4]अस्त्रराजं यजेत्तस्मिन् [5]सर्ववाद्यादिसंयुतम् ।। २ ।।
[6]हर्म्यं प्रदक्षिणं कृत्वा महापीठं [7]तथैव च । प्रदक्षिणं त्रिकाले च [8]कारयेद्वृद्धिकारणम् ।। ३ ।।
[9]एवं बलिक्रमः प्रोक्तो नित्योत्सवस्त्वथोच्यते । प्रागुक्ता चास्त्रमूर्तिश्च प्रतिमा चन्द्रशेखरः ।। ४ ।।
सौम्यं पाशुपतं वापि प्रतिमा [10]चैव ऋद्धिदा । [11]हैमं[12] राजतताम्रं वा कांस्यं वा बलिपात्रकम् ।। ५ ।।

---

[1] cf. *Aṃśumad*, *paṭala*, 73, *Ajita*, *paṭala*, 26, *Kāmika*, II, 5, *Kāraṇa*, I, 140, *Vīra*, *paṭala*, 40, *Suprabheda*, I, 13.

[2] cf. *Suprabhedāgama*, I, 13 10-11:

ततस्त्रिकालमन्त्रेन बलिर्लिङ्गस्य चोत्तमम् । प्रातर्मध्याह्नमन्त्रेन मध्यमं तु विदुर्बुधाः ।।
मध्याह्ने चान्नलिङ्गं तु अधमं तु गजानन । पूर्वाह्णे पुष्पलिङ्गं तु सायं तण्डुलमेव च ।।

[3] A: सायेऽक्षतं तु पुष्पं वा.

[4] cf. *Suprabhedāgama*, I, 13, 18*a*, 19*b*-20, 27*b*-28*a*, 35*a* :

एवं पाशुपतं ध्यात्वा बलिलिङ्गे सुपूजयेत् । . . . . गन्धपुष्पादिनाभ्यर्च्य तद्रूपं प्रतिमां बुधः ।।
पुरस्तात्प्रतिमा गच्छेदन्नादिकमनुव्रजेत् । दशायुधानि परितः सर्वालंकारसंयुतम् ।। . . . .
पटहैर्मर्दलैश्चैव झल्लरीजयघण्टकैः । काहलैस्तालकैः शङ्खैर्वीणावेणुरवैः सह ।। . . . .
इत्येतैः कलितैस्तालैः प्रासादं त्रिः प्रदक्षिणम् । . . . .

[5] A: सर्ववन्द्यादिसंयुतम् .

[6] C: हर्म्यंप्रदक्षिणं.

[7] A et C: तथा त्रयम pour तथैव च.

[8] B: कारयेद्रक्षकारणम् .

[9] A: एवं बलिकर्म प्रोक्तं ; B: एवं बलिक्रमं प्रोक्तं.

[10] C: सर्वं pour चैव.

[11] cf. *Suprabhedāgama*, I, 4:

सौवर्णं राजतं ताम्रं कांस्यं वा पात्रमुच्यते । चतुस्त्रिद्वियवं पात्रघनं स्यादुत्तमादिके ।।
विस्तारं हस्तमानं स्यादोष्ठं नवमथाङ्गुलम् । घनं नवचतुष्कं स्यात्पात्रमध्येऽब्जमुच्यते ।।
त्रिभागकं तु विस्तारं पात्रं कांस्येन कारयेत् । तस्याब्जस्योच्चं द्व्यङ्गुल्यमेकाङ्गुलमथापि वा ।।
कर्तव्यं कर्णिकाबाह्ये दलाष्टकमथार्धतः । उत्सेधार्धं तदर्धं स्याद्दलाग्रं तु नवोन्नतम् ।।
पात्रं वृत्तं प्रकर्तव्यं मध्यमे विंशदङ्गुलम् । अधमे षोडशाङ्गुल्यं पात्रविस्तारमुच्यते ।।
एवं कृत्वा बलेः पात्रं मण्डले विन्यसेत्सुधीः ।

[12] B: हैमराजतताम्रं वा; C: हैमं राजतं ताम्रं वा.

षट्त्रिंशदङ्गुलं तारमुत्तमं पात्रमुच्यते । [1]त्रिंशदङ्गुलविस्तारं मध्यमं [2]दलिका भवेत् ॥ ६ ॥
[3]गायत्र्या अङ्गुलं [4]व्यासमधमस्य विशेषतः । कर्णिकाव्यासमग्न्यंशमुत्सेधं शिवमात्रकम् ॥ ७ ॥
परितोऽष्टदलं पद्मं तद्बाह्ये [5]वेत्रवेष्टनम् । कर्णिकोपरि [6]कर्तव्यमन्नलिङ्गं विधानतः ॥ ८ ॥
पञ्चाङ्गुलं समारभ्य [7]चार्धाङ्गुलविवर्धनात्[8] । नवाङ्गुलावधि[9]र्यावन्नवधा लिङ्गमानकम् ॥ ९ ॥
[10]तन्मानद्विगुणं मूलं नाहमग्न्यंशमुच्यते । [11]नाहं स्यादङ्गुलिव्यासं [12]दधि चालिप्य कारयेत् ॥ १० ॥
[13]अस्त्रराजं समावाह्य लिङ्गे [14]पाशुपतास्त्रतः । चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च [15]शिखाग्रं तु [16]समुज्ज्वलम्[17] ॥ ११ ॥
अभयं दक्षिणे वामे वरदं पुरतो विदुः । त्रिशूलं दक्षिणे हस्ते [18]त्वक्षमाला तु वामके ॥ १२ ॥
[19]उग्रदृष्टिं सुरक्ताङ्गं सर्वाभरणभूषितम् । [20]संदंष्ट्रास्याधरे दंष्ट्रं रक्तवस्त्रधरं[21] परम् ॥ १३ ॥
ध्यात्वैवं बलिलिङ्गं तु पूजयेदस्त्रमन्त्रतः । रौद्रं पाशुपतं [22]त्वेवं प्रतिमां [23]चैव कारयेत् ॥ १४ ॥
[24]स्नानद्वयसमायुक्तः सोष्णीषः सोत्तरीयकः । रौद्रमूर्तिं च सौम्यं च शिरसा तु [25]वहेद्धृदा ॥ १५ ॥
[26]दीपपिञ्छसमायुक्तं वितानच्छत्रसंयुतम् । नानावाद्यसमायुक्तं नृत्तगेयसमन्वितम् ॥ १६ ॥
प्रदक्षिणद्वयं कुर्याद्धर्म्यमादौ[27] विशेषतः । बलिपीठं प्रविश्याथ [28]दिशानृत्तसमन्वितम् ॥ १७ ॥

---

[1] C: त्रिंशति pour त्रिंशद् .
[2] A: दलिका ; D: स्तलिका ; C: दलिकं.
[3] A: गायत्रियङ्गुलं pour गायत्र्या अङ्गुलं ; B: गायत्र्या चाङ्गुलं.
[4] B: वासम् pour व्यासम् .
[5] A et B: वेत्रमष्टकम् .
[6] A: कर्तव्या पञ्चलिङ्गविधानतः .
[7] A et C omettent च dans चार्धाङ्गुल.
[8] C: विवर्धनम् pour विवर्धनात् .
[9] C: विधिर् pour अवधिर् dans नवाङ्गुलावधिर् .
[10] C: corrompu: मन्यानश्चिगुणान्मूलन्नाग . . . मुच्यते ?
[11] A: नाहः स्यादङ्गुलिव्यासं ; B: नाहं स्यादङ्गुलिव्यासा.
[12] A: दधिमालिप्य ; B: अधिमालिप्य.
[13] A: अस्त्रराजानमावाह्य.
[14] C: पाशुपतः स्मृतः .
[15] C: शिखोग्रं.
[16] C: सकृज्ज्वलम् .
[17] cf. *Suprabhedāgama*, I, 13, 14-17:

दधिसर्पिफलैर्मिश्रं मर्दितं सुदृढं यथा । षोडशाङ्गुलमुत्सेधं मूलं तद्द्विगुणं भवेत् ॥
ऊर्ध्वं त्र्याङ्गुलन्नाहमानुपूर्वात्क्षयं भवेत् । मध्यमं द्वादशाङ्गुल्यमूर्ध्वं कुर्याद्द्व्याङ्गुलम ॥
अष्टाङ्गुलाधमं प्रोक्तमूर्ध्वमेकाङ्गुलं भवेत् । अस्त्रं पाशुपतं न्यस्त्वा रूपं तत्र विचिन्तयेत् ॥
त्रिणेत्रं चतुर्भुजं रौद्रं शिखाकोटिसमुज्ज्वलम् । वरदाभयदं हस्तं वामं सव्याक्षशूलधृत् ॥
एवं पाशुपतं ध्यात्वा बलिलिङ्गे सुपूजयेत् ।

[18] A et B omettent तु dans त्वक्षमाला.
[19] C: उग्रदृष्टिसमायुक्तं.
[20] Les mss. corrompus; A: सदंष्ट्रास्यादरं दष्ट्रं ; B: सदंष्ट्रास्योदरे दंष्ट्रं ; C et D सदंष्ट्रास्यधरं दंष्ट्रं .
[21] C: युतं pour धरं.
[22] C: त्वेतत् pour त्वेवं ; A et B: त्वैव.
[23] B: तु प्रकारयेत् pour चैव कारयेत् .
[24] C: स्नानद्वयसमायुक्तौ सोष्णीषौ सोत्तरीयकौ ; B: स्नानद्वयसमायुक्तं सोष्णीषं सोत्तरीयकम् .
[25] B: वहेद्दृशा.
[26] A: दीपपंच pour दीपपिञ्छ; C: दीपपुञ्छ.
[27] C: हर्म्यदामौ pour हर्म्यमादौ.
[28] C: दीपा pour दिशा ; B: देश pour दिशा.

प्रदक्षिणत्रयं कृत्वा [1]पश्चादप्यालयं कुरु । द्वारान्तिके तु संप्राप्ते पादप्रक्षालनं कुरु ।। १८ ।।
आलयाभ्यन्तरं गत्वा विष्टरे तु निधापयेत् । पादुकां विन्यसेदग्रे वृषमन्त्रेण पूजयेत्[2] ।। १९ ।।
पाद्यमाचमनं चार्घ्यं गन्धं पुष्पं [3]सधूपकम् । दीपं चैव तु ताम्बूलं हृदयेन प्रदापयेत् ।। २० ।।
अस्त्रेण [4]चास्त्रराजं च पुनरालयमाविशेत् । [5]प्रतिमापादुकादीनि [6]पूर्वस्थाने [7]निधापयेत् ।। २१ ।।
[8]गर्भागारेऽस्त्रराजं चाप्यस्त्रस्थाने [9]सुयोजयेत् । [10]पतिते चान्नलिङ्गे तु [11]पात्रे च पतिते तथा[12] ।। २२ ।।
भिन्ने [13]छिन्ने [14]विनष्टे वा प्रायश्चित्तं वदामि ते । शीघ्रं हर्म्यं प्रविश्याथ शान्तिहोमं समाचरेत्[15] ।। २३ ।।
[16]अस्त्रेणेशानमन्त्रेण मूलेन हृदयेन च । [17]प्रतिदशाहुतिं कुर्यादन्नलिङ्गे[18] नवीकृते ।। २४ ।।
[19]प्राग्वदेवार्चनं कृत्वा ततो नित्योत्सवं कुरु । उत्सवे दीपहीने च तत्र [20]सर्वं हि संस्थितम् ।। २५ ।।

---

[1] B: पश्चाद्देव्यालये ; C: पश्चादर्घ्यालयं.

[2] cf. *Kāraṇāgama*, I, 140, 19-34:

परिचारौ समाहूय सोष्णीषौ चोत्तरीयकौ । सर्वलक्षणसंपन्नौ सर्वाभरणभूषितौ ।।
पवित्रपाणिनौ सर्वगन्धमाल्यैरलंकृतौ । तले मूर्ध्नि न्यसेल्लिङ्गं प्रतिमां च विशेषतः ।।
वितानं छत्रसंयुक्तं पिञ्छचामरसंयुतम् । सर्वातोद्यसमायुक्तं गीतनृत्तसमाकुलम् ।।
नानादीपसमायुक्तं नानाभक्तजनैर्युतम् । पूर्वाह्ने ब्रह्मणः प्रीतिर्मध्याह्ने शिवमूर्तिनाम् ।।
विष्णोः प्रीतिकरं रात्रौ त्रिः कृत्वा तु प्रदक्षिणम् । तयो रौद्रं तु पुरतस्तदन्ते शान्तमेव च ।।
प्रथमं प्रदक्षिणं कुर्यान्मङ्गलगीतालसंयुतम् । परिवाराणां द्वितीये तु प्रदक्षिणमथाचरेत् ।।
वृषस्य वृषतालं तु अग्नेर्मद्धावणं तथा । मातृणां भृङ्गितालं वै विघ्नेशस्य तु ढक्करी ।।
षण्मुखस्योद्धट्टनं गीतं ज्येष्ठायां बलितालकम् । तटाप्रहायु दुर्गायामीशानस्योद्धटं भवेत् ।।
गोपुरे वाद्यनिःशब्दं शङ्खघोषसमन्वितम् । ततः पुरःस्थितं पीठं त्रिः कृत्वा तु प्रदक्षिणम् ।।
शबरीबलिपीठस्य प्रविश्याभ्यन्तरं ततः । . . . त्रीणि प्रदक्षिणं कृत्वा प्रविशेदालयं प्रति ।। . . .
द्वारदेशं समानीय पादप्रक्षालनं कुरु । पादुकं वृषदैवत्यं पूजयेद् वृषमन्त्रतः ।।
पाद्यादिना समभ्यर्च्य लिङ्गं च प्रतिमां ततः । प्रविशेदालय पश्चाद्विन्यसेत्पूर्वदेशके ।।

[3] B: सुधूपकम् .

[4] A: वास्त्रराजानं pour चास्त्रराजं च ; C: शास्त्राण्यादाय.

[5] A: प्रतिमां पादुकादीनि.

[6] B: पूर्वस्थाने.

[7] B: नियोजयेत् .

[8] A et D: गर्भावरणेऽस्त्रराजानमस्त्रस्थाने.

[9] A: तु pour सु ; C: पु pour सु.

[10] C: प्रतीते pour पतिते.

[11] पात्रेण pour पात्रे च.

[12] Les manuscrits A, B, C et D ajoutent une ligne en plus en répétant le 2e quart de cette ligne et le 1er quart de la ligne suivante: भिन्ने छिन्ने विनष्टे वा पात्रे च पतिते तथा.

[13] C: छिन्नेऽथ नष्टे वा.

[14] B: तथा नष्टे pour विनष्टे वा.

[15] cf. *Kāraṇāgama*, I, 140, 31:

प्रमादात् पतितं यत्तु अघोरेण शतं हुनेत् । नवलिङ्गं प्रकर्तव्यं पूर्वोक्तविधिना सह ।।

[16] A: अस्त्रेणैशानमन्त्रेण.

[17] A: प्रतिदंशाहुतिं ; B: प्रतिदशाहुतिं.

[18] A et C: अन्नलिङ्गं नवीकृतम् .

[19] A, B et C: प्रागिवैवार्चनं.

[20] B: सर्वमहीस्थिताः ; A: सर्वं हि संस्थिता.

द्विगुणं दीपमुद्दिश्य [1]शेषं प्रदक्षिणं कुरु । [2]प्रतिमा [3]पतिता चेत्तु स्नपनं शान्तिहोमकम् ॥ २६ ॥
तदा [4]तत्प्रतिमां कृत्वा पुनरुत्सवमाचरेत् । अङ्गोपाङ्गे तु विच्छिन्ने शीघ्रं सन्धानमाचरेत्[5] ॥ २७ ॥
संप्रोक्षणं ततः कृत्वा सर्वालङ्कारसंयुतम् । उत्सवं कारयेद्धीमानुक्तमार्गेण [6]सुव्रत ॥ २८ ॥
वर्षाकाले महावाते [7]स्थानकं [8]वाद्यमाचरेत् । [9]वर्षे [10]छत्रसमायुक्तमस्त्रमूर्त्यैवमुत्सवम् ॥ २९ ॥
अथवा लिङ्गमावृत्य[11] विना [12]पीठं प्रदक्षिणम्[13] ॥ ३० ॥

इति [14]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [15][क्रियापादे] नित्योत्सव[16]विधिर्नाम [17]षोडशः पटलः

---

[1] विशेषं pour शेषं.

[2] C: प्रतिमं.

[3] C: पतितं.

[4] C: तत्प्रतिमं.

[5] cf. *Kāraṇāgama*, I, 144, 65-66, 74-77, 84-87 (p. 705-707):

बलिलिङ्गविहीने च भिन्ने च पतितेऽपि च । भग्ने चैव तथा कर्तुर्विनाशं भवति ध्रुवम् ॥
कृत्वा तु शान्तिहोमं तु मूलेनैव शतं हुनेत् । नवलिङ्गं प्रकुर्वीत पश्चाद्बलि समाचरेत् ॥ . . .
बलिपात्रविहीने च क्षीयेत धनधान्यकौ । शान्तिहोम ततः कृत्वा नवपात्रं तु निक्षिपेत् ॥ . . .
बलिदीपविहीने च लक्ष्मीर्ग्रामाद्गता भवेत् । क्षुरिकाबीजमुख्यैश्च प्रत्येकं तु शतं जपेत् ॥
द्विगुणं दीपमारोप्य बलिशेषं समाचरेत् । . . .
प्रतिमायानकाले तु पतिते चाङ्गहीनके । वास्तुराष्ट्राधिपानां च नाशनं भवति ध्रुवम् ॥
स्नपनं तत्र कुर्वीत पुण्याहं वाचयेत्ततः । शान्तिहोमं ततः कृत्वा पुनर्यानं समाचरेत् ॥
शिरो बाहू तथा पादौ हीनस्यापि विवर्जयेत् । नखकर्णाङ्गुलीहीने भूषणास्त्रविहीनके ॥
पद्मबन्धविहीने च जटाहीने प्रजापते । पुनः सन्धानकं कृत्वा तदर्थं प्रोक्षणं कुरु ॥

[6] A: सुवृतः.

[7] C: स्थानीकं.

[8] B: पाद्यम् pour वाद्यम्.

[9] D: वषट् pour वर्षे.

[10] A: छत्रसमायुक्तं वस्त्रमूर्त्यैवम्; B: छत्रसमायुक्तं वस्त्रमूर्तैवम्; C: छत्रसमायुक्तमस्त्रमूर्त्यैवम्; D: च्छत्रसमायुक्तमस्त्रमन्त्रैवम्..

[11] D: आवृत्या pour आवृत्य.

[12] A, B et C: पीठप्रदक्षिणम्.

[13] cf. *Kāraṇāgama*, I, 140, 37-38:

वर्षे चैव महावाते स्थानकं वाद्यमाचरेत् । लिङ्गप्रदक्षिणं कुर्यान्नित्योत्सवविशेषतः ॥

[14] A: श्रीरौरवतन्त्रे; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्र; D: रौरवागमे.

[15] A, B et C omettent क्रियापादे.

[16] A omet विधिर्नाम.

[17] C: सप्तदशः पटलः; A et B: षोडशपटलः; D: नित्योत्सवविधिपटलः.

[सप्तदशः पटलः]

[अङ्कुरार्पणविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [2]चाङ्कुरार्पणमुत्तमम् । [3]स्थापने प्रोक्षणे चैव स्नपने मङ्गलेऽन्यके[4] ॥ १ ॥
नवाहे वाथ[5] सप्ताहे पञ्चाहे वा विशेषतः । शिवमाराधयित्वा तु बीजाङ्कुरं तु [6]रोहयेत् ॥ २ ॥
सर्वालङ्कारसंयुक्तं बिम्बास्त्रं चोत्सवं कुरु । गृहीत्वा पालिकादीनि ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ ३ ॥
[7]नदीतीरं तटाकं वाप्युद्यानं वा स गच्छति । भूमिशुद्धिं ततः [8]कुर्यात्क्षुरिकेणैव मन्त्रतः ॥ ४ ॥
कुशांस्तीर्य यजेद्भूमिं गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् । [9]कुन्दालीं च समभ्यर्च्य त्वस्त्रमन्त्रमुदाहरन् ॥ ५ ॥

---

[1] cf. *Ajita*, *paṭala* 34, *Kāmika*, I, 63, *Kāraṇa*, I, 20, et II, 12, ***Kumāratantra***, *paṭala* 40, *Dīpta*, *paṭala* 87, *Vīra*, *paṭala* 43, *Suprabheda*, I, 35.

[2] A, B et C omettent च.

[3] cf. *Kāraṇāgama*, I, 20, 1-5:

उत्सवे स्नपने चैव प्रोक्षणे स्थापने तथा । अन्यस्मिन् मङ्गले कार्ये मङ्गलाङ्कुरमुच्यते ॥
द्विविधं तत्समाख्यातं भद्रं क्षुद्रं तथैव च । सर्वेषु यागपूर्वेषु नवमे सप्तमेऽहनि ॥
पञ्चमे वा शिवं पूज्य कारयेदङ्कुरार्पणम् । अधिवासनानि रात्रौ तु तद्दिनात्पूर्वरात्रके ॥
अङ्कुरार्पणकार्ये तु निश्चित्य दिवसं तथा । नवाहे चैव सप्ताहे पञ्चाहेऽत्र त्र्यहेऽपि वा ॥
सद्योऽङ्कुरार्पणं वापि कारयेदङ्कुरार्पणम् ॥

[4] A: न्यसेत् pour अन्यके.

[5] C: अपि pour अथ.

[6] A: रोपयेत्.

[7] cf. *Suprabhedāgama*, I, 35, 12-14:

नदीतटाकतीरे वा केदारे पर्वते वने । स्थानं प्राप्य विशुद्धं च समुन्मृज्याथ भूतलम् ॥
हृन्मन्त्रेण समभ्युक्ष्य तेन गन्धादिनार्चयेत् । कुन्दाल्या खानयेन्मन्त्री शिवं स्मृत्वा हृदा ततः ॥
मृदं संग्राह्य वामेन प्रविशेदालयं प्रति ॥

[8] B: कृत्वा pour कुर्यात्.

[9] Le mot "Kundālī" ayant le sens de pic, ne se trouve pas dans les Lexiques sanskrits. Le *Medinīkośa* donne "Kuddāla" et le *Śabdakalpadruma* donne la dérivation comme suit: *kuṃ bhūmiṃ dālayati iti kuddālaḥ*. Le mot *Kundāli* dans le sens de pic, dérivant de la racine *Kut* (percer) se trouve dans les Lexiques tamouls et il est très possible que ce mot soit emprunté de la littérature tamoule dans les textes de Śaiva āgama. Il est probable que le mot *Kuddāla* dérive de ce mot tamoul. Ce

खात्वा भूमिं हृदास्त्रेण [1]घटिकापालिकादिषु । संगृह्य शिरसा वाह्य गजारूढोऽथ [2]पादगः ॥ ६ ॥
ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा प्रविशेद्यागमण्टपम् । गोमयालेपनं [3]कृत्वा [4]पिष्टसूत्रेण [5]चित्रितम् ॥ ७ ॥
[6]प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण पञ्चविंशतपदं कुरु । [7]मध्ये नवपदं पद्मं [8]कुर्याच्च शालितण्डुलैः ॥ ८ ॥
[9]तदामृतकलांशेषु [10]महाशास्त्वेकमाहरेत् । कोणेषु त्रिपदं [11]ग्राह्यमुपादाय पदं रवेः ॥ ९ ॥
अस्त्रमन्त्रेण संप्रोक्ष्य दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् । मध्ये च सोमकुम्भं तु सहिरण्यं सवस्त्रकम् ॥ १० ॥
गन्धतोयेन संपूर्णं स्थापयेत्सोममन्त्रतः । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य पायसान्नं निवेदयेत् ॥ ११ ॥
पालिका घटिका चैव शराव लोहजं तु वा । मृन्मयं वाथ[12] कर्तव्यं [13]भूतान्नन्दाङ्गुलावधि ॥ १२ ॥
अर्धाङ्गुलविवृद्धया तु [14]नवधोत्सेधमीरितम् । उत्सेधसमविस्तारं [15]मध्यच्छिद्रसमन्वितम[16] ॥ १३ ॥
[17]आस्यन्यासमिदं त्वग्निभागेंऽशं [18]मूलविस्तृतम् । डमरुकाकृतिं[19] कुर्याद्घटिका कलशाकृतिः ॥ १४ ॥

---

mot *Kuddāla* se trouve sans doute dans le *Mahābhārata*, mais personne n'est sûr de la date du *Mahābhārata* tel qu'on le trouve à présent. Ce mot n'est pas d'usage commun dans l'ancienne littérature sanskrite. *Amarakośa* donne ce mot comme synonyme de l'arbre "Kovidāra" alors que "Khanitra" est le mot sanskrit qu'on trouve employé normalement dans le sens de pic dans l'ancienne littérature sanskrite. cf. Rev. F. Kettel: *A Kannada English Dictionary*, 1894, p. xxxiii, no 266.

[1] A, B et C: दलिका pour घटिका.
[2] B: वाश्वगः pour पादगः.
[3] C omet कृत्वा.
[4] C: विष्ट pour पिष्ट.
[5] A: चित्रतः pour चित्रितम्.
[6] cf. *Kumāratantra*, *paṭala*, 40, vers 15-22:

प्रासादस्याग्रके वापि दक्षिणे चोत्तरेऽपि वा । गोमयालेपिते शुद्धे मण्टपे समलंकृते ॥
प्राक्सूत्रं पञ्चसूत्रं स्यादुदक्सूत्रं तथैव च । मध्ये चतुष्पदं त्यक्त्वा स्थण्डिलं तत्र कल्पयेत् ॥
ससूत्रं सापिधानं च द्रोणोदकप्रपूरितम् । कुम्भं न्यस्त्वार्चयेत्सोममोषधीशं महामुने ॥
शरावं पालिकां चैव घटिकां च यथाक्रमम् । शरावादि क्रमान्न्यस्त्वा हृदयेन तु मन्त्रतः ॥
संगृह्य तन्मृदं चैव पालिकादीनि पूरयेत् । मध्येग्रन्थि पवित्रं च तेषां मध्ये न्यसे द्बुधः
वैवस्वतो विवस्वांश्च रविर्मार्ताण्डभास्करौ । लोकप्रकाशकश्चैव लोकसाक्षी त्रिविक्रमः
आदित्यश्चैव सूर्यश्च अंशुमाली दिवाकरः । दिशैता द्वादशादित्यानीशानादि यथाक्रमम् ॥
आसनैर्मूर्तिमूलैर्वा पूजयेन्स्वस्वनामभिः ॥

[7] C: मध्येर्तेविपदं ?
[8] A: कुर्याच्छालिसतण्डुलैः; B: प्रकुर्याच्छालितण्डुलैः.
[9] B: तदाहत pour तदामृत; C: तदावृत.
[10] C: महाशास्तु pour महाशासु.
[11] A: गृह्य उपादाय पदं; B: ग्राह्य उपादाय पदं; C: गृह्यमपादाय पदं; D: ग्राह्यमुपादेयः पद.
[12] C: अधि pour अथ dans वाथ.
[13] B: भूतनन्दाकुलावधि; C: भूतानन्दाङ्गुलावधिः.
[14] A: उदय pour उत्सेध dans नवधोत्सेधमीरितम्.
[15] A: अर्ध pour मध्य.
[16] A: समायुतम् pour समन्वितम्.
[17] A: आसस्यवासमिदं; B: कुत्स्थवासम्निदत्वाग्निं भर्गांशं.
[18] B et C: मूलविस्मृतः.
[19] B: आकृति pour आकृतिं.

शुद्ध्यै [1]चतुर्दिशि [2]च्छिद्रयुग्मयुक्तं प्रकल्पयेत् । [3]पालिका ब्रह्मदैवत्या घटिका विष्णुदेवता ॥ १५ ॥
[4]शरावं रुद्रदैवत्यं निश्छिद्रं [5]दर्भकैः कुरु । मृदा संपूरयेद्विद्वान् हृदयेन तु मन्त्रतः ॥ १६ ॥
[6]आग्नेय्यां चैव नैर्ऋत्यां वायव्यामीशगोचरे[7] । स्थापयेत्पालिकाः [8]सव्ये घटिका वामपार्श्वके ॥ १७ ॥
शरावं क्रमशो [9]न्यस्य सोमं वीक्ष्य [10]हृदा बुधः । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य स्वस्वमन्त्रेण देशिकः ॥ १८ ॥
[11]सर्षपं तिलमुद्गं च [12]माषवैणवव्रीहिभिः । क्षालयेत्तु हृदा मन्त्री [13]वपित्वा प्रोक्षयेत्क्रमात् ॥ १९ ॥

इति [14]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [15]क्रियापादे अङ्कुरार्पण[16]विधिर्नाम [17]सप्तदशः पटलः

---

[1] A: चतुर्दिश.
[2] B et C: च्छिद्रं pour च्छिद्र.
[3] cf. *Suprabhedāgama*, I, 35, 25*b*-26:

पालिका ब्रह्मदैवत्यं घटिका विष्णुरुच्यते । ईश्वरस्तु शरावाणां पात्राणामधिदेवताः ॥
तेषां मृद्भिः करीषैश्च वालुकैश्च सुपूरयेत् ॥

[4] B: शरावा रुद्रदैवत्या.
[5] A: दर्भया.
[6] cf. *Suprabhedāgama*, I, 35, 23-25*a* :

पालिकाकोणभागेषु घटिकाश्च शरावकान् । पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु विन्यसेत्क्रमयोगतः ॥
एवं संस्थापनं प्रोक्तमुत्तमं चाधमाधमौ । दिशश्च विदिशश्चैव पालिकास्थापनं भवेत् ॥
घटाश्चाभ्यन्तरे स्थाप्य शरावा मध्यमे स्मृताः ।

[7] B: पार्श्वके pour गोचरे.
[8] A: सर्वाः pour सव्ये.
[9] A: न्यस्त्वा.
[10] A: हृदां.
[11] cf. *Suprabhedāgama*, I, 35, 27-30:

तिलसर्षपमुद्गानि माषनिष्पावकौ तथा । शालिप्रियमपामार्गयवश्यामानि वै दश ॥
प्रक्षाल्य पयसा विद्वन् दशबीजेन वापयेत् । कुम्भस्थेन जलेनैव नित्यं संप्रोक्षयेत्सुधीः ॥
नित्यं संपूरयेद्गन्धतोयेनैव घटं पुनः । पिधाय च विधानेन स्वनुगुप्तन्निधापयेत् ॥
सितानि कोमलानीह कीर्तितानि शुभानि वै ।

[12] C: माषं वै नवव्रीहिभिः.
[13] C: स पीत्वा pour वपित्वा ; A: वाब्रीत्वा ?
[14] A: श्रीरौरवतन्त्रे.
[15] B omet क्रियापादे.
[16] A omet विधिर्नाम.
[17] A: सप्तदशपटलः.

[अष्टादशः पटलः]

[महोत्सवविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि शिवोत्सवविधिक्रमम् । [2]आर्द्रान्तमुत्सवं कुर्यात्सर्वमासे शिवप्रियम् ॥ १ ॥
माघमासे मघान्तं वा [3]कृष्णाष्टम्यन्तमेव वा । फाल्गुने चोत्तरान्तं तु [4]चित्रान्तं चैत्रमासके ॥ २ ॥
वैशाखे तु विशाखान्तं [5]ज्येष्ठेऽष्टम्यन्तमूलकम् । आषाढे [6]चोत्तराषाढा श्रावणे तु श्रविष्ठकम् ॥ ३ ॥
पूर्वाभाद्रान्तकं [7]पूर्वप्रोष्ठे चाश्व्यन्तमाश्विने । कृत्तिकान्तं तु कार्तिक्यामार्द्रान्तं मार्गशीर्षके ॥ ४ ॥
पुष्यमासे तु पुष्यान्तं राज्ञो जन्मदिनान्तकम्[8] । कर्तुर्जन्मदिनान्तं वा वास्तु[9]ऋक्षान्तमेव वा ॥ ५ ॥

---

[1] Pour महोत्सवविधि (ou शिवोत्सवविधि) voir *Kāmika*, II, 6, *Kāraṇa*, I, 141, p. 654-670, et II, 24, *Ajita*, *paṭala* 25, *Yogaja*, ms. p. 171-243, *Sahasra*, *paṭala* 6, *Dīpta*, *paṭala* 83, *Svāyambhuva*, *paṭala* 37, *Suprabheda*, I, 14, *Makuṭa*, *paṭala* 5, *Candrajñāna*, *paṭala* 21.

[2] cf. *Suprabheda*, I, 14, 10-14:

कृत्तिकादिषु मासेषु कार्तिके कृत्तिकान्तकम् । मार्गशीर्षकमासेषु आर्द्रान्तं तु शिवोत्सवम् ॥
पुष्यान्तं पौष्यमासे तु मघान्तं माघमासके । फाल्गुने चोत्तरान्तं स्याच्चित्रान्तं चैत्रमासके ॥
विशाखान्तं हि वैशाखे ज्येष्ठे मूलान्तकं भवेत् । उत्तराषाढमाषाढे श्रावणे श्रवणान्तकम् ॥
पूर्वाभाद्रे तथा मासे पूर्वाभाद्रान्तमुच्यते । आश्वान्तमश्वयुङ्मासे उत्सवं कारयेद्बुधः ॥
आर्द्रान्तं सर्वमासेषु कर्तव्यं तु शिवोत्सवम् ।

[3] B: कृष्णाष्टम्यां तथैव च.

[4] A: चैत्रान्तं; C: चैत्रान्ते.

[5] A: ज्येष्ठाष्टम्यन्तमूलकम्; B: ज्येष्ठाष्टम्यां तु मूलकम्.

[6] B et C: चोत्तराषाढं.

[7] A: पूर्वे प्रोष्ठपान्ताश्वमासके; B: पूर्वे प्रोष्ठपद्यन्तमाश्विने; C: पूर्वे प्रोष्ठेश्व्यान्तश्वमासके.

[8] cf. *Kāmika*, II, 6, 3-4:

मासभं तीर्थनक्षत्रमार्द्रर्क्षं सर्वमासके । राज्ञां जन्मावसानर्क्षमभिषेकर्क्षमेव वा ॥
माघमासे तु षष्ठ्यन्तं पर्वान्तं सर्वमासके ।

voir aussi *Kāraṇa*, I, 141, 10:

नृपाणां जन्मभान्तं वा मरणर्क्षान्तमेव वा ।

cf. *Suprabheda*, I, 14, 14:

षष्ठ्यष्टमी ह्यमावास्यान्ते वान्यत्पुण्यऋक्षके । राज्ञो जन्मन्यपि लये युद्धारम्भे समारभेत् ॥

[9] A: रिक्ष pour ऋक्ष.

[1]एतेष्वेकेन कर्तव्यं [2]कर्तुरिष्टवशान्नयेत् । जीवशुक्रेन्दुसंचारे[3] सुवारे सुमुहूर्तके ।। ६ ।।
प्रतिष्ठाद्युत्सवान्तानां [4]सर्वं कर्म समाचरेत् । तन्मासं चाब्दपूर्वं च कुर्यादेव[5] पुनः पुनः ।। ७ ।।
[6]शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयदं धनदं तथा ।[7]

---

[1] C: श्रितेष्वेके प्रकर्तव्यं.
[2] A: कर्तुर्निष्ठावशान्नयेत् ; B et C: कर्तुरिष्टवशं नयेत्.
[3] B: संचारैः pour संचारे.
[4] A: सर्वं कर्माचरेद्बुधः ; B et C: सर्वकर्म समाचरेत्.
[5] A et B: एवं pour एव.

[6] Le mot *utsava* et les mots qui s'y rapportent, tels que *śāntika*, *pauṣṭika*, *jayada*, *dhanada*, *sārvakāmika* etc. et aussi *dhvaja*, *aṅkura*, *dhvajāroha*, *yāga*, etc. se trouvent au neutre au lieu du masculin dans ce texte, comme aussi dans la plupart des autres textes āgamiques que l'on peut trouver. On ne peut pas considérer ceci comme une erreur de scribe, car on les trouve fréquemment au même genre, et en de nombreux endroits le vers n'est juste que lorsque ces mots sont au neutre. Dans bien d'autres cas, les textes des *Āgama* ne se conforment pas strictement à la grammaire de Pāṇini et aux genres donnés par les dictionnaires classiques. Les mots *yāga*, *dhvaja* ont été aussi employés an neutre dans l'ancienne langue. Aussi les mots tels que ceux-ci, bien que ne se conformant pas toujours à la grammaire de Pāṇini et aux genres donnés par les dictionnaires classiques, sont mis dans le texte comme ils ont été trouvés dans les manuscrits: notre but principal est de montrer la langue et le style des *Āgama*, non de fournir une version conforme à la grammaire de Pāṇini.

[7] cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 83, vers 8-17 et 25-33:

शैवं गौणं भौतिकं च भौवनं दैविकं तथा । पैतृकं चैव कौमारं सावित्रं चान्द्रमेव च ।।
शैवमेकाहमित्युक्तं त्र्याहं गौणमुच्यते । पञ्चाहं भौतिकं प्रोक्तं सप्ताहं भौवनं तथा ।।
नवाहं दैविकं प्रोक्तं पैतृकं द्वादशाहकम् । त्रयोदशाहं कौमार सावित्रं स्याच्चतुर्दश ।।
पक्षोत्सवं तु यत्प्रोक्तं तच्छत्र(तच्चान्द्र)मिति कीर्तितम् । शैवं गौणं भौतिकं च प्रोच्यते कन्यसत्रयम् ।।
भौवनं दैविकं चैव पैतृकं मध्यमत्रयम् । कौमारं चैव सावित्रं चान्द्रं वै चोत्तमत्रयम् ।।
केतुरोहणपूर्वं तु भेरीताडनपूर्वकम् । अङ्कुरार्पणपूर्वं च त्रिविधं समुदाहृतम् ।।
ध्वजमारोपयेत्पूर्वं भेरीघोषस्ततः परम् । उत्सवस्यादिरात्रौ तु बीजनिर्वापमुच्यते ।।
ध्वजारोहणपूर्वं तु प्रोक्तमेवं महानल ! । भेरीं तु ताडयेत्पूर्वं ध्वजमारोपयेत्ततः ।।
अङ्कुराण्यर्पयेत्पश्चाद्भेरीपूर्वक्रमात्कृतम् । अङ्कुरार्पणपूर्वं तु वक्ष्ये संक्षेपणाच्छृणु ।।
अङ्कुराण्यर्पयेत्पूर्वं ततो भेरीं तु ताडयेत् । ध्वजारोपणमन्ते तु कर्तव्यं प्रथमे निशि ।।
शैविकं शान्तिकं चैव द्विविधं चोत्सवं क्रमात् । शैवादि चोत्सवादीनां यावत्संख्या विधीयते ।।
तत्पूर्वरात्रिमारभ्य कारयेदुत्सवं बुधः । प्रतिष्ठा चोत्सवं यागं सायादिदिनमारभेत् ।।
प्रातःकाले ह्यवभृतं सायंकाले समारभेत् । रात्रिः सायं दिवा प्रातरिति शास्त्रस्य निश्चयः ।।
पक्षोत्सवविधाने तु त्रिंशद्बलिं समाचरेत् । अष्टाविंशच्चतुर्दश्यां षड्विंशत्स्यात्त्रयोदशे ।।
द्वादशाहे चतुर्विंशन्नवाहेऽष्टादशाहरेत् । चतुर्दश स्यात्सप्ताहे पञ्चाहे दश एव च ।।
त्र्यहे च षड्बलिं दद्यादेकाहे द्वितयं बलिः । एतच्छैविकमित्युक्तं शान्तिकं च ततः शृणु ।।
निर्दिष्टदिवसाद्रात्रिमारभ्योत्सवमाचरेत् । एकाहे चोत्सवारम्भे बलिमेकं समाचरेत् ।।

सार्वकामिकमित्येवमु[1]त्सवं पञ्चधा भवेत् ॥ ८ ॥
एकाहं शान्तिकं प्रोक्तं [2]त्र्यहं च पौष्टिकं [3]मतम् । पञ्चाहं जयदं प्रोक्तं सप्ताहं धनदं स्मृतम् ॥ ९ ॥
[4]सार्वकामिकमित्युक्तं [5]नवाहोत्सवकं परम् । [6]शान्तिके पौष्टिके चैव न ध्वजारोहणक्रिया ॥ १० ॥
सध्वजं [7]निर्ध्वजं [8]वापि [9]जयदं कारयेद्बुधः । [10]धनदे कामिके चैव सावश्यं [11]स्याद्ध्वजक्रिया ॥ ११ ॥
[12]तीर्थाङ्कुरं च [13]यागं च चूर्णोत्सवं तथैव च । तीर्थं च स्नपनं चैव [14]पञ्चाहादौ द्वयं विदुः ॥ १२ ॥
ध्वजाङ्कुरं ध्वजं चैव [15]प्रागुक्तपञ्चकान्वितम् । [16]सप्ताङ्गं जयदं प्रोक्तं; भेरिकाताडनान्वितम् ॥ १३ ॥
[17]अष्टाङ्गं धनदं प्रोक्तं; [18]ध्वजाङ्कुरं ध्वजं तथा । [19]यागाङ्कुरं च यागं च भेरिकाताडनं तथा ॥ १४ ॥
बलिदानं च चूर्णं च तीर्थं च स्नपनं तथा । मोहिन्या [20]सहितं स्नानं [21]पाषाणैस्तरणं तथा ॥ १५ ॥
दिशाहोमं [22]घृतस्नानं स्नपनं च तथैव च । [23]अपूपं च हविश्चैव शुद्धस्नानं तथैव च ॥ १६ ॥

त्र्यहे चैव च चत्वारि पञ्चाहे चाष्टमं बलिः । सप्ताष्टद्वादशं चैव नवाहे षोडशं बलिः ॥
द्वादशाहे यथा विंशचतुर्विंशत्त्रयोदशे । चतुर्दशाहे षड्विंशत् त्रिंशत्सख्याष्टविंशकम् ॥
एतद्वै शान्तिकं प्रोक्तम् ॥

cf. *Kāraṇāgama*, II, 24, 42-45:

साकल्यं पावनं शान्तं मङ्गल्यं च चतुर्विधम् । ध्वजारोहादि तीर्थान्तं साकल्यं चेति कीर्तितम् ॥
शेषं च पूर्ववत्कृत्वा पताकारोहणं विना । पावनं चेति विख्यातं शान्तं चैव ततश्शृणु ॥
हुत्वा होमं बलिं चैव पूर्वयामे द्वियामके । सायाह्ने चोत्सवं कुर्याच्छान्तिकं परिकीर्तितम् ॥
यजमानेच्छया कुर्यात् प्रातःकाले शिवोत्सवम् । मङ्गल्यमिति विख्यातम् ॥

cf. *Candrajñānāgama*, *paṭala* 21:

उत्सवं सप्तधा ज्ञेयं श्रृणुष्वैकाग्रमानसः । शाक्तं चार्षं[च]ब्राह्मं[च]मौक्तं शाम्भवमाणवम् ॥
अर्कजं त्विति विख्यातं संवदन्ति निशाकर । नवाहं शाक्तमित्युक्तं सप्ताहं चार्षकं भवेत् ॥
पञ्चाहं ब्राह्मकं प्रोक्तं त्रयाहं मौक्तमुच्यते । एकाहं शान्तिदं (शाम्भवं?) विद्याद् ब्राह्मणं (आणवं?) भ्रमणं भवेत् ॥
अर्कजं त्वर्कवारे तु सप्तधा चोत्सवास्त्विह ॥

[1] A: इत्येते pour इत्येवम्; C: इत्येतद्.
[2] A: त्रियहं pour त्र्यहं च.
[3] C: भवेत् pour मतम्.
[4] B: सर्व pour सार्व.
[5] B: नवाहादुत्सवं परम्.
[6] C: शान्तिकं पौष्टिकं चैव.
[7] C: निध्वजं.
[8] C: वाथ.
[9] C: जयदां.
[10] C: धलकाममदे चव; C: धनकामादयश्चैव.
[11] B: तु pour स्याद्; C: सा pour स्याद्.
[12] C omet ce demi-vers.
[13] A: कार्यं pour यागं.
[14] C: पञ्चाहादौ.
[15] C: प्रागुक्तं पञ्चकान्वितम्.
[16] A: सप्ताहं.
[17] A: अष्टाहं.
[18] A: ध्वजाङ्कुरध्वजं तथा.
[19] C omet les trois demi-vers suivants.
[20] B: सहितस्नानं.
[21] B: पाषाणस्सरणं; A: पाषाणैः स्मरणं.
[22] C: घृतं स्नानं.
[23] B: अपूपहविषं चैव; C: अपूपा हविषं चैव; A: अपूपं हविषं चैव.

[1]सप्तदशाङ्गिकं प्रोक्तं सार्वकामिकमुत्सवम् । [2]प्रोक्तं ध्वजाङ्कुरं पूर्वं ध्वजारोहं द्वितीयकम् ॥ १७ ॥
तृतीयं भेरिकाघोषं [3]तथा यागाधिवासनम् । होमं बलिप्रदानं च चूर्णोत्सवमतः परम् ॥ १८ ॥
तीर्थं चण्डेशयागं च शुद्धस्नानं तथैव च । एवं [4]दशाङ्गिकं सार्वकामिकं द्विविधं भवेत्[5] ॥ १९ ॥
शान्तिकाद्युत्सवानां तु दिनं प्रति [6]बलिद्वयम् । [7]पूर्वाह्णे ब्राह्मणप्रीतिर्मध्याह्ने [8]क्षत्रियस्य तु ॥ २० ॥
[9]वैश्येष्टं स्यान्निशादौ तु रात्रौ शूद्रादिवृद्धये[10] । [11]आरोहणावरोहस्य कालः शुभावहो भवेत् ॥ २१ ॥

[ध्वजस्थानम्]

[12]पीठगोपुरयोर्मध्ये वृषाग्रे वा [13]वृषोपरि । अन्तर्हाराग्रमध्ये वा [14]मध्यहारे तथैव च ॥ २२ ॥
ध्वजस्थान समाख्यातं

[ध्वजलक्षणम्]

[15]शृणुष्व ध्वजलक्षणम् । पञ्चहस्तं समारभ्य [16]यावत्त्रयोदशावधि ॥ २३ ॥

---

[1] B: सप्तादशांशकं.

[2] A omet प्रोक्तं ; B: पूर्वं ध्वजाङ्कुरं प्रोक्तं ; C: अन्यध्वजाङ्कुरं पूर्वं.

[3] A: यागाधिवसनं तथा ; C: यागाधिवासनं ततः.

[4] C: दशान्तिकं सार्वं कामिकं.

[5] cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 83, 2-6:

प्रथमं वृषयागं तु द्वितीयं रोपयेद्ध्वजम् । तृतीयं ताडयेद्भेरीं चतुर्थं चाङ्कुरार्पणम् ॥
पञ्चमं यागशाला स्यादस्त्रयागमतःपरम् । सप्तमं बलिदानं स्यात्तथा यानक्रमं परम् ॥
परिवेषं नावमं स्यान्नीराजनमथो दश । एकादशं कौतुकं च तीर्थसंग्रहणं परम् ॥
त्रयोदशं चूर्णकरणं तीर्थं चैव चतुर्दश । ध्वजावरोहणं पश्चात्षोडशं स्नपनं भवेत् ॥
एवं षोडशभेदेन शिवोत्सवं प्रकीर्तितम् ।

[6] A: बल pour बलि.

[7] A: पूर्वाह्णे.

[8] A: क्षत्रियादिकम् ; C: क्षत्रियार्हकम्.

[9] A: वैश्यानां pour वैश्येष्टं.

[10] A: वृद्धयेत् pour वृद्धये.

[11] A: पराणामवरोक्तं च कालं शुभावहं भवेत् ; B: पराणामपरोक्तश्च भवेत्कालः शुभावहः ; C: आरोहणावरोहं च कालं शुभावहं भवेत्.

[12] cf. *Kāraṇa*, I, 141, 40:

पीठगोपुरयोर्मध्ये पीठाग्रे वा वृषाग्रके । महामर्याधिमध्ये वा ध्वजस्थानं विधीयते ॥

voir aussi *Suprabheda*, I, 14, 29:

पीठगोपुरयोर्मध्ये वृषभस्याग्रतोऽपि वा । कल्पयेन्मध्यहारायां मध्यादेर्मध्यमेऽपि वा ॥

cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 459:

ध्वजस्थानं वृषाग्रे वा बलिपीठाग्रतोऽपि वा । कुर्यात्तु मध्यहारायां मर्यादामध्यमेऽथ वा ॥

[13] B: वृषापरे ; C: वृषां परे.

[14] A: मध्यभागे.

[15] B: *शृणु* त्वं pour *शृणुष्व*.

[16] A: यावत्त्रयोदशाकरम् ; B: त्रयोदशकरान्तकम्.

नवधा पटदैर्घ्यं [1]स्याच्चतुस्तालं [2]द्वयाङ्गुलम् । [3]प्रवृद्धया नवधा तारं विस्तारार्धं[4] तु [5]पुच्छकम् ॥ २४ ॥
पुच्छत्रयसमायुक्तं पुच्छद्वयमथापि वा । विस्तारसदृशं [6]वार्धं त्रिपादं [7]शिखरायतम् ॥ २५ ॥
[8]वेत्र[9]त्रयसमायुक्तं तान्तवं [10]सुदृढं भवेत् । पर्श्वैकदलिकोपेतं तदूर्ध्वे किङ्किणीयुतम् ॥ २६ ॥
तन्मध्ये वृषभं लिख्य दीपाधारं[11] तु पार्श्वयोः । [12]छत्रं च चामरे चोर्ध्वे पद्मपीठोपरिस्थितम् ॥ २७ ॥
[13]मङ्गलाष्टकसंयुक्तं ध्वजमालिख्य युक्तितः । ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा ध्वजस्थापनमाचरेत् ॥ २८ ॥

[ध्वजदण्डवृक्षाः]

[14]चन्दनं चम्पकं वापि खादिरं देवदारुकम् । [15]तरुं वा केतकं बिल्वं क्षीरिणं सप्तपर्णकम् ॥ २९ ॥
[16]वैणवं क्रमुकं वापि मुनिवृक्षमथापि वा ।

---

[1] A et B: वा pour स्यात्.
[2] C: द्वियङ्गुलम्.
[3] C: विवृद्धया.
[4] B: अर्थं pour अर्धं dans विस्तारार्धं.
[5] C: पुस्तकम्.
[6] A: अथ pour अर्धं dans वार्धं.
[7] C: शिखया द्वयम्.
[8] B: चित्र pour वेत्र.
[9] C: द्वय pour त्रय.
[10] C: स pour सु dans सुदृढं.
[11] B: दीपाधारे.
[12] C: छत्रचामरकौ चोर्ध्वे.
[13] cf. *Kāraṇa*, I, 141, 28-34:

श्लक्ष्णं शुक्लं तथा सूक्ष्मरन्ध्राष्टकरणानि च । उत्तमादीनि वस्त्राणि भूतभागैकविस्तृतम् ॥
तारार्धं शिखरं ज्ञेयं पुच्छं तारसमं भवेत् । पक्षवेत्रसमायुक्तं पुच्छद्वयसमायुतम् ॥
तत्पटं पञ्चधा भज्य मध्यभागे वृषं लिखेत् । वृषभः श्वेतवर्णस्तु रक्तास्तस्वेऽङ्कुराः स्मृताः ॥
सितकृष्णमयं चाक्षि हेमाभौ शृङ्गवर्णकौ । कर्णौ तु रत्नवर्णाभौ वालं पीतेन शोभितौ ॥
घण्टामाला सुवर्णाभा स्थितं वा शयितं तु वा । छत्रं च चामरौ चैव ऊर्ध्वभागे लिखेद्बुधः ॥
मध्यभागादधोभागे चाब्जपीठं समालिखेत् । दीपाधारे लिखेद्दीपं युक्तौ तौ पार्श्वयोरपि ॥

cf. *Suprabheda*, I, 14-15-16:

विस्तारेण समं पुच्छं त्रिपुच्छं वा द्विपुच्छकम् । मध्ये वृषभमालिख्य स्थितं वा शयनं तु वा ॥
दर्भमालासमायुक्तं किङ्किणीवरकान्वितम् ॥

cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 460:

पताकायास्तथायामो नन्दाष्टमुनिकिष्कुभिः । तत्पञ्चांशेन तद्व्यासो व्यासार्धाच्छिखरं भवेत् ॥
पुच्छत्रयं द्वयं वा स्याद् व्यासाद्दीर्घं क्रमात्कृशम् । स्वायामपञ्चभागैकभागान्मध्ये वृषं लिखेत् ॥

[14] cf. *Kāraṇa*, I, 141, 41:

चन्दनं चम्पकं चैव क्रमुकं वैष्णवं (वैणवं ?) तथा । बिल्वं च देवदारुं च असनं खदिरं तथा ॥

cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 459:

ध्वजदण्डतरुः पूगस्त्वक्सारः शाक एव वा । सालो वा चम्पकः शस्तो रक्तसारोऽसनस्तथा ॥

[15] A: तनुवाकेन कम्बल्यं क्षीरिणी सप्तपर्णकम् ।; B: तनुकाकेन कम्बल्यं क्षीरिणी सप्तपर्णकम् ।; C: तनु वा केतकं बल्य क्षीरिणी सप्तपर्णकम् ।
[16] C: वैष्णवं pour वैणवं.

[ध्वजदण्डमानम्]

[1]प्रासादत्रिगुणं दैर्घ्यं [2]पञ्चमात्रं [3]नवान्तकम् ॥ ३० ॥
अर्धमात्रविवृद्धया[4] तु नवधा [5]मूलविस्तृतिः । [6]मूलत्रिपादमर्धं वाप्यग्न्यशं चाग्रविस्तरम् ॥ ३१ ॥
[7]तत्तारत्रिगुणं नाहं मूलादग्र क्रमात्कृशम् ।

[दण्डलक्षणम्]

[8]सुवृत्तं निर्व्रणं चैवाप्यवक्रं चाप्यकोटरम्[9] ॥ ३२ ॥
[10]अभिन्नमार्जवोपेतं [11]मृदुं च सुदृढं ग्रहेत् । अग्रे यष्टित्रयं योज्यं षोडशाङ्गुल[12]मायतम् ॥ ३३ ॥

---

[1] cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 459:

ध्वजदण्डस्य तुङ्गं तु विज्ञेयं द्वारतुङ्गतः । पञ्चपञ्चगुणं श्रेष्ठं मध्यमत्यष्टिसंमितैः ॥
कनिष्ठं स्याद्दशगुणमथ स्तूपिसमोच्छ्रयः । मुख्यं कण्ठमितं मध्यं नीचं वृषतलोच्छ्रितम् ॥
त्रिद्व्येकगुणकं वा स्याद् विमानादिति केचन । चत्वारिंशच्च षट्त्रिंशत् त्रिंशच्चैवाङ्गुलानि तु ॥
श्रेष्ठादिध्वजदण्डानां नाहाः स्युस्त्रिविधाः क्रमात् ।

cf. *Suprabheda*, I, 14, 19-28:

प्रासादत्रिगुणं दैर्घ्यं द्विगुणं वा ततस्समम् । शिखरग्रीवसीमान्तं वृषभस्थलसम्मितम् ॥
तथा द्वित्रितलान्तं वा गोपुरान्तमथापि वा । षट्त्रिंशदङ्गुलं नाहं ध्वजदण्डं विधीयते ॥
त्रिंशदङ्गुलकेनाथ चतुर्विंशं तु वाङ्गुलम् । उत्तमादधमं नाहं ग्राह्यमेवं सुदण्डके ॥
घटिकात्रयसंयुक्तं विस्तारेष्टाङ्गुलेन तु । तद्घनं चतुरङ्गुल्यं त्रिभिरङ्गुलिभिस्तु वा ॥
दैर्घ्यं तु द्वादशाङ्गुल्यं षोडशाङ्गुल्यकं तु वा । दण्डे तु सुषिरं कृत्वा सुस्निग्धं तु यथा तथा ॥
घटिकात्रयकं न्यस्य तेष्वन्तरस्थं सवेणवम् । दण्डाग्रेण समं कुर्यादग्रं वैणवकस्य तु ॥
दण्डं चाप्यथवा कुर्याद्वस्त्यन्तरस्थं सुनिश्चलम् । वैणवस्य तु दैर्घ्यं तु द्वादशं तालमुच्यते ॥
अथवा षोडशं तालं चतुर्दशं तालमेव वा । दशतालं तु वा ग्राह्यं द्वादशाङ्गुलनाहकम् ॥
तस्यार्धार्धश्च(स्य ?) मात्रे तु वलयं त्वायसेन तु । यन्त्रार्थं बन्धयेद्धीमानलाभे दारुणा भवेत् ॥
तदन्ते रज्जु संवेश्य द्विगुणं मूलमाश्रितम् । मध्यमाङ्गुलिनाहं तु तन्तुना सुदृढं कृतम् ॥

[2] C: पञ्चमात्रौ.

[3] A: नवांशकम्.

[4] C: निवृद्धयां.

[5] C: मूलविस्मृतः; B: मूलविस्तृतः.

[6] C: मूलादिपाद pour मूलत्रिपाद.

[7] B: तत्ताद्दक् pour तत्तार.

[8] cf. *Kāraṇa*, I, 141, 42:

वक्रं भिन्नं च सुषिरं कृमिकोटरसंयुतम् । वर्जयेत्तान् प्रयत्नेन ग्राहयेल्लक्षणान्वितम् ॥

cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 459:

अकोटरो निर्व्रणः स्यादृजुर्ग्रन्थ्यादिवर्जितः । सवल्कलौ वेणुपूगावन्ये सर्वेऽप्यवल्कलाः ॥

[9] A: सुवृत्तं निर्वृणं चैवाप्यवक्रमनकोटरम्; C: सुवृत्तं चाग्निपश्चैवाप्यवक्त्रमनेकवरम्.

[10] A et C: अभिन्नमार्जवं चैव.

[11] A: मार्दवं pour मृदुं च.

[12] A: अङ्कुर pour अङ्गुल dans षोडशाङ्गुलमायतम्.

[1]युक्त्या व्यासं घनं प्रोक्तं दण्डस्यानुगुणं भवेत् । [2]यष्ट्यन्तरं द्वितालं स्यादुपदण्डसमन्वितम् ॥ ३४ ॥
यत्र यष्ट्युपदण्डे तु योजयेद्[3]भूतमात्रतः[4] ।

[ध्वजदण्डस्थापनम्]

क्षीरोदकेन दण्डं तु क्षालयेद्धृदयेन तु ॥ ३५ ॥
दर्भान् [5]बध्वोपदण्डाग्रे [6]दर्भमालां तु दण्डके । [7]अग्रादामूलमावृत्य प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ॥ ३६ ॥
खात्वोक्तदेशे[8] हस्तं तु पुष्पं धान्यं च[9] निक्षिपेत् । तस्मिन्संस्थापयेद्दण्डं प्रासादाभिमुखं तथा ॥ ३७ ॥
हस्तद्वयं तु विस्तारमुक्तं त्रिपादमुन्नतम् । [10]तदूर्ध्वेऽम्बुजमग्न्यंशं[11] केवलं [12]वेदिकां कुरु[13] ॥ ३८ ॥
युगाश्रं वाथ वृत्तं वा तन्मूले सोपवेदिकम् । कृत्वाश्मना वा सुधया मृदा वा [14]प्रोक्षयेद्धृदा ॥ ३९ ॥
[15]मण्डपे मार्जनं कृत्वा गोमयालेपनं [16]कुरु । प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण गन्धवारियुतेन च[17] ॥ ४० ॥
स्थण्डिलत्रितयं कृत्वा द्रोणत्रितयशालिभिः । तिलतण्डुललाजैश्च[18] दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत्[19] ॥ ४१ ॥

---

[1] A et B: युक्तव्यासघनं.

[2] B: ऋष्यन्तरं.

[3] A: भूतमामृतम् .

[4] cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 459:

ध्वजदण्डसजातीयस्तूपदण्डतरुर्भवेत् । ध्वजदण्डचतुर्थांशात्पञ्चांशाद्वा षडंशतः ॥
उपदण्डस्य तुङ्गं स्यात्तन्नाहो द्वादशाङ्गुलः । विकारमनुसूर्यांशैरायताः सार्धविस्तृताः ॥
सच्छिद्राग्रास्त्रयः स्कन्धाश्छिद्रप्रोतोपदण्डकाः । प्रविष्टा ध्वजदण्डाग्रे युक्त्या कार्याः समान्तराः ॥

[5] C: दर्भं pour बध्वा.

[6] C: दार्भमालं.

[7] C: अग्रादमूलम् .

[8] B: देशं pour देशे.

[9] B et C: तु pour च.

[10] A: तदूर्ध्वाम्बुजम् .

[11] C: अग्न्यंशा pour अग्न्यंशं.

[12] A: वेदितां कुरु ; B: वेष्टिताङ्कुरम् .

[13] cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 55-62:

दण्डशुद्धिं ततः कुर्यात्प्रोक्षयेद्धृदयेन तु । प्रदक्षिणक्रमेणैव दर्भमालां तु विन्यसेत् ॥
वृषभं षण्मुखं वायुं मूलमध्ये तदग्रके । गन्धपुष्पादिभिश्चैव तत्तद्बीजमनुस्मरन् ॥
चतुस्तालप्रमाणेन खातयेत्पृथिवीं ततः । शातकुम्भमयेनैव कच्छपं तत्र निक्षिपेत् ॥
पूजयेद्धृदयेनैव गन्धपुष्पादिभिर्बुधः । हर्म्यस्याभिमुखं तत्र कर्माणि स्थाप्य दण्डकम् ॥
सुस्निग्धं कारयित्वा तु तन्मूले वेदिकां कुरु । हस्तद्वयं तु विस्तारमुत्सेधं तु तदर्धकम् ॥
त्रिमेखलासमायुक्तमेकैकं पर्वताङ्गुलम् । तत्समं चैव विस्तारं वेद्यूर्ध्वेऽब्जं तु कारयेत् ॥
अथवान्यप्रकारेण वेदिकालक्षणं शृणु । हस्तमात्रप्रविस्तारं तत्समं चोच्छ्रयं भवेत् ॥
षडङ्गुलोच्छ्रयमानेन अब्जं तत्रैव कल्पयेत् ।

[14] A: प्रोक्षयेत्ततः .

[15] A: मण्डपं.

[16] A: तथा pour कुरु.

[17] A: वा pour च.

[18] B: लाजानां pour लाजैश्च.

[19] Dans C on trouve le vers 46 avant le vers 42.

प्रोक्षयेद्घोरमन्त्रेण सर्वालंकारसंयुतम् । पूर्वे तु स्थण्डिले भेरीं मध्यमे नवकुम्भकान्[1] ॥ ४२ ॥
पश्चिमे वृषभं स्थाप्य गन्धाद्यैरर्चयेद् धृदा । [2]एषां[3] पश्चिमभागे तु स्थण्डिलं शालिभिः कुरु ॥ ४३ ॥
तस्मिन् [4]शूलं तु संस्थाप्य गन्धैः पुष्पैः समर्चयेत् । [5]भेर्यास्तु पश्चिमे देशे कलशानां पुरोऽन्तिके ॥ ४४ ॥
स्थण्डिलं वालुकैः कुर्यादग्निकार्यं समाचरेत् । [6]अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ ४५ ॥
[7]समिदाज्यौदनैः पश्चाद् वृषगायत्रिमन्त्रतः । प्रत्येकं शतमर्धं वा तदर्धं वापि होमयेत् ॥ ४६ ॥
पूर्णाहुतिं ततः [8]कुर्याद् वृषस्य मूलमन्त्रतः । [9]वृषकुम्भस्य मध्ये तु वृषं [10]तन्मन्त्रतो यजेत् ॥ ४७ ॥
लोकेशानर्चयेद्धीमान्शक्रादिकलशेषु [11]वै । ततो वृषं [12]पटेऽभ्यर्च्य गन्धैः पुष्पैः सुधूपकैः ॥ ४८ ॥
[13]घृतं शिरोऽर्पणं कुर्यादङ्कुरैः साक्षतैर्बुधः[14] ॥

---

[1] cf. *Kāraṇāgama,* I, 141, 71-72:

ध्वजाग्रे स्थण्डिलं कृत्वा चाष्टद्रोणैश्च शालिभिः । तण्डुलैश्च तिलैर्दर्भैर्निर्मितं पद्मलाञ्छितम् ॥
तस्योपरि न्यसन्द्भेरीं नववस्त्रेण वेष्टयेत् । रुद्रं संपूज्य विधिवद्विष्णुं वामे तु पूजयेत् ॥

[2] cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 462:

तदग्रे स्थण्डिले पद्मं विलिख्य शुभकर्णिकम् । तत्र शूलं प्रतिष्ठाप्य यथावदभिपूजयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 73:

तस्योर्ध्वे स्थण्डिलं कुर्यादष्टपत्रं सकर्णिकम् । शूलास्त्रं हि यजेत्तत्र गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥

[3] B: एवं pour एषां.

[4] C: स्थलं pour शूलं.

[5] C: देवस्य pour भेर्यास्तु.

[6] A: अन्यथानादिकं; B: अन्यधानादिकं.

[7] C: समिदाज्योदनैः.

[8] B: कुर्याद्वृषभस्य तु मूलतः.

[9] C: वृषकुम्भे तु मध्ये तु वृषमन्त्रं ततो यजेत्.

[10] B: तन्मूलतो pour तन्मन्त्रतो.

[11] A: वा pour वै.

[12] C: पदे pour पटे.

[13] B: धृतं pour घृतं; C: घृतं.

[14] cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 460-461:

वृषाग्रे स्थण्डिलं कृत्वा शालिभिस्तण्डुलैरपि । तस्मिन्नवपदं कृत्वा कलशान्नव विन्यसेत् ॥
आपूर्य शुद्धसलिलैः कूर्चहेमाम्बरान्वितम् । अलंकृत्य वृषं मध्ये परितोऽष्टौ च दिक्पतीन् ॥
आवाह्य सम्यग्गन्धाद्यैरभिपूज्य यथाविधि । तारादिवृषमन्त्रेण स्वगायत्र्या वृषं यजेत् ॥ . . .
स्वैर्मन्त्रैरष्टलोकेशांस्तदग्रे स्थण्डिले पुनः । पताकां विन्यसेत्तस्मिन् वृषमन्त्रेण तां यजेत् ॥
तस्माद्धस्तद्वये कृत्वा मण्डलं चतुरश्रकम् । तत्राग्निं सम्यगाधाय कृत्वा कर्म शिवानले ॥
पलाशसमिधो हुत्वा वृषमन्त्रेण देशिकः । तिलानाज्यं चरुं चापि पृथगष्टोत्तरं शतम् ॥
पूर्णां स्विष्टकृतं चापि हुत्वा वह्निं विसर्जयेत् ॥

[भेरीताडनम्]

[1]चन्द्रादित्यौ च भेर्यां तु[2] दक्षिणेऽदक्षिणे [3]मुखे ॥ ४९ ॥
भेरिकायां[4] [5]हरिं चैव [6]मातृः सप्त च कीलके । चर्मसूत्रेष्वनन्तादीन्पद्मान्तांस्तु[7] [8]विचिन्तयेत् ॥ ५० ॥
महापद्मं विजानीयाद्धारणासूत्रमस्य[9] तु । [10]प्रहारस्यानलं[11] विद्याद्धविष्यान्तं समर्चयेत् ॥ ५१ ॥
[12]प्रहारेणास्त्रमन्त्रेण त्रिः कृत्वा ताडयेद्बुधः । वादकस्ताडयेत्पश्चा[13]द्दशतालमुदाहरन्[14] ॥ ५२ ॥

[ध्वजारोहणम्]

[15]सर्वदैवतमावाह्य[16] ध्वजमारोहयेत्ततः[17] । अस्त्रेण वृषमूलेन रज्जुयन्त्रेण रोहयेत् ॥ ५३ ॥
[18]दण्डात्तु [19]द्विगुणो [20]रज्जुस्तान्तवः[21] [22]सुदृढो भवेत् । अथवा ध्वजदण्डेन बध्वा संस्थापयेद्ध्वजम् ॥५४॥
[23]आनीय [24]कलशान्स्थाप्य दण्डमूलेऽभिषेचयेत् । वृषमभ्यर्च्य गन्धाद्यैर्मुद्गान्नं तु निवेदयेत् ॥ ५५ ॥

---

[1] cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 42-45:

पटहं विष्णुदैवत्यं सुषिरं वायुदैवतम् । शब्दं तद्ब्रह्मरूपं स्याद्रूपाभावस्तथैश्वरम् ॥
वासुकी चर्मसूत्रं तु वलयौ रविचन्द्रकौ । मातरः सप्तकीलास्तु प्रहारः स्कन्ददैवतम् ॥
अर्चयित्वा सुगन्धाद्यैर्हृदयेन विचक्षणः । आचार्यं पूजयेत्पूर्वं वादकं तदनन्तरम् ॥
आचार्यो वाममन्त्रेण संताड्य त्रिप्रकारतः । वादकस्ताडयेत्पश्चाद्बलितालं विशेषतः ॥

[2] B: च pour तु.
[3] B: मुखः pour मुखे.
[4] C: भेरिकाया.
[5] A: हरिश्चैव.
[6] A et C: मातरः सप्त कीलके.
[7] A: पद्मान्तस्तु pour पद्मान्तांस्तु ; C: भस्मान्तांश्च.
[8] C: सुचिन्तयेत् .
[9] A: धारणस्सूत्रम् pour धारणासूत्रम् .
[10] A: प्रहारस्य तिलं ; B: प्रहारस्याविलं.
[11] आनलः = स्कन्दः .
[12] C: प्रहरणास्त्रेण मन्त्रेण.
[13] C omet les trois lettres: द्दशता.
[14] B: उदाहरेत् pour उदाहरन् .
[15] cf. *Īśānaśivagurudevapaddhati*, vol. IV, p. 461:

ध्वजमुद्धृत्य यन्त्रेण वाहयेच्छिरसाथवा । शङ्खभेर्यादिनिर्घोषैः कृत्वा ग्रामप्रदक्षिणम् ॥
अन्तः प्रविश्य निर्दिष्टे ध्वजस्थाने तु विन्यसेत् । पुण्याहं वाचयित्वाथ तज्जलैः क्षालयेद्ध्वजम् ॥
दण्डस्य मूले मध्येऽग्रे वृषषण्मुखमारुतान् । तत्तन्मन्त्रेण संपूज्य गीतवाद्यादिमङ्गलैः ॥
वृषकुम्भं समानीय ध्वजोपान्ते तु विन्यसेत् । कुम्भस्थान्वृषमन्त्रांस्तु ध्वजे वृषहृदि न्यसेत् ॥
मङ्गलाङ्कुरदीपाद्यैरलंकृत्य यथाविधि । रज्ज्वा पताकासङ्गिन्या गायत्र्या वृषभस्य तु ॥
ध्वजमारोपयेत्सम्यग् रज्ज्वा दण्डं च वेष्टयेत् । लोकपालास्थितैः कुम्भैर्ध्वजमूलेऽभिषेचयेत् ॥
तन्मूले ध्वजमाराध्य निवेद्यान्तं यथाविधि ।

[16] C: सर्वदेवतमावाह्य.
[17] B: बुधः pour ततः .
[18] A: दण्डाय pour दण्डात्तु.
[19] A: द्विगुणं.
[20] C: रज्जुस्तम्भमास्य दृढं भवेत् .
[21] A: तान्तव्यः pour तान्तवः ; B: तान्तवं.
[22] B: सुदृढं.
[23] C: आनीये.
[24] B: तु कुशान् pour कलशान् .

ततस्त्रिशूलमस्त्रं[1] च [2]दध्योदनमथापि वा । सन्धिदेवान् समावाह्य बलिं दद्याद्विशेषतः ॥ ५६ ॥
[3]ब्रह्मादीशानपर्यन्तमिन्द्रादीशान्तमेव[4] वा[5] । ग्रामादिषु बलिं दद्याद्वासं गच्छेच्छिवालयम् ॥ ५७ ॥
अन्यत्प्राकारबाह्ये तु प्रासादवास्तुमार्गतः । [6]इन्द्रादीशानपर्यन्तं बलिं दद्यात्तु मन्त्रतः ॥ ५८ ॥
[7]दिवापि ध्वजमारोह्य भेरीं [8]निश्चयेव ताडयेत् ।

[यागमण्डपः]

[9]प्रासादस्याग्रतो [10]वैशे चाग्नेय्यां याम्यतोऽपि वा ॥ ५९ ॥
वायव्यां सौम्यतो वापि कृत्वा वै यागमण्डपम् । नवसप्तकरं वापि पञ्चहस्तविशालकम् ॥ ६० ॥
[11]समाश्रं [12]सकलास्तम्भं [13]पङ्क्तिर्व्यासोऽस्ति [14]तुङ्गकः । [15]अङ्घ्रितुङ्गाग्यमग्न्यंशं पादांशं वा [16]तलोदयम् ॥
मण्डपं वा प्रपां वापि वितानाद्यैरलंकृतम् । दिशासु तोरणाढ्यं च कदलीक्रमुकान्वितम् ॥ ६२ ॥
तन्मध्ये वेदिकाद्यंशं [17]व्यासं हस्तोत्तरं समम् । गुणाक्षमात्रविस्तारमुत्सेधमुपवेदिका ॥ ६३ ॥
[18]परितस्त्वग्निकुण्डानि नव पञ्चैकमेव वा । महाशासु युगाश्राणि वृत्तं कोणेषु कल्पयेत् ॥ ६४ ॥

---

[1] C: त्रिशूलमन्त्रं pour त्रिशूलमस्त्रं.

[2] A: दध्योदनमपार्थिवम् ; C: दध्योदनं सपार्थिवम्.

[3] A: ब्रह्माद्यैशान.

[4] B: इन्द्रादीनां तमेव वा.

[5] C omet इन्द्रादीशान्तमेव वा, les vers *57b* et *58a* et इन्द्रादीशानपर्यन्तं, et lit ब्रह्मादीशानपर्यन्तं बलिं दद्यात्तु मन्त्रतः.

[6] A: इन्द्राद्यैशानपर्यन्तं.

[7] C: द्विजापि.

[8] A: दिश्येव.

[9] cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 87-91:

ऐन्द्रे वा दक्षिणे वापि पश्चिमे चोत्तरेऽपि वा । ऐशान्ये पावके वाथ कारयेद्यागमण्टपम् ॥
रुद्ररन्ध्रैर्विधिर्वाथ सहस्तं चतृतारकम् । युगाश्रं तु कलास्त्रैश्च श्रुतिद्वारसमायुतम ॥
तालमात्रं तु तालोच्चं दर्पणोदरसन्निभम् । तन्मध्ये वेदिकां कुर्याद्गृहभागैकभागतः ॥
रत्निमात्रसमुत्सेधं मुष्टिमात्रमथापि वा । कुण्डानि परितः कुर्याद्दिशासु विदिशासु च ॥

[10] A: वैशेयाग्नेय्यां ; C: चैव आग्नेय्यां.

[11] C: समग्रं.

[12] B: सकलस्तम्भं.

[13] A: पंक्तिव्यासोऽस्ति ; C: पक्तिर्व्यासोऽस्ति.

[14] A: तुङ्गिकम्.

[15] A: अङ्घ्री तु गात्रमग्न्यंशं पादांशं.

[16] C: तपोदयम्.

[17] C: व्यासहस्तोत्तरं समम्.

[18] cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 91-96:

कुण्डानि परितः कुर्याद्दिशासु विदिशासु च । चतुरश्राणि वृत्तानि दिशासु विदिशासु च ॥
ईशानशक्रयोर्मध्ये वृत्तं प्राधानकं कुरु । हस्तमात्रप्रविस्तारं प्रागुक्तलक्षणं कुरु ॥
पञ्चाग्न्या वाथ कुर्वीत चतुर्दिक्षु तथापि वा । पूर्वे वा पश्चिमे वापि दक्षिणे चोत्तरेऽपि वा ॥
कारयेच्चतुरश्रं तु एकाग्नेस्तु विधीयते । गोमयालेपनं कृत्वा पर्यग्निकरणं कुरु ॥
युगतोरणसंयुक्तं दर्भमालासमायुतम् । अष्टदिग्ध्वजसंयुक्तं वितानोपरिशोभितम् ॥
पुष्पदामैरलंकृत्य मुक्तादामैः प्रलम्बयेत् । प्रोक्षयेत्पञ्चगव्यैश्च पुनः पुण्याहमाचरेत् ॥

[1]शक्रशांकरयोर्मध्ये कल्पयेदम्बुजाकृतिम् । एवं नवाग्निकार्यं चेत्पञ्चाग्नौ[2] [3]वृत्तहीनकम् ॥ ६५ ॥
वेद्यास्तु पूर्वतो [4]याम्ये वेदाश्रमम्बुजं[5] तु वा । गोमयालेपनं कृत्वा प्रोक्ष्य चूर्णैरलंकुरु[6] ॥ ६६ ॥
पर्यग्निकरणं कृत्वा [7]पुण्याहप्रोक्षणं कुरु । प्रोक्षयेदीशमन्त्रेण सर्वत्र सकुशोदकैः ॥ ६७ ॥
[8]प्रासादादीन्नवीकृत्य [9]प्रपास्थानं च मण्डपम् । वितानाद्यैरलंकृत्य यानादींश्च नवीकुरु[10] ॥ ६८ ॥
[11]शोधनं मार्जनं [12]वीथ्यां [13]वालुकास्तरणं कुरु । ग्रामादीनि गृहादीनि नवीकृत्य विचित्रयेत् ॥ ६९ ॥
[14]उत्सवादिदिनस्यादौ तदा वै वाधिवासनम् । यागद्रव्याणि सर्वाणि साधयित्वा [15]समाहितः ॥ ७० ॥
शोधनं क्षालनं शोषं कृत्वा [16]पात्रास्त्रकादि च । नित्योत्सवेन तत्सर्वं ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ ७१ ॥
अपरे दिवसे रात्रौ यागकार्यं समाचरेत् । [17]स्थण्डिलं कारयेद्वेद्यामष्टद्रोणैश्च शालिभिः ॥ ७२ ॥
तिलतण्डुललाजैश्च दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् । मध्यमे शिवकुम्भं च[18] वर्धनीं वामभागतः ॥ ७३ ॥
परितोऽष्टौ[19] घटान्स्थाप्य नानागन्धाम्बुपूरितान् । सवस्त्रान्कूर्चसंयुक्तान्ससूत्रान्सापिधानकान् ॥ ७४ ॥

---

1 A: शक्रांशां करयोर्मध्ये.

2 A: पञ्चांशे ; C: पञ्चार्धे.

3 A: वृत्ति pour वृत्त.

4 C: यामे.

5 C: अब्जकं pour अम्बुजं.

6 A: अलंकरेत्.

7 A: पुण्याहं प्रोक्षणं कुरु.

8 C: प्रासादीनि विकृत्यं च.

9 C: सभा pour प्रपा.

10 A: नवीकरेत् .

11 cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 64-67:

ग्रामं वा नगरं वापि ह्यलंकृत्य विशेषतः । वीथयश्चोपवीथ्यश्च निम्नोन्नतविवर्जिताः ॥
शोधयित्वा समां भूमिं जलसेकोपलेपनैः । पातकाभिर्ध्वजैश्चापि तथाकाशध्वजैरपि ॥
कदलीभिर्धूपदीपैर्द्वारकुम्भैरथान्यकैः । साङ्कुरैरछिद्रकुम्भैश्च पालिकाभिः समन्ततः ॥
वस्त्रैश्च गन्धमाल्यैश्च भवनं प्रति भूषयेत् ॥

12 C: वीधीन् pour वीथ्यां.

13 A: वृत्तमास्तरणं कुरु ; B: वृकं स्तरणं कुरु ; C: वालुकं स्तरणं कुरु.

14 A: उत्सवादीनां स्यात्तद्दालैवाधिवासनम् ; B: उत्सवादिनास्य तदालैवाधिवासनम् ; C: उत्सवादीनिनां स्याथा तदा वै वाधिवासनम् .

15 C: समाहितम् .

16 A: पात्रास्मृकादि च ?

17 cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 68-73:

वेदिमध्ये ततः कृत्वा स्थण्डिलं शालिकामयम् । षड्द्रोणैः पञ्चद्रोणैर्वा चतुर्द्रोणैस्तु वा पुनः ॥
तण्डुलैः समलंकृत्य तिलैर्दर्भैस्तथोपरि । ससूत्रं कूर्चवस्त्राढ्यं पञ्चरत्नसमन्वितम् ॥
शिवकुम्भं न्यसेन्मध्ये वर्धमीं तस्य वामतः । वस्त्रकूर्चसमायुक्तं हेमयुक्तं प्रकल्पयेत् ॥
ध्यात्वा सदाशिवं देवं शिवकुम्भे निवेशयेत् । मनोन्मनीं तु संचिन्त्य वर्धन्यां विन्यसेत्सुधीः ॥
परितोऽष्टौ घटान्न्यस्य विघ्नेश्वरसमन्वितान् । सकूर्चान् वस्त्रसंयुक्तान् सहेमान्वारिपूरितान् ॥
कलशाधिपतींस्तत्र स्वैः स्वैर्मन्त्रैः सुपूजयेत् ॥

18 C: तु pour च.

19 C: अष्ट pour अष्टौ.

सरत्नान्सहिरण्यांश्च[1] स्थापयेत्सद्यमन्त्रतः। शिवकुम्भे शिवं ध्यात्वा वर्धन्यां [2]तु मनोन्मनीम्॥ ७५॥
[3]विघ्नेशान्परितः कुम्भे स्वस्वमन्त्रैश्च पूजयेत्। शिवकुम्भान्तिके मध्ये स्थापयेदस्त्रमन्त्रतः॥ ७६॥
तत्कुम्भेऽस्त्रं समभ्यर्च्य [4]हविरन्तं विशेषतः। विघ्नेशकुम्भाद्बाह्ये[5] तु [6]ह्यष्टमूर्तीन्समर्चयेत्॥ ७७॥
मङ्गलान्युपवेद्यां तु [7]स्थाप्याभ्यर्चनमारभेत्[8]।

[अष्टमङ्गलम्][9]

दर्पणं वृषभो भेरी[10] [11]गजकुम्भौ च स्वस्तिकम्॥ ७८॥

---

[1] C: सहिरण्यान्वा. [2] B: च pour तु.

[3] cf. *Dīptāgama, paṭala* 88, 25-30:

अभितः कलशानष्टौ केसरेषु विनिक्षिपेत्। सकूर्चान् सापिधानांश्च सवस्त्रानस्त्रसंयुतान्॥
गन्धतोयेन संपूर्णान् लोकपालाधिदैवतान्। वेदिकोपरि मध्ये तु शूलं संस्थाप्य पूजयेत्॥
अस्त्राणि वज्रकादीनि पद्मबाह्ये विनिक्षिपेत्। पूर्वे तु स्थापयेद्वज्रमाग्नेय्यां शक्तिमेव च॥
दण्डं तु दक्षिणे स्थाप्य खड्गं निर्ऋतिगोचरे। पाशं तु पश्चिमे स्थाप्य वायव्यां चाङ्कुशं न्यसेत्॥
गदां च सौम्यदिग्भागे शूलमीशानगोचरे। पूजयित्वा यथान्यायं गन्धपुष्पादिभिः क्रमात्॥
अष्टमङ्गलरूपाणि वेदिबाह्ये तु पूजयेत्॥

[4] A: हविषान्तं pour हविरन्तं. [5] A: विघ्नेशकुम्भान् pour विघ्नेशकुम्भाद्.

[6] A: अष्टमूर्तान् pour ह्यष्टमूर्तीन्. [7] B: स्थाप्याप्यर्चनम्. [8] C: आचरेत् pour आरभेत्.

[9] cf. *Śabdakalpadruma*, vol. I, p. 148:

अष्टमङ्गलम्—

मृगराजो वृषो नागः कलशो व्यजनं तथा। वैजयन्ती तथा भेरी दीप इत्यष्टमङ्गलम्॥
(इति बृहन्नन्दिकेश्वरपुराणोक्तदुर्गोत्सवपद्धतौ)

voir aussi *Śaivāgamapaddhati*, ms. p. 653-654:

दर्पणः पूर्णकुम्भश्च वृषभो युग्मचामरम्। श्रीवत्सं स्वस्तिकं शङ्खो दीपो देवाष्टमङ्गलम्॥
पताकाशङ्खचक्राणि पूर्णकुम्भश्च पद्मकम्। दण्डो लक्ष्मीः प्रदीपश्च द्विजानामष्टमङ्गलम्॥
भेरी वृषो गजश्चैव केसरी[च घटो]झषः। पताका च प्रदीपश्च भूभुजामष्टमङ्गलम्॥
शतपत्रं पताका श्रीर्भेरी कुम्भश्च दीपकः। नन्द्यावर्तं च धेनुश्च वैश्यानामष्टमङ्गलम्॥
दर्पणः पूर्णकुम्भश्च पताका चित्रभेरिका। श्रीवत्सं स्वस्तिकं पद्मं शङ्खः शूद्राष्टमङ्गलम्॥

cf. *Tamil Lexicon*, vol. I, p. 40:

"அட்டமங்கலம் aṭṭa-maṅkalam, n. < aṣṭan+. The eight auspicious objects, viz., கவரி, நிறைகுடம், கண்ணாடி, தோட்டி, முரசு, விளக்கு. பதாகை, இணைக்கயல்; எண்வகை மங்கலப் பொருள்கள் (பிங்கல நிகண்டு)."

On trouve dans différents textes une énumération des huit choses auspicieuses (*aṣṭamaṅgala*). Nous en avons dans ce texte une nouvelle: *vatsadvaya*. Ceci peut vouloir dire "deux veaux" (mâle et femelle), ou alors peut être une faute pour *śrīvatsa* ou *matsyadvaya*. Un *dhvaja* avec deux poissons est un signe auspicieux reconnu par les textes védiques ou *śaiva*. Le mot *iṇaikkayal* cité dans le *Tamil Lexicon* veut dire une bannière ornée de deux poissons. cf. *Tamil Lexicon*, vol. I, p. 290 (Brace of crap in gold or silver; an auspicious object carried before the kings or great personages).

[10] A: भेरीं. [11] A: कजकुम्भं; C: गन्धकुम्भं.

वत्सद्वयं [1]तु संयुक्तं[2] चामरं चाष्टमङ्गलम्। [3]तान्यभ्यर्च्य सुगन्धाद्यैरिन्द्रादीशावसानकम् ।। ७९ ।।
ततो होमस्तु कर्तव्यश्चाग्निकार्योक्तमार्गतः।

[होमद्रव्याणि]

[4]समिदाज्यचरूं[5]ल्लाजान्सर्षपांश्च[6] यवांस्तिलान्[7] ।। ८० ।।
[8]सक्तुं च बिल्वपत्रं च कदलीफलमेव च। [9]कन्दमूलं च इत्येते [10]द्रव्यास्त्वेकादश[11] स्मृताः ।। ८१ ।।
[12]हृदादीशानपर्यन्तै[13]र्मन्त्रैस्तु जुहुयात्क्रमात्। प्रत्येकं शतमर्धं वा पञ्चविंशतिरेव वा ।। ८२ ।।
द्रव्यं प्रति विशेषेण व्याहृत्याहुतिमाचरेत्। सर्वद्रव्यसमायुक्तं जुहुयाद्धृदयेन तु ।। ८३ ।।
अन्ते पूर्णाहुतिं कुर्यात्कवचेन तु मन्त्रतः।

[बलिविधिः]

होमान्ते तु बलिं कुर्यादुक्तस्थाने[14] विशेषतः ।। ८४ ।।

---

1 C: च pour तु.

2 C: संयुंक्तश्चामरः pour संयुक्तं चामरं.

3 C: तानर्चने च गन्धाद्यैर्.

4 cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 88, 33-34:

होमद्रव्यमहं वक्ष्ये शृणु वह्ने विशेषतः। समिदाज्यचरूंल्लाजान् सर्षपांश्च यवांस्तिलान् ।।
वैणवं शालिमाषं च होमयेत्तु विशेषतः ।।

cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 119:

समिदाज्यचरूंल्लाजान् माषशालियवांस्तथा। तिलसर्षपदुग्धानि गुलस्त्वेकादशास्तथा ।।

5 A: चरुं pour चरून्.

6 C: सर्षपां च.

7 A: तिलम् pour तिलान्; C: तिलाः.

8 C: सक्तूंश्च.

9 C: स्कन्दमूलं.

10 B: द्रव्या एकादश.

11 C: एकादशा pour एकादश.

12 cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 120-124:

सद्यादीशानपर्यन्तं मन्त्रैश्चैव क्रमाद्धुनेत्। शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ।।
अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षवटं पूर्वादिदिक्षु वै। शमीखदिरबिल्वार्कं विदिक्षु क्रमशस्तथा ।।
प्रधानस्य पलाशं तु द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुनेत्। घृतं मूलेन मन्त्रेण हुनेदष्टशतं सुधीः ।।
जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभृच्च क्रमाद्धुनेत्। पश्चान्मन्त्रेण शिरसा स्रुचा पूर्णाहुतिं हुनेत् ।।
नैवेद्यं दापयेद्धीमान्होमान्ते यागमूर्तिनाम्। सायं प्रातर्बलिं दद्याद्धोमान्ते विधिना पुरा ।।

13 B: हृदयादीशपर्यन्तैर्.

14 A: स्थान pour स्थाने.

[1]सर्ववाद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् । धूपदीपसमायुक्तं त्रिशूलेन [2]समायुतम् ।। ८५ ।।
बलिपात्रसमायुक्तमन्नलिङ्गसमन्वितम् । रङ्गे वा शिबिकायां वा रथे वा [3]मर्त्यवाहने ।। ८६ ।।
लोहजं [4]दारुजं वाथ [5]यन्त्रपीठं सलक्षणम् । [6]गायत्र्यङ्गुलविस्तीर्णमुत्सेधं भानुमात्रकम् ।। ८७ ।।
[7]त्रिमेखलासमायुक्तमुपर्यम्बुजसंयुतम् । [8]त्रिमेखलोच्चनीचांशं प्रत्येकं तु गुणाङ्गुलम् ।। ८८ ।।
[9]रथं[10] वा [11]यागशकटं[12] रज्जुना[13] यानमाचरेत् । तत्पीठे प्रतिसन्धि [14]तु बलिं दद्याद्विचक्षणः ।। ८९ ।।
वृषादिबलिपीठान्तं सन्धिदेवान्तरं यजेत् । [15]ब्राह्माद्यैशानपर्यन्तमैन्द्राद्यैशान्तमेव[16] च[17] ।। ९० ।।
[18]यद्दिक् संभवति द्वारं तद्दिग्देवादि वार्चयेत् । [19]प्रथमं ब्रह्मरात्रं स्याद्द्वितीयं भूतरात्रकम् ।। ९१ ।।

---

[1] cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 89, 1-13:

अतः परं प्रवक्ष्यामि उत्सवस्य बलिक्रमम् । सायं प्रातर्बलिं दद्याद् ब्रह्मादीशानमन्त्रतः ।।
ग्रामे ब्राह्मादिके स्थाने पीठं कृत्वा विशेषतः । हस्तमात्रप्रविस्तारमुत्सेधः स्यात्तदर्धकः ।।
मेखलात्रयसंयुक्तमेकैकं चतुरङ्गुलम् । अथवा यन्त्रपीठं वा सारदारुमयं तथा ।।
आलेपनं तु कर्तव्यं पञ्चचूर्णैरलंकृतम् । द्रोणद्वयं च द्रोणं वा तदर्धं तण्डुलं भवेत् ।।
बलिपात्रं समादाय प्रक्षाल्यास्त्रेण मन्त्रवित् । अन्नलिङ्गं समादाय शालितण्डुलजं शुभम् ।।
द्वादशाङ्गुलमुत्सेधं नाहं तद्द्विगुणं भवेत् । अग्रद्वयं शूलतारमानुपूर्व्यात्क्षयं भवेत् ।।
सूत्रेण वेष्टयित्वा तु दध्ना चालिप्य सर्वतः । त्रिनेत्रं चतुर्भुजं चैव जटामकुटधारिणम् ।।
वरदाभयहस्तं च वामे चैवाक्षमालधृत् । दक्षिणे शूलधृच्चैव रौद्रदृष्टिसमन्वितम् ।।
नानाभरणसंयुक्तमूर्ध्वकेशमथापि वा । एतत्पाशुपतं देवं लिङ्गमध्ये तु पूजयेत् ।।
दशायुधसमायुक्तं त्रिशूलेन समन्वितम् । बलियात्रां प्रकुर्वीताचार्यः शिष्येण संयुतः ।।
सर्वाभरणसंयुक्तो भस्मोद्धूलितविग्रहः । सोष्णीषः सोत्तरीयश्च परिचारकसंयुतः ।।
प्रदक्षिणं ततः कृत्वा सर्वालंकारसंयुतम् । वितानध्वजपताकैश्च मयूरध्वजसंयुतम् ।।
धूपदीपसमायुक्तं वृषध्वजसमन्वितम् । तालकाहलझल्लर्यो मर्दला जयघण्टिकाः ।।
ब्रह्मघोषसमायुक्तं बलिं दद्याद्विशेषतः ।।

[2] B: समन्वितम्.

[3] A: मूर्तिवाहने ; B: मत्तवाहने.

[4] C: दारुकं.

[5] A: यन्त्रपीठ सलक्षणम्.

[6] C: गायत्र्याङ्गुलव्यासमुत्सेधं.

[7] C: त्रिमेखलं pour त्रिमेखला.

[8] A: त्रिमेखलोच्चनीवेशं ; C: त्रिमेखलार्चनीवेश.

[9] C omet le vers 89.

[10] B: रथे pour रथं.

[11] A et B: त्याग pour याग.

[12] B: चकादं pour शकटं.

[13] B omet ना dans रज्जुना.

[14] B: सन्धित्वे pour सन्धिं तु.

[15] B: ब्राह्मादैशान pour ब्राह्माद्यैशान.

[16] A: ऐशानमेव pour ऐशान्तमेव.

[17] C: वा pour च.

[18] A: यदि संभवति द्वारौ तत्तद्देवादि वार्चयेत् ; C: यद्दिक्संभवते द्वारौ तद्दिक् देवादिनार्चयेत्.

[19] cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 82-86:

प्रथमं विश्वरात्रं तु द्वितीयं भूतरात्रकम् । तृतीयमृषिरात्रं स्याच्चतुर्थं चेन्द्ररात्रकम् ।।
पञ्चमं ब्रह्मरात्रं तु षष्ठं वै विष्णुरात्रकम् । सप्तमं रुद्ररात्रं स्यादष्टमं चेश्वरस्य तु ।।
सदाशिवस्य नवमं नवाहेष्वधिदेवताः । ऋषिरात्रं समारभ्य सदाशिवदिनान्तकम् ।।

[1]गाणेश्वरं तृतीयं स्याद्गान्धर्वं[2] [3]स्याच्चतुर्थकम् । [4]पञ्चमम् ऋषिरात्रं स्यात् षष्ठं स्यादिन्द्ररात्रकम् ॥ ९२ ॥
सप्तमं दानवं [5]रात्रमष्टमं राक्षसेश्वरम् । [6]नवमं चैश्वरं रात्रमित्येता[7] दिनदेवताः ॥ ९३ ॥
[8]ब्रह्मादीशानपर्यन्तं स्थानेष्वेतेषु [9]पूजिताः । [10]तासामुक्तदिने [11]रात्रावहन्यपि [12]समर्चिताः ॥ ९४ ॥
तद्दिनान्ते यथेष्टं तु [13]देशं गच्छन्त्यसंशयः । [14]कुशाम्बुजं पलाशं च प्रथमेऽहनि दापयेत् ॥ ९५ ॥

सप्ताहे तु प्रयोक्तव्यं ब्राह्मयात्सदाशिवान्तकम् । पञ्चाहे तु प्रयोक्तव्यं रुद्रात्सदाशिवान्तकम् ॥
त्र्यहे त्विति चैकाहे सदाशिवपदान्तिकम् [दिनान्तकम्] ॥

cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 136-140:

प्रथमं विघ्नराजं स्यात्पैशाचं स्याद्द्वितीयकम् । तृतीयं ब्रह्मरात्रिः स्याद्गन्धर्वाणां चतुर्थकम् ॥
पञ्चमं भूतरात्रिः स्यात् षष्ठं तु गुहरात्रकम् । सप्तममृषिरात्रं स्यादष्टमं नागरात्रकम् ॥
नवमं चन्द्ररात्रं स्याद्दशमं विष्णुरात्रकम् । राक्षसं रुद्ररात्रं तु द्वादशं शिवरात्रकम् ॥
दिनाधिदेवतास्त्वेवं पैतृकस्योत्सवस्य तु । गन्धर्वदिवसादिः स्यात्सौख्यस्यैवं विधीयते ॥
श्रीकरं गुहरात्रादि नागरात्रादि पार्थिवम् । सात्त्विकं विष्णुरात्रादि शिवमेकं शिवं स्मृतम् ॥

1 C: गणेश्वरं.
2 C: गन्धर्वं pour गान्धर्वं.
3 C: च pour स्यात्.
4 B: ऋषिरात्रं पञ्चमं स्यात्.
5 B: रात्रदष्टमं.
6 B: ईशरात्रं तु नवमम् pour नवमं चैश्वरं रात्रम्.
7 B et C: इत्यते pour इत्येता.
8 A: ब्रह्माद्येशान pour ब्रह्मादीशान ; B: ब्राह्मादीशान.
9 B et C: पूजितः.
10 A: तासां मुक्तिदिने ; B: तासां मुक्तिदिने.
11 A: रात्रावहन्यमपि सर्पितः.
12 C: समर्पिताः.
13 A: देशांगश्चन्यसंशयम् ; B et C: देशं गच्छत्यसंशयः.
14 cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 144-155:

मुद्गान्नं लड्डुकं सर्पिः कदलीगुलसंयुतम् । प्रथमेऽहनि दातव्यं विघ्नमन्त्रमनुस्मरन् ॥
रक्तान्नं मांससंयुक्तं कृसरापूपसंयुतम् । सघृतं मत्स्यसंयुक्तं जपाकुसुमसंयुतम् ॥
द्वितीयेऽहनि दातव्यं पैशाचं मन्त्रमुच्चरन् । पायसान्नं च सघृतं पद्मपुष्पसमायुतम् ॥
तृतीयेऽहनि दातव्यं ब्रह्ममन्त्रमनुस्मरन् । कृसरान्नं च सक्तुञ्च सघृतं लड्डुकैर्युतम् ॥
चतुर्थेऽहनि दातव्यं गान्धर्वं मन्त्रमुच्चरन् । इन्द्रवल्लीं हरिद्रान्नं सघृतं लाजसंयुतम् ॥
पञ्चमेऽहनि दातव्यं स्कन्दमन्त्रमनुस्मरन् । कुशाग्रे घृतसंयुक्तं शुद्धान्नं दधिसंयुतम् ॥
सप्तमेऽहनि दातव्यमृषीणां मन्त्रमुच्चरन् । क्षीरान्नं शालिपिष्टं च इक्षुखण्डसमायुतम् ॥
अष्टमेऽहनि दातव्यं नागमन्त्रमनुस्मरन् । दध्यन्नं च गुलोपेतं मातुलुङ्गफलैर्युतम् ॥
नवमेऽहनि दातव्यमैन्द्रमन्त्रमनुस्मरन् । गुलोदनं घृतोपेतं कदलीफलसंयुतम् ॥
दशमेऽहनि दातव्यं विष्णुमन्त्रमनुस्मरन् । रक्तान्नं मांससंयुक्तं सापूपं तिलचूर्णयुक् ॥
एकादशाहे दातव्यं राक्षसं मन्त्रमुच्चरन् । शाल्यन्नं दधिसंयुक्तं गुलखण्डफलैर्युतम् ॥
द्वादशाहे तु दातव्यं शैवं मन्त्रमनुस्मरन् । कपित्थफलमात्रेण बलिरेवं प्रकीर्तितम् ॥

cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 89-99:

शुद्धान्नं दधिसंमिश्रं लड्डुकापूपसंयुतम् । फलं च गुडसंमिश्रं गणेशस्य प्रियं त्विदम् ॥
बलयो रजनीचूर्णं घृतान्नं दधिसक्तुकम् । भूतक्रूरबलिः प्रोक्तस्तेन भूतबलिं हरेत् ॥
पञ्चमूलं कुशाग्रं च शाल्यन्नं चाज्यमिश्रकम् । कदलीफलसंयुक्तमृषीणां बलिरुच्यते ॥

मुद्गं [1]कुलत्थमाज्यं च द्वितीयेऽहनि दापयेत् । सक्तुप्रियङ्गुमाषान्नं [2]गणेश्वरगणप्रियम् ॥ ९६ ॥
[3]आम्रपल्लवदध्यन्नं [4]गन्धर्वाख्यगणप्रियम् । यवान्नं गुडसंयुक्तमृषीणां [5]तु प्रियं भवेत् ॥ ९७ ॥
इन्द्रवल्लीं च बृहतीमिन्द्रस्य [6]दिवसे विदुः । [7]रजनीं नालिकेरं च दानवानां प्रकल्पयेत् ॥ ९८ ॥
मधु मांसान्नसंयुक्तं राक्षसानां तु दापयेत् । अपूपं चैव शुद्धान्नमीश्वरस्य [8]गणप्रियम् ॥ ९९ ॥
प्रणवादि चतुर्थ्यन्तं[9] स्वनामपदमध्यमम्[10] । स्वाहान्तं बलिनिर्देशं सर्वेभ्य इति दापयेत्[11] ॥ १०० ॥
[12]एषामलाभे मुद्गान्नं शुद्धान्नं [13]वाथ दापयेत् ॥

[यात्रा][14]

उत्सवस्य [15]दिनान्ते तु [16]प्रतिमां शक्तिसंयुताम् ॥ १०१ ॥
बध्वा प्रतिसरं चोक्तमार्गेणैव तु देशिकः । सर्वातोद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १०२ ॥
छत्रपिञ्छ[17]ध्वजाद्यैश्च [18]नृत्तगेयैः समन्वितम् । देवेश्वरं च देवीं च वस्त्रैराभरणैस्तथा[19] ॥ १०३ ॥
[20]नानामाल्यैः प्रभाभिश्च गन्धैरालेपनैरपि । कञ्चुकोष्णीषकाद्यैर्वाप्यलंकृत्य विशेषतः ॥ १०४ ॥

इन्द्रवल्लीं हरिद्रां च प्रियङ्गुघृतसंयुतम् । चतुर्थेऽहनि दातव्यमिन्द्रस्य बलिरुच्यते ॥
पद्मपुष्पं सरजनीपायसं लाजसंयुतम् । पञ्चमेऽहनि दातव्यं ब्रह्मणो बलिरुच्यते ॥
गुलोदनं घृतोपेतं बृहतीफलसंयुतम् । षष्ठेऽहनि च दातव्यं विष्णुप्रीतिकरं परम् ॥
साज्यं तु कृसरान्नं वै नालिकेरफलैर्युतम् । सप्तमेऽहनि दातव्यं रुद्रप्रीतिकरं भवेत् ॥
वेणुकं दधिसंयुक्तं कदलीफलसंयुतम् । अष्टमेऽहनि दातव्यमीश्वरस्य बलिस्तथा ॥
शुद्धान्नं दधिसंयुक्तं लाजापूपसमायुतम् । कदलीपनसोपेतं गुलखण्डसमिश्रितम् ॥
नवमेऽहनि दातव्यं सादाख्यस्य शिवस्य तु । सर्वेषामपि शुद्धान्नमाज्ययुक्तं दधिप्लुतम् ॥
दापयेद्वा विशेषेण तत्तन्मन्त्रेण देशिकः ॥

1 B et C: कूलत्थ pour कुलत्थ.
2 B et C: गणेशस्य pour गणेश्व॰.
3 C: आर्द्र pour आम्र.
4 A: गन्धर्वाख्ये प्रदापयेत्.
5 B: च pour तु.
6 B: दिवसंविदुः.
7 C: रजनी.
8 B: प्रियं भवेत् pour गणप्रियम्.
9 A: चतुर्थान्तं pour चतुर्थ्यन्तं.
10 C: मध्यगम् pour मध्यमम्.
11 cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 89, vers 39:

प्रणवादिचतुर्थ्यन्तं स्वनामपदपूर्वकम् । स्वाहान्तं बलिनिर्देशं सर्वेभ्य इति योजयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 158:

प्रणवादिचतुर्थ्यन्तं स्वनामपदमध्यमम् । स्वाहान्ते बलिनिर्देशं सर्वेभ्य इति योजयेत् ॥

12 A: अलाभैषां तु pour एषामलाभे; C: अलाभे चैषा.
13 B et C: वापि pour वाथ.
14 cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 163-192 et *Dīptāgama*, *paṭala*, 90 pour यात्राविधि.
15 A: दिनेऽन्ते.
16 C: प्रतिमं शक्तिसंयुतम्.
17 A: द्विजाद्यैश्च pour ध्वजाद्यैश्च.
18 A: नृत्तगेय pour नृत्तगेयैः.
19 C: सह pour तथा.
20 C: नानामाल्यप्रभैश्चैव ; A: नानामाल्यैः प्रभैश्चैव.

रथे वा शिबिकायां वा सम्यग्यानं समाचरेत् । शनैः प्रदक्षिणं कृत्वा प्रविश्यास्थानमण्डपम्[1] ॥ १०५ ॥
[2]परिवेषक्रमेणैव परिवेषं समाचरेत् । एवं प्रतिदिनं कुर्यादहर्निशि[3] विशेषतः ॥ १०६ ॥
तृतीयदिवसात्प्रात[4]र्भवानीसहितेश्वरम् । [5]याने प्रदक्षिणं कुर्याच्छीघ्रं शिवालयं विशेत् ॥ १०७ ॥

[वनयात्रा]

[6]तीर्थर्क्षात्पूर्वदिवसं [7]वनयात्रार्हकं भवेत् । तद्दिनात्पूर्वदिवसे [8]तीर्थर्क्षे [9]वापरे दिने ॥ १०८ ॥
[10]गन्धमभ्यसनाल्लिप्य तत्परे वा विशेषतः । नृत्तमूर्तिं[11] समभ्यर्च्य यानं प्रागुक्तमार्गतः ॥ १०९ ॥
परिवेषः प्रकर्तव्यः [12]सर्वलोकाभिवृद्धये । [13]अथ स्वर्क्षदिने वा तु युग्मायुग्मदिने तु वा ॥ ११० ॥
[14]पुनर्यानं च कर्तव्यं [15]ततः स्थाननिवेशनम् ।

[मृगयात्रा][16]

नृत्तोत्सवस्य काले तु मृगयां[17] वा समाचरेत् ॥ १११ ॥

---

[1] C: मण्टपम् pour मण्डपम् .

[2] cf. *Dīptāgama*, *paṭala* 91, vers 1-6 pour **परिवेषक्रम**—

अतः परं प्रवक्ष्यामि परिवेषक्रमं क्रमात् । प्रपामध्ये स्थितो देवदेवः सिंहासनोपरि ॥
देवस्य दक्षिणे भागे देशिकः सुखमास्थितः । देवस्योत्तरभागे तु नृपतिः सुखमास्थितः ॥
तयोः पृष्ठप्रदेशे तु परितश्चानुगाः स्थिताः । मृदङ्गादिमहाशब्दाः पूर्वायां दिशि संस्थिताः ॥
नर्तको मर्दलश्चैव दक्षिणे तु व्यवस्थिताः । गायका वंशकाश्चैव उत्तरे तु व्यवस्थिताः ॥
उभयोः पार्श्वयोश्चैव रुद्रस्य गणिकाः स्थिताः । तद्बाह्ये दक्षिणे . . . दण्डमात्रे समाश्रिताः ॥
उत्तरे दण्डमात्रे तु कापालव्रतधारकाः । देवस्याग्रे विशेषेण नृत्तं कुर्यात्सगेयकम् ॥

[3] C: अहर्निशं pour अहर्निशि.

[4] C: प्रातो pour प्रातर् .

[5] A: यानं तु भवाति कुर्यात् ; C: ध्यानं तु भवानीं कुर्यात् .

[6] B: तीर्थऋक्षात् pour तीर्थर्क्षात् .

[7] C: नवधात्रार्हकं.

[8] B: तीर्थर्क्षात् .

[9] A: चापरे.

[10] A: गन्धमाहिषमालिप्य ; C: गन्धमभ्यासनालिप्य.

[11] C: मूर्तं pour मूर्तिं.

[12] C: सर्वलोकादिवृद्धये.

[13] A: अथ श्वक्षादिना या तु ; C: अथ शुक्षादिना लिप्य.

[14] B: पुनर्याने.

[15] B et C: ततः स्वस्थानवेशनम् .

[16] cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 193-197:

तीर्थाहात्पूर्वदिवसे मृगयात्रां समारभेत् । किरातार्जुनरूपं वा त्रिपुरान्तकमेव वा ॥
किरातरूपवत्सर्वान् विशेषादेव धारयेत् । केचिद्वायुसमारूढाः केचिद्वायुधवाहनाः ॥
केचित्खड्गधराश्चैव केचिच्चापधरास्तथा । केचित्कुन्दधराश्चैव केचित्पाशधरास्तथा ॥
महाजनसमायुक्ताः केचिद्युद्धोन्मुखा नराः । गजं चैव मृगं चैव वराहं वा कपिं पुनः ॥
मयूरकुक्कुटादीनि पक्षिणो विविधान् ग्रहेत् ॥

[17] B: मृगवा pour मृगयां.

[1]काले वा [2]मृगयायास्तु तथा [3]नृत्तोत्सवं भवेत् । [4]व्यत्यासेनाशया चैतौ कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ११२ ॥
सुखासनादिबिम्बं[5] वा[6] [7]विशेषात्त्रिपुरान्तकम् । प्रतिसरं बन्धयित्वा[8] पूर्वोक्तविधिनैव[9] तु ॥ ११३ ॥
तथैव [10]च द्विगुणकामर्चां [11]कृत्वा विशेषतः । सर्वालंकारसंयुक्तं[12] दशायुधसमन्वितम् ॥ ११४ ॥
[13]गजाश्वादिसमारूढं [14]घोररूपं महारवैः । [15]यथेष्टकाष्टभागं वा [16]विशेषाख्यमभागकम् ॥ ११५ ॥
कारयेच्छीघ्रयानं च[17] नानाभक्तजनैस्सह । मृगादीनां [18]वधार्थाय घोररूपं भयावहम् ॥ ११६ ॥
तस्मिन्वै मृगयाने तु मृगा वा [19]यदि [20]वा नराः । हताश्चेत्प्राणिनः सर्वे शिवसायुज्यमाप्नुयुः ॥ ११७ ॥
ततः शमनहोमं च स्नपनादीनि कारयेत् । पूर्ववत्स्थापयेद्धीमान् स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥ ११८ ॥

[तीर्थोत्सवः][21]

तीर्थर्क्षात्पूर्वरात्रे[22] तु [23]प्रतिमां च त्रिशूलकम् ।

---

[1] C: कालेषु pour काले वा.
[2] C: मृगयायां तु.
[3] A: नित्योत्सवं.
[4] B: व्या pour व्य.
[5] C: बिम्बा pour बिम्बं.
[6] C omet वा.
[7] A: विशेषादि पुरान्तकम्.
[8] A ajoute वा après बन्धयित्वा.
[9] A: विधिनेव pour विधिनैव; C: विधिरेव.
[10] A: ल pour च.
[11] A: कृत्य pour कृत्वा.
[12] C: °संयुक्तदशा°.
[13] C: गजाश्वाधिसमारूढं.
[14] B: घोररूपमहारवैः.
[15] C: यथेष्टकाष्टाभागं.
[16] C: विशेषाख्यं महागकम्.
[17] B: तं pour च.
[18] A: भयार्थं तु.
[19] A: यति pour यदि.
[20] A: वानरम्; C: नेन्तराः pour वानराः.
[21] cf. *Kāraṇāgama*, I, 141, 197-210:

दिवाकाले प्रकर्तव्यं निशि कौतुकबन्धनम् । सौवर्णमुत्तमं सूत्रं तारेण मध्यमं भवेत् ॥
कार्पासं तु कनिष्ठं तु रक्षासूत्रं विधीयते । तण्डुलैः स्थालिकां पूर्य विन्यसेत्कौतुकं हृदा ॥
गन्धपुष्पादिभिश्चैव पूजयेत्तान् स्मृतान्सुधीः । शूलं च प्रतिमां चैव अस्त्राणि यागमूर्तिनाम् ॥
कौतुकं बन्धयेद्धीमान् हृदयेन विशेषतः । स्वस्तिसूक्तसमायुक्तं पुण्याहं वाचयेत्ततः ॥
भस्म दत्त्वा हृदा तेषां कुर्यात्तीर्थाधिवासनम् । मण्डपस्य तु मध्ये तु स्थण्डिलं शालिभिः कुरु ॥
ससूत्रान्सापिधानांश्च सकूर्चान् वस्त्रवेष्टितान् । सोदकान्पल्लवोपेतान् कलशान् वसुसंख्यकान् ॥
स्थण्डिलोपरि विन्यस्य पूजयेदधिदैवतान् । मध्ये मनोन्मनीं पूज्य ऐन्द्राशाद्युत्तरान्तकम् ॥
गङ्गादिसप्ततीर्थानि ऐशे दुर्गां च विन्यसेत् । सर्वातोद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥
साधनैः कलशैर्युक्तं शूलेनैव समायुतम् । ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा तीर्थस्नानं समालिखेत् [समाचरेत्] ॥
अम्भोधौ वा तटाके वा नद्यां वा वापिके तथा । तीरे समतलं कृत्वा प्रपां कृत्वातिसुन्दराम् ॥
तन्मध्ये स्थण्डिलं कृत्वा कलशान स्थाप्य पूर्ववत् । तस्यैव पश्चिमे भागे शूलं तु स्थण्डिलोपरि ॥
संस्थाप्य कलशांश्चैव गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् । बीजानि सर्वतीर्थानामर्णवाद्यप्सु विन्यसेत् ॥
आहूय सर्वदेवांश्च शूलं वै स्थापयेत्ततः । प्रविशेदालयं पश्चाद्देवतीर्थाधिवासनम् ।

Voir aussi *Dīptāgama*, *paṭala* 93 (कौतुकबन्धनम्), *paṭala* 94 (तीर्थाधिवासनम्) et *paṭala* 96 (तीर्थविधिः).

[22] B et C: पूर्वरात्रौ pour पूर्वरात्रे.
[23] A: प्रतिमं च त्रिशूलकम्; C: प्रतिमां चेतिशूलकम्.

[1]प्रतिसरं बन्धयित्वा तीर्थसंग्रहमाचरेत् ॥ ११९ ॥
तटाकतीरे नद्यां वा सागरे वा विशेषतः । स्थलं समतलं कृत्वा गोमयेनानुलेपयेत् ॥ १२० ॥
स्थण्डिलद्वितयं कृत्वा [2]दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् । त्रिशूलं पश्चिमे स्थाप्य तस्याग्रे कलशान्नव[3] ॥ १२१ ॥
[4]ससूत्रान्कूर्चसंयुक्तान्सवस्त्रान् [5]वारिपूरितान् । [6]नवतीर्थाधिदैवत्यं[7] मध्यादिक्रमशो[8] न्यसेत् ॥ १२२ ॥
अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैश्शूलं[9] तैरभिषेचयेत् । तत्र [10]शूलसमायुक्तं [11]जलावगाहनं कुरु ॥ १२३ ॥

[चूर्णोत्सवः][12]

प्रासादं प्रविशेत्पश्चाद्दिवा यानावसानके । चूर्णोत्सवं प्रकुर्वीत ह्यनेन विधिना बुधः ॥ १२४ ॥
[13]मार्जनप्रोक्षणालेपमास्थानमण्डपे कुरु । पञ्चचूर्णैरलंकृत्य स्थण्डिलत्रितयं कुरु ॥ १२५ ॥
[14]त्रिशूलं [15]पश्चिमे स्थाप्य [16]दलिकां तस्य पूर्वतः । [17]लूखलं पुरतः स्थाप्य मुसलं तस्य पार्श्वके ॥ १२६ ॥

---

[1] B: बध्वा प्रतिसरं धीमान् pour प्रतिसरं बन्धयित्वा.

[2] A: दर्भान् पुष्पान् परिस्तरेत् ; C: दर्भात् पुष्पात् परिस्तरेत् .

[3] B et C: नवान् pour नव.

[4] A: ससूत्र pour ससूत्रान् .

[5] B: परि pour वारि.

[6] A: नवतीर्थानि दैवत्यं ; C: नवतीर्थादिदैवत्यान् .

[7] B: दैवत्य pour दैवत्यं.

[8] B: क्रमतो pour क्रमशो.

[9] B et C: शूलस्थैर् pour शूलं तैर् .

[10] A: शूला pour शूल.

[11] B: जलावागाहनं.

[12] cf. *Suprabhedāgama*, I, 14, 142-154:

होमबल्युत्सवान् प्रातः कृत्वा चूर्णोत्सवं ततः । प्रासादस्याग्रतो वापि याम्ये वा पावकेऽथवा ॥
गोमयालेपनं कृत्वा धूपदीपैस्समन्वितम् । पालिकाद्यैरलंकृत्य स्थण्डिलं तत्र कारयेत् ॥
शूलं पश्चिमतः स्थाप्योलूखलं मुसलं ततः । वस्त्रेणोलूखलं वेष्ट्य दर्भैरावेष्टयेत्पुनः ॥
गन्धाद्यैरर्चयित्वा तु त्रिशूलं लूखलं ततः । घृतं शिरोऽर्पणं कृत्वा हेमदूर्वाङ्कुराक्षतैः ॥
सुशुष्कां रजनीं पूर्वं चूर्णं चूर्णं तु लूखले । हृदा प्रक्षिप्य चास्त्रेण कुट्टयेद्देशिकस्त्रिभिः ॥
ततो भक्तजनैस्सार्धं चूर्णयेद्देशिकोत्तमः । संस्नाप्य लिङ्गं चूर्णेन पञ्चब्रह्म समुच्चरन् ॥
स्नापयेत्कौतुकं शूलं हृन्मन्त्रेण सतैलकम् । आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥
ग्रामं वा नगरं वापि शीघ्रं गच्छेत्प्रदक्षिणम् । नदीतटाकतीरे वा स्थण्डिलद्वितये कृते ॥
शूलं तत्रैव संस्थाप्य तत्पूर्वे कलशान्न्यसेत् । अर्चयेत्स्वस्वमन्त्रेण शूलं वै कलशांस्तथा ॥
गङ्गा च यमुना चैव नर्मदा च सरस्वती । सिन्धुर्गोदावरी चैव कावेरी चैव सप्तकान् ॥
आवाह्य मध्यकलशे गन्धतोयसुपूरिते । अनन्तादिशिखण्ड्यन्तान्कलशेष्वभितो न्यसेत् ॥
पुण्याहं वाच्य शूलस्त्रदेवानभ्यर्च्य पूजयेत् । स्नापयेत्कलशैः पश्चात्स्नानं तीर्थे समाचरेत् ॥
त्रिशूलेन सहैवात्र ये तीर्थं कुर्वते नराः । मुच्यते सर्वपापेभ्यो निर्मोकादिव पन्नगाः ॥

[13] A: मार्जनं प्रोक्षणं लेपनास्थानं मण्डपं कुरु ; B: मार्जनं प्रोक्षणालेपनास्थाने मण्डपं कुरु ; C: मार्जनप्रोक्षणालेपमास्थानमण्टपं कुरु.

[14] B: त्रिशूले.

[15] A: पञ्चमे.

[16] C: दधिकां.

[17] C: उलूखलं pour लूखलं. La première lettre du mot *ulūkhala* a été omise ici pour une raison mètrique. Selon une *kārikā* (वष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ।) de l'école de

नृत्तगेयेन[1] संयुक्तं [2]पूजयेच्छूलमुलूखले[3] । लूखले पूरयेद्व्रीहिं हृदयेन समर्चयेत् ।। १२७ ।।
[4]कुट्टयेन्मुसलेनैव ह्यस्त्रमन्त्रमुदाहरन् । नानाभक्तजनास्सर्वे [5]चूर्णयेयुस्तु चूर्णकम् ।। १२८ ।।
मुसलं [6]स विसृज्याथ हृदा चूर्णं [7]समुद्धरेत् । [8]मुष्ट्या तु दलिकायां तु मध्ये [9]वामे दिशाष्टसु ।। १२९ ।।
[10]न्यस्य [11]दूर्वाङ्कुरं न्यस्य [12]ताम्बूलं भस्मसंयुतम् । संगृह्य मूललिङ्गं [13]च [14]सोमेश्वरं समर्चयेत् ।।१३०।।
[15]दूर्वाङ्कुराभ्यां तैलं तु हृदा शिरसि योजयेत् । [16]चूर्णं सद्येनाभिषिच्य तथैवोत्सवबिम्बकम् ।। १३१ ।।
शूलं [17]चैव तथाभ्यर्च्य भक्तानां तु प्रदापयेत् । ततश्चूर्णोत्सवे शूलं शीघ्रं ग्रामप्रदक्षिणम् ।। १३२ ।।
कृत्वा जलाशयं शूलमुत्सवप्रतिमान्वितम् । [18]गत्वा च[19] प्राङ्मुखं स्थाप्य स्थण्डिले शालिभिः कृते[20] ।।
देवस्य चाग्रतः शूलं तदग्रे कलशान्नव[21] । [22]तीर्थं संगृह्य संस्थाप्य समभ्यर्च्य यथाविधि ।। १३४ ।।
सर्वदेवान् समावाह्य कलशैः [23]स्नाप्य शूलकम् । [24]समभ्यर्च्य तमुद्धृत्य स्नानमात्रजले विशेत् ।। १३५ ।।
अवगाह्य समभ्यर्च्य प्रासादं प्रविशेत्ततः । यागमण्डपमाविश्य[25] ब्रह्माङ्गैर्जुहुयात्क्रमात्[26] ।। १३६ ।।
[27]स्विष्टमग्नेति मन्त्रेण पूर्णाहुतिं[28] समाचरेत् । [29]वेद्यास्तु कुम्भानुद्धृत्य हर्म्यं कृत्वा प्रदक्षिणम् ।। १३७ ।।
गर्भगेहं प्रविश्याथ [30]स्नापयेल्लिङ्गमूर्धनि । अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य महाहविर्निवेदयेत् ।। १३८ ।।

Pāṇini, la première lettre des *upasarga*: *api* et *ava* pouvait tomber lorsque cela était nécessaire, mais il n'en est pas question pour les autres mots. L'omission de la première lettre, ou d'une lettre du milieu ou de la fin existe en tamoul: c'est ce qu'on appelle *mutaRkkuRai*, *iṭaikkuRai* et *kaṭaikkuRai*, (cf. *Nannūl* çūttiram, 156, commentaire d'ĀRumuka-Nāvalar) et la littérature des *āgama* pourrait avoir suivi cette règle en cas de nécessité.

1 C: नृत्तगेयादि pour नृत्तगेयेन.
2 B: पूजयेत उलूखलम् .
3 C: लूखलैः pour लूखले.
4 A: कुट्टयेत्स्व . . नैव pour कुट्टयेन्मुसलेनैव.
5 C: चूर्णस्वदिति pour चूर्णयेयुस्तु.
6 A: संविसृज्याथ pour स विसृज्याथ.
7 B: समाचरेत् .
8 A: अष्टानु pour मुष्ट्या तु.
9 B: याम्ये pour यामे; A: यामे.
10 A: न्यस्त्वा pour न्यस्य.
11 A: पूर्वां कुरुन्यस्त्वा pour दूर्वाङ्कुरं न्यस्य ; C: दूर्वाङ्कुरं चैव.
12 C: न्यस्त्वा ताम्बूलचर्वणम् pour ताम्बूलं भस्मसंयुतम् .
13 B: तु pour च.
14 B: सोमेशं तु pour सोमेश्वरं ; C: सोमेश्वरं च.
15 A: पूर्वांकुराभ्य pour दूर्वाङ्कुराभ्यां.
16 A: सद्यश्चूर्णमभीषिच्य ; C: सद्येन पूर्णाभिषिच्यं.
17 B: तं च pour चैव.
18 B: गत्वा प्राङ्मुखतः स्थाप्य.
19 C omet च.
20 C: कुरु pour कृते.
21 B et C: नवान् pour नव.
22 A: तीर्थसंग्रहसंस्थाप्य ; C: तीर्थसंग्रहे संस्थाप्य.
23 A: स्थाप्य.
24 A: समभ्यर्च्य समुद्धृत्य हर्म्यं कृत्वा प्रदक्षिणम् । गर्भगेहं प्रविश्याथ स्नानमात्रे जले विशेत् ।।
pour समभ्यर्च्य तमुद्धृत्य स्नानमात्रजले विशेत् .
25 A: आवेश्य pour आविश्य.
26 B: ततः pour क्रमात् .
27 cf. *Taittirīyabrāhmaṇa*, 2, 4, 1, 4.
28 B: पूर्णाहुति pour पूर्णाहुतिं.
29 A: वेद्यां तु ; B: वेद्यास्तु.
30 A, B et C: स्थापयेल्लिङ्गमूर्धनि pour स्नापयेल्लिङ्गमूर्धनि.

[1]तीर्थं [2]त्वर्क्षे पर्वयुते समुद्रे तीर्थमाचरेत् । [3]अन्यर्क्षे वाथ पर्वे वा तीर्थं नद्यादिके कुरु ॥ १३९ ॥
[4]वैवाह्यस्त्वपरे त्वर्क्षे मोहिन्या [5]सह गच्छति । जलतीरे [6]सहासीनं स्थण्डिले शालिभिः कृते ॥ १४० ॥
नववस्त्रं तु [7]संवेष्ट्य [8]गन्धादिभिः समर्चयेत् । तदग्रे स्थण्डिलं कृत्वा नव कुम्भांश्च वर्धनीम् ॥ १४१ ॥
संस्थाप्य मध्यकुम्भे तु [9]वैवाह्यमूर्तिनं यजेत् । मोहिनीं चैव वर्धन्यां लोकेशान्परितो यजेत् ॥ १४२ ॥
[10]तत्कुम्भस्थोदकैर्धीमान्स्नाप्येशं[11] मोहिनीं[12] सह । जलाशये[13]ऽवगाह्याथ [14]ह्यर्चनोक्तं [15]समर्चयेत् ॥
मोहिनीं स्वगृहे गत्वा [16]वैवाह्यं स्वगृहेऽन्तिके । [17]पाषाणैस्तरणं कृत्वा पश्चादालयमाविशेत् ॥ १४४ ॥
शान्तिहोमं ततः कृत्वा स्नपनं कारयेत्ततः । घृताभिषेचनं कृत्वा [18]महास्नपनमाचरेत् ॥ १४५ ॥
अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य [19]प्रभूतं च हविर्ददेत् । [20]चण्डयागं तु सप्ताहं [21]कृत्वा वा त्र्यहमौनकम् ॥ १४६ ॥
[22]शुद्धस्नानं ततः [23]कुर्यात्सर्वं तीर्थवदाचरेत् । [24]उत्सवप्रतिमाः सर्वाः [25]स्नपनं कारयेत्क्रमात् ॥ १४७ ॥
[26]हविरन्तं समभ्यर्च्य शेषं प्राग्वत्समाचरेत् ॥ १४८ ॥

इति [27]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [28]क्रियापादे [29]महोत्सवविधिर्नाम [30]अष्टादशः पटलः

---

[1] B: तीर्थपूर्वयुते ऋक्षे pour तीर्थं त्वर्क्षे पर्वयुते. [2] A: रिक्षे pour त्वर्क्षे ; B et C: ऋक्षे.
[3] A: अन्ये ऋक्षेऽथ सर्वे वा ; B: अन्यऋक्षेऽथ सर्वे वा.
[4] A: वैशाखे स्वपरे ऋक्षे ; C: वैशाखस्नपने ऋक्षे ; B: वेशस्वस्वपरे ऋक्षे.
[5] C: सम pour सह. [6] C: महासीनौ ; B: समासीनः.
[7] C: तौ वेष्ट्य pour संवेष्ट्य. [8] B: सुगन्धादिभिरर्चयेत्.
[9] A: वैवाह्यं मूर्तिनं ; C: वैवाह्यं मूर्तिजं. [10] B: तत्कुम्भस्य pour तत्कुम्भस्थ.
[11] B: स्थाप्य pour स्नाप्य dans स्नाप्येशं. [12] A: मोहिनी सह pour मोहिनीं सह ; B: सह मोहिनीम्.
[13] C: अवगृह्याथ pour अवगाह्याथ. [14] A, B et C omettent हि dans ह्यर्चनोक्तं.
[15] B: समाचरेत्. [16] C: वैवाह्य स्वगृहे.
[17] A: पाषाणैः सतृणं कृत्वा ; B: पाषाणैस्तरुणं कृत्वा ; C: पाषाणैस्तु रणं कृत्वा.
[18] C: महा . . . स्नानमाचरेत्. [19] A, B et C: प्रभूतहविषं ददेत्.
[20] cf. *Ajitāgama*, *paṭala* 25, vers 320-324:

चण्डयागमथो वक्ष्ये सर्वकामार्थसाधनम् । गणानामपि सर्वेषां चण्डानां नायकस्तु यः ॥
चण्डेशस्तु भवेत्सोऽयं तस्य पूजा प्रकल्पिता । चण्डयागस्थितिस्तेऽत्र समासेनाभिधीयते ॥
धाम्नि चण्डेश्वरस्यार्चामभिषिच्य समाहितः । गन्धोदकेन तस्याग्रे कलशान्स्थण्डिले नव ॥
पूर्ववत्स्थापयित्वाऽथ तेषु मध्ये यजेत्सुधीः । चण्डेशमथ शेषेषु वसूनष्ट यजेत्क्रमात् ॥
गन्धादिभिः समभ्यर्च्य तैश्चण्डमभिषेचयेत् । हविर्दत्त्वा च ताम्बूलं दद्याच्चण्डे समाहितः ॥

[21] A: कृत्वा त्रियहमौनकम् ; B: त्र्यहं वाथ समाचरेत् ; C: कृत्वा त्र्यहमौनकम्.
[22] B: शुद्धिस्नानं. [23] B: कृत्वा pour कुर्यात्.
[24] C: उत्सवप्रतिमं सर्वं. [25] B: सिञ्चेत्स्नपनपूर्वकम्.
[26] A: हविपान्नं ; B: हविषाथं ; C: हविपान्तं. [27] A: श्रीरौरवतन्त्रे.
[28] B et C omettent क्रियापादे. [29] A: महोत्सवविध्यष्टादशपटलः.
[30] C: एकोनविंशः पटलः.

[एकोनविंशः पटलः]

[शुद्धनृत्तविधिः][1]

प्रवक्ष्यामि [2]समासेन शुद्धनृत्तं विशेषतः । स्नाने नित्योत्सवे चैवाप्युत्सवे स्नपने तथा ॥ १ ॥
स्थापने प्रोक्षणे काले कर्तव्यं शुद्धनृत्तकम्[3] । [4]संशुद्धा गणिका [5]शान्ता [6]त्वतिकान्ता [7]सुयौवना ॥ २ ॥
सर्वावयवसंपन्ना[8] [9]त्वलुब्धा नृत्तयोग्यका[10] । स्नानद्वयसमायुक्ता शुद्धवस्त्रधरा वरा ॥ ३ ॥
नानाभरणसंपूर्णा[11] श्वेतपुष्पसुमस्तका[12] । पादप्रक्षालनं कृत्वा प्रविशेन्नृत्तमण्डपम्[13] ॥ ४ ॥
[14]मण्डलं मण्डपे मध्ये कृत्वाभ्यर्च्य [15]नटेश्वरम् । तस्मात्पुष्पं विसृज्याथ [16]प्रोक्ष्य मण्डलमस्त्रतः ॥ ५ ॥

---

1 pour *śuddhanṛttavidhi*, voir *Suprabheda*, I, 13, 44-51, *Kāmika*, I, 4, 391-399, *Makuṭa*, *paṭala* 6, vers 571-572, *Vīra*, *paṭala* 40, *Kāraṇa*, I, 31, 102-104 etc.

2 C: महासेन pour समासेन.

3 Ms. C ajoute:

रुद्रस्य गणिकानृत्तं नृत्तमुत्तममुच्यते । तद्दास्याश्च तु नृत्तं तु मध्यमं चेति कीर्तितम् ॥

4 cf. *Suprabhedāgama*, I, 13, 47-51:

सुस्नात्वा सम्यगाचम्य गन्धद्रव्यादिपूर्वकम् । शुक्लवस्त्रपरीधाना शुक्लमाल्योपशोभिता ॥
सर्वाभरणसंपूर्णा नृत्तगेयसुपेशला । पूर्वसन्ध्यां तु गान्धारं पाडवं च ततः परम् ॥
मध्याह्ने नट्टरागं स्यात्कौशिकं च ततः परम् । सायं तु चेदकं [चेन्दलं] प्रोक्तमर्धरात्रे तु पञ्चमम् ॥
भरतोक्तं यथानृत्तं सन्धिं प्रति सुकारयेत् । एवं नृत्तं कृतं यत्र सुभिक्षं लोकशान्तिकम् ॥
दुर्निमित्तानि नश्यन्ति क्षेत्रमाराधकं नृणाम् ॥

5 A: जाता pour शान्ता.

6 B omet तु dans त्वतिकान्ता.

7 C: च यौवनी pour सुयौवना.

8 B et C: संपूर्णा pour संपन्ना.

9 B: त्वलब्दा pour त्वलुब्धा.

10 cf. *Nāṭyaśāstra* (éd. Bombay) 24, 31-33:

यौवनादिगुणोन्मत्ता नृत्तगीतविचक्षणा । सदा प्रगल्भा च तथा त्यक्तालस्या जितश्रमा ॥
समागतासु नारीषु रूपयौवनकान्तिषु । न दृश्यन्ते गुणैस्तुल्या नर्तकी सा प्रकीर्तिता ॥

11 A: संभूष्या pour संपूर्णा.

12 A: समस्तका pour समस्तका.

13 C: मण्टपम् pour मण्डपम्.

14 C: मण्टपं मण्डले मध्ये ; B: मण्डपं मण्डले मध्ये.

15 C: अमृतेश्वरम् pour नटेश्वरम्.

16 A: प्रोक्षयेन्मण्डलास्त्रतः ; C: प्रोक्षयेन्मण्डलास्त्रकः.

गणिकां प्रोक्षयेत्पश्चात्पुष्पं हस्ते निधापयेत् । तत्पुष्पं मण्डले [1]न्यस्य प्रणम्य परमेश्वरम् ।। ६ ।।
[2]पुष्पाञ्जलिं कराभ्यां तु पद्ममुद्रां प्रदर्शयेत्[3] । [4]नृत्तमभ्यारभेत्पश्चाद्भरतोक्तं विशेषतः[5] ।। ७ ।।
[6]मृदङ्गाद्यैर्दिशातालै[7]र्दिशागानै[8]र्विशेषतः । [9]शुद्धनृत्तानि [10]गेयानि ह्यपमृत्युजयार्थकम् ।। ८ ।।

इति [11]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] [12]शुद्धनृत्तविधिर्नामैकोनविंशः पटलः

---

[1] A et C: न्यस्त्वा.

[2] cf. *Bharatakośa*, p. 375:

प्रणतोन्मुखकोदण्डसमानमुकुलाकृतिः । श्लिष्टाङ्गुलिकरद्वन्द्वं **पुष्पाञ्जलि**रिति स्मृतम् ।। (औमापतम्)

[3] cf. *Kāraṇāgama*, I, 28, 37-38:

उत्तानौ तु करौ कृत्वा मणिबन्धं तु कारयेत् । मध्यमे कुञ्चिताङ्गुष्ठौ शेषाः प्रविरलास्तथा ।।
पद्ममुद्रा भवेदेषा तलोपरि तलं न्यसेत् ।।

cf. *Virāgama*, *paṭala* 33, 33-34:

उभौ करौ च विप्रेन्द्र मणिबन्धं तु कारयेत् । मकुलीकृतहस्तौ द्वौ **पद्ममुद्रा** इति स्मृता ।।

[4] C: नृत्तं समारभेत्.

[5] cf. *Virāgama*, *paṭala* 40, 58-62:

प्रविशेदालयं तत्र विन्यसेत्पूर्वमण्डले । विसर्जयेत्तु चास्त्रेण नमस्कारं तु कारयेत् ।।
तदन्ते कारयेन्नृत्तं भरतोक्तेन मार्गतः । गणिकां स्नापयेत्तत्र गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ।।
तदग्रे मण्डलं कृत्वा शिवं संपूजयेत्ततः । तस्य दक्षिणपार्श्वे तु ब्रह्माणं पूजयेत्ततः ।।
मध्ये न लङ्घयेत्तत्र लङ्घनात्स्नपनं भवेत् । अष्टोत्तरशतं नृत्तं भावयेद् गणिका ततः ।।
नृत्तस्यान्ते तु विप्रेन्द्र देवदेव्यौ विसर्जयेत् ।।

[6] cf. *Kāmikāgama*, II, 6, 114-118:

बलिदानावसाने तु तालस्वरसमायुतम् । नर्तनेन समायुक्तं कारयेत्स्वस्वदिक्षु च ।।
ब्रह्मणि ब्रह्मतालं स्यान्मेघरागसमन्वितम् । समतालं च गान्धारं कोल्ली बद्धावणं ततः ।।
भृङ्गिणी कौशिकं नट्टभाषया मल्लतालकम् । श्रीकामरं नवाख्येन तक्केश्या बलितालकम् ।।
कोटिकं तक्करागेण शालपाण्या तु डक्करी । पूर्वादिदिक्षु संयुक्तं पूर्वतालं यथा तथा ।।

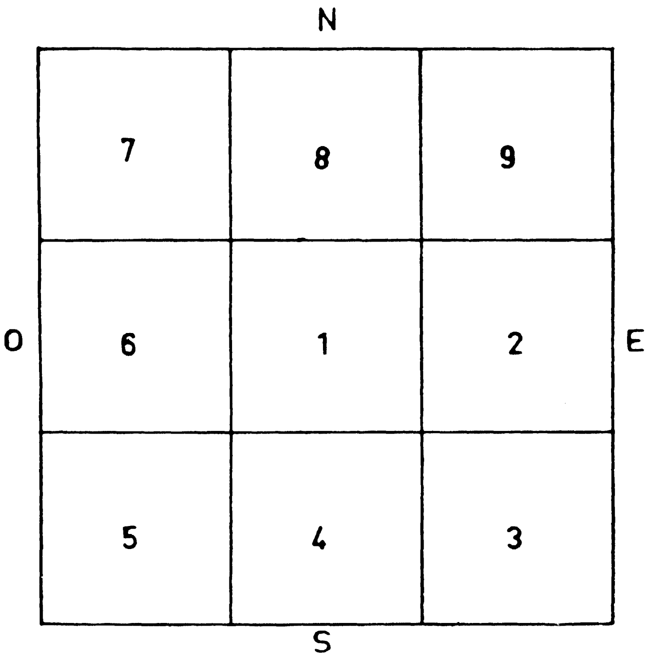
[7] C: दिशान्तालैर् pour दिशातालैर्. [8] A: दिशागायैर् pour दिशागानैर्.

[9] A: दिशानृत्तानि. [10] A: गेयार्थं स्यादपमृत्युजयार्थकम् ; C: गेयार्थमपमृत्युं जयार्थक

[11] A: श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीरौरवतन्त्रे.

[12] A: शुद्धनृत्तैकोनविंशतिपटलः ; C: शुद्धनृत्तं नाम चत्वारिंशत्पटलः.

NAVAKALAS'ASNAPANA

[त्रिंशः पटलः]

[नवकलशस्नपनविधिः][1]

नवसंख्यैर्घटैः[2] स्नानमादौ वक्ष्ये रुरो शृणु । [3]प्रागग्रमुदगग्रं[4] च युगसूत्रं [5]प्रपातयेत् ।। १ ।।
[6]स्थण्डिलं कारयेत्तस्मिञ्शालिभिर्विमलैः शुभैः । तिलतण्डुललाजांश्चास्तीर्य[7] दर्भान्परिस्तरेत् ।। २ ।।
द्रोणाम्बुपूरितं कुम्भं सूत्रवस्त्रसमन्वितम् । [8]कूर्चरत्नसमायुक्तं गन्धतोयैः [9]सुपूरितम् ।। ३ ।।
स्थापयेत्कर्णिकायां तु मूलमन्त्राभिमन्त्रितम् । परितोऽष्टौ घटान्स्थाप्य विद्येशानभिमन्त्रयेत्[10] ।। ४ ।।
ध्यात्वा गन्धादिभिः पूज्य वर्धन्यां हेमपङ्कजम् । [11]पाद्यमाचमनं चार्घ्यं [12]गन्धं पुष्पं च गव्यकम्[13] ।। ५ ।।

---

[1] cf. *Vīrāgama*, *paṭala* 85, *Kāmika*, II, 4, *Makuṭa*, *paṭala* 9, *Suprabheda*, I, 15, *Svāyambhuva*, *paṭala* 18, *Ajita*, *paṭala* 28, *Kāraṇa*, I, 48.

[2] C: नवसंख्ये घटे स्नानम् .

[3] cf. *Suprabheda*, I, 15, 25:

प्रागुदग्भ्यां चतुःसूत्रं मार्गैर्नवपदं विदुः ।।

mais dans le *Vīrāgama*, *paṭala* 85 vers 5 on trouve la version différente:

सूत्रपातः प्रकर्तव्यः पट्टसूत्रं प्राक्छिरो भवेत् । उदगग्रं तथैव स्यादष्टद्वारसमन्वितम् ।।

[4] B: प्रागग्रं चोत्तराग्रं च ; C: प्रागग्रं चौदगग्रं च.

[5] A: प्रतापयेत् ; B: प्रमन्त्रयेत् .

[6] cf. *Vīrāgama*, *paṭala* 85, vers 6-7:

शालिना विकिरेत्तत्र आढकं कलशं प्रति । शाल्यर्धांस्तण्डुलान्न्यस्य तण्डुलार्धांस्तिलान्न्यसेत् ।।
परिस्तरेत्तु दर्भैश्च पद्ममष्टदलं लिखेत् ।।

[7] A: लाजान्यास्तीर्य pour लाजांश्चास्तीर्य ; B: लाजैश्च तिर्यग् ; C: लाजानां तीर्थे.

[8] pour les détails de *ratna* voir *Suprabheda*, I, 15, 38-39:

वज्रं मरकतं चैव वैडूर्यं च प्रवालकम् । मौक्तिकं पञ्चरत्नानि शिवकुम्भे तु विन्यसेत् ।।
रत्नाभावे ततो हेमं नवानां हेममेव च ।।

[9] A: सुपूजितैः .

[10] A: अभिमन्त्रितान् pour अभिमन्त्रयेत् .

[11] cf. *Suprabheda*, I, 15, 40:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् । क्षीरं दधि घृतं चैव प्रथमावरणं विदुः ।।

[12] A: गन्धपुष्पं.

[13] pour les détails de *gavya* ou *pañcagavya* voir *Suprabheda*, I, 15, 41-42:

प्रस्थपादं घृतं प्रोक्तं द्विपादं दधि उच्यते । त्रिपादं क्षीरमित्युक्तं प्रस्थं चैव तु गोमयम् ।।
षड्गुणं चैव गोमूत्रं पञ्चगव्यमिति स्मृतम् ।।

[1]लाजान्सक्तुं क्रमेणैव [2]शक्रादिकघटे न्यसेत् । स्नापयेत्परमेशानमर्चनोक्तं समर्चयेत् ॥ ६ ॥
हविश्च दापयेत्पश्चात्ताम्बूलं च[3] निवेदयेत्[4] । एवं यः कुरुते मर्त्यः स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥७॥

इति [5]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [6]क्रियापादे [7]नवकलशस्नपनविधिर्नाम [8]विंशः पटलः[9]

---

[1] A: लाजं सक्थुं ; B: लाजं सक्तु ; C: लाजं सक्तुत् .

[2] B: शक्रादौ च घटान्न्यसेत् ; C: शक्रादिषु घटे न्यसेत् .

[3] C: तु pour च.

[4] cf. *Virāgama*, *paṭala* 85, vers 8-18 pour les détails de नवकलशस्नपनविधिः—

शिवकुम्भं न्यसेन्मध्ये प्रासादेन तु मन्त्रतः । सवस्त्रं पञ्चरत्नं च सकूर्चं सापिधानकम् ॥
वर्धनीं गौरीबीजेन विन्यसेद्देशिकोत्तमः । सवस्त्रान्सहिरण्यांश्च गन्धोदकेन पूरितान् ॥
पूर्वादीशानपर्यन्तं विन्यसेदष्टकुम्भकान् । पूर्वे गोमूत्रकं चैव गोमयं चाग्निदेशके ॥
क्षीरं दक्षिणतो न्यस्य पश्चिमे तु दधि न्यसेत् । आज्यं चोत्तरतः स्थाप्य नैर्ऋते तु कुशाम्बु च ।
वायव्यां फलतोयं च ऐशान्यां रोचना भवेत् । पूर्वादीशानपर्यन्तमष्टविद्येश्वरान्न्यसेत् ॥
गन्धपुष्पादिना चैव स्वस्वमन्त्रेण पूजयेत् । ततो होमं प्रकुर्वीत पलाशसमिधा सह ॥
समिदाज्यचरूँल्लाजान्सर्षपांश्च यवांस्तिलान् । सप्तद्रव्येण संयुक्तं पञ्चब्रह्मेण संयुतम् ॥
हृदयं च शिरोयुक्तं क्रमेण परिहूयते । हुत्वान्ते तु यदस्येति स्विष्टकृद्धूयते क्रमात् ॥
अष्टमङ्गलरूपाणि परितो विन्यसेत्ततः । आचार्यदक्षिणां दद्याद्वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥
व्योमव्यापिं जपित्वा तु स्नापयेच्छिवकुम्भकम् । गौरीबीजेन वर्धन्यामनन्तादिस्वमन्त्रकैः ॥
हविर्निवेदयेत्पश्चात्ताम्बूलं दापयेत्ततः ॥

[5] A: श्रीरौरवतन्त्रे.

[6] B omet क्रियापादे.

[7] A: नवकलशस्नपनविंशतिः पटलः.

[8] C: विंशतिः पटलः.

[9] Les détails des rituels du नवकलशस्नपन (bain aux neuf pots) donnés dans un manuscrit prêté par J. Viśvanātha gurukal de Melmangalam (District de Madurai) sont donnés ci-dessous. On y trouve quelques mots tamouls que nous avons traduits en sanskrit.

नवकलशस्नपनस्य प्राक्सूत्रम् ४ उदक्सूत्रम् ४ आहत्य लब्धपदम् ९ ॥ **कर्मक्रमः**—सकलीकृत्य, विनायकमभिपूज्य, शिवस्याभिषेकार्थं नवकलशस्नपनं करिष्ये इति संकल्प्य, पुण्याहं वाचयित्वा, पञ्चगव्यं साधयेत् । अस्त्रेण भूमिं—ओं हः अस्त्राय नमः इति शोध्य क्षालयेत् । ओं हिं वामदेवाय नमः इति लेपयेत् । अघोरेण सूत्रन्यासं कृत्वा, ओं ह्रीम् इति पदविन्यासं कारयेत्—पिष्टसूत्रेण मण्डपे प्रागग्रसूत्रम् ४ उदगग्रसूत्रम् ४ ओं हें तत्पुरुषाय नमः इति पुरुषेण स्थण्डिलं शालिभिस्तण्डुलैस्तिलैर्लाजैश्च परिकल्प्य, तत्र भित्तिमुद्रां प्रदर्श्य, कुशकाशैर्लाजैः पुष्पैश्च युक्तितः प्रस्तरेत् । तन्मध्ये पद्मं विलिख्य, पद्ममध्ये विशेषेण प्रासादं विन्यस्य, ओं हां हौं इति अधोमुखान् कुम्भान् संस्थाप्य, ओं हां हृदयाय नमः इति हृदयेन प्रोक्षयेत् । उत्तानानथ तान्दृष्ट्वा वस्त्रपूतैर्जलैः शिवकुम्भं वर्धनीं च प्रपूरयेत् । अत्र द्रव्याणि—चन्दनम्, उशीरम्, उत्पलम्, कोष्ठम्, एला, लवङ्गम्, ओं हां हृदयाय नमः इति द्रव्याणि विन्यस्य, कुम्भमध्ये ओं हां हृदयाय नमः इति पद्मं विन्यस्य, ओं हौं ईशानाय नमः इति कूर्चं न्यस्य, माणिक्यं, वैडूर्यम्, मुक्ताफलम्, इन्द्रनीलः, प्रवालम् इति पञ्चरत्नं कुम्भे विन्यस्य, पादनिष्केन निर्मितं स्वर्णकमलम् ओं हां हृदयाय नमः इति विन्यस्य, ओं हां आधारशक्तये नमः । ओं हां शिवासनाय

नमः। ओं हां हं हां शिवमूर्तये नमः। ओं हां हौं शिवाय नमः। ओं हों सद्योजाताय नमः इत्यावाहनादि कृत्वा, शिवमन्त्रमनुस्मृत्य, हस्तेन शिवकुम्भं पिधाय, शिवं ध्यायेत्। विधिवत्सकलीकृत्य, तत्तत्पञ्चावरणमन्त्रैः पञ्चावरणमभ्यर्च्य, ततः पल्लवनालिकेराभ्यामलंकृत्य, ओं हूं ज्रूं क्ष्मूं नमः इति पिधानेन पिधाय, हृदयाय नमः इति वस्त्रं दत्त्वा, ओं हों ईशानाय नमः इति गन्धादिभिरभ्यर्च्य, ओं हैं कवचाय नमः इति धूपदीपं दद्यात्। ओं हुं अघोराय नमः इति अस्त्रमुद्रां दद्यात्। ओं हें तत्पुरुषाय नमः इति प्रोक्षयेत्। अथ लिङ्गमुद्रां पद्ममुद्रां नमस्कारमुद्रां च दर्शयेत्। वर्धन्यामपि जलमापूर्य, हरिद्राचूर्णं निक्षिप्य, स्वर्णनीलोत्पलं क्षिप्त्वा, मनोन्मनीं ध्यात्वावाह्य, ओं हां मनोन्मन्यासनाय नमः। ओं हां मनोन्मनीमूर्तये नमः ओं ह्रीं मनोन्मन्यै नमः इत्यभ्यर्च्य, वस्त्रादिभिरलंकृत्य, विद्येशानां पृथक् पृथगष्टौ कलशान् विन्यसेत्। तान् जलैरापूर्य तत्र पाद्यम्, आचमनम्, अर्घ्यम्, पञ्चगव्यम्, कुशोदकम्, क्षीरं, दधि, घृतम् एतानि द्रव्याणि क्रमेण विन्यस्य, ओं हां अनन्तेशाय नमः। ओं हां सूक्ष्माय नमः। ओं हां शिवोत्तमाय नमः। ओं हां एकनेत्राय नमः। ओं हां एकरुद्राय नमः। ओं हां त्रिमूर्तये नमः। ओं हां श्रीकण्ठाय नमः। ओं हां शिखण्डिने नमः। इत्यभ्यर्च्य, शिवादीन् निवेद्यं समर्प्य, धूपदीपौ दत्त्वा, नमस्कुर्यात्। तदनु कुम्भाग्रे कुण्डे वा स्थण्डिले वा शान्तिहोमं कृत्वा, पूर्णाहुतिं दत्त्वा, अग्निस्थदेवाय निवेद्यं दापयित्वा, होमं समर्प्य, अग्निस्थदेवं कुम्भे संयोज्य, अभ्यर्च्य, नैवेद्यादिकं दद्यात्। ततो द्वारपूजादिलिङ्गशुद्ध्यन्तं कृत्वा, प्रणवेन घटमुत्थाप्य, धामप्रदक्षिणं कृत्वा, गर्भगृहं प्रविश्य, धूपदीपनीराजनादीन् दत्त्वा, शिवकुम्भमुद्धृत्य, पञ्चब्रह्मषडङ्गैर्मूलमन्त्रेण वा शिवं संस्नाप्य, वर्धन्यां मनोन्मनीमन्त्रेण पीठमभिषिच्य, परितोऽनन्तादिमन्त्रैः क्रमेण तत्तत्कलशैर्यथास्थानमभिषेचयेत्। एवमभिषिच्य, अलंकृत्य, अभ्यर्च्य, महाहविर्दत्त्वा, ताम्बूलं मुखवासं च समर्प्य, धूपदीपौ दत्त्वा, छत्रचामरनृत्तादिभिः सन्तोष्य, स्तोत्रैः स्तुत्वा, नमस्कुर्यात्। इष्टकामार्थं संप्रार्थ्य, दण्डवत्प्रणिपत्य, क्षमस्वेति ब्रूयात्।

यागोपकरणं सर्वमाचार्याय प्रदापयेत्। भक्तियुक्तो यथाशक्त्या यः कुर्यात्स्नपनानि तु ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वयज्ञफलं भवेत्। इति नवकलशस्नपनपद्धतिः ॥

Le nom des choses à mettre sous les pots et le nom des divinités correspondant à chaque pot changent suivant les *Āgama*, ainsi que la façon de placer les pots. Même la forme du *maṇḍala* est différente suivant les *Āgama*: par exemple, le *Suprabheda* l'*Ajita* et le *Makuṭa* etc. prescrivent un *maṇḍala* carré, tandis que le *Sahasrāgama*, et le *Svāyambhuvāgama* le prescrivent rond; d'autres tels que le *Kāmika*, le *Kāraṇa* et le *Vīra* le prescrivent suivant les cas soit rond, soit carré, ou bien encore laissent le choix entre les deux. Nous avons ajouté à la fin de chacun des *paṭala* traitant du *snapana* le dessin correspondant au texte du *Rauravāgama*.

[एकविंशः पटलः]

[पञ्चविंशतिस्नपनविधिः][1]

अतः परं प्रवक्ष्यामि स्नपनं पञ्चविंशतिम्[2] । [3]मण्डपं [4]शकृतालिप्य वितानाद्यैरलंकुरु[5] ॥ १ ॥
प्रागग्रं वसुसूत्रं [6]स्यादुदगग्रं[7] तथैव च । मध्ये नवपदं [8]गृह्य परितः पदमाहरेत् ॥ २ ॥
द्वाराष्टकसमायुक्तं [9]पञ्चविंशत्पदं तु तत् । स्थण्डिलं कारयेत्पश्चाच्छालिभिः कलशं प्रति ॥ ३ ॥
[10]प्रस्थं शालि [11]शिवे [12]कुम्भे वर्धन्यां चाढकं भवेत् । तिलतण्डुललाजैश्च[13] दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् ॥ ४ ॥
स्थण्डिलं[14] तु समभ्यर्च्य पुण्याहप्रोक्षणं कुरु । शिवकुम्भं न्यसेन्मध्ये सद्योजातमुदाहरन् ॥ ५ ॥
[15]गौरीगायत्रिमन्त्रेण वर्धनीं वामतो न्यसेत्[16] । कूर्चं वस्त्रं च सूत्रं च सहिरण्यपिधानकम् ॥ ६ ॥

---

[1] cf. *Kāraṇāgama*, I, 36, *Vīrāgama*, *paṭala* 83, *Kāmikāgama*, II, 4, ***Suprabhedāgama***, I, 15, *Ajita*, *paṭala* 28, *Makuṭa*. *paṭala* 9, *Svāyambhuva*, *paṭala* 18.

[2] C: पञ्चविंशतिः.

[3] cf. *Vīrāgama*, *paṭala* 83, vers 2-5:

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं चतुरश्रकम् । चतुस्तोरणसंयुक्तं दर्भमालाविभूषितम् ॥
वितानोपरिसञ्छन्नदिग्ध्वजैश्च प्रलम्बितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं मण्डपं कारयेत्ततः ॥
गोमयालेपनं कृत्वा सूत्रपातं तु कारयेत् । प्रागग्रमष्टसूत्रं स्यादुदगग्रं तथैव च ॥
मध्ये नवपदं स्थित्वा बाह्य एकपदं त्यजेत् । अष्टवीथिसमायुक्तं शालिना विकिरेत्ततः ॥

[4] A: शकृदालिप्य; C: सकृदालिप्य.

[5] A: अलंक्रियात्; C: अलंकृते.

[6] A: च pour स्याद्.

[7] B: उत्तराग्रं; C: उदग्रं च.

[8] C: ग्राह्य.

[9] A: पञ्चविंशतिकं पदम्; B: पञ्चविंशत्पदैर्युतम्.

[10] cf. *Vīrāgama*, *paṭala* 83, vers 6-9:

आढकं वा तदर्धं वा प्रस्थं वा शालि विन्यसेत् । कलशान् प्रति विप्रेन्द्र तस्योर्ध्वे तण्डुलं न्यसेत् ॥
तण्डुलार्धतिलं न्यस्य दर्भैश्चैव परिस्तरेत् । शिवकुम्भं न्यसेन्मध्ये वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् ॥
पञ्चरत्नसमायुक्तं सकूर्चं सापिधानकम् । गौरीबीजेन वर्धन्यां सवस्त्रं सहिरण्यकम् ॥

[11] A: शिवं; C: शर्वं.

[12] A: कुम्भं.

[13] A: लाजानि; C: लाजानां.

[14] B: स्थण्डिले.

[15] C: गौरि pour गौरी.

[16] cf. *Kāraṇāgama*, I, 36, 8-15:

शालिभिः स्थण्डिलं कृत्वा प्रोक्षयेद्धृदयेन तु । तन्मध्ये नलिनं लिख्य साष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥
तदर्धैस्तण्डुलैर्भूष्य तदर्धैश्च तिलरपि । लाजपुष्पैश्च दर्भैश्च विकिरेत्तु विशेषतः ॥

वामदेवेन मन्त्रेण [1]गन्धाम्भः [2]संप्रपूरयेत् । घृतं मधु तथा लाजान् [3]सक्तुं पुष्पोदकं तथा ॥ ७ ॥
[4]भस्म रजनीचूर्णं [5]च कदलीफलमेव च । तिलं वै सर्षपं चैव पनसं नालिकेरकम् ॥ ८ ॥
[6]दाडिमं [7]मातुलुङ्गं द्विनारङ्गाम्बु यथाक्रमम् । [8]पूरितान्सूत्रकाद्याढ्यान् [9]कलशान्सकलान्न्यसेत्[10] ॥ ९ ॥
[11]धर्मादीनि चतुर्दिक्षु [12]त्वधर्माद्यनलादिषु । प्रथमावरणेऽभ्यर्च्य विद्येशान्लोकपालकान् ॥ १० ॥

पुण्याहं वाचयित्वा तु पश्चात्स्थापनमारभेत् । मण्डपस्योत्तरे भागे कलशान् स्थापयेत्ततः ॥
तन्तुना वेष्टयेत्कुम्भान् गवाक्षसदृशान्तरम् । प्रक्षाल्य सद्यमन्त्रेण कुम्भान् सर्वानधोमुखान् ॥
दर्भोपरि न्यसेत्तत्र प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु । शिवाख्यं कलशं मध्ये स्थापयेत्तण्डुलोपरि ॥
वर्धनीं चोत्तरे तस्य स्थापयेत्तु विचक्षणः । शिवाख्यं पञ्चरत्नाम्बु वर्धनी हेमसंयुता ॥
सकूर्चौ सापिधानौ च वस्त्रयुग्मेन वेष्टितौ । सदाशिवं यजेत्कुम्भे वर्धन्यां तु मनोन्मनीम् ॥
पूजयित्वा विशेषेण गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥

[1] C: गन्धाम्बु.
[2] B: परिपूरयेत्.
[3] A: सक्थुं.
[4] B: भस्मापि pour भस्म.
[5] B omet च.
[6] B: दाडिमी.
[7] B: मातुलिङ्गं.
[8] B: पूरिताम्बून् सूत्रकाढ्यान्.
[9] A: कलशान्यस्तु कलान्यसेत्; B et C: कलशांस्तु कला न्यसेत्.
[10] cf. *Vīrāgama*, *paṭala* 83, vers 9-14:

पूर्वादीशानपर्यन्तमष्टकुम्भांश्च विन्यसेत् । स्वर्णं तत्र च निक्षिप्य विद्येश्वरसमन्वितम् ॥
पञ्चगव्यसमायुक्तं सवस्त्रं सापिधानकम् । चतुर्दिक्षु च विप्रेन्द्र द्वादशान्कलशान्न्यसेत् ॥
आग्नेयादिषु कोणेषु चत्वारः कुम्भमुच्यते । चन्दनं कुङ्कुमं चैव उशीरं मुद्गमेव च ॥
एलालवङ्गतक्कोलं तिन्दु जातिफलं गुलम् । लघुमांसीमुरं चैव कुष्ठं कुङ्कुममेव च ॥
दान्ता दूर्वा च तक्कोलं पुन्नागं जातिपाटली । लोध्रं चैव प्रियङ्गुश्च नालिकेरसमन्वितम् ॥
यथाक्रमेण विन्यस्य पूर्वादीशानमन्तकम् ॥

[11] cf. *Kāraṇāgama*, I, 36, 17*b* et 20-25:

वामादिशक्तयश्चाष्टौ शक्रादिषु क्रमान्न्यसेत् । लोकपालांस्तथा दिक्षु विद्येशानष्टदिक्षु वै ॥
पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैः स्वनाम्ना देशिकोत्तमः । गर्भगेहं ततः प्राप्य निर्माल्यं तु विसर्जयेत् ॥
लिङ्गशुद्ध्यादिकं सर्वमर्चनोक्तं समाचरेत् । शिवकुम्भं तथोद्धृत्य स्नापयेत्परमेश्वरम् ॥
वर्धनीं तु तथोद्धृत्य पिण्डिकामभिषेचयेत् । व्योमव्यापि समुच्चार्य पञ्चब्रह्मषडङ्गकैः ॥
संस्नाप्य कलशाद्भिस्तु पूजयेत्तु सदाशिवम् । प्रभूतं हविषं दत्त्वा निर्माल्यं तु विसर्जयेत् ॥
निवेदयेत्तु ताम्बूलं मुखवाससमन्वितम् ॥

[12] B: अधर्माननलादिषु.

द्वितीयावरणेऽभ्यर्च्य गन्धपुष्पादिभिर्बुधः । ततः शिवादीनुद्धृत्य मूललिङ्गेऽभिषेचयेत् ॥ ११ ॥
अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य [1]प्रभूतं च हविर्ददेत्[2] ।

इति [3]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [4]क्रियापादे पञ्चविंशतिस्नपनविधिर्नामैकविंशः पटलः[5]

[1] A, B et C: प्रभूतहविषं ददेत्.

[2] cf. *Virāgama*, *paṭala* 83, vers 15-23:

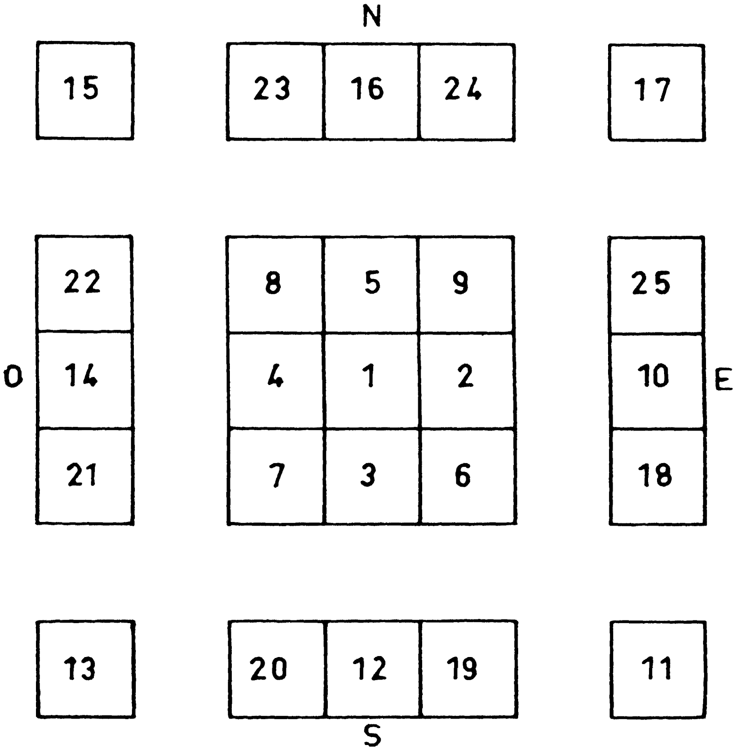
अजः कपाली बुद्धिश्च वज्रदेहः प्रमर्दनः । विभूतिरव्ययः शास्ता पिनाकी त्रिदशाधिपः ॥
अग्निरुद्रो हुताशश्च पिङ्गलः खादको हरः । ज्वलनो दहनो बभ्रुर्भस्मान्तकक्षयान्तकौ ॥
याम्यमृत्युहरो धाता विधाता कर्तृकारकः । कालरुद्रश्च विप्रेन्द्र कलशस्याधिदेवताः ॥
गन्धपुष्पादिनाभ्यर्च्य स्वस्वनाम्ना च मन्त्रतः । ततो होमं प्रकर्तव्यं पलाशसमिधा सह ॥
स्थण्डिलं कारयेत्तत्र लक्षणेन समन्वितम् । समिदाज्यचरूँल्लाजान् सर्षपांश्च यवांस्तिलान् ॥
शालिनीवारगोधूमयववेणुसमन्वितम् । पञ्चब्रह्मषडङ्गेन यथाक्रमेण हूयते ॥
हुत्वान्ते तु यदस्येति पूर्णाहुतिमथाचरेत् । आचार्यदक्षिणां दद्याद्वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥
प्रासादेन तु मन्त्रेण स्नापयेच्छिवकुम्भकम् । गौरीबीजेन वर्धन्यां स्नापयेत्तु विशेषतः ॥
व्योमव्यापि समुच्चार्य स्नापयेत्कलशांस्ततः । पञ्चवर्णहविर्दद्यात्ताम्बूलं दापयेत्ततः ॥

[3] A: श्रीरौरवतन्त्रे.

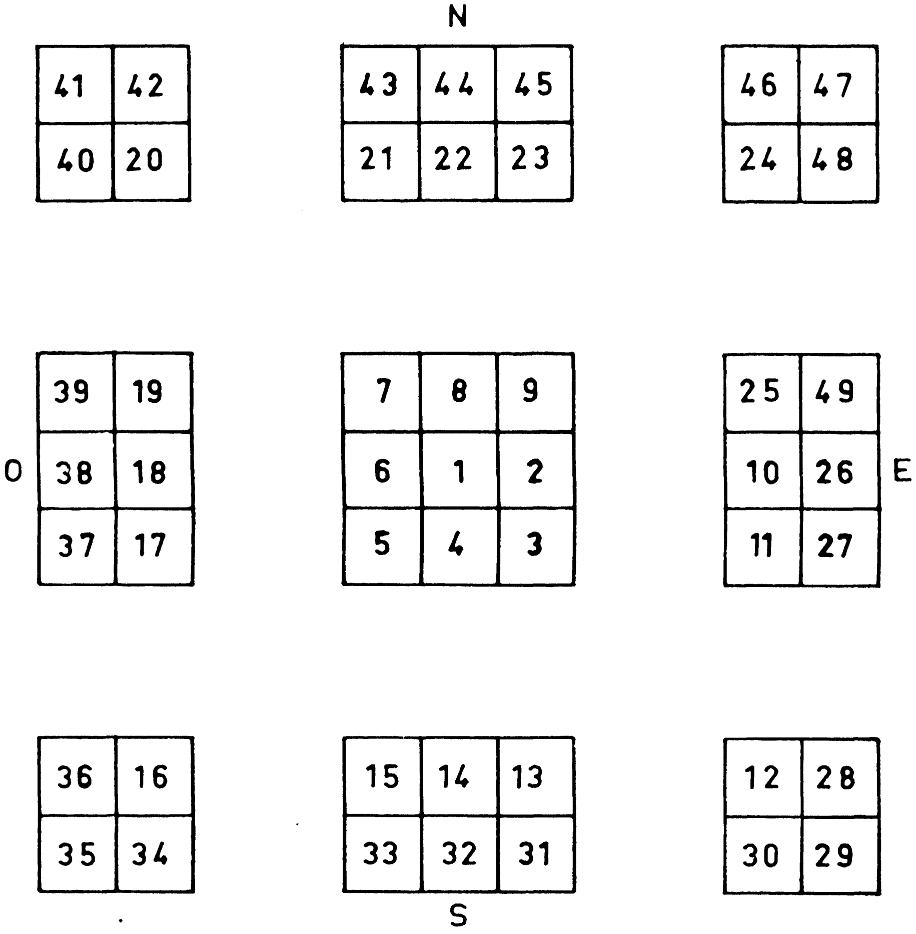
[4] B omet क्रियापादे.

[5] A: पञ्चविंशतिस्नपनैकविंशतिपटलः; C: पञ्चविंशतिस्नपनविधिर्नामैकविंशतिः पटलः.

PAÑCAVIṂS'ATIKALAS'ASNAPANA

EKONAPAÑCĀS'ATKALAS'ASNAPANA

[द्वाविंशः पटलः]

[एकोनपञ्चाशत्स्नपनविधिः][1]

[2]अतः परं प्रवक्ष्यामि पञ्चाशत्स्नपनं [3]रुरो[4] । पिष्टचूर्णैरलंकृत्य प्रोक्षयेद्व्योमव्यापिना ॥ १ ॥
[5]प्रागग्रं चोदगग्रं च [6]सूत्रद्वादशकल्पितम् । मध्ये नवपदं कल्प्य [7]लोपयेदभितो द्वयम् ॥ २ ॥

---

[1] cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, *Vīrāgama*, *paṭala* 82, *Kāmika*, II, 4,; *Suprabheda*, I, 15, *Dīpta*, *paṭala* 62, *Ajita*, *paṭala* 28.

[2] cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 1-6:

मन्दिरस्याग्रतः कुर्यान्मण्टपं चतुरश्रकम् । नवहस्तं चाष्टहस्तं सप्तहस्तमथापि वा ॥
चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुस्तोरणभूषितम् । वितानदर्भमालाभ्यां मुक्तादामविभूषितम् ॥
अष्टमङ्गलसंयुक्तं मङ्गलाङ्कुरशोभितम् । गोमयालेपनं कृत्वा निम्नोन्नतविवर्जितम् ॥
सद्येन प्रोक्ष्य तन्मध्ये सूत्रपातं तु कारयेत् । प्रागग्रं दशसूत्रं स्यादुदगग्रं तथैव च ॥
मध्ये नवपदं ग्राह्य लेपयेत्परितः पदम् । द्वाराष्टकसमायुक्तं तालमात्रपदं भवेत् ॥

[3] B: परम् pour रुरो; C: कुरु.

[4] D'après le colophon des manuscrits A et C, le nombre des pots prescrits pour le bain est de 49 dans ce *paṭala*. Le manuscrit B donne seul le nombre de 50, mais, comme on l'expliquera plus tard dans l'introduction, les leçons de ce manuscrit ne sont pas toujours sûres et il y a des raisons de penser que le copiste a souvent changé des mots dans le texte. Nombre d'autres textes donnent aussi le nombre de 49. Le petit pot appelé *vardhanī*, représentant la *śakti* et placé près du pot principal représentant Śiva (la divinité principale; le pot est appelé *śivakumbha*), n'est pas compté généralement. Si on le comptait, le nombre exact serait de 50 et non pas de 49. Mais l'idée est que la *śakti* n'est pas distincte de Śiva et qu'ils ne forment qu'un. La première ligne donne ici le nombre de 50. Cela est dû peut-être au fait que ce chiffre est le plus près de 49. Pour 1009 pots, de nombreux textes disent 1000. Mais il serait mieux de lire: अथ प्रवक्ष्ये ह्येकोनपञ्चाशत्स्नपनं रुरो.

[5] cf. *Suprabhedāgama*, I, 15, 29-31:

पादानां तालमात्रं स्यात् सूत्रद्वादशकल्पितम् । उदक्सूत्रं तथा कल्प्य ह्यष्टद्वाराणि योजयेत् ॥
मध्यमे पञ्चविंशाच्च द्विपदं त्वावृतं त्यजेत् । पञ्चविंशत्पदं कृत्वा तेष्वेकं गृह्य यत्नतः ॥
इदमेकोनपञ्चाशद् " ॥

[6] A et B: सूत्रं वा दशकल्पितम्.

[7] C: लोभयेद्.

[1]द्वाराष्टकसमायुक्तं गोमयेन तु वारिणा । पदषट्कं महाशासु कोणं प्रति चतुष्टयम् ।। ३ ।।
[2]पदान्येकोनपञ्चाशत्कृत्वैवं तालमात्रतः । प्रक्षाल्य कलशान्पश्चाच्छिवकुम्भं च वर्धनीम् ।। ४ ।।
[3]दर्भान्स्तीर्योपरि [4]न्यस्य हृदा [5]सूत्रं तु वेष्टयेत् । स्थण्डिलं [6]चाधमं प्रोक्तं प्रत्येकं प्रस्थशालिभिः ।। ५ ।।
द्विप्रस्थं मध्यमं ख्यातं त्रिप्रस्थं [7]वरमुच्यते । शिवं वै शिवकुम्भस्य [8]वर्धन्यास्त्वाढकं भवेत् ।। ६ ।।
स्थण्डिलं तु हृदा कुर्याद्दर्भैः[9] पुष्पैः[10] परिस्तरेत् । हृदयेन तु मन्त्रेण गन्धाद्यैः स्थण्डिलं यजेत् ।। ७ ।।
सरत्नं शिवकुम्भं तु कूर्चवस्त्रपिधानकम् । न्यसेदीशानमन्त्रेण शिवकुम्भं तु मध्यमे ।। ८ ।।
ध्यात्वा शिवं समूलं तु पूजयेद्ब्रह्मपञ्चकैः । तस्योत्तरे [11]न्यसेन्मन्त्री वर्धनीं [12]सहिरण्यकाम् ।। ९ ।।
ध्यात्वा मनोन्मनीं [13]तस्यां [14]गणाम्बिकेति पूजयेत् ।[15]

[प्रथमावरणे द्रव्याणि देवताश्च]

[16] पाद्यं द्रव्यं न्यसेदैन्द्रे [17]त्वग्नौ त्वाचमनं [18]घटे ।। १० ।।

---

[1] B: द्वि pour द्वा.
[2] A et B: पाद्यानि pour पदानि.
[3] A: दर्भास्तीर्य.
[4] A: न्यस्त्वा pour न्यस्य.
[5] A: सूत्रेण pour सूत्रं तु.
[6] C: तु pour च dans चाधमं.
[7] B: परमुच्यते ; C: वाथ उच्यते.
[8] A: वर्धन्यामाढकं ; B: वर्धन्याश्चाढकं.
[9] A et C: दर्भान् पुष्पान् pour दर्भैः पुष्पैः.
[10] B: पुष्पं pour पुष्पैः .
[11] B: न्यसेद्धीमान् .
[12] C: सहिरण्यकम् .
[13] C: तस्य pour तस्यां.
[14] B: अम्बिकादीः प्रपूजयेत् pour गणाम्बिकेति पूजयेत् .
[15] cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 6-12:

स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यात्तन्मध्येऽब्जं समालिखेत् । लाजपुष्पतिलैर्दर्भैर्विकिरेत्तु विशेषतः ।।
कलशाल्लँक्षणोपेतांश्चतुःप्रस्थेन पूरितान् । सूत्रेण वेष्टयेत्सर्वान् गवाक्षसदृशान्तरान् ।।
कलशान् क्षालयेत्पश्चात्तन्मन्त्रेण सुवृत्ततः । पुण्याहं वाचयेद्धीमान्स्थापनं तु समारभेत् ।।
मध्यमे शिवकुम्भं तु गन्धतोयेन पूरितम् । पञ्चरत्नसमायुक्तं सकूर्चं सापिधानकम् ।।
वस्त्रयुग्मेन संवेष्ट्य पूजयेत्तु सदाशिवम् । वर्धनीं चोत्तरे स्थाप्य स्थण्डिलोपरि विन्यसेत् ।।
सकूर्चां सापिधानां च वस्त्रहेमाम्बुपूरिताम् । मनोन्मनीं यजेत्तत्र गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ।।
स्थापयेत्कलशान्पश्चाद्द्रव्येण सह पूरयेत् ।।

[16] B et C: पाद्यद्रव्यं.
cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 13:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं गव्यं पूर्वादिदिक्षु वै । क्षीरं दधि घृतं चैव मध्वन्नादि विदिक्षु च ।।

voir aussi *Suprabhedāgama*, I, 15, 40:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् । क्षीरं दधि घृतं चैव प्रथमावरणं विदुः ।।

[17] A: त्वग्निर्याचमनं ; C: दाग्नेयाचमनं.
[18] B: घटम् .

अर्घ्यं वै याम्यकुम्भे[1] तु नैर्ऋत्यां तु कुशोदकम् । वारुणे पञ्चगव्यं [2]तु क्षीरं [3]वायौ निधापयेत् ॥ ११ ॥
दधि सौम्ये[4] घटे [5]पूर्यमैशान्यां तु घृतं भवेत् । [6]अष्टविद्येश्वरान्ध्यात्वा स्वस्वमन्त्रेण पूजयेत् ॥ १२ ॥

[द्वितीयतृतीयावरणयोर्द्रव्याणि]

मधु लाजाम्बु [7]सक्तुं च [8]गन्धोदकं हरिद्रकम् । बिल्वतोयं च कदलीं [9]हरिबेरोदकं तिलम् ॥ १३ ॥
सिद्धार्थं पञ्चतोयं च [10]नालिकेराम्रदाडिमम् । लिकुचं [11]मातुलुङ्गं च नारङ्गद्वयमेव च ॥ १४ ॥
एलाम्बु जातिपुष्पं च [12]कुष्ठं लोहं च चन्दनम् । [13]लवङ्गं द्रोणपुष्पं च धातकीं कुङ्कुमं तथा ॥ १५ ॥
विष्णुक्रान्तिं सहां चैव [14]तगरं [15]रोचनामुरे । यवं [16]दूर्वां च [17]तक्कोलं [18]लक्ष्मीं [19]धुत्तूरमल्लिके ॥ १६ ॥
तुलसीं[20] करवीरं च [21]चत्वारिंशतिं बाह्यतः । [22]कलशाभ्यन्तरे [23]शक्रादिन्यसेत्तु यथाक्रमम्[24] ॥ १७ ॥

---

[1] A: याम्यकुम्भं.
[2] B: च pour तु.
[3] C: वाय्वां.
[4] B: सौम्यघटे.
[5] C: घटेत् पूर्वे pour घटे पूर्यम्.
[6] cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 19-22:

इन्द्राद्यानष्टविद्येशान्प्रथमावरणे न्यसेत् । तत्तत्स्वनाममन्त्रैश्च गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥
लोकपालान्वसूंश्चैव द्वितीयावरणे न्यसेत् । विघ्नेशं द्वादशादित्यांस्तथैकादशरुद्रकान् ॥
पूर्वादिषु क्रमेणैव तृतीयावरणे न्यसेत् । तत्तत्स्वनाममन्त्रैश्च गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥
पूजयेत्तु विशेषेण पदं प्रति पदं प्रति ॥

[7] A: सक्थुं च ; B: सक्तु द्वि.
[8] A: गन्धोदकहरिद्रकम्.
[9] C: हरिचेरोदकं ; हरिबेरः peut-être ह्रीबेर devenु हिरिबेर, puis हरिबेर ; cf. par exemple चन्द्र devenu चन्दिर en tamoul.
[10] A: नालिकेरं च दाडिमम्.
[11] B: मातुलिङ्गं.
[12] C: कोष्ठं pour कुष्ठं.
[13] C: लवङ्कं pour लवङ्गं.
[14] C: तरङ्गं.
[15] B: रोचनं मुरा ; A: रोचनामुरम्.
[16] B: दूर्वा pour दूर्वां.
[17] C: तत्कोलं.
[18] C: लक्ष्मी pour लक्ष्मीं.
[19] A: धुर्धूरमल्लिकाम्.
[20] A: तुलसी pour तुलसीं.
[21] A: चत्वारिंशत्रि बाह्यतः ; C: चत्वारिंशति बाह्यतः.
[22] C: कलशेऽभ्यन्तरे.
[23] A: चक्रादिन्यसेत्तु.
[24] cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 14-19:

तक्कोलं भस्मनिर्यासं गिरिबेरं च मञ्जरीम् । नालिकेरं च बिल्वं च जम्बू कच्चोलमेव च ॥
पाटली चैव पुन्नागं शङ्खपुष्पं तथैव च । लक्ष्मी व्याघ्री नखी सिंही धुत्तूरं चैव षोडश ॥
द्रव्याण्येतानि सर्वाणि द्वितीयावरणे न्यसेत् । दूर्वा च सर्षपं त्वाम्रं नारङ्गं पनसं तथा ॥
कदली शतपत्रं च धातकी श्वेतपद्मकम् । इक्षुसारश्च लाजाश्च चम्पकं गन्धतैलकम् ॥
नीवारं कुङ्कुमं चैव तिलमाञ्जिमुरं तथा । सक्तुर्वै मातुलुङ्गं च चन्दनं चागरुस्तथा ॥
उशीरं च निशाचूर्णं तृतीयावरणस्य तु ॥

[द्वितीयावरणदेवताः]

[1]इन्द्रं भवं तथाग्निं च[2] शर्वं चैव यमं तथा। पशुपतिं निर्ऋतिं चैव उग्रं च वरुणं तथा ॥ १८ ॥
रुद्रं वायुं तथा भीमं सोमं[3] चैव [4]हरेश्वरौ। ईशानं च [5]तथैशान्यां द्वितीयावरणे यजेत् ॥ १९ ॥

[तृतीयावरणदेवताः]

कपालीशो[6] ह्यजो बुद्धो हुताशी[7] पिङ्गलस्तथा। मृत्युहारी [8]विधाता च [9]कलशाक्षश्च मारणः ॥ २० ॥
[10]शास्ता च क्रूरदृष्टिश्च बलो ह्यतिबलस्तथा। [11]पाशहस्तस्तथा [12]शीघ्रो लघुर्वै वायुवेगकः ॥ २१ ॥
जटामकुटधारी च नानारत्नधरस्तथा। निधीशो रूपवान्धन्यः [13]सौम्यो धर्मस्तथैव च ॥ २२ ॥
तृतीयावरणे [14]देवान् ध्यायेच्छक्रादिषु क्रमात्। स्वस्वनाम्ना तु मन्त्रेण गन्धाद्यैरर्चयेद्बुधः[15] ॥ २३ ॥

---

voir aussi *Suprabhedāgama*, I, 15, 42-46, pour les choses à mettre dans les 16 pots du second *āvaraṇa* et les 24 du 3e.

मधु इक्षुरसं चैव पनसाम्रफले तथा। कदलीनालिकेरौ च सर्षपं च तिलं तथा ॥
बिल्वं च मातुलुङ्गं च नारङ्गद्वयमेव च। यवनीवारलाजं च तस्य चूर्णं गुलं तथा ॥
चन्दनं लघुकुष्ठौ च कच्चोलं पुष्पपत्रकम्। कर्पूरं हिमबेरं च जटामांसी मुरं तृणम् ॥
शमी दूर्वा च श्वेतार्कं बिल्वपत्रं च चम्पकम्। शङ्खपुष्पं त्वपामार्गं विष्णुक्रान्तिश्च धुर्त्तुरम् ॥
नन्द्यावर्तं श्वेतपद्मं पुन्नागं च . . . . ॥

1 cf. *Kāraṇāgama*, I, 37, 20:

लोकपालान् वसूंश्चैव द्वितीयावरणे यजेत्।

cf. *Ajitāgama*, *paṭala* 28, 267-268:

विद्येशान् प्रथमे यष्ट्वा द्वितीयावरणे ततः। लोकपालान् स्वदिक्संस्थान् तत्पार्श्वस्थान्भवादिकान् ॥
तृतीयावरणे चापि वज्रादिदिक्पदाश्रितान्। वसूंश्च मरुतश्चाष्टकलशेष्वपि पूजयेत् ॥

2 A: इन्द्राम्भसस्तथाग्निं च.

3 A: सामं.

4 A: हरेश्वरम्.

5 A: तथैशानं.

6 A: कपालीजो.

7 C: हुताशीः.

8 A: विधातव्यः pour विधाता च.

9 C: कलशाक्षं च.

10 A: शास्तरक्रूरदृष्टिं च.

11 C omet पाशहस्तस्तथा.

12 C: वेगः pour शीघ्रः.

13 C: सर्व pour सौम्यो.

14 A: देवं pour देवान्.

15 C: क्रमात् pour बुधः.

उद्धृत्य शिवकुम्भादीन्मूललिङ्गेऽभिषेचयेत्। [1]अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य [2]प्रभूतं च हविर्ददेत्॥ २४॥

इति [3]श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे [4]एकोनपञ्चाशत्स्नपनविधिर्नाम[5] [6]द्वाविंशः पटलः

---

[1] Nous donnons ci-dessous le rituel selon le *Suprabhedāgamapaddhati*. Noter la différence des noms des divinités correspondant aux pots des divers *āvaraṇā*.

अर्चनाक्रमः—शिवकुम्भे शिवाय नमः। वर्धन्यां मनोन्मन्यै नमः।

प्रथमावरणे अष्टकलशेषु—अनन्ताय नमः। सूक्ष्माय नमः। शिवोत्तमाय नमः। एकनेत्राय नमः। एकरुद्राय नमः। त्रिमूर्तये नमः। श्रीकण्ठाय नमः। शिखण्डिने नमः।

द्वितीयावरणे षोडशकलशेषु—भवाय नमः। शिवाय नमः। हराय नमः। रुद्राय नमः। पुष्कराय नमः। पुरुषोत्तमाय नमः। अग्रगण्याय नमः। सदाचाराय नमः। शर्वाय नमः। शम्भवे नमः। महेश्वराय नमः। ईश्वराय नमः। स्थाणवे नमः। ईशानाय नमः। सहस्राक्षाय नमः। सहस्रपदे नमः।

तृतीयावरणे चतुर्विंशतिकलशेषु—वरीयसे नमः। वरदाय नमः। वन्द्याय नमः। शंकराय नमः। परमेश्वराय नमः। गङ्गाधराय नमः। शूलधराय नमः। परार्थैकप्रयोजनाय नमः। सर्वदेवाय नमः। गिरिधन्विने नमः। जटाधराय नमः। चन्द्रापीडाय नमः। चन्द्रमौलये नमः। अप्रमेयाय नमः। गौरीशाय नमः। विदुषे नमः। वेदान्तसारसन्दोहाय नमः। कपालिने नमः। नीललोहिताय नमः। ध्यानाधाराय नमः। अपरिच्छेद्याय नमः। गौरीभर्त्रे नमः। गणेश्वराय नमः। अष्टमूर्तये नमः।

एवमभ्यर्च्य, शान्तिहोमं कृत्वा, पूर्ववत् समाचरेत्।

[2] A, B et C: प्रभूतहविषं ददेत्.

[3] A: श्रीमद्रौरवतन्त्रे; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे.

[4] B omet एकोन.

[5] B: पञ्चाशत्कलशस्नपनविधिर्नाम विंशः पटलः; A: एकोनपञ्चाशत्स्नपनपटलो द्वाविंशः.

[6] C: द्वाविंशतिः पटलः.

[त्रयोविंशः पटलः]

[अष्टोत्तरशतस्नपनविधिः][1]

[2]अष्टोत्तरशतैः कुम्भैः स्नपनं शृणु [3]वच्मि ते । [4]संक्रान्तौ [5]विषुवे [6]चैवाप्ययने ग्रहणे तथा ॥ १ ॥
राजाभिषेकसमये [7]चान्यमङ्गलकार्यके । कर्तव्यं स्नपनं ह्येतत्सर्वेष्टफलसिद्धये[8] ॥ २ ॥
[9]मण्डपं तु वितानाद्यैर्भूषयित्वा विशेषतः । गोमयालेपनं कृत्वा [10]पिष्टसूत्रैर्विचित्रयेत् ॥ ३ ॥

---

[1] cf. *Kāraṇāgama*, I, 38, *Vīrāgama*, *paṭala* 80, *Ajita*, *paṭala* 28, *Kāmika*, II, 4, *Suprabheda*, I, 15, *Sūkṣma*, *paṭala* 12, *Svāyambhuva*, *paṭala* 18.

[2] cf. *Kāraṇa*, I, 38, 1-4:

अष्टोत्तरशतं वक्ष्ये स्नपनं भुक्तिमुक्तिदम् । अयने विषुवे चैव ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥
प्रोक्षणान्ते प्रतिष्ठान्ते चोत्सवान्ते विशेषतः । सङ्क्रान्तौ वाप्यमावास्यां षडशीतिमुखेऽपि वा ॥
सिनीवाल्यां कुहौ चैव ह्याद्रायां तु विशेषतः । राजाभिषेकसमये तस्य जन्मदिनेऽपि च ॥
अन्यस्मिन्मङ्गले कार्ये प्रायश्चित्ते विशेषतः । स्नपनं कारयेद्धीमान् सर्वपापनिकृन्तनम् ॥

[3] A: पश्चिमे pour वच्मि ते; B: पश्चिम.

[4] A, B et C: सङ्क्रान्ते.

[5] C: वैष्णवे.

[6] A, B et C: चैव अयने.

[7] A: चान्ये pour चान्य; B: अन्यस्मिन् pour चान्य.

[8] C: सिद्धिदम् pour सिद्धये.

[9] cf. *Kāraṇa*, I, 38, 5-10:

भवनस्याग्रतः कुर्यान्मण्टपं चतुरश्रकम् । द्वादशं दशहस्तं वा नवहस्ताष्टहस्तकौ ॥
विप्रादीनां क्रमाद्ग्राह्यं षोडशस्तम्भसंयुतम् । पङ्क्तित्रयसमायुक्तं पङ्क्तिमानमथोच्छ्रयम् ॥
तलोत्सेधं युगाङ्गुल्यं दर्पणोदरसन्निभम् । युगद्वारसमायुक्तं वेदतोरणभूषितम् ॥
वितानदर्भमालाभिः स्नपनैर्विविधैर्युतम् । वितानध्वजसंयुक्तं मुक्तादामविराजितम् ॥
अष्टमङ्गलसंयुक्तं मङ्गलाङ्कुरशोभितम् । गोमयालेपितं कृत्वा तरङ्गेणैव वेष्टयेत् ॥
शिवाम्भसा तु संप्रोक्ष्य सूत्रपातं तु कारयेत् ॥

[10] A: विष्ठु pour पिष्ट.

[1] प्रागग्रं चोदगग्रं च मनुसूत्राणि कल्पयेत् ।

---

[1] Comme nous l'avons déjà expliqué à la fin du *paṭala* 20, les textes āgamiques ne s'accordent pas sur la façon de dessiner le *maṇḍala* pour le *snapana* avec 108 pots (*kalaśa*) et aussi sur d'autres détails tels que la formation des *āvaraṇa*, la façon de placer les pots, les choses que l'on y met (*dravya*) et les divinités qui y président. Nous donnons ci-dessous des extraits de quelques textes relatifs à la façon de dessiner le *maṇḍala* pour montrer à quel point les textes diffèrent les uns des autres. Plus loin, comme dans les *paṭala* précédents, nous ne citerons qu'un seul des textes.

cf. *Ajita*, 28, 218-225:

अष्टोत्तरशतैर्वक्ष्ये कलशैः स्नपनं परम् । प्रागग्रं मनुसूत्रं स्यादुदगग्रं तथैव च ॥
नवषष्टिशतं सम्यक् पदमेकत्र मण्डितम् । पदप्रमाणं सर्वत्र तालमात्रमिति स्मृतम् ॥
तत्र मध्ये नवपदं पद्मार्थं परिलोपयेत् । बाह्ये तु षोडशपदैः प्रथमावरणं भवेत् ॥
परितश्च ततो वीथी पदं प्रत्येकधा भवेत् । अष्टद्वाराणि वीथ्यग्रे कोणपार्श्वेषु कल्पयेत ॥
त्रिभिस्त्रिभिः पदैरेवं कृते तत्र भवन्ति हि । पदप्रदास्तु मध्यादिनवसंख्या जनार्दन ॥
तेषु पूर्वादिसंस्थेषु प्रान्तेष्वथ चतुर्ष्वपि । तिथिसंख्यापदेष्वन्तर्वीथी पार्श्वेषु मध्यमम् ॥
पदमेकं परित्यज्य स्थण्डिलं तेषु कल्पयेत् । एवं कृते महादिक्षु चतुर्दशपदं भवेत् ॥
कोणेष्वपि नव प्रोक्तास्ततः स्थापनमारभेत् ॥

cf. *Kāraṇa*, I, 38, 10-13:

पूर्वाग्रं तु कलासूत्रं शालिपिष्टाक्तरज्जुना । उदगग्रं तथैव स्याद्रन्ध्रतालप्रमाणतः ॥
पञ्चपञ्चपदं मध्ये परितोऽपि पदं त्यजेत् । एकविंशतिकोणेषु द्वारायान्यानि वर्जयेत् ॥
मध्यमे तु शिवव्यूहमाग्नेयादिविदिक्षु च । व्यूहाश्चैव तु चत्वारो धर्मज्ञानादयः क्रमात् ॥

cf. *Vīra*, 80, 5-13:

सूत्रपातं प्रकर्तव्यं तालमात्रेण चान्तरम् । द्विविधं सूत्रपातं तु शान्तिकं पौष्टिकं तथा ॥

[शान्तिकम्]

चतुर्दशानि सूत्राणि पूर्वाग्रं चैव विन्यसेत् । उत्तराग्रं तथैव स्यात्सूत्रस्यैतानि निर्दिशेत् ॥
मध्ये नवपदं स्थित्वा परिच्छेदपदं न्यसेत् । चतुर्दिक्षु च विप्रेन्द्र द्वारार्थं तु पदं ततः ॥
तद्बाह्यावरणाद्बाह्ये परितो वीथिरुच्यते । तस्य बाह्ये तु परितः पदद्वयस्थितानि तु ॥
एवमेव क्रमेणैव शान्तिकं प्रविधीयते ॥

[पौष्टिकम्]

इदमन्यत्प्रवक्ष्यामि चक्रस्थापनमुच्यते । पूर्वाग्रे चैव विप्रेन्द्र युग्मसूत्रं प्रदापयेत् ॥
उत्तराग्रं तथैव स्यात्तालमात्रेण चान्तरम् । तालत्रयप्रमाणेन भ्रामयेत्पूर्णचन्द्रवत् ॥
तासां पूर्वदिशो विप्र तालमात्रेण चान्तरम् । अष्टवृत्तं ततो भ्राम्य वीथीचत्वार एव च ॥
चतुर्भिः कलशान्यस्य पौष्टिकं त्विह चोच्यते । द्वारार्थं च चतुर्दिक्षु ह्रासयेत्तु विशेषतः ॥

पञ्चविंशत्पदं मध्ये तन्मध्ये नवकं [1]त्यजेत् ॥ ४ ॥
एकमेकं त्यजेद्दिक्षु [2]ह्युपादेयोऽर्कभागकः । [3]बाह्ये चैकपदं त्यक्त्वा द्वाराष्टकसमन्वितम् ॥ ५ ॥
दिशासु [4]पक्षभागाः स्युः कोणं प्रति नवांशकम् । [5]मध्ये नन्दांशमम्भोजं[6] दलाष्टकसमन्वितम् ॥ ६ ॥
कर्णिकाकेसरोपेतं शालितण्डुललाजकैः । [7]तदावृताष्टभागेषु प्रतिदिक्पक्षभागके ॥ ७ ॥
कोणं प्रति नवांशेषु प्रत्येकं प्रस्थशालिभिः[8] । स्थण्डिलं प्रति कर्तव्यं दर्भान्सूत्रेषु [9]संस्तरेत् ॥ ८ ॥
तिलतण्डुललाजैश्च नानापुष्पैः परिस्तरेत् । [10]पञ्चब्रह्म समुच्चार्य [11]कुशाद्भिः प्रोक्षयेद्बुधः[12] ॥ ९ ॥

---

cf. *Sūkṣma*, 12, 6-7:

प्रागग्रं मनुसंख्या च उदगग्रं तथैव च । सूत्रात्सूत्रान्तरं तालं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥
पञ्चपञ्चपदं मध्ये बाह्ये त्वेकपदं त्यजेत् । कोणेऽनन्तपदं ग्राह्य मध्ये चार्कपदं ग्रहेत् ॥

cf. *Svāyambhuva*, 18, 74-75:

प्रागग्रमुदगग्रं च द्विद्विसूत्रं प्रसारयेत् । मध्ये शङ्कुं न्यसेद्धीमान् भ्रामयेत्तु शनैः शनैः ॥
सूत्रात्सूत्रान्तरं तालं दशसूत्रेण कारयेत् । बाणसंख्याक्रमेणैव शेषसूत्राणि लोपयेत् ॥

cf. *Suprabheda*, I, 15, 32-34:

प्रागग्रं षोडशं सूत्रमुदगग्रं तथैव च । पञ्चविंशत्पदं तेषु मध्ये संग्राह्य यत्नतः ॥
विदिक्षु नवकं ग्राह्यं द्वारत्वाद्द्विपदं त्यजेत् । चतुर्दिक्तिथिकोष्ठेषु तृतीये संत्यजेत्त्रयम् ॥
एवं कृते पदां सम्यक् शिवाधिक्यं शताष्टकम् ॥

[1] B: न्यसेत् pour त्यजेत् ; C: यजेत् .
[2] A: उपादेयार्कभागकम् ; C: उपादेयागभागकम् .
[3] A: तद्बाह्ये तु पदं ; C: तद्बाह्येकपदं.
[4] A et C: पक्षभागासु pour पक्षभागाः स्युः .
[5] A: मध्य pour मध्ये.
[6] A: अम्भोज pour अम्भोजं.
[7] A: तथावृत्तकभागेषु.
[8] A: शालिना pour शालिभिः .
[9] B: संस्मरेत्.
[10] C: पञ्चब्रह्माङ्गमुच्चार्य.
[11] C: कुशैश्च pour कुशाद्भिः .
[12] cf. *Sūkṣma*, 12, 8-15:

स्थण्डिलं कल्पयेत्तत्र ह्यष्टद्रोणैश्च शालिभिः । तण्डुलैस्तिललाजैश्च दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् ॥
नैवेद्यं दापयेच्छम्भोः स्नानं विज्ञाप्य देशिकः । महेशं पूजयेद्विद्वान् गन्धपुष्पस्रगादिभिः ॥
शिबिकोर्ध्वे समारोप्य ग्रामप्रदक्षिणं कुरु । स्नानार्थमण्डपं चैव कल्पयेत्त्वैन्द्रदेशके ॥
एकत्र स्थण्डिलं कल्प्य स्थापयेत्कलशान् पृथक् । आवाहनादिधूपान्तमर्चनादि यथाक्रमम् ॥
स्थण्डिले स्थापयेत्पश्चाद्द्वियोगमिति कथ्यते । नवाधिकशतान्कुम्भानुपकुम्भसमन्वितान् ॥
पदमध्ये स्थितान् कुम्भान्सूत्रमध्योपकुम्भकान् । शिवकुम्भस्य वर्धन्यामुपकुम्भं विसर्जयेत् ॥
ससूत्रान् सापिधानांश्च सवस्त्रान् वारिपूरितान् । सकूर्चान् हेमसंयुक्तान् फलपल्लवसंयुतान् ॥
मध्यमे शिवकुम्भं तु वर्धनीं तस्य वामके ॥

voir aussi *Ajita*, 28, 225-227:

प्रोक्षयित्वास्त्रजप्तेन वारिणा देशिकस्ततः । तेषु सर्वेषु मध्येषु स्थण्डिलं पूर्ववद्भवेत् ॥
ततः शिवाख्यकलशं पूर्ववत्कल्पयेत्सुधीः । कर्णिकायां तु विन्यस्य वर्धनीं तस्य चोत्तरे ॥

गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च स्थण्डिलं तु समर्चयेत्। सूत्रादिभिस्समायुक्तं शिवकुम्भं तु मध्यमे[1] ॥ १० ॥
तस्योत्तरे न्यसेद्धीमान्वर्धनीं च तथैव [2]हि। पदं प्रति [3]घटान् स्थाप्य [4]सूत्राद्यैस्तूक्तद्रव्यकैः[5] ॥ ११ ॥
[6]पञ्चरत्नं हिरण्यं वा शिवकुम्भे तु विन्यसेत्। वर्धन्यामम्बुजं [7]हैमं विन्यसेन्मूलमन्त्रतः ॥ १२ ॥
सद्यमन्त्रमनुस्मृत्य शिवकुम्भे [8]सदाशिवम्। हृदयेन[9] तु [10]संध्याय वर्धन्यां तु मनोन्मनीम् ॥ १३ ॥
[11]गन्धं पुष्पं च धूपं च दीपं चैव हृदा ददेत्। विविधं वा यथालाभं फलं तयोर्निवेदयेत् ॥ १४ ॥
पञ्चब्रह्म[12] समुच्चार्य [13]पञ्चमुद्राः प्रदर्शयेत्। [14]तालं शिखरपद्मे च निष्ठुरं लिङ्गमेव च ॥ १५ ॥

---

[1] cf. *Kāraṇa*, 38, 36-37:

मध्यमे शिवकुम्भं तु पञ्चरत्नाम्बुसंयुतम्। मध्यव्यूहस्य सौम्ये तु वर्धनीं स्थापयेद्धृदा ॥
हेमतोयसमायुक्तं कल्पयेत्कल्पवित्तमः। स्थापयेत्कलशान् सर्वान् पश्चाद्द्रव्याणि विन्यसेत् ॥

[2] B: च pour हि. [3] A: घटं pour घटान्.

[4] A: सूत्राद्यैस्तोत्रद्रव्ययुक्.

[5] सूत्राद्यैः, वेष्ट्य इति शेषः, आदिपदेन वस्त्रयुग्मस्य ग्रहणम्। उक्तद्रव्यकैः, पूरयित्वा इति शेषः.

[6] cf. *Kāmika* II, 4, 34 pour les *pañcaratna*:

माणिक्यं चेन्द्रनीलं च वैडूर्यं च प्रवालकम्। मुक्ता च पञ्चरत्नं स्यादभावे हेम संमतम् ॥

[7] C: हेमं pour हैमं.

[8] B: सदाशिवे. [9] B omet न dans हृदयेन.

[10] A, B et C: संध्यात्वा pour संध्याय.

[11] A: गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैश्चैव हृदा चरेत्; B गन्धैः पुष्पैश्च दीपैश्च धूपैश्चैव हृदा चरेत्; C: गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपं चैव हृदा ददेत्.

[12] C: पञ्चब्रह्मं. [13] A: पञ्चमुद्रां.

[14] cf. *Kāraṇa*, I, 28 pour les *pañca-mudrā*:

तालमुद्रा—

हस्ताभ्यां ताडयेत्तालमुद्रां कुर्यात्तु शोधने ॥

(I, 28, 9)

शिखामुद्रा—

उत्तानौ तु करौ कृत्वा वेणीबन्धं तु कारयेत्। प्रसार्य मध्यमे ज्ञेया शिखाख्या स्थापने तथा ॥

(I, 28, 19-20)

पद्ममुद्रा—

उत्तानौ तु करौ कृत्वा मणिबन्धं तु कारयेत्। मध्यमे कुञ्चिताङ्गुष्ठौ शेषाः प्रविरलास्तथा ॥
पद्ममुद्रा भवेदेषा तलोपरि तलं न्यसेत् ॥

(I, 28, 37-38)

[1]पञ्चमुद्राश्च विख्यातास्सर्वकामार्थसाधिकाः[2] ।

[प्रथमावरणे द्रव्याणि]

[3]पाद्यमाचमनं चार्घ्यमाग्नेय्यां तु[4] [5]घटादिषु ॥ १६ ॥
कुशाम्बु पञ्चगव्यं च क्षीरं च [6]निर्ऋतौ त्रिषु । दधि सर्पिर्मधू [7]चैव वायव्यां तु घटेषु वै ॥ १७ ॥
गन्धं पुष्पोदकं भस्म [8]चैशान्यां त्रिषु विन्यसेत् । प्रथमावरणं [9]ह्येवं द्वितीयावरणं शृणु ॥ १८ ॥

[द्वितीयावरणे द्रव्याणि]

[10]लाज[11]सक्तु[12]शकृत्तोयमिक्षुतोयं हरिद्रकम् । कदली [13]नालिकेराम्बुनारङ्गद्वयसर्षपम्[14] ॥ १९ ॥

निष्ठुरमुद्रा—

मुष्टिं कृत्वा तु हस्तौ च करपृष्ठौ तु योजयेत् । कनिष्ठौ प्रसृतौ दीर्घौ निष्ठुरा सन्निरोधने ॥

(I, 28, 14-15)

लिङ्गमुद्रा—

अङ्गुष्ठं चोर्ध्वगं मुष्टिं कृत्वा वामेन वेष्टयेत् । लिङ्गमुद्रा तु विख्याता प्रच्छन्नेति प्रदर्शयेत् ॥

(I, 2, 28, 7-8)

[1] A: पञ्चमुद्रेति विख्याता सर्वकामार्थसाधिका. [2] B: सिद्धिदा pour साधिकाः; C: साधिताः.

[3] cf. *Ajita*, 28, 227-230 pour les choses à mettre dans les 16 pots du 1er *āvaraṇa*:

ततश्चावरणे त्वाद्ये पूर्वादिक्रमयोगतः । पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् ॥
क्षीरं दधि घृतं चैव दिक्षु चान्यासु विन्यसेत् । मधु भस्मेक्षुसारं च लाजचूर्णमतः परम् ॥
लाजांश्च रजनीचूर्णं तिलसर्षपमेव च । विन्यस्याथ च सर्वेषु शेषेष्वावरणक्रमात् ॥
गन्धोदपूरितान्न्यस्त्वा कलशांस्तेषु निक्षिपेत ॥

[4] B: अग्न्यादिषु pour आग्नेय्यां तु. [5] C: घटान्तिषु.

[6] C: निर्ऋतां. [7] A: सर्पिमधु ; B et C: सर्पिर्मधु.

[8] B: त्रिषु चैशान्यके न्यसेत्. [9] B: ह्येतत् ; C: हेम.

[10] cf. *Ajita*, 28, 231-234 pour les choses à mettre dans les 20 pots du 2e *āvaraṇa*:

द्वितीयावरणे त्वेतान् वक्ष्यमाणान् यथाक्रमम् । पनसं मातुलुङ्गं च दाडिमं चाम्रमेव च ॥
नालिकेरजलं चापि नारङ्गद्वयमेव च । कदली च विडङ्गं च जम्बूफलमतः परम् ॥
द्राक्षा च नवनीतं च ह्रीबेरं मुस्तकं ततः । वक्रं रास्ना नतं चापि दान्तकं च मुरं तृणम् ॥
ज्योतिष्मच्च द्वितीयेषु विंशेषु कलशेषु च ॥

[11] A: सक्थु pour सक्तु. [12] A: सकृत् pour शकृत्.

[13] C: नारिकेलाम्बु pour नालिकेराम्बु. [14] C: सर्षपाः pour सर्षपम्.

तिलसिद्धार्थ[1]वकुलदाडिमं[2] मातुलुङ्गकम्। [3]आमलं बिल्वपनसं [4]क्षीरवृक्षचतुष्टयम्॥ २०॥
लिकुचाम्रफले चैव द्वितीयावरणे [5]न्यसेत्।

[तृतीयावरणे द्रव्याणि]

[6]कुष्ठं [7]कुङ्कुमलोहौ च चन्दनं रक्तचन्दनम्॥ २१॥
[8]मांसीमुरे च तगरमुशीरं तृणदीपकम्[9]। कर्पूरैलालवङ्गं च [10]त्रिफलां च [11]मनःशिलाम्॥ २२॥
[12]अपः क्षीरं च [13]कस्तूरीं चम्पकं करवीरकम्। [14]दूर्वातक्कोलजम्बूकमपामार्गं च बिल्वकम्॥ २३॥
धात्रीं हरीतकीं पीतां [15]माञ्जिष्ठं च पलाशकम्। पुन्नागं वकुलं चैव [16]तृतीयावरणे न्यसेत्॥ २४॥

[चतुर्थावरणे द्रव्याणि]

[17]नागं च सरलं कृष्णमल्लिकाब्जैकपत्रकम्[18]। विष्णुक्रान्तिं च लक्ष्मीं च दूर्वां तुलसिमल्लिके[19]॥ २५॥

---

1 A: बकुल pour वकुल.
2 C: दाडिमी pour दाडिमं.
3 A: आमलीं पनसं चैव; C: आमलं पनसं चैव.
4 C: क्षीरवृक्षं चतुष्टयम्.
5 B: यजेत् pour न्यसेत्.
6 cf. *Ajita*, 28, 234-238 pour les choses à mettre dans les 32 pots du 3e *āvaraṇa*:

शालिनीवारकौ चैव प्रियङ्गुयववेणु च। रोचना कुङ्कुमं चैव गैरिकं च मनःशिला॥
तालमञ्जनकं श्यामं रक्तचन्दनमेव च। श्रीवेष्टं गन्धकरसौ सल्लकी च ततः परम्॥
तुरुष्कं च विडङ्गं च ततश्चेन्द्रियकाह्वयम्। चव्यं सिद्धार्थकं चैव जीरकद्वयमेव च॥
माञ्जिष्ठं च जटामांसी तालीसं चाप्यवेणुकम्। कर्पूरं फलिनी लोध्रं माक्षिकं च ततः परम्॥
तृतीयावरणे न्यस्त्वा तद्बाह्ये तु जनार्दन॥

7 C: कोष्ठं pour कुष्ठं.
8 A: मांसीरमुरं च तगरम्; B: मुरं माञ्जीरतकरम्; C: मांसीरमुशीरं चतुरम्.
9 A: उशीरह्मणदीपकम्; B: उशीरं ञणदीपकम्; C: उशीरन्तृणदीपकम्.
10 A: त्रिफलं.
11 B: मनःशिला.
12 A: आपक्षीरं.
13 A: कस्तूरी.
14 C: दुर्वारं pour दूर्वा.
15 A: मञ्जिष्ठं; C: मजूलीं.
16 A: तृतीयावरणं.
17 cf. *Ajita* 28, 239-244 pour les choses à mettre dans les 40 pots du 4e *āvaraṇa*:

पद्मं नीलोत्पलं चैव रक्तमुत्पलमेव च। चम्पकं जातिपुन्नागवकुलं चतुरं गुलम्॥
करवीरं तथा द्रोणं नन्द्यावर्तं च मल्लिका। धुत्तूरं चैव बन्धूकं जपाकुसुममेव च॥
कर्णिकारं शमी चैव सहा विष्णुवधूस्तथा। दूर्वा च भृङ्गराजं च चक्रवल्ली वराहिका॥
भद्रा लक्ष्मीस्तथा चैव गिरिकर्णिद्वयं तथा। अपामार्गद्वयं चैव गोक्षुरं तुलसी तथा॥
नागपुष्पं च तक्कोलमुशीरं भद्रमेव च। त्रुटि चैलालवङ्गं चाप्यगरुं चन्दनं तथा॥
एवं द्रव्याणि विन्यस्य चतुर्थावरणे क्रमात्॥

18 A: वक्त्रकम् pour पत्रकम्.
19 A: मल्लिकाम्; B: मल्लिका.

करवीरं श्वेतपद्मं रक्तपद्मं तथैव च । श्वेतार्कं चैव रक्तार्कं भद्रां चैव [1]कृताञ्जलिम् ।। २६ ।।
वासन्तीं [2]वटशृङ्गं च प्लक्षं चाश्वत्थशृङ्गकम् । भृङ्गराजं च नीवारं मालतीं [3]लोध्रशीर्षकम् ।। २७ ।।
उत्पलं पाटलं चैव नन्द्यावर्तं [4]तपस्विनीम् । [5]यववेणू प्रियङ्गुं च शालिनीवारश्यामकम्[6] ।। २८ ।।
[7]कुस्तुम्बरीं च [8]षाष्टिं च [9]कृष्णां नीलोत्पलं[10] शमीम् । [11]चतुर्थावरणे [12]ह्येतान्शक्रादिक्रमशो न्यसेत् ।।२९।।

[प्रथमावरणदेवताः]

[13]अनन्तो [14]धर्मः सूक्ष्मश्च [15]ज्ञानं चैव शिवोत्तमः । [16]एकनेत्रश्च रुद्रश्च [17]वैराग्यं च [18]त्रिमूर्तिकः ।।३०।।
[19]श्रीकण्ठश्चेश्वरं चैव [20]शिखण्डी [21]प्रथमावृतौ । पाद्यादिकलशानां तु [22]ह्यधिदेवा इति स्मृताः ।। ३१ ।।

[द्वितीयावरणदेवताः]

[23]वामदेवो[24] भवः सर्वः सर्वज्ञो वरदो [25]हरः । [26]शम्भुरीशो विरूपाक्षो विश्वरूपो महेश्वरः ।। ३२ ।।

---

[1] C: कृताञ्जलिः.

[2] A: घट pour वट.

[3] A: चोत्र pour लोध्र.

[4] A: तपस्विनम्; C: तपस्विनः.

[5] C: यवो वेणुः प्रियङ्गुश्च.

[6] A: श्यामकाः pour श्यामकम्.

[7] C omet कुस्तु dans कुस्तुम्बरीं.

[8] C: काष्ठं pour षाष्टिं.

[9] A: कृष्णा pour कृष्णां; B: कृष्ण.

[10] C: नीलोत्पलां pour नीलोत्पलं.

[11] A: चतुर्थावरणं.

[12] A: ह्येता pour ह्येतान्.

[13] cf. *Ajita*, 28, 244-245 pour les divinités correspondant aux 16 pots du 1er *āvaraṇa*:

शिवं गौरीं तयोर्यष्ट्वा कुम्भयोस्तदनुक्रमात् । प्रथमावरणे दिक्षु लोकपालान् समर्चयेत् ।।
अन्येष्वष्टसु विघ्नेशान् पदेषु क्रमशो यजेत् ।।

[14] A: धर्मसूक्तिं च; B: धर्मसूक्ष्मश्च.

[15] A: शिवोक्तं ज्ञानमेव च pour ज्ञानं चैव शिवोत्तमः; B: शिवोक्तज्ञानमेव च.

[16] A: एकनेत्रे च रुद्रश्च; B: एकनेत्रैकरुद्रौ च.

[17] B: वैराग्यश्च.

[18] A: त्रिमूर्तिकम्; C: त्रिमूर्तयः.

[19] A: श्रीकण्ठं चेश्वरं चैव; C: श्रीकण्ठे चेश्वरश्चैव.

[20] C: शिखण्डीं.

[21] A: प्रथमा व्रजे; C: प्रथमावृते.

[22] A omet हि dans ह्यधिदेवाः; C: अधिदेवधृता स्मृताः.

[23] cf. *Ajita*, 28, 244-246 pour les divinités correspondant aux 20 pots du second *āvaraṇa*:

वैकर्तनं विवस्वन्तं भवं शर्वमतः परम् । मार्ताण्डं भास्करं चैव रविं रुद्रं तथैव च ।।
उद्बीजमुग्रनामानं लोकभासकमेव च । लोकसाक्षिमनन्तं च महान्तं भीममेव च ।।
त्रिविक्रमं तथादित्यं सूर्यमंशुमता सह । दिवाकरं तथैशानं द्वितीयावरणे क्रमात् ।।

[24] A: वामदेवोद्भवं सर्वं; C: वामदेवोद्भवः शर्वः.

[25] C: भवेत् pour हरः.

[26] C: हरः शम्भुर्विरूपाक्षो.

उग्रः पशुपती रुद्रो महादेवः [1]कपर्दिकः । [2]वामोद्भवौ च शर्वश्च सर्वज्ञो वरदोऽन्तकः ॥ ३३ ॥
असंभवोऽरजाश्चैव द्वितीयावरणाधिपाः ।

[तृतीयावरणदेवताः]

[3]जटाधरः शूलधरो विश्वमूर्तिस्त्रिलोचनः ॥ ३४ ॥
अक्षरः शंकरः स्थाणुरीशानः[4] कामशासनः । कालकण्ठः [5]कालकारी सद्गतिः शिव ईश्वरः ॥ ३५ ॥
अग्रगण्यः सदावर्तो वागीशो जटिलः प्रभुः । श्रीकण्ठः कालहारी च [6]पटुरव्यय ईश्वरः ॥ ३६ ॥
गङ्गाधरश्चन्द्रमौलिः[7] कपालीशो गणेश्वरः । पिनाकी धूर्जटिर्नागरूपी[8] विश्वेश्वरस्तथा[9] ॥ ३७ ॥
एते [10]महाष्टरुद्रास्तु [11]तृतीयावरणाधिपाः ।

[चतुर्थावरणदेवताः]

[12]भवश्चोग्रश्च[13] शर्वश्च महादेवश्च रुद्रकः ॥ ३८ ॥
भीमः पशुपतिर्देव[14] ईशानश्च तथैव च । अनन्तश्च सहस्राक्षः सुभगः पुरुषोत्तमः ॥ ३९ ॥
सकलो [15]घण्टाधारी च धूर्जटिः[16] करुणालयः । त्रिशूली च बलोन्मत्तो [वीरभद्र]स्तथैव च ॥ ४० ॥
[[17]अनामयस्तीर्थकरः सत्कृतिर्जीवितेश्वरः ।]

---

[1] A: कपर्दिनः.

[2] A: वमाद्भवेशशर्वश्च ; B: भवोद्भवेशः सर्वश्च ; C: वामोद्भवश्च शर्वश्च.

[3] Le ms. de *Ajitāgama* omet les noms des divinités correspondant aux 32 pots du 3e *āvaraṇa*.

[4] A: ईशानां pour ईशानः.

[5] A: कलंकारी.

[6] A: वटम् pour पटुर् ; B: पटम् .

[7] A: चन्द्रमौली.

[8] B: नागविरूपी विश्वरः स्थितः.

[9] A: स्थिता pour तथा.

[10] C: देवाष्टरुद्रास्तु.

[11] B et C: तृतीयाववरणेऽधिपाः.

[12] cf. *Ajita*, 28, 247-252 pour les divinités des 40 pots du 4e *āvaraṇa*:

वरदं वीरभद्रं च विमलं विश्वगोचरम् । वेदनिष्ठं पुरानन्दं परमेशं महद्युतिम् ॥
महोरस्कं गुरुं रम्यमेधमानमुखं शुचिम् । त्रिलोचनमनौपम्यं टङ्कपाणिं महागतिम् ॥
शूलपाणिं महोत्साहं महाभैरवरूपिणम् । दंष्ट्रालं च दुराधर्षं हारभूतिं च वज्रिणम् ॥
दण्डिनं शिपिविष्टं च व्याघ्रचर्मधरं हरम् । अनालस्यमलक्ष्यं च सर्वलक्षणलक्षितम् ॥
दुःसहं च त्रयीरूपं देवारिमनलं तथा । गणेशं च सुरेशं च व्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥
दुर्गां च सुरसेनाद्यं पूजयेत्क्रमशः सुरान् ॥

[13] C: भवांश्चोग्रश्च.

[14] A: चैव pour देवः.

[15] B: गन्ध pour घण्टा ; A: घण्ट pour घण्टा.

[16] B: धूर्जटी.

[17] Ce qui est entre crochets, manquant dans les manuscrits, a été restitué à partir de vers semblables du *paṭala* précédent.

भद्रो विमोचनश्चैव [1]पाण्डुराङ्गद्युतिः स्मृतः । [2]सामगेयप्रसन्नश्च देवदेवश्च [3]पाण्डुरः ॥ ४१ ॥
[4]संछेद्यो ध्यानधारी च विदिशेशः[5] [6]पराशरः । [7]बृहद्रभस्त्वरोगी च [8]तिमिरघ्नस्त्वमोहकः ॥ ४२ ॥
[9]सर्वगश्च [10]धृतौ कुम्भावुभयोर्हस्तयोरपि । चतुर्थावरणे [11]ह्येतान् [12]स्वस्वनाम्ना तु पूजयेत् ॥ ४३ ॥
[13]गन्धादिभिः समभ्यर्च्य गेयैर्नृत्यैश्च[14] वाद्यकैः । शिवब्रह्माङ्गविद्याङ्गव्योमव्यापित्रियम्बकैः[15] ॥ ४४ ॥
[16]उद्धृत्य शिवकुम्भादीन् मूललिङ्गेऽभिषेचयेत् । अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य [17]प्रभूतं च हविर्ददेत् ॥ ४५ ॥
शान्तिहोमं ततः कुर्यादभीष्ट[18]फलसिद्धये ॥

इति [19]श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे [20]अष्टोत्तरशतस्नपनविधिर्नाम त्रयोविंशः पटलः[21]

---

1 A: पाण्डुरङ्गाद्युतिः ; B: पाण्डुरागस्तथैव.

2 A: समी गेयप्रसन्नश्च.

3 B: पाण्डरः.

4 A: संचेद्य ध्यानधारी च ; B: संछेद्यध्यानधारी च.

5 B: विदिशेशाः.

6 A: परापरः.

7 A: बृहद्रजस्वरोही च ; C: बृहद्रजस्वरोभी च.

8 A: तिमिरस्वपरोपगः.

9 C: शर्वाश्च धृतकुम्भास्तदुभयोर्हस्तयोरपि ; B: सवेगः pour सर्वगः.

10 A: घृता कुम्भा ; B: धृतोकुम्भान्.

11 A: ह्येषां pour ह्येतान्.

12 A: स्वस्वनामानुपूजयेत्.

13 cf. *Virāgama*, 80, 52-55:

उत्थाप्य शिवकुम्भं तु स्नापयेल्लिङ्गमूर्धनि । वर्धनीं तस्य वामे तु स्नापयेद्गौरिमन्त्रतः ॥
व्योमव्यापि जपेत्तत्र शिवकुम्भेन स्नापयेत् । पञ्चब्रह्मषडङ्गेन स्नापयेत्कलशांस्ततः ॥
प्रथमावरणं स्नाप्य द्वितीयं च तृतीयकम् । चतुर्थं पञ्चमं स्नाप्याप्येवमेव क्रमेण तु ॥
पञ्चवर्णहविर्दद्यात्ताम्बूलं च निवेदयेत् । एवं यः कुरुते मर्त्यः शिवलोकमवाप्नुयात् ॥

14 A: नृत्तैश्च pour नृत्यैश्च.

15 A: व्योमव्याप्या त्रियम्बकाः.

16 A: शिवकुम्भादिनोद्गत्य.

17 A, B et C: प्रभूतहविर्षं ददेत्.

18 B: सर्वेष्ट pour अभीष्ट.

19 A: श्रीरौरवक्रियापादे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे.

20 A: अष्टोत्तरशतस्नपनपटलस्त्रयोविंशः ; B: अष्टोत्तरशतकलशस्नपनविधिर्नाम.

21 Le *maṇḍala* pour le *snapana* avec 108 pots n'a que 4 *āvaraṇa* selon le *Rauravāgama*. Selon le *Suprabhedagama*, ce *maṇḍala* en a 5. Pour donner une idée du rituel, nous citons ci-dessous la façon de faire ce *snapana* selon une oeuvre intitulée *Suprabhedāgamapaddhati* d'après un ms. sur feuille de palmier.

अर्चनाक्रमः—शिवकुम्भे ओं हां शिवाय नमः । वर्धन्याम् ओं ह्रीं मनोन्मन्यै नमः ।

प्रथमावरणे अष्टकलशेषु—अनन्ताय नमः । सूक्ष्माय नमः । शिवोत्तमाय नमः । एकनेत्राय नमः । एकरुद्राय नमः । त्रिमूर्तये नमः । श्रीकण्ठाय नमः । शिखण्डिने नमः ।

द्वितीयावरणे षोडशकलशेषु—भवाय नमः । शिवाय नमः । हराय नमः । रुद्राय नमः । पुष्कराय नमः । पुरुषोत्तमाय नमः । अग्रगण्याय नमः । सदाचाराय नमः । शर्वाय नमः । शम्भवे नमः । महेश्वराय नमः । ईश्वराय नमः । स्थाणवे नमः । ईशानाय नमः । सहस्राक्षाय नमः । सहस्रपदे नमः ।

तृतीयावरणे विंशतिकलशेषु—वरीयसे नमः । वरदाय नमः । वन्द्याय नमः । शङ्कराय नमः । परमेश्वराय नमः । गङ्गाधराय नमः । शूलधराय नमः । परार्थैकप्रयोजनाय नमः । सर्वदेवाय नमः । गिरिधन्विने नमः । जटाधराय

नमः। चन्द्रापीडाय नमः। चन्द्रमौलये नमः। अप्रमेयाय नमः। गौरीशाय नमः। विदुषे नमः। वेदान्तसारसन्दोहाय नमः। कपालिने नमः। नीललोहिताय नमः। ध्यानाधाराय नमः।

चतुर्थावरणे अष्टाविंशतिकलशेषु—अपरिच्छेद्याय नमः। गौरीभर्त्रे नमः। गणेश्वराय नमः। अष्टमूर्तये नमः। विश्वमूर्तये नमः। त्रिवर्गाय नमः। स्वर्गसाधनाय नमः। ज्ञानगम्याय नमः। दृढाय नमः। प्रज्ञाय नमः। देवदेवाय नमः। त्रिलोचनाय नमः। वामदेवाय नमः। महादेवाय नमः। पटवे नमः। परिवृढाय नमः। मृडाय नमः। विश्वरूपाय नमः। विरूपाक्षाय नमः। वागीशाय नमः। श्रुतिमत्तराय नमः। सर्वप्रमाणाय नमः। सर्वादये नमः। वृषाङ्काय नमः। वृषवाहनाय नमः। ईशाय नमः। पिनाकिने नमः। खट्वाङ्गिने नमः।

पञ्चमावरणे षट्त्रिंशत्कलशेषु—चित्रवेषाय नमः। चिरन्तनाय नमः। मनोहराय नमः। महायोगिने नमः। गोप्त्रे नमः। ब्रह्माङ्गभुवे नमः। जटिने नमः। कालकालाय नमः। कृत्तिवाससे नमः। सुभगाय नमः। प्रणवात्मकाय नमः। ऊर्ध्वचूडाय नमः। चक्षुषे नमः। सुदुर्वाससे नमः। पुरशासनाय नमः। दिगायुधाय नमः। स्कन्दगुरवे नमः। परमेष्ठिने नमः। परार्पणाय नमः। अनादिमध्यनिधनाय नमः। गिरिशाय नमः। गिरिबान्धवाय नमः। कुबेरबन्धवे नमः। श्रीकण्ठाय नमः। लोकवर्णाय नमः। उत्तमाय नमः। गुरवे नमः। सामान्यदेवाय नमः। कोदण्डिने नमः। नीलकण्ठाय नमः। परश्वधिने नमः। विशालाक्षाय नमः। मृगव्याधाय नमः। सुरेशाय नमः। करुणाकराय नमः। धर्मधाम्ने नमः।

एवमभ्यर्च्य, शान्तिहोमं कृत्वा, पूर्ववत् सर्वं समापयेत्।

TABLE DES ĀVARAṆA ET DES KALAŚA DANS CHAQUE ĀVARAṆA SELON LES ĀGAMA

Rauravāgama

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	12	*kalaśa*
	II:	24	,,
	III:	32	,,
	IV:	40	,,
	Total	109	,,

Ajitāgama

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	16	*kalaśa*
	II:	20	,,
	III:	32	,,
	IV:	40	,,
	Total	109	,,

Vīrāgama

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	8	*kalaśa*
	II:	12	,,
	III:	20	,,
	IV:	28	,,
	V:	40	,,
	Total	109	,,

Svāyambhuva

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	8	*kalaśa*
	II:	12	,,
	III:	24	,,
	IV:	28	,,
	V:	36	,,
	Total	109	,,

Sūksmāgama

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	8	*kalaśa*
	II:	16	,,
	III:	12	,,
	IV:	36	,,
	V:	36	,,
	Total	109	,,

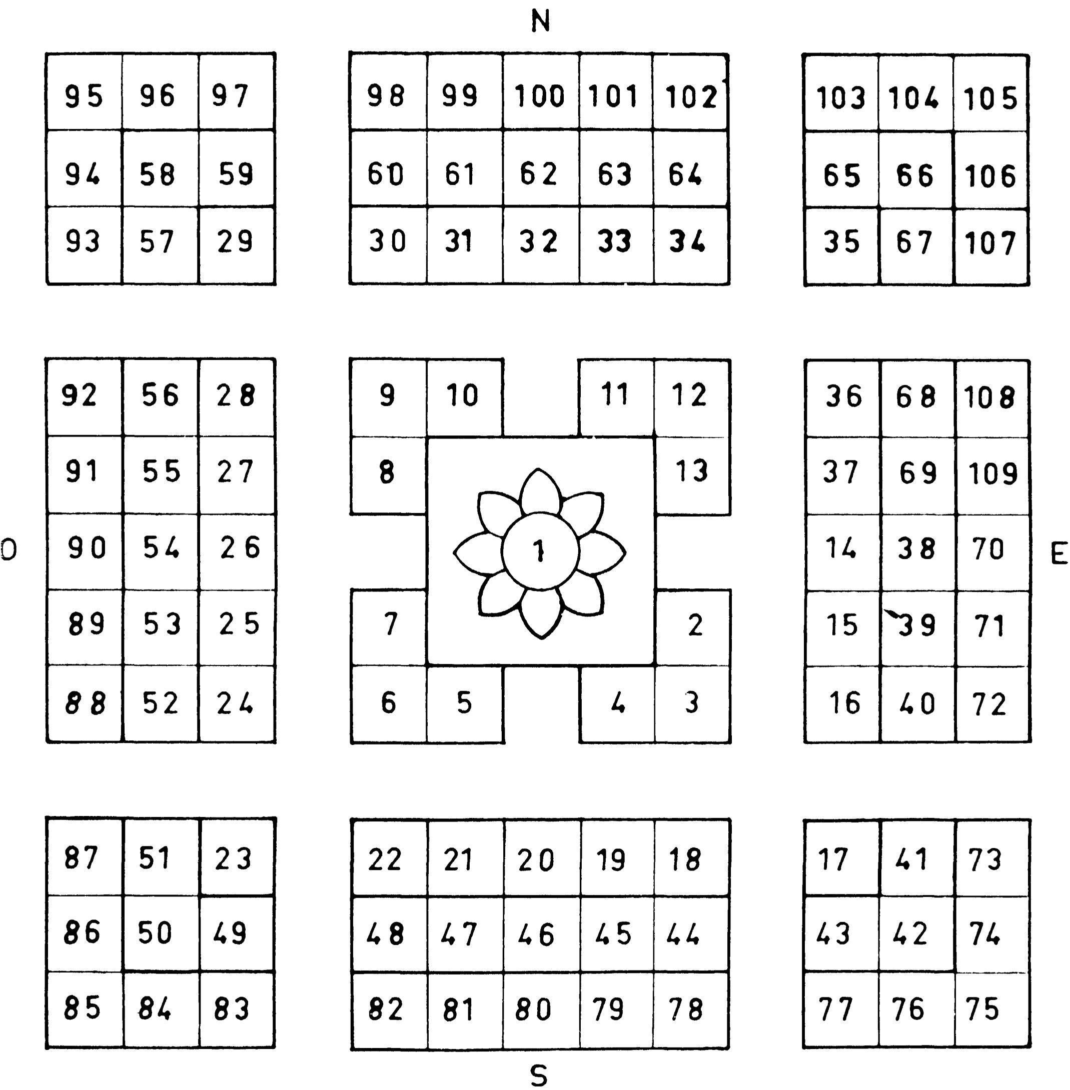
Kāmika

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa:	I:	8	*kalaśa*
	II:	16	,,
	III:	12	,,
	IV:	32	,,
	V:	40	,,
	Total	109	,,

Suprabheda, *Kāmika*, et *Kāraṇa*

	centre:	1	*Śivakumbha*
āvaraṇa	I:	8	*kalaśa*
	II:	16	,,
	III:	20	,,
	IV:	28	,,
	V:	36	,,
	Total	109	,,

AṢṬOTTARAS'ATAKALAŚ'ASNAPANA

[चतुर्विंशः पटलः]

[1][नवाधिकसहस्रस्नपनविधिः][2]

[3]अतः परं प्रवक्ष्यामि नवाधिकसहस्रकम् ।

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 4, *Kāraṇa*, I, 39, *Suprabheda*, I, 15, *Vīra*, *paṭala* 77, *Svāyambhuva*, *paṭala* 18, *Makuṭa*, *paṭala* 9.

[2] Les textes āgamiques ne s'accordent pas non plus sur les détails du *snapana* avec 1009 pots. Selon le texte de *Rauravāgama*, il y a 11 *āvaraṇa* dans le *maṇḍala* pour le *snapana* avec 1009 *kalaśa*.

La répartition des *kalaśa* (pots) se fait ainsi:

centre:	1	*śivakumbha* avec *vardhanī*:
āvaraṇa I:	8	*kalaśa*
II:	64	,,
III:	72	,,
IV:	80	,,
V:	88	,,
VI:	96	,,
VII:	104	,,
VIII:	112	,,
IX:	120	,,
X:	128	,,
XI:	136	,,
Total	1009	*kalaśa*.

Il manque de nombreux vers dans ce *paṭala*. Sur les 64 noms de choses à mettre dans les 64 pots du 2ème *āvaraṇa*, on trouve seulement 40 noms, et les vers donnant les 24 autres noms manquent, semble-t-il. De même, sur les 72 noms des divinités qui président aux 72 pots du 3ème *āvaraṇa*, on en trouve 50: il en manque donc 22. Dans le 4ème *āvaraṇa*, on trouve 70 noms; il en manque 10. Il manque également le vers qui marque la fin des noms dans le 5ème *āvaraṇa*. Sur les 104 noms du 7ème *āvaraṇa*, on n'en trouve que 21 et le reste manque. Sur les 136 noms de divinités du 11ème *āvaraṇa*, on n'en trouve que 119, les 17 autres manquent.

Le texte indique 1000 noms de divinités pour les 1000 pots à placer dans les *āvaraṇa* 2 à 11. Il semble que cette liste de noms suive une certaine version d'un *Śivasahasranāmastotra*. La version que l'on trouve dans notre texte est différente de celles trouvées dans le *Suprabhedāgamapaddhati* et le *Dīptāgama*, ainsi que de celles du *Mahābhārata*, du *Liṅga-purāṇa* et du *Śiva-purāṇa*. Tant que l'on n'aura pas trouvé un bon manuscrit de cet *āgama* ou un *Śivasahasranāmastotra* qui suive l'ordre donné ici, il sera impossible de reconstituer la portion manquante. Nous n'avons pu que signaler en note les absences des vers, chaque fois qu'elles semblaient se produire.

[3] cf. *Ajitāgama*, 28, 1-3:

स्नपनं [1]सर्वकामार्थसाधनं शृणु [2]सुव्रत ।। १ ।।
[3]त्रिपञ्चहस्तमारभ्य [4]त्रिविंशत्स्यात्करावधिः । एकैकहस्तवृद्ध्या तु नवधा मण्डपं स्मृतम् ।। २ ।।
समाश्रं [5]वायताश्रं वा षण्णवत्यङ्घ्रिसंयुतम् । [6]मध्ये तन्तु नवांशं स्यात्स्तूप्यारोहितशीर्षकम् ।। ३ ।।
[7]एकाशीतिपदं तस्मिन्मध्ये नन्दांशमम्बुजम् ।

अतः परं प्रवक्ष्यामि शिवस्य स्नपनं हरे । अकालमृत्युशमनं सर्वरोगभयावहम् ।।
सर्वपापप्रशमनं शोकमोहविनाशनम् । सर्वाभीष्टप्रदं पुंसां सर्वारिष्टनिवारणम् ।।
आयुःश्रीकीर्तिजयदं तुष्टिपुष्टिप्रदं सदा ।।

[1] C: सर्वकाम्यार्थं साधनं. [2] A: सुव्रतम्.

[3] cf. *Vīrāgama*, 77, 4-7:

प्रासादस्याग्रतश्चैव मण्डपं चतुरश्रकम् । त्रिहस्तं पञ्चहस्तं वा षट्सप्ताष्टनवं तथा ।।
एकादशकरं वाथ त्रयोदशकरं तु वा । पञ्चदशकरं वाथ मण्डपं कारयेत्ततः ।।
अधमं पूर्वत्रयं सिद्धं मध्यमं चापरं भवेत् । प्रोक्तं तु नवभेदेन चोच्यते तन्मया द्विज ।।

voir aussi *Ajitāgama*, 28, 11-13:

त्रयोदशकरैः श्रेष्ठं मध्यं सप्तकरैरपि । अधमं पञ्चहस्तैश्च चतुष्षष्ट्यङ्घ्रिसंयुतम् ।।
प्रथमं मध्यमन्यच्च द्वादशस्तम्भसंयुतम् । रुद्रतालोच्छ्रया हस्ताः प्रथमस्य प्रकीर्तिताः ।।
शेषयोर्नवतालोच्चं मण्डपानां विधिर्भवेत् ।

[4] A: त्रिविंशः pour त्रिविंशत्; C donne त्रयोभीतमशीर्विकम् et omet les demi-vers 2*b*, 3*c* et 3*b*. Ce mot, dépourvu de sens, semble provenir de la fusion de त्रिविंश avec la dernière partie du demi-vers 3*b*.

[5] B: वासमाश्रं pour वायताश्रं. [6] A: मध्येकं तु तवांशं स्याल्स्तूपालोहितशीर्षकम्.

[7] cf. *Ajita*, 28, 49-55:

पूर्वोक्तमण्डपे सम्यक् सूत्रपातं तु कारयेत् । अष्टभिर्द्विगुणैः सूत्रैः प्राङ्मुखैर्व्यूहसप्तकम् ।
उदङ्मुखैस्तथा सूत्रैर्व्यूहसप्तकमेव हि । व्यूहप्रमाणं प्रादेशैः पञ्चभिस्समुच्यते ।।
सूत्रात्सूत्रान्तरं चापि द्विप्रादेशप्रमाणतः । सूत्रद्वयान्तरं सर्वं लेपयेद्गोमयाम्बुना ।।
सूत्राणि च सुलुप्तानि वीथयोऽत्र भवन्ति हि । प्राङ्मुखा वीथयश्चाष्ट अष्ट चोदङ्मुखा अपि ।।
वीथीनां संङ्गमस्थाने मध्यस्तम्भस्थितिर्भवेत् । व्यूहान्येकोनपञ्चाशद् वीथिमध्यगतानि वै ।।
एवमास्फालिते सूत्रे ततो मन्त्री शिवाम्बुना । प्रोक्षयित्वा हृदा व्यूहान् स्थण्डिलांस्तेषु कारयेत् ।।

cf. *Vīra*, 77, 20-27:

सुमुहूर्ते सुलग्ने च सूत्रपातं तु कारयेत् । रज्जुना शालिपिष्टेन कर्तव्यं लक्षणान्वितम् ।।
अष्टाधिकं च विप्रेन्द्र चत्वारिंशच्च संयुतम् । सूत्रपातं प्रकर्तव्यं प्रागग्राणीह विन्यसेत् ।।
उत्तराग्रं तथैव स्यादेवमेव क्रमेण तु । मात्राङ्गुलेन विप्रेन्द्र अन्तरं तालमात्रकम् ।।
मध्यमे पञ्चविंशत्तु तद्द्वयावृतवीथिकान् । बाह्ये पञ्चदशं स्थित्वा पदद्वयं तु वीथिका ।।
बाह्ये पदद्वयं न्यस्त्वा पञ्चपञ्चपदान्तरे । पूर्वं च दक्षिणं चैव पश्चिमं चोत्तरं तथा ।।
एवमेव क्रमेणैव वीथीनां लोपयेत्क्रमात् । मध्यमात्परितो विप्र अष्टव्यूहान्व्यपोह्य च ।।
व्यूहान्तरे प्रकर्तव्यं व्यूहस्थापनमाक्रमात् । तद्बाह्ये परितो विप्र कलशस्थानमुच्यते ।।

cf. *Suprabheda*, I, 15, 97-101:

प्रागग्रं द्वादशं सूत्रमुदगग्रं तथैव च । एकविंशच्छतं कृत्वा पदं तत्र विनायक ।।
चतुष्कोणेषु मतिमांश्चतुःसूत्राणि विन्यसेत् । आग्नेयादिसमारभ्य पदैकान्तरितं यथा ।।

तदावृताष्टभागेषु[1] शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ४ ॥
[2]तद्बाह्यैका तु वीथी स्याद्द्वाराष्टकसमन्विता । तद्बाह्ये तु महाशासु दिशं प्रति रसांशकम् ॥ ५ ॥
कोणं प्रति युगांशं स्याच्चत्वारिंशत्पदावृतम्[3] । पञ्चतालप्रमाणेन प्रत्येकं पदविस्तृतम् ॥ ६ ॥
तत्पदं पञ्चपञ्चांशं चत्वारिंशच्च कारयेत् । मध्येऽम्बुजं नवांशं स्यात् [4]कर्णिकासदलाष्टकम् ॥ ७ ॥
एवं कृते [5]नवाधिकसहस्र[6]पदमुच्यते । शेषाणि लेपयेद्धीमान्गोमयेन तु वारिणा ॥ ८ ॥
गव्यैरष्ट[7]मृदद्भिश्च प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रतः । क्षालितैः [8]शोधितैः शुष्कैः पाषाणादिविवर्जितैः ॥ ९ ॥

[स्थण्डिलविधिः]

[9]शालिभिः स्थण्डिलं कुर्यात् प्रस्थं प्रतिपदं विदुः । प्रत्येकं स्थण्डिलं कुर्याद्युगाश्च वाथ वृत्तकम् ॥ १० ॥

षट्त्रिंशद्गात्रसंयुक्तं गात्रस्थानावृतं त्यजेत् । द्वारे द्वे द्वे पदं त्यक्त्वा चत्वारिंशत्पदं स्थितम् ॥
तेषां मध्यमकोष्ठं तु कृत्वा नवपदं ततः । एकैकं पदमध्ये तु पञ्चविंशतिसंख्यया ॥
कलशानि ततोऽप्यष्ट सहस्रैकादशावृतौ ॥

cf. *Svāyambhuva*, 18, 8-10:

प्रथमं सूत्रसंख्याश्च कुम्भसंख्यास्ततः शृणु । प्रागग्रमुदगग्रं च द्विद्विसूत्रं प्रसारयेत् ॥
तस्य मध्ये न्यसेच्छङ्कुं भ्रामयेत्तु विचक्षणः । एकविंशतिसूत्राणि वृत्तवद्भ्रामयेत्ततः ॥
सूत्रात्सूत्रान्तरालं च विंशत्यावरणं भवेत् । श्रुतिद्वारसमायुक्तं भूतसूत्राणि संत्यजेत् ॥

[1] A: तु pour षु.
[2] A, B et C: तद्बाह्येकन्तु.
[3] B: पदैर्वृतम् pour पदावृतम्.
[4] A: कर्णिकासदलाचकम्.
[5] A: नवाधिक्य pour नवाधिक.
[6] A: पाद pour पद.
[7] A: मृदाद्भिश्च pour मृदद्भिश्च.
[8] C: साधकैः pour शोधितैः.
[9] cf. *Svāyambhuva*, 18, 11-16:

रजनीपिष्टचूर्णं च पदं द्रोणैश्च शालिभिः । तन्मध्ये पद्ममालिख्य साष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥
तदर्धैस्तण्डुलैर्भूष्य तदर्धैश्च तिलैरपि । तदर्धलाजसंयुक्तं दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् ॥
स्थण्डिलं कल्पयेद्धीमान्पदं प्रति पदं प्रति । प्रस्थखार्याढकान्तं च कलशानां पृथक् पृथक् ॥
तन्तुना वेष्टयेद्धीमान् कलशांश्चैव चित्रितान् । पूर्वं प्रक्षाल्य चास्त्रेण प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु ॥
शिवकुम्भं च तन्मध्ये तस्य वामे मनोन्मनीम् । पञ्चरत्नं सुवर्णं च निक्षिपेद्धृदयेन तु ॥
वर्धनीं स्वर्णपुष्पं च वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् । गन्धपुष्पादिभिः पूज्य चोपदेशक्रमाद्यजेत् ॥

cf. *Vīra*, 77, 27-32:

पुण्याहं वाचयेत्तत्र पवमानेन प्रोक्षयेत् । शालिना विकिरेत्तत्र लक्षणेन समन्वितम् ॥
कलशान्प्रति निक्षिप्य आढकं चोत्तमं भवेत् । द्विप्रस्थं मध्यमं प्रोक्तं प्रस्थं चाधममुच्यते ॥
एवमेव प्रकारेण हीनं चापि न कारयेत् । हीनं चेच्छिवविप्रेन्द्र व्याधिरोगभयंददेत् ॥
शाल्यर्धतण्डुलं न्यस्य तण्डुलार्धतिलं न्यसेत् । तिलतण्डुलहीने तु ज्वरादिपीडनं भवेत् ॥
पद्ममष्टदलं चैव दर्भैश्चैव परिस्तरेत् । पुण्याहं वाचयेत्तत्र शुद्धैरुक्थैरिति ब्रुवन् ॥

[1]प्रत्येकमम्बुजं च स्यात्साष्टपत्रं सकर्णिकम् । कर्णिकायां न्यसेत्कूर्चं[2] [3]पश्चिमाग्रं विशेषतः ।। ११ ।।
तण्डुलैः समलंकृत्य [4]तिलैर्लाजैश्च दर्भकैः । [5]प्रोक्षयेत्पञ्चगव्येन [6]पञ्चब्रह्माण्युदाहरन् ।। १२ ।।

[व्यूहेष्वक्षरन्यासः]

[7]यकारादिहकारान्तं प्रथमावरणे न्यसेत् ।[8] चत्वारिंशतिव्यूहेषु [9]कादिमान्तानि विन्यसेत् ।। १३ ।।
सर्वव्यूहे[10]ऽक्षरानेतान्विन्यसेत्तु पदं प्रति । [11]ओंकारादि नमोऽन्तं च [12]मध्ये न्यस्याक्षरं न्यसेत् ।। १४ ।।
अन्यद्वा मूलमन्त्रं तु कर्णिकायां [13]प्रविन्यसेत् । [14]विघ्नेशानां तु मूलानि प्रथमावरणे न्यसेत् ।। १५ ।।
[15]सहस्राक्षरं न्यसेत् [16]सर्वं परेषु [17]च पदादिषु । गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरर्घ्यैश्च पूजयेत् ।। १६ ।।
ततो [18]मज्जनशालायां[19] जलद्रोणीष्वनेकशः[20] । वस्त्रपूतं सुशुद्धाम्बु [21]महानद्या गृहीतकम् ।। १७ ।।

---

1 A: प्रत्येकमम्बुजस्य स्यात् ; C: प्रत्यम्बुजस्य नन्दांशं.
2 C: कुम्भं pour कूर्चं.
3 C: पश्चिमाग्रे.
4 A: तिलैर्लाजैः सदर्भकैः .
5 cf. *Ajita*, 28, 58-63:

प्रोक्षयित्वा शिवास्त्रेण विलिखेदक्षराणि तु । पद्ममध्ये लिखेत्कूटमकाराक्षरसंयुतम् ।।
प्रथमावरणे दिक्षु यकारादिचतुष्टयम् । शकारादिहकारान्तान्विदिक्षु चतसृष्वपि ।।
स्वरषोडशकं पश्चाद् द्वितीयावरणे न्यसेत् । तृतीयावरणे चैव कवर्गं पूर्वपञ्चके ।।
चवर्गं दक्षिणे चापि टवर्गं पश्चिमे भवेत् । तवर्गमुत्तरे तस्मात्पकारं वह्निगोचरे ।।
फकारं नैर्ऋते प्रोक्तं बकारं मारुतेऽपि च । भकारं विन्यसेदैशे व्यूहे मन्त्री गतत्वरः ।।
कलशस्थापनं कुर्यात्तेषु पश्चादतन्द्रितः ।।

6 A: पञ्चब्रह्ममुदाहरन् .
7 C: यकारादिहकारान्तान् .
8 A, B et C ajoutent: विघ्नेशानां तु मूलानि प्रथमावरणे न्यसेत् ; voir note 14.
9 B: कादियान्तानि.
10 Le mot *akṣara* dans le sens la ' syllabe ' ou ' lettre ' est généralement au neutre, mais on le trouve comme ici au masculin dans la *Rāmatāpanī Upaniṣad*.
11 cf. *Kāmika*, II, 4, 141-143:

विघ्नेशा मध्यमे देवास्त्वन्यत्र शिव एव हि । स च नाम्नां सहस्रैस्तु पठ्यते तद्विशेषतः ।।
पठित्वा पूजयेद्दीशं शिवनाम्नाथ केवलम् । कूटाक्षरादिसंयुक्तं चतुर्थ्यन्तसमन्वितम् ।।
स्वाहान्तं वा नमस्कारप्रान्तं प्रणवपूर्वकम् ।।

12 A: मध्येऽक्षरं न्यसेचर्चयेत् .
13 A: तु pour प्र.
14 Les mss. A, B et C répètent ce demi-vers après le demi-vers n° 13*a*.
15 A: ससृक्षीरान्न्यसेत् .
16 A: सर्वपादेषु.
17 A: पुरतादिषु pour च पदादिषु ; B: पुरदादिषु.
18 C: मन्डन pour मज्जन.
19 A: शालाय pour शालायां.
20 A: अनेकसु pour अनेकशः ; B: अनेकासु.
21 C: तीर्थानद्या pour महानद्या.

[1]वरालतुटिकर्पूरोशीरादिचूर्णमिश्रितम्[2] । पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च [3]मूलमन्त्रैश्च मन्त्रितम् ॥ १८ ॥
शिवतोयमिदं ख्यातं [4]सुगन्धिकुसुमान्वितम् । साधयित्वा [5]पुरो गीतं कलशान् साधयेत्ततः ॥ १९ ॥
[6]श्रेष्ठान्तराधमान् लोहैर्मृद्भिर्वा कलशान्कुरु । वेदाग्निपक्षप्रस्थैस्तु[7] पूर्णं [8]श्रेष्ठान्तराधमम्[9] ॥ २० ॥
[10]भिन्नं कालं[11] च सुषिरं वर्ज्य निर्दोषकान् ग्रहेत्[12] । [13]त्रिगुणीकृतसूत्रेण वेष्टयेत्तु यवान्तरम् ॥ २१ ॥

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 4, 63-64:

वरालत्रुटिकर्पूरत्वगेलोशीरजातयः । एभिर्युक्तं शिवाम्भः स्याच्छिवमन्त्राभिमन्त्रितम् ॥
तेनैव पूरयेत्कुम्भान् वर्धनीं कलशानपि ॥

[2] A: वरालतुटिकर्पूरो चीराद्यैश्चूर्णमिश्रितम् ; B: वरालत्रुटिकर्पूरोशीराद्यैश्चूर्णमिश्रितम् ; C: परालतुनुकर्पूरो-शिराद्यैश्चूर्णमित्रितम् .

[3] A: मूलमन्त्रं समन्त्रकम् ; B: मूलमन्त्रादिमन्त्रितम् .

[4] B: सुगन्ध pour सुगन्धि ; C: हुगन्धं.

[5] A: पुरो शीतं.

[6] A: श्रेष्ठान्नराधमे ; C: श्रेष्ठान्तरेऽधमैर् .

[7] A: प्रस्तै तु pour प्रस्थैस्तु.

[8] B: श्रेष्ठान्तरामयम् .

[9] cf. *Vīra*, 77, 32-33:

कलशानां विधिं वक्ष्ये चोत्तमं द्रोणपूरितम् । शिवपूरितं मध्यममाढकेनाधमं भवेत् ॥

cf. *Ajita*, 28, 24-25:

सौवर्णं राजतं वाथ ताम्रजं मृण्मयं तु वा । वेदाग्निनयनप्रस्थं संपूर्णं स्याद्यथाक्रमम् ॥
श्रेष्ठमध्यकनिष्ठास्तु कलशाः स्नपनोचिताः ॥

[10] cf. *Vīra*, 77, 33-34:

अपक्वमतिपक्वं च हीनं कालं च वर्जयेत् । एवमेव प्रकारेण कलशान् गृह्य यत्नतः ॥

voir aussi *Kāraṇa*, I, 38, 17-21:

कालं भिन्नं च सुषिरं भेदं छेदं च लीनकम् । दुर्गन्धं च पुराणं च वर्जयेद्देशिकोत्तमः ॥
कालं च कलहं विद्याद् भिन्नं चैव कुलक्षयम् । महावातप्रकोपं च सुषिरं च विशेषतः ॥
छेदं विच्छेदनं कुर्याद् भेदं भेदाय वै तथा । लीनं व्याधिकरं चैव दुर्गन्धं बालनाशनम् ॥
स्त्रीनाशं स्यात्पुराणं तु संग्रहेद्बिम्बसन्निभम् । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दोषयुक्तं विवर्जयेत् ॥

[11] C: भिन्नकारं.

[12] A: गृहेत् pour ग्रहेत् .

[13] cf. *Kāraṇa*, I, 38, 21-24:

कलशान् वेष्टयेद्विद्वानेकद्वित्रिकतन्तुभिः । एकद्वित्रियवान्तं स्याच्छिवकुम्भं च वर्धनीम् ॥
अन्यांश्च कलशांश्चैव गवाक्षसदृशान्तरान् । मण्डपस्योत्तरे विद्वान् दर्भैश्चैव परिस्तरेत् ॥
क्षालयेत्कलशांस्तत्र प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु । अधोमुखांश्च कलशान्स्थापयेत्तु कुशोपरि ॥

voir aussi *Vīra*, 77, 34-35:

एवमेव प्रकारेण कलशान् गृह्य यत्नतः । त्रिगुणीकृतमेकं वा वेष्टयेत्कुञ्जराक्षवत् ॥
क्षालयेद्वारिणा विप्र दर्भोपरि न्यसेद्दृढा ॥

गवाक्षं कुञ्जराक्षं वा वेदाश्रं वा [1]प्रयोजयेत् । [2]क्षालयेल्लेपिते भौमे कुशोपर्यवकुण्ठयेत्[3] ॥ २२ ॥
[4]वर्धनीं शिवकुम्भं च शिवकार्याभिपूरितौ । प्राग्वत्सूत्रं तु संवेष्ट्य [5]भागं प्रत्यवकुण्ठयेत्[6] ॥ २३ ॥
[7]दर्भानुपरि संस्तीर्य प्रोक्षयेत्तु हृदाम्भसा । शिवकुम्भं [8]तथोद्धृत्य [9]पूरयेत्तु शिवाम्भसा ॥ २४ ॥
[10]कर्णिकायां न्यसेत्कुम्भं पञ्चरत्नसमन्वितम् । हिरण्यं वा विनिक्षिप्य नववस्त्रेण वेष्टयेत् ॥ २५ ॥
[11]कूर्चं [12]न्यस्योत्तरे तस्मिन्न्यस्य कूटाक्षरं ततः । [13]चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च चन्द्रार्धकृतशेखरम् ॥ २६ ॥
जटामकुटसंयुक्तं भस्मोद्धूलितविग्रहम् । [14]कृष्णापरशुसंयुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ॥ २७ ॥
ध्यात्वा सदाशिवं [15]देवं शिवकुम्भे [16]तु पूजयेत् । [17]वर्धनीमुत्तरे स्थाप्य वस्त्रहेमादिसंयुताम्[18] ॥ २८ ॥

---

1 B: प्रयोजकम् .

2 A: क्षाल्येलौपितं भूमं ; C: क्षालयेल्लेपनं भूमौ ; B: क्षालिते लेपिते भूमौ.

3 A: अवगुण्ठयेत् pour अवकुण्ठयेत् .

4 cf. *Ajita*, 28, 64-68:

वस्त्रेण शोधयेत्पूर्वं गन्धचूर्णयुतं जलम् । तेनैव पूरयित्वादौ शिवकुम्भं च वर्धनीम् ॥
सकूर्चौ रत्नहेमाढ्यौ गन्धचन्दनचर्चितौ । वस्त्रेणावेष्टितग्रीवौ सापिधानौ च साक्षतौ ॥
मालापल्लवसंयुक्तौ शिवयोः कुम्भकावुभौ । अस्त्रेण प्रोक्षयित्वाब्जं कर्णिकायां शिवेन तु ॥
गौरीमन्त्रेण जाप्यं तु स्थापयेत्स्थापकोत्तमः । शिवकुम्भोत्तरे भागे वर्धन्याः स्थानमुच्यते ॥
उत्तराभिमुखां तस्या नासिकां परिकल्पयेत् ॥

5 A: भावप्रत्यावगुण्ठयेत् .

6 C omet le vers n° 23.

7 B: हृदा दर्भान् परिस्तीर्य.

8 A, B et C: ततोद्धृत्य.

9 B: पूरयेत.

10 cf. *Kāmika*, II, 4, 34-35:

माणिक्यं चेन्द्रनीलं च वैडूर्यं च प्रवालकम् । मुक्ता च पञ्चरत्नं स्यादभावे हेम संमतम् ॥

11 cf. *Ajita*, 28, 40-42:

कूर्चः स्याच्छिवकुम्भस्य पञ्चविंशाङ्गुलायतम् । दशभिर्मध्यमं तत्स्यात्सप्तभिश्चाधमं भवेत् ॥
नवभिस्सप्तभिश्चैव पञ्चभिश्च यथाक्रमम् । गौरीकुम्भस्य कूर्चं स्याच्छ्रेष्ठमध्यकनीयसम् ॥
सप्तभिः पञ्चभिश्चैव त्रिभिश्चापि क्रमेण तु । पूर्ववत्कूर्चमुद्दिष्टं कलशानां जनार्दन ॥

12 A: न्यसोत्तरस्तस्मिन्न्यस्त्वा ; C: न्यस्त्वोत्तरं तस्मिन्न्यस्त्वा.

13 cf. *Ajita*, 28, 105-107:

श्वेतं त्रिलोचनांशं तु जटामकुटसंयुतम् । चन्द्रावयवलक्ष्माणं सर्वाभरणभूषितम् ॥
चतुर्भुजं प्रसन्नास्यं वरदाभयहस्तकम् । कृष्णापरशुसंयुक्तं ध्यात्वा चावाहनादिभिः ॥
पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैर्नैवेद्यान्तं स्वमन्त्रतः ॥

14 B: कृष्णं pour कृष्णा.

15 B: ह्येवं pour देवं.

16 A: शिवकुम्भेन pour शिवकुम्भे तु.

17 cf. *Ajita*, 28, 67-68:

शिवकुम्भोत्तरे भागे वर्धन्याः स्थानमुच्यते । उत्तराभिमुखां तस्या नासिकां परिकल्पयेत् ॥

18 B: संयुतम् pour संयुताम् .

[1]तस्यां[2] मनोन्मनीं [3]ध्यायेद्द्विभुजां च द्विलोचनाम्। नीलालकसमायुक्तां दुकूलवसनान्विताम् ॥ २९ ॥
उत्पलं दक्षिणे हस्ते धृत्वा [4]वामे प्रसारितम्। करण्डमकुटोपेतां किंचित्प्रहसिताननाम् ॥ ३० ॥
[5]सुस्थितां देवपार्श्वेऽङ्घ्रिं चान्यत्कुञ्चितमम्बुजे। [6]गणाम्बिकेतिमन्त्रेण ध्यात्वा गन्धादिभिर्यजेत् ॥ ३१ ॥
[7]लिङ्गं [8]च योनिमुद्रां च [9]देवदेव्योः प्रदर्शयेत्।

[प्रथमावरणे द्रव्याणि देवताश्च]

[10]पाद्यमाचमनार्घ्ये च पञ्चगव्यं कुशोदकम् ॥ ३२ ॥
क्षीरं दधि घृतं चैव स्थापयेत्प्रथमावृते[11]। [12]अनन्तादिशिखण्ड्यन्तांस्तेषु गन्धादिभिर्यजेत् ॥ ३३ ॥

[द्वितीयावरणे द्रव्याणि]

[13]मधु चेक्षुरसं चैव [14]यवं वेणुं कुशोदकम्। तिलसर्षपलाजं च [15]कदलीं पनसं तथा ॥ ३४ ॥
नालिकेरं च लिकुचं [16]रजनीं [17]मातुलुङ्गकम्। [18]सक्तुं च दाडिमं चैव [19]नारङ्गद्वयमेव च ॥ ३५ ॥
[20]आम्रं भस्म च जम्बूकं [21]शकृच्चूर्णं तथैव च। गोमूत्रं रजनीसारं शुद्धाम्बु तुलसीद्वयम् ॥ ३६ ॥

---

1 cf. *Ajita*, 28, 107-108:

हेमवर्णां द्विनेत्रां च पूर्णचन्द्रनिभाननाम्। द्विभुजां सर्वहृद्याङ्गीं सर्वाभरणभूषिताम् ॥
वर्धन्यां तु यजेद्गौरीं स्वनामपदमन्त्रतः ॥

2 C: तस्मिन् pour तस्यां.

3 B: ध्यात्वा pour ध्यायेद्.

4 A: धर्मं pour वामे.

5 A: सुस्थिता देवपार्श्वाङ्घ्रिमन्यं कुञ्चितं बुजे; B: सुस्थितां देवपार्श्वे तु अन्याङ्घ्रिं कुञ्चिताम्बुजे; C: सुस्थितां देवपार्श्वे च प्रामान्यं कुञ्चितं भुजे.

6 A: गणाम्बिकायेति मन्त्रेण; B: अम्बिकेत्यादिमन्त्रेण.

7 cf. *Ajita*, 28, 109-110:

कर्णिकायां ततो मुद्रां शिवयोः कुम्भयोरपि। लिङ्गमुद्रां शिवे चाथ वर्धन्यां च मनोरमाम् ॥
दर्शयेत्सुरभिं मुद्रामुभयोर्देशिकस्सदा ॥

8 pour लिङ्गमुद्रा voir *Kāraṇa*, I, 28, 7-8.

9 A: देवदेव्यै.

10 cf. *Kāmika*, II, 4, 95:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम्। क्षीरं दधि घृतं चैव प्रथमावरणे न्यसेत् ॥

voir aussi *Ajita*, 28, 110:

पाद्यादिषु ततोऽष्टौ च विद्येशांश्च प्रपूजयेत्। स्वनामपदमन्त्रैस्तान् सुसंस्कृतांस्ततोऽर्चयेत् ॥

11 B: प्रथमावृतौ.

12 A: अनन्तादिशिखण्ड्यन्तं तेषु.

13 A: मधुरिक्षुरसं; B: मधु त्विक्षुरसं.

14 B et C: यववेणुकुशोदकम्.

15 A: कदलीपनसस्तथा.

16 A: रजनी.

17 B: मातुलिङ्गकम्.

18 A: सकूर्चदाडिमं चैव.

19 B: तथा नारङ्गमेव च.

20 A: आम्रभस्मं; B: आम्रभस्म.

21 A: सकृच्चूर्णं; B: सक्तुचूर्णं.

[1]अपामार्गद्वयं चैव विष्णुक्रान्तिं च [2]धुतुरम्। [3]तपस्वित्र्यब्जकं चैव [4]चम्पकद्वयमेव च ॥ ३७ ॥
[5]मल्लिकां [6]वामनां चैव [7]मदयन्तीं तथैव च। [8]द्वितीयावरणे ह्येवं चतुष्षष्टिं च विन्यसेत्[9] ॥ ३८ ॥

[तृतीयावरणे द्रव्याणि]

[10]माणिक्यं पद्मरागं च वैडूर्यं च प्रवालकम्। मौक्तिकं स्फटिकं वज्रमिन्द्रनीलं तथैव च ॥ ३९ ॥
[11]पुष्परागमपीत्येतन्नवरत्नमुदाहृतम्। [12]तृतीयावरणे [13]त्वेतन्नवरत्नाम्बु [14]चेष्यते ॥ ४० ॥

---

1 A, B et C: अपामार्गदलं.
2 A: धूर्धुरम्.
3 A: तपस्वं त्र्यम्बकं चैव; B: तपस्वी त्र्यम्बकं चैव; C: तपस्त्रियम्बकं चैव.
4 A, B et C: द्वयं चम्पकमेव च.
5 A: मल्लिका.
6 B: वामनं.
7 B: मदयन्ती.
8 C omet les deux vers n° 38 et 39.

9 Sur 64 noms des choses (*dravya*) à mettre dans les 64 pots (*kalaśa*) du second *āvaraṇa*, on n'en trouve que 40. Les vers qui donnaient les 24 autres noms manquent ici. Généralement, dans les autres textes āgamiques ou dans les compilations, les noms des divinités et des choses donnés dans les chapitres précédents traitant du *snapana* sont répétés et mis dans un ordre convenable dans les chapitres suivants chaque fois qu'il en est besoin. Dans ce texte, nous trouvons dans les vers 16 à 29 du chapitre précédent (*snapana* avec 108 pots) les noms des choses à mettre dans les 108 pots. Une étude comparée pourrait peut-être nous aider à trouver les 24 choses manquantes, mais il resterait encore à mettre ces noms en ordre, problème qui ne peut être résolu qu'en trouvant un manuscrit complet. On pourrait par exemple retrouver hypothétiquement les noms des choses qui manquent comme nous l'avons fait ci-dessous, mais il faudrait être sûr de leur ordre:

[धात्रीं हरीतकीं बिल्वं क्षीरवृक्षचतुष्टयम्। करवीरं पलाशं च पुन्नागं वकुलं तथा ॥
नागं च सरलं कृष्णमल्लिकां चैकपत्रकम्। वासन्तीं चोत्पलं लक्ष्मीं नन्द्यावर्तं च पाटलीम् ॥
श्वेतार्कं चैव रक्तार्कं भद्रां चैव कृताञ्जलिम् ॥]

10 cf. *Kāmika*, II, 4, 101-102:

माणिक्यं चेन्द्रनीलं च मुक्तावैडूर्यवज्रकम्। पुष्परागं प्रवालं च स्फटिकं मरकतं तथा ॥
पद्मरत्नमिति ज्ञेयमाद्याभावे द्वितीयकम्। रत्नोदकमिति प्रोक्तम्.

voir aussi *Suprabheda*, I, 15, 86-87:

पद्मरागं च वैडूर्यं वज्रं पुष्यं तथैव च। स्फटिकं मौक्तिकं नीलमिन्द्रनीलं प्रवालकम्।
एतेषु नवरत्नाम्बु.

11 B: पुष्यरागं.
12 C: द्वितीयावरणे.
13 B: हि pour तु dans त्वेतन्नवरत्नाम्बु.
14 A omet च dans चेष्यते.

[चतुर्थावरणे द्रव्याणि]

[1]सुवर्णं रजतं ताम्रमायसं त्रपु सीसकम् । [2]आरकूटं च कांस्यं च लोहाष्टकमुदाहृतम् ।। ४१ ।।
चतुर्थावरणे [3]त्वेतल्लोहाम्बु संप्रपूरितम् ।

[पञ्चमावरणे द्रव्याणि]

[4]सौराष्ट्रमञ्जनं [5]श्यामा [6]हरितालमनःशिला: ।। ४२ ।।
गैरिकं [7]रोचनं चैव [8]धात्वम्बु पञ्चमावृते ।

[षष्ठावरणे द्रव्याणि]

[9]शालि [10]नीवारमुद्गं च प्रियङ्गुतिलसर्षपम् ।। ४३ ।।
[11]श्यामा षष्टिर्यवो वेणुर्धान्योदं[12] षष्ठकावृते[13] ।

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 4, 103:
सुवर्णं रजतं ताम्रमायसं त्रपु सीसकम् । आरकूटं ततः कांस्ययुक्तं लोहोदकं स्मृतम् ।।

[2] A: आरकूटककांस्यं च ; C: आरकूटं च कोंसं च.

[3] A: तत्वे लोहाम्बुजं सुपूरितम् ; B: तत्वं लोहाम्बु सुप्रपूरितम् .

[4] cf. *Kāmika*, II, 4, 104:
सौराष्ट्रमञ्जनं श्यामा हरितालं मनश्शिला । गैरिकं रोचनं चान्ते धातूदकमिदं स्मृतम् ।।

voir aussi *Suprabheda*, I, 15, 89-90:
हरितालं तथा माञ्जिमञ्जनं च मनश्शिला । लोध्रं च सीसकं चैव गैरिकं तु ततः परम् ।।
" कुम्भेषु सप्त धात्वम्बुना सह ।।

[5] B: सामा pour श्यामा.

[6] A et B: हरितालं मनश्शिला.

[7] A, B et C: लोचनं.

[8] B: धात्वम्भः पञ्चमावृतौ ; C: धात्वम्बुजश्चरुमावृते.

[9] cf. *Kāmika*, II, 4, 105:
शालिकोद्रवनीवारप्रियङ्गुतिलसर्षपाः । श्यामाष्टकं यवो बीजो बीजोदकमिहोदितम् ।।

voir aussi *Suprabheda*, I, 15, 79-80:
यवनीवारमुद्गाश्च तिलं सर्षपमेव च । श्वेतशाली महाशाली रक्तशाली तथैव च ।।
सौगन्धी हेमशाली च दशबीजमिति स्मृतम् ।।

[10] A: नीवाश pour नीवार.

[11] B: श्यामषष्टियवाः.

[12] B: धान्याकं pour धान्योदं.

[13] A et C: षष्ठमावृते ; B: षष्ठमावृतौ.

[सप्तमावरणे द्रव्याणि]

[1]नवनीतं च कर्पूरं[2] [3]चैलापत्रमुशीरकम् ॥ ४४ ॥
[4]चन्दनं लघु कुष्ठं च [5]वरालं मेघमेव च। कुङ्कुमं हरिबेरं च [6]कक्कोलं [7]जातिरेव च ॥ ४५ ॥
[8]एभिर्गन्धोदकैः [9]सर्वैः सप्तमावरणे विदुः ।

[अष्टमावरणे द्रव्याणि]

[10]पर्वते च नदीतीरे वल्मीके [11]कुलिरावटे ॥ ४६ ॥
वृषशृङ्गे तथा क्षेत्रे समुद्रे [12]चेभदन्तके। [13]एभिरष्टमृदां तोयैरष्टमावरणे न्यसेत् ॥ ४७ ॥

[नवमावरणे द्रव्याणि]

[14]गोक्षुरं[15] [16]सहदेवीं च विष्णुक्रान्तिं कृताञ्जलिम् । [17]शिरीषं [18]चन्द्रवल्लीं च नवमावरणे [19]विदुः ॥४८॥

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 4, 106-107:

नवनीतं च कर्पूरं त्वगेलापत्रसंयुतम् । चन्दनं लघुकुष्ठं च वरालोशीरमुस्तकाः ॥
कुङ्कुमं हरिबेरं च कच्चोलं जातिरेव च । एभिस्तु चूर्णितैर्युक्तं गन्धोदकमिति स्मृतम् ॥

[2] C ajoute च après कर्पूरं.

[3] A et C: जेलापत्रकोशीरम् .

[4] C: चन्दना लघुकोष्ठं च.

[5] A et C: वनालं pour वरालं.

[6] A, B et C: कच्चोलं.

[7] B: चति pour जाति.

[8] B: बहिर् pour एभिर् .

[9] A: सर्वे.

[10] cf. *Kāmika*, II, 4, 108-109:

पर्वते च नदीतीरे वल्मीके कर्कटावटे । वृषशृङ्गे च सत्क्षेत्रे समुद्रे गजदन्तके ॥
अष्टभिश्च समायुक्तं मृदम्भः परिकीर्तितम् ॥

voir aussi *Suprabheda*, I, 15, 114-115:

दर्भाधो नागदन्ताग्रे वराहस्य च कर्षणे । वल्मीके वृषशृङ्गाग्रे नद्यां वै पर्वतेऽपि च ॥
समुद्रे चैव मेधावी मृदं ग्राह्य विशोधयेत् ॥

[11] A: कुळिराटके.

[12] A: शुभदन्तके.

[13] A et C: एभिरष्टामृतैस्तोयैर् .

[14] cf. *Kāmika*, II, 4, 109-110:

गोक्षुरं सहदेवी च विष्णुक्रान्ता कृताञ्जली । शिरीषेन्दीवरं रात्रिरेभिर्मार्जनमुच्यते ॥

[15] C: गोक्षीरं ; B: गोक्षुरां.

[16] A: सहदेवी च विष्णुक्रान्तिः कृताञ्जलिः ; C: सहदेवीं च विष्णुक्रान्तिकृताञ्जलीम् .

[17] B: शीर्षं च pour शिरीषं.

[18] A: चन्द्रवल्ली च.

[19] B: यजेत् ; C: न्यसेत् .

[दशमावरणे द्रव्याणि]

[1]दूर्वाङ्कुरं च पद्मं च [2]कुशगोक्षुरसर्षपम्। [3]भद्रां चैव [4]महाभद्रां दशमावरणे न्यसेत्॥ ४९॥

[एकादशावरणे द्रव्याणि]

[5]तुलसीं[6] बिल्वपत्रं [7]चाप्यपामार्गं तपस्विनीम्। शमी [8]दूर्वाकुशैरम्बु [9]पूरयेद्रुद्रकावृते॥ ५०॥
द्रव्यमेवं समाख्यातमधिदैवं[10] वदामि ते।

[द्वितीयावरणाधिदेवताः]

वामदेवं भवं शर्वं सर्वज्ञं वरदं हरम्॥ ५१॥
[11]शम्भुमीशं विरूपाक्षं विश्वरूपं महेश्वरम्। उग्रं पशुपतिं रुद्रं महादेवं कपर्दिनम्॥ ५२॥
जटाधरं शूलधरं विश्वमूर्तिं त्रिलोचनम्। शङ्करं पुष्करं स्थाणुमीशानं कामशासनम्॥ ५३॥
कालकण्ठं [12]च कालारिं सद्गतिं शिवमीश्वरम्। [13]उग्रदण्डं सदाचारं वागीशं जटिलं प्रभुम्॥ ५४॥
श्रीकण्ठं लोकपालं च [14]वह्निमव्ययमीश्वरम्। [15]पिनाकिनं नागधारिनागहारिकपर्दिनः॥ ५५॥
विश्वं विश्वात्मकं चैव विश्वरूपं विलोचनम्। [16]विमोहं मोहनं शान्तं शङ्कितं सकलेश्वरम्॥ ५६॥
[17]सार्विकं [18]सर्वकामं च [19]सन्धिं विक्रममक्रमम्। वैदेहं [20]देहरहितं [21]वदन्तं [22]दन्तुरं [23]परम्॥ ५७॥
[24]सचक्रं च [25]चतुषष्टिरुद्रांस्तु [26]द्वितयावृते।

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 4, 110-111:
दूर्वाङ्कुरं च पद्मं च कुशाग्रं गौरसर्षपम्। भद्राकृताञ्जलीयुक्तं परिमाणं तदुच्यते॥

[2] A: कुशा pour कुश; B: कुशं.

[3] A: भद्रा.

[4] A: महाभद्रा.

[5] cf. *Kamika*, II, 111-112:
तुलसी बिल्वपत्रं च तमालं च तपस्विनी। अपामार्गशमीयुक्तं पत्रतोयमिहेरितम्॥

[6] A: तुलसी.

[7] A, B et C omettent अपि dans चाप्यपामार्गं.

[8] A: दूर्व pour दूर्वा; B: दूर्वां.

[9] A: भूर्जे रुद्र उमावृते; B: क्रूररूप उमावृते; C: पूरयेद्रुद्रतावृते.

[10] B: अधिदेवं pour अधिदैवं.

[11] B: शम्भुरीशं.

[12] A: कालहारिं pour च कालारिं; C: कामारिं; pour le nom कामारि voir vers 81.

[13] A: अग्रदण्डं; C: व्यग्रदण्डं.

[14] C: परम् pour वह्निम्.

[15] A et B: पिनाकी नागधारी च नागहारी कपर्दिनम्; C: पिनाकी नागधारी च नागहारिकपर्दिनम्.

[16] A: विमोहनं pour विमोहं.

[17] A: सार्वकं; C: सर्वकं.

[18] A: सर्वकामी च; C: सर्वगामी च.

[19] A, B et C: सन्धिर् pour सन्धिं.

[20] A: देहि pour देह.

[21] A et B: वदन्ते.

[22] A et C: दन्दुरं.

[23] A et C: पुरम्.

[24] C: सवक्रं; il vaut mieux lire सुवक्त्रं.

[25] C: चतुष्ठं च रुद्रस्तु pour चतुष्षष्टिरुद्रांस्तु.

[26] A et C: द्वितीयावृते; B: द्वितीयावृतौ.

[तृतीयावरणाधिदेवताः]

गङ्गाधरं [1]चन्द्रमौलिं [2]कपालीशं गणेश्वरम् ॥ ५८ ॥
अष्टमूर्तिं सहस्राक्षं सुभगं पुरुषोत्तमम् । सकलं खण्डपरशुं धूर्जटिं करुणाकरम् ॥ ५९ ॥
अनामयं तीर्थकरं [3]सत्कृतिं जीवितेश्वरम् । [4]शूलपाणि[5]बलोन्माथि[6]वीरभद्र[7]विमोचकान् ॥ ६० ॥
[8]पाण्डुराङ्गं द्युतिधरं [9]सामगेयं प्रयत्नगम् । देवदेवं [10]पुरश्छेद्यं [11]ध्यानाधारं द्विजेश्वरम् ॥ ६१ ॥
[12]पराशरं बृहद्गर्भमरोगं [13]तिमिरापहम् । [14]अमोहं विक्रमं [15]तत्त्वं सकलागमपारगम् ॥ ६२ ॥
महावीरं सुवीरं च पुरुहूतं [16]पुरुष्टुतम् । व्याघ्रचर्माम्बरधरं महिमानं जनार्दनम् ॥ ६३ ॥
महाभूतं महाकायं धर्माधर्मविशारदम् । श्मशाननिलयं तिष्यं [17]स्फुटालोकं त्रियम्बकम् ॥ ६४ ॥
तृतीयावरणे ह्येतान् [18]साक्षसप्ततिरुद्रकान्[19] ।

[चतुर्थावरणाधिदेवताः]

[20]ज्ञानगम्यं [21]महायोगि[22]चित्रवर्षि[23]परापरान् ॥ ६५ ॥
[24]त्रिवेदिवेदविच्छास्त्र[25]तत्त्वज्ञान्[26] दान्तशासनौ[27] । [28]आज्ञं [29]प्रबुद्धं [30]तत्त्वज्ञं [31]सर्वसिद्धिं [32]विमोचनम् ॥
[33]सहस्राङ्घ्रिमपादं [34]चाप्यनर्घं चामृताशनम् । महानिधिं निधीशं च [35]विधिं विश्वनिवेशनम् ॥ ६७ ॥

---

[1] A: चन्द्रमौळीं.
[2] A: कपालिकगणेश्वरम् .
[3] C: सत्कृती.
[4] A: शूलपाणिं.
[5] A: बलोन्मायी ; B: बलं मायी.
[6] A: वीरभद्रं.
[7] A: विमोचकम् ; C: विलोचनम् .
[8] A: पाण्डुरङ्ग द्वितिधरं ; B et C: पाण्डुरङ्गद्युतिधरं.
[9] A: समं गेयप्रयत्नकम् ; B: समं गेयप्रयत्नगम् ; C: सरं गेयं प्रयत्नकम् .
[10] A: पुरश्चेद्यं.
[11] A, B et C: ध्यानहारं.
[12] A: पशाशरं ; B: पाराशरं.
[13] A: तिमिरार्हकम् .
[14] B: अमोद्यं.
[15] A: तन्वं.
[16] C: पुरुष्कृतम् .
[17] A: स्फुटलोचं ; C: स्फुटालोचं.
[18] B: साष्ट pour साक्ष ; C: साक्षात् .
[19] Sur 72 noms de divinités présidant dans le troisième *āvaraṇa*, on n'en trouve que 50; les 22 autres manquent.
[20] B: ज्ञानहर्म्यं .
[21] A: महायोगी ; B: महायोगिं.
[22] A: चित्रवर्षी ; B: चित्रवर्णि.
[23] C: परात्परम् ; A et B: परापरम् .
[24] A: त्रिवेदी.
[25] B: शास्त्री pour शास्त्र.
[26] A: तत्त्वज्ञो ; B: उत्त्वज्ञः .
[27] B: दान्तशासतः ; B: शान्तशासकः .
[28] A: आज्ञा ; C: आज्ञ.
[29] A: प्रबुद्धा ; B: प्रबुद्धः .
[30] A: तत्त्वज्ञ ; B: तत्त्वज्ञः .
[31] A: सर्वसिद्धिर् ; C: सर्वसन्धि.
[32] A: विमोचन; B: विमोचकः ; C: विमोचनः .
[33] A: सहस्राधिकपादं च ; C: सहस्रमङ्घ्रिपादं च.
[34] A: च अनर्घं ; B: च अनर्घं ; C: च अनन्तं.
[35] A: विधिवद्विश्ववेशनम् .

[1]वीतदोषं महाबीजं प्रियभक्तं दयाकरम्। [2]संवत्सरकरं सिद्धं व्याप्तं संवत्सरं तथा ॥ ६८ ॥
[3]विश्वात्मकं [4]महाज्योतिर्भास्करं भक्तवत्सलम्। [5]सन्दाहं [6]सर्वदेवादिं वामं [7]धाम जगत्पतिम् ॥ ६९ ॥
[8]मङ्गलं बाणहस्तं च [9]प्रियवादिनमच्युतम्। विजयं बालरूपं च मुकुन्दं वामनं प्रभुम् ॥ ७० ॥
[10]बुधं पतिं [11]परंधाम पुण्यश्रवणकीर्तनम्। [12]जन्ममृत्युमहेन्द्रांश्च [13]विभूतिं रुचिराकृतिम् ॥ ७१ ॥
[14]अनाद्यन्तं महाज्ञानममेयं[15] [16]सदसन्मयम्। अनादिनं च [17]जन्मादिं जननं मेघलीनकम् ॥ ७२ ॥
[18]उपेन्द्रं [19]सुगतं कृष्णं लोकचूडामणिं तथा। [20]इत्युक्ताशीति[21]रुद्रांस्तांश्चतुर्थावरणाधिपान्[22] ॥ ७३ ॥

[पञ्चमावरणाधिदेवताः]

शुद्धात्मानं [23]विदम्भं च वज्रहस्तं निशाकरम्। [24]महानिशं च विश्वेशं [25]सर्वगम्भीरगुप्तगान् ॥ ७४ ॥
ब्रह्मप्रियं निराकारं त्रिलोकेशं [26]विशांपतिम्। देवनाथं विरूपाक्षं [27]कीर्तिहस्तं विकम्पितम् ॥ ७५ ॥
भक्तं [28]विभक्तं कायस्थं सुवर्णं [29]प्राणवर्धनम्। शान्तं भद्रं [30]महात्यागं वरदं श्रुतिसागरम् ॥ ७६ ॥
विश्वामरेश्वरं [31]धन्यं त्रिवर्गं [2]स्वर्गसाधनम्। समानं [33]दिव्यचक्षुष्यं भास्करं [34]नागभूषणम् ॥ ७७ ॥
जीवितान्तकरं [35]सत्यं शास्तारं त्रिदिनं क्रमम्। [36]लोकोत्तमं मखद्वेषं [37]पुण्यकीर्तिं सुलोचनम् ॥ ७८ ॥

---

1 A: पीतं दोषं.
2 A: सवत्सरकरं.
3 A: विश्वात्मिकं.
4 A: महाज्योतिं भास्करं.
5 A: सदाहं.
6 A: सर्वदेवादिवाम.
7 A: धामं.
8 A: मङ्गल्यं.
9 A: प्रियवादनम्; C: पृथिव्यादिनम्.
10 B: बुधापतिं.
11 A: परं धाम्यं; C: परं याम्यं.
12 A: जन्ममृत्यु महेन्द्रं च.
13 C: विभूती.
14 B: अनाद्यन्त महाज्ञानं.
15 A: मेधं pour अमेयं; B: मेधां.
16 A: सदसदन्मयम्; B: सदसद् मयम्.
17 A, B et C: जन्मादि pour जन्मादिं.
18 A: उपन्द्रं.
19 B: सुखदं.
20 B: मृत्युग्राशीति pour इत्युक्ताशीति; C: मृत्युग्राणीति.
21 A, B et C: रुद्रास्ते चतुर्थावरणाधिपाः.
22 Sur 80 noms de divinités présidant dans le quatrième *āvaraṇa*, on n'en trouve que 70; les 10 autres manquent.
23 B: द्विदं पंच pour विदम्भं च.
24 C: महानीशं.
25 A: सर्वगम्भीर उत्तगम्; B: सर्वगम्भीरदत्तगम्.
26 C: जगत्पतिम्.
27 A et B: कीर्तिसंभ्रमकम्पितम्.
28 B: विभक्तकायस्थं.
29 B: प्रियवर्धनम्; C: प्रीतिवर्धनम्.
30 B: महात्यागी.
31 B et C: वन्द्यं.
32 C: स्वर्गदायकम्.
33 C: दिव्यचाक्षुष्यं.
34 C: चाङ्गभूषणम्.
35 C: सत्य शास्तायन्त्रिदिनं क्रमम्; B: सत्ययं शास्तारं त्रितिनं क्रमुम्.
36 B: लोकोत्तममखद्वेषी; C: लोकोक्तममखदर्षि.
37 B: पुण्यकीर्ति सुलोचनम्.

[1]गणराशिं महाकायं प्रकृतिं कमलेश्वरम्। [2]प्रमाणभूतं सुफलं स्थविष्ठं [3]समदर्शनम्॥ ७९॥
सर्वपापहरं शान्तं वेदाङ्गं [4]मङ्गलावृतम्। अतीन्द्रियं महाशक्तिं मत्तकं बलवाहनम्॥ ८०॥
व्यवसायं महाभक्तं शिपिविष्टं महाबलम्। [5]अमोघदण्डिकामारीन् शान्तं [6]रात्रिं निवारितम्॥ ८१॥
पवित्रपाणिमुद्योगं [7]शुक्रं देवं [8]दिवस्पतिम्। विश्वामित्रं [9]महाज्योतिरक्षयं कुशलागममम्॥ ८२॥
व्यालकल्पमसंघट्टं [10]प्रमाथिविश्वभोगदौ। वृषमश्वं [11]सुनिष्पन्नं निर्मोघं शिरसात्मकम्॥ ८३॥
[इत्यष्टाशीतिरुद्रांस्तान् पञ्चमावरणे न्यसेत्॥][12]

[षष्ठावरणाधिदेवताः]

हव्यवाहनिभं योनिं वसन्तं बीजवाहनम्। [13]क्षेत्रभावं चतुर्भावं क्षेत्रज्ञं विश्ववाहनम्॥ ८४॥
[14]दानवारिं समाम्नायं सर्वरूपं निरञ्जनम्। [15]नीलश्रियं [16]परंज्योतिर्देवदेवं सुरेश्वरम्॥ ८५॥
नन्दीश्वरं सुराध्यक्षं विश्वसेनं धनाधिपम्। [17]विबुधाग्रं वरं दिव्यं ज्ञानगम्यं युगावहम्॥ ८६॥
[18]गङ्गाप्लवोदकं भाव्यं [19]सर्वज्ञं सर्वगोचरम्। अव्यक्तलक्षणं हंसं [20]स्थपतिं छिन्नसंशयम्॥ ८७॥
[21]सप्तजिह्वं कृतानन्दं ब्रह्मण्यं भुवनेश्वरम्। देवप्रियं महाकोशं [22]सुप्रीतिं [23]व्यञ्जनान्नदौ॥ ८८॥
एकबन्धं [24]गुणग्राहिभृशदौ दक्षिणानिलम्। अनुत्तमं निरातङ्कमेकज्योतिरश्शृङ्खलम्[25]॥ ८९॥
महाभुजमसंख्येयमाराध्यं[26] [27]नृत्तसुन्दरौ। वर्णात्मकं विशालाक्षं वृषाङ्कं कीर्तिवाससम्॥ ९०॥

---

[1] B: गणराशिमहाकायप्रकृतिं.
[2] A: प्रणामभूतं.
[3] B: स्पन्द pour सम.
[4] A: मङ्गलव्रतम्.
[5] A: अमोघदण्डिकामार्रीं; B: अमोघदण्डीकासारी; C: कामोच्चदण्डिकामारिं.
[6] B: रात्रिन्निवारितम्.
[7] A: शुकं.
[8] B: बृहस्पतिम्.
[9] A, B et C: महाज्योतिमक्षयं.
[10] A: प्रमाथिं विश्वभोगदम्; B: प्रमाथिं विश्वभेदकम्; C: प्रमाथिं विश्वभोगतः.
[11] A: सुनिल्पं च निर्मोघं; B et C: सुनिष्यन्नममोघं.
[12] Nous ne trouvons pas ici le demi-vers habituel qui annonce que l'on va donner les noms (en l'occurence 88) des divinités qui président à cet *āvaraṇa*. Le passage manquant est reconstitué d'après un distique similaire dans le texte d'après les contextes précédents.
[13] B: क्षेत्रबाहुं चतुर्बाहुं.
[14] B: दानवारिसमाम्नायं.
[15] A: नीलं श्रियं.
[16] A et C: वरं ज्योतिं.
[17] A et B: विधृताग्रं.
[18] A: गङ्गां प्लवोदकं.
[19] C: सर्वगोचरसंज्ञितम्.
[20] C: स्थपतिञ्छिन्नसंशयम्.
[21] C: सर्वजिह्वं.
[22] A: सुप्रतिं.
[23] A: व्यञ्जरत्नकम्; B: व्यञ्जरत्नहम्; C: व्यञ्जनान्नदम्.
[24] A: गुणत्राहिं मृशदं; B: गुणग्राहिं मृशदं C: गुणग्राहिममृशं.
[25] A: एकज्योतिश्शृङ्शखलम्; B: एकज्योतिश्च शङ्खलम्; C: एकज्योति चशंखलम्.
[26] A: सारथ्यं pour आराध्यं; B: साराध्यं.
[27] A et B: च त्रि pour नृत्त; C: नृत्तसुन्दरम्.

[1]कुबेरबन्धुं विद्धारं दुर्वासं प्रणवात्मकम् । नीलकण्ठं मृगव्याधं गिरीशं पुरशासनम् ॥ ९१ ॥
मनोभवं लोकनाथं समावृत्तं सदाशिवम् । पुरान्तकं [2]धनुर्वेदं पद्मनाभं धनुर्धरम् ॥ ९२ ॥
दुर्लभं लोकसारङ्गं [3]गोवर्णं वायुवाहनम् । [4]वर्णाश्रमं गुरुं शूरं जगदीशं प्रभञ्जनम् ॥ ९३ ॥
[5]अनन्तं वृष्टिं कल्पादिमानन्दं विद्रुमं शिवम् । [6]आवृतं लोकनेतारं कमण्डलुधरं मुनिम् ॥ ९४ ॥
राजराजप्रियं[7] सिद्धं [8]षण्णवतिघटावृते ।

[सप्तमावरणाधिदेवताः]

[9]सत्येश्वरं जगन्नाथं वीरेशं विमलोद्भवम् ॥ ९५ ॥
[10]मानातीतं च मानज्ञं विश्वदेहं परं जयम् । लोकाध्यक्षं [11]लोकचारिद्विजाध्यक्षौ निराश्रयम् ॥ ९६ ॥
महाबलं च भोक्तारं [12]बहुरूपं नियोधकम् । [13]नृत्तप्रियं युगावर्तं [14]सर्वहार्यं शिवाकृतिम् ॥ ९७ ॥
सप्तमावरणे [15]रुद्रान् [16]वेदाधिकशतं रुरो[17] ।

[अष्टमावरणाधिदेवताः]

[18]कालयोगं महावीर्यं [19]सर्वावासं सुखागतम् ॥ ९८ ॥
चक्रहस्तं तु बाहुल्यं कर्तारं विविधाश्रयम् । हिरण्यकवचं [20]वाद्यं [21]वीरासनविधी गुहम् ॥ ९९ ॥
[22]भानुं चोमाधिपं चैव [23]योगाचारं त्रयीतनुम् । विश्वावासं [24]सुधाज्योतिर्द्रुहिणौ च जनेश्वरम् ॥ १०० ॥
अमृतं [25]कपिलाचार्यं [26]गणकाख्यं विरोचनम् । शब्दब्रह्म दुराधर्षं [27]शरण्यं च [28]सतांगतिम् ॥ १०१ ॥

---

1 A: कुबेरं बन्धुविद्धारं ; B: कुबेरबन्धुविद्धार ; C: कुबेरबन्धुरविद्धार.
2 A: धनुर्वेदी.
3 A: गावर्णं ; C: गार्पणं.
4 B: वर्णाश्रमगुरुं.
5 B: अनन्तं सृष्टिकल्पादिमानन्दं.
6 A: अवृतं.
7 B: श्रियं pour प्रियं.
8 A: षण्णवतिर्घटावृते ; C: षण्णवत्यघटावृते.
9 C: विद्येश्वर.
10 C: मनोतीतं.
11 A: लोकशारीं द्विजाध्यक्षं ; B: लोकचारीं द्विजाध्यक्षं ; C: लोकचारीं चिराध्यक्षं.
12 A: बहुरूपानियोद्धरम् ; B: बहुरूपानिरर्थकम् .
13 A: हृत्तप्रियं.
14 B: सर्वहार्य शिवाकृतिम्.
15 A, B et C: रुद्रा pour रुद्रान्.
16 C: देवाधिक pour वेदाधिक.
17 Sur 104 noms, nous n'en trouvons que 21; les vers qui donnaient les 83 autres manquent.
18 B et C: काल्योगी.
19 B et C: सर्ववासं.
20 B et C: वाद्य pour वाद्यं.
21 A et C: वीरासनं विधिं.
22 A: भानुमुमाधिपं ; B et C: भानुं जन्माधिपं.
23 A: योगचारं.
24 A: सुयोज्योतिं द्रुहिणं ; C: सुयोज्यातिद्रोहिणीं.
25 A: कपिलं चारिं ; B: कपिलाचारं.
26 B et C: गणकाव्यं.
27 A: शरणं.
28 A: सदागतिम् .

[1]प्रशान्तशुद्धनिर्व्यग्रान् [2]धन्यं नारायणप्रियम् । [3]कालपक्षं सुरेशं च [4]व्यूढोरस्कमनाकुलम् ॥ १०२ ॥
निर्मलं निष्कलं चैव [5]तेजोराशिं स्तवप्रियम् । अमृत्युं संभ्रमं [6]धान्यं [7]सर्वमारं मुनीश्वरम् ॥ १०३ ॥
[8]संसारसारथिं [9]वेद्यं मधुरं [10]कार्यकोविदम् । [11]मृगबाणार्पणं केतुनिलयं[12] लोकपालकम् ॥ १०४ ॥
[13]गोप्तारं [14]सर्वलोकानामभिवन्द्याभिवन्दितौ[15] । पञ्चविंशतितत्त्वार्थं[16] [17]शुभाङ्ग सुतनुं विभुम् ॥ १०५ ॥
अनिर्देश्यवपुर्मित्रं[18] महानादं निशाचरम् । [19]नित्यज्ञानं महाबुद्धिं [20]स्वस्वाष्टांशं महानिधिम् ॥ १०६ ॥
[21]वीरचूडामणिं रामं वक्तारं[22] [23]वरदानृणौ । [24]उत्तारकं [25]वररुचिं ललाटाक्षं विरोचनम् ॥ १०७ ॥
[26]वैवस्वतं विश्वसहं [27]मध्यस्थं रविलोचनम् । [28]पार्थिवातीतकल्याणं [29]रुचिं दुःस्वप्ननाशनम् ॥ १०८ ॥
[30]उदारकीर्तिं प्रद्युम्नं [31]भाग्यं नक्षत्रनाडिकम्[32] । [33]पूषाणं [34]कपिलश्मश्रुं ज्ञानस्कन्धं [35]नभोगतिम् ॥१०९॥
[36]ज्वरादिशमनं [37]ग्रीष्ममनिरुद्धं निजेश्वरम् । [38]जमदग्निं नगगुरुं निर्जल्पं चिद्वरं प्रभुम् ॥ ११० ॥
[39]नादगम्यं महारूपं [40]तथा निश्रेयसालयम् । सहस्रमूर्तिनामानं बहुरूपं चराचरम् ॥ १११ ॥
तीर्थदेवं[41] चतुर्वेदं शिवालयमनिन्दितम् । [42]सभानुशत[43]रुद्रांस्तानष्टमावरणे यजेत् ॥ ११२ ॥

---

1 A: प्रशान्तं शुद्धं निर्व्यग्रं ; B: प्रशान्तशुद्धनिर्व्यग्रं ; C: प्रशान्तं शुद्धनिर्व्यग्रं.
2 C: स्तन्यं.
3 B: कालवक्षं.
4 B: रूढो रक्तम् pour व्यूढोरस्कम्.
5 C: तेजोराशि pour तेजोराशिं.
6 A et B: धन्यं.
7 B: सतमं र pour सतमारं ; C: सतामरं.
8 C: संसारं सारथिं.
9 C: वेद्यमयूरं.
10 B: काव्य pour कार्य.
11 A: मृगपाणार्पकं.
12 C: नियमं pour निलयं.
13 A et C: गुहारं.
14 A: सर्वलोकात्मम् pour सर्वलोकानाम्.
15 B: अभिवन्द्यपदान्वितम् ; C: अभिवन्द्यमवन्दितम्.
16 C: तत्त्वस्थं pour तत्त्वार्थं.
17 A: शुभाङ्गं रतनुन्निभम् ; B: शुभाङ्गारतनुन्निभम् ; C: शुभाङ्गं सुतनुर्नियम्.
18 C: मन्त्रं pour मित्रं.
19 A: नित्यज्ञानं ; C: नित्यनृत्तं.
20 B: स्वस्वष्टारं महानिधिम् ; C: सुस्पष्टकममन्विधिः.
21 A: वीरचूडामणिं राजवक्तारं.
22 B: वक्त्रारं pour वक्तारं.
23 A, B et C: व दरानृणम्.
24 A et C: उत्तारणं.
25 C omet वररुचिं.
26 B omet ce demi-vers.
27 C: मध्यस्थान्यत्रिलोचनम्.
28 C: पार्थिवादिककल्याणं.
29 A, B et C: रुचि pour रुचिं.
30 C: उदारकीर्तिप्रद्युम्नं.
31 C: भागं.
32 A: नाडिकाम् pour नाडिकम्.
33 A: पूषं च ; C: पूषकं च.
34 A: कपिलं श्मश्रुं ; B et C: कपिलं श्मश्रुं.
35 C: नभोगतः.
36 C: ज्वरादीशमनं.
37 C: ग्रीष्मं मतिरुद्धं.
38 C: यमदग्निन्नगगुरुन्निजस्यञ्च चरप्रभुम्.
39 A: नायगम्य pour नादगम्यं ; C: नाधगम्यं.
40 A et C omettent तथा.
41 C: वेदं pour देवं.
42 C: संभानुpour सभानु ; B: संमातु.
43 B: रुद्रान्तान् pour रुद्रांस्तान्.

[नवमावरणाधिदेवताः]

विश्वगर्भकरं व्याघ्रं पिङ्गलाक्षं विचक्षणम् । [1]धर्मपारिं सुरमयं सामगं हव्यवाहनम् ॥ ११३ ॥
धनुर्धरं महाकोपं कामपालं [2]सुराकृतिम् । श्रीवल्लभं सर्वसङ्गं विकलं [3]हयशोधनम् ॥ ११४ ॥
महालयं [4]प्रेतपारिं गम्भीरं सारसंपुटम् । [5]महामायं बहुमयं विशिष्टं [6]सर्वबोधकम् ॥ ११५ ॥
[7]अभिरामं [8]खलोन्माथिस्थापनौ [9]कुन्दवत्सलम् । [10]जयं कालविदाराध्यं [11]परार्धं भोजनं तथा ॥ ११६ ॥
वाचस्पतिं महापीतं कौशिकं च किरीटिनम् । [12]यज्ञपतिं [13]प्रभुं स्निग्धं [14]प्रकारं प्रासकं शिवम् ॥ ११७ ॥
शास्त्रनेत्र[15]मणुज्योति[16]र्महाभागं [17]महोत्तमम् । [18]सुप्रदीप्त प्रतप्तारं रोचिष्णुं [19]शिपिसारथिम् ॥ ११८ ॥
[20]सुखासीनमहल्यं च रोहितं पादपाशनम् । अनुत्तरं च देवेन्द्रं [21]पुरीजानन्तनायकौ ।
[22]न्यायं निर्वासकं श्रेष्ठं विरूपं विश्वकारणम । [23]सहस्रबाहुं विकृतं [24]पद्मगर्भं गुणोत्तमम् ॥ ११९ ॥
पराशरं च सर्वेशममोघं लोककारकम् । [25]अञ्जनं [26]बलिप्रीणं च देवकं वृषवर्धनम् ॥ १२० ॥
अनघं भूपतिं चैव भस्मोद्धूलितविग्रहम् । [27]इष्टं ग्रहपतिं चैव पूर्णपक्षं तथैव च ॥ १२१ ॥
[28]विषमाक्षं [29]गुणग्राहि[30]सत्यप्रकृतिदक्षिणान् । महीधरं [31]स्कन्दधरं [32]महामानिसमञ्जसौ ॥ १२२ ॥
विचाराशिमनुद्विग्नं[33] मध्यरथं भूतवाहनम् । शिवारम्भं [34]कलाज्ञानिमघवन्मखनाशनान् ॥ १२३ ॥

---

1 C: धर्मवारिं.
2 A et C: सुरागतिम्.
3 B: भयशोधनम्.
4 A: प्रोतपारिं ; C: प्रेतवारिं.
5 B: बहुमायं महामायं ; C: महामायं बहुमायं.
6 A: सर्वबाधकम्.
7 A, B et C: अपरामं.
8 A, B et C: खलोन्माथिं स्थापनं.
9 C: रुद्रवत्सलम्.
10 A: जयकालविदाराध्यं ; B: जयकाल वितराध्यं ; C: जयकालं वितराध्यं.
11 B: पर धं; C: पराधरं.
12 A: यज्ञपतिं ; C: यज्ञः पतिः.
13 A: पतिः pour प्रभु.
14 C: प्राकारं pour प्रकारं.
15 C: अणुं ज्योतिं pour अणुज्योतिर्.
16 C: अनामक pour महाभागं ; B: महागमम्.
17 B: अनुत्तमम् pour महोत्तमम् ; C: तनुत्तमम्.
18 B: सुप्रतीकं ; C: सुप्रतीपं.
19 A et B: शिवसारथिम्.
20 B: सुखासीनं नहल्यं च ; C: सुखासी[न]ञ्च भव्यञ्च.
21 A: पुरीजनयानकम् ; B: पुरीजन्मनयानकम् ; C: पुरीजानन्ननायकम्.
22 B: न्यायनिर्वासकं.
23 C: सहस्रबाहुविकृतं.
24 C: पद्मगर्भगुणोत्तमम्.
25 C: जञ्जनुं.
26 A: बलिव्रीणं ; C: बकवीणं.
27 B: इदं.
28 B: विप्रण्याक्षं.
29 B: गुणग्राहिं ; C: गुणग्राही.
30 A: सत्यं pour सत्य.
31 A et C: स्कन्धधरं.
32 A et B: महामानी समञ्जसम् ; C: महामानि समञ्जसम्.
33 A: अनुद्विण्णं ; C: अनुत्तीर्णं.
34 A: कलाकारीमघावं मघनाशनम् ; B: कलाज्ञारिं मघापं मघनाशनम् ; C: कलाज्ञानी मघावान्मखनाशनम्.

[1]परमार्थगुरुं शर्वं [2]व्यक्तमूर्तिमकृत्रिमम् । श्रुतिप्रकारं[3] शत्रुघ्नं [4]ग्रामण्यं शर्वरीपतिम् ॥ १२४ ॥
चन्द्रशीर्षं पराशं च [5]पाण्डुराङ्गमनोरमम् । दिशायुधं सुरेशं च [6]सुकुमारं कलापरम् ॥ १२५ ॥
दयापरं स्कन्दगुरुं कृतज्ञं [7]दैन्यराधकम् । प्रसन्नात्मानमक्रूरमज्ञेयं[8] कीर्तिभूषणम् ॥ १२६ ॥
नवमावरणे रुद्रान्सविंशतिशतं[9] विदुः ।

[दशमावरणाधिदेवताः]

[10]शुचिस्मितं चतुर्बाहुमक्षरं तनुवर्धनम् ॥ १२७ ॥
[11]भस्मशुद्धिकरं व्याप्तं दुर्ज्ञेयं शत्रुतापनम् । [12]वर्णाश्रमगुरुं क्षौमं भक्तिगम्यं विशारदम् ॥ १२८ ॥
सर्वेश्वरं [13]महादेवं कल्याणं भूतवाहनम् । [14]शिवास्त्रधं व्यवस्थानं राजचूडामणिं हरम् ॥ १२९ ॥
[15]पुरावारं शरण्यं च बुद्धिं बृन्दारवन्दितम् । हिरण्यकवचं [16]सिद्धं विद्यात्मकं जरातिगम् ॥ १३० ॥
[17]गायत्रीवल्लभं [18]यज्ञं जिष्णुमाश्रितवत्सलम् । दुर्धर्षं च [19]विभोक्तारं यज्ञान्तं विमलोदयम् ॥ १३१ ॥
कैलासपतिमादित्यं नित्यं भीमपराक्रमम् । हिरण्यवर्णं योगीशं कुमारं सिंहवक्त्रकम् ॥ १३२ ॥
[20]आत्मज्योतिर्बृहद्गर्भं नरकारिमचञ्चलम् । [21]चामुण्डार्चितमुच्चण्डं मधुरं सत्पराक्रमम् ॥ १३३ ॥
अलंकरिष्णुमात्रेयं [22]महाकल्पं कुलाधरम् । [23]भृगुं शब्दपतिं शक्तं सर्व[24]शस्त्रप्रभञ्जनम् ॥ १३४ ॥
कल्पवृक्षं [25]महाकारं [26]शुक्लं परपुरञ्जयम् । परापरं [27]महागर्भं [28]ब्रह्मचारिदिवाकरौ ॥ १३५ ॥

---

1 A: परमार्यं गुरुत्सर्वं ; B: परमार्यं गुरुः सर्वं ; C: परमार्थं गुरुं शर्वं.
2 C: व्याप्तं मूर्तिरकृत्रिमम्.
3 B et C: प्रकार pour प्रकारं.
4 A: ग्रामणीं ; B et C: ग्रामणिं.
5 A: पाण्डराङ्गं मनोरमम् ; C: पाण्डुराङ्गं मनोहरम्.
6 C: सुकुमारकलापरम्.
7 A: धैन्यरायणम् ; B et C: दैन्यरायणम्.
8 A: अनतुराज्ञेयं pour अक्रूरमज्ञेयं ; C: अक्रूरं दज्ञेयं.
9 C: विंशत्रिशतं pour विंशतिशतं.
10 C: शुचिस्तनं.
11 A et B: पद्मशुद्धिकरं.
12 A: वर्णाश्रमं गुरुं.
13 B et C: महाकायं.
14 A: शिवास्त्रयं ; B: शिवास्तयं.
15 C: दुर्वारं च pour पुरावारं.
16 B: सिद्धविद्यात्मगजरात्रिकम् ; C: सिद्धविद्यात्मकजरत्रिकम्.
17 A: गायत्रिवल्लभं.
18 A: यज्ञं जिष्णुमास्थितवत्सलम् ; B: यज्ञं जिष्णुवत्थितवत्सलम् ; C: यज्ञजिष्णुपस्थितवत्सलम्.
19 C: विभक्तारं.
20 B: आत्मज्योतिं बृहद्गर्भं.
21 A: चामुण्डार्चनमुच्चण्डमधुरं सत्यपराक्रमम् ; B: चामुण्डं चुनमुच्चण्डं मधुरं सत्पराक्रमम् ; C: चामुण्डार्चनमुर्चण्डं मधुं सत्यपराक्रमम्.
22 A: महाकल्पं कुलाश्वरम् ; C: महाकल्पकुलाधरम्.
23 A: मृगं.
24 B: शास्त्र pour शस्त्र.
25 B: अहङ्कारं pour महाकारं.
26 C: शुक्लमम्बरपं जयम्.
27 C: बृहद्गर्भं.
28 A et C: ब्रह्मचारी दिवाकरम् ; B: ब्रह्मचारिदिवाकरम्.

देवासुरगुरुं [1]नन्दिदेवसिंहकलापरान् । स्वभावभद्रमक्षुद्रं [2]निदिध्यासं पराजितम् ॥ १३६ ॥
ज्योतिष्मन्तं [3]दक्षहं च लवनं विक्रमोन्नतम् । [4]उन्नद्धचूडं [5]कोदण्डि[6]लोकमार्गसमर्दनान् ॥ १३७ ॥
[7]संज्ञापनं महाकायं [8]मासवक्त्रं महाधिपम् । [9]चतुष्पादमधिष्ठानं [10]धर्मपुञ्जं दुरासनम् ॥ १३८ ॥
[11]संवत्सरकरं [12]सत्यं सुब्रह्मण्यं महाह्रदम् । [13]देवान्तसञ्ज्ञनिलयान्[14] दातारं वृषवाहनम् ॥ १३९ ॥
दक्षप्रियपदं [15]निष्ठं सर्वशास्त्र[16]कृतादरम् । [17]अन्धकारिं लोकबन्धुं [18]सेनाकृतपुरञ्जयम् ॥ १४० ॥
[19]ब्रह्मज्योतिः पुलस्त्यं च [20]जानुकर्मधनागमौ । अगस्त्यं [21]नयनाध्यक्षं नागेशं च वृषाधिपम् ॥ १४१ ॥
[22]हिरण्यगर्भमतिथिं कामदेवं च पुष्कलम् । [23]भूतेशं [24]पूर्वजं शुद्धं [25]भूतवाहनसारथी ॥ १४२ ॥
[26]उपकारप्रियं कान्तं [27]धनुर्ज्ञं [28]व्यग्रनाशनम् । दशमावरणे [29]रुद्रान्साष्टविंशतिकं शतम् ॥ १४३ ॥

[एकादशावरणाधिदेवताः]

सत्यव्रतमनेकाक्षं[30] सात्त्विकं [31]दक्षिणानिधिम् । भूषणं [32]सूर्यसंवेद्यं निष्ठाशान्तिपरायणान् ॥ १४४ ॥
सारङ्गं [33]तरणिं सिंहं किङ्किणीकृतवाहनम् । विवृतं [34]वृषभं सूत्रं साधुसत्त्वावलम्बनम् ॥ १४५ ॥
बलवन्तं [35]सुकर्णं च [36]श्रुतिकन्दं महामणिम् । [37]विडङ्गं शिल्पिनं भूतं [38]वराकाख्यैकपण्डितौ ॥ १४६ ॥

---

1 A et C: नन्दी देवसिंहं कलापरम्; B: नन्दि देवसिंहं कलापरम्.
2 A: नितिध्यासं; C: नितिर्यासं.
3 A: द . . . हं च; B: दक्षहनं.
4 A: उन्नग्रचूढं; C: उन्नग्रपूर्णं.
5 A et C: रोदण्डं pour कोदण्डि.
6 A: लोकसन्मार्गसमर्थनम्; B: लोकमार्गसमर्दनम्; C: लोकमार्गं समर्दनम्.
7 B: संजवनं; C: ससञ्जयं.
8 A: आसववक्त्रं; C: कुण्डववक्त्रं.
9 C: चतुष्पदम्.
10 C: धार्मपच्छं.
11 A: सवत्सरकरं.
12 C: सद्यं.
13 C: वेदान्त pour देवान्त.
14 A, B et C: निलयं pour निलयान्.
15 C: निष्टद्यं.
16 A et C: हृत pour कृत.
17 A: अन्धकारीं.
18 A: अस्त्राकृतपरंजयम्; B: अस्त्रैः कृतपरंजयम्.
19 B et C: ब्रह्मज्योतिं.
20 A: जानुकर्मधमागमम्; B: जानुकर्मधमाधमम्; C: जानुकर्मन्धमागमम्.
21 A: अगत्स्यनयनाध्यक्षं; B: अगस्त्ययवनाध्यक्षं.
22 A: हिरण्यगर्भितं तीर्थिं; B: हिरण्यगर्दितमर्तिं.
23 A: भूदेवं.
24 C: सर्वगं.
25 A: भूतवाहनढाढनम्; B: भूतवाहनसाधनम्; C: भूतवाहनसारथिम्.
26 C: उपहारप्रियं.
27 A: धनज्ञं; B et C: धनुज्ञं.
28 A et B: द्रव्य pour व्यग्रः.
29 A: रुद्रा pour रुद्रान्; B: रुद्राः.
30 A: अनेकाष्टं pour अनेकाक्षं; C: अनेर्वष्टं.
31 A: दक्षिणानियम्; B: दक्षिणाञ्चितम्.
32 B: सूर्यकं वेद्यं; C: सूर्यखं वेद्यान्.
33 A: नरणिं B: नारणिं.
34 A: वृषतं.
35 C: सुखेणं.
36 B: श्रुतिकन्दमहामणिम्.
37 A et B: विदङ्गशिल्पिनं; C: विदङ्गशिल्पिनां.
38 A: पराकाख्यैकपण्डितम्; B: पराकाव्यैकपण्डितम्; C: पराकाव्यैकपण्डितम्.

सद्योगिनं हंसगतिं [1]धृष्टमाश्रितवत्सलम् । अजातशत्रुं स्तोतारं सुरेशं परमं [2]बलम् ॥ १४७ ॥
शिवज्ञानरतं [3]श्रेष्ठं दिव्यं [4]देवासुरेश्वरम् । शरण्यं वरदं शम्भुं देवासुरवरप्रदम् ॥ १४८ ॥
अचिन्त्यं [5]वैधसं बुद्धिं देवासुरनमस्कृतम् । [6]पद्मासीनं [7]च [8]देवर्षिमलिनं[9] च निरामयम् ॥ १४९ ॥
[10]तापसं [11]मानसं वीरं सर्वभूतमहेश्वरम्[12] । सप्रमाणं च[13] वादीन्द्रं [14]डम्भं [15]परिवृढं [16]मृडम् ॥१५०॥
[17]परमेशं [18]परावासं [19]गोहन्तृनीललोहितौ । [20]अयनं चाक्षयं [21]गौणं कारणं च [22]वसुप्रदम् ॥ १५१ ॥
हिरण्यरेतसं सूर्यं ज्ञानवन्तं तपस्विनम् । [23]घृताचलं [24]वितानात्मभ्राजिष्णू च पुरन्दरम् ॥ १५२ ॥
[25]संवत्सरगणं [26]ज्ञानमूर्तिं चैव तु पिङ्गलम् । तेजस्विनं विकर्तारं [27]मघवन्तं [28]स्रुवं तथा ॥ १५३ ॥
अनन्तं च तथा [29]योग्यं गोमन्तं [30]मलयाचलम् । उन्मत्त[31]वेषमोजस्वि[32]विमिश्रौ[33] [34]शुद्धविग्रहम् ॥१५४॥
[35]तेजोवरं च संभूतं लोकभूतं कपर्दिनम् । [36]अनपायं च [37]मृष्टं च [38]तरणिं कामशासनम् ॥ १५५ ॥
[39]पिनाकिनं दयाक्षेत्रं पञ्चयज्ञमकल्पकम्[40] । प्रयोजनं [41]चाग्निधनं [42]पुण्यात्मप्रतिमाकृती ॥ १५६ ॥

---

[1] B: द्रष्टमाग्नीतिवत्सलम् ; C: द्रष्टमाग्नीतिवत्सलम्.
[2] C: फलम्.
[3] B: श्रेष्ठमीड्यं pour श्रेष्ठं दिव्यं.
[4] B: देवं सुरेश्वरम्.
[5] A: वैशलं ; B: पैशालं.
[6] A: पद्मासनं.
[7] B omet च.
[8] B: देवऋषिं.
[9] A: अकिरं pour अलिनं ; B: अलीरं.
[10] C: तामसं.
[11] C: मुनिसंवीरं pour मानसं वीरं.
[12] B: मनोहरम् pour महेश्वरम्.
[13] A, B et C: सवादीन्द्रं pour च वादीन्द्रं.
[14] C: सर्वं.
[15] A et B: परिवृषं ; C: परिपुषं.
[16] A, B et C: मृदम् pour मृडम्.
[17] A et C: परमेश्वरं pour परमेशं.
[18] A, B et C: परीवासं.
[19] A: गेहन्ता नीललोहितम् ; C: गोहान्ता नीललोहितम्.
[20] A: अयं चाक्षयं ; B: अयं चा अक्षयं.
[21] A: गणं ; B: गाणं ; C: गौण pour गौणं.
[22] B: वसुव्रतम्.
[23] A: घृताशालं ; B: धृतशालं.
[24] A: वितानात्मा ननीचचिष्टेष्टमम् । भ्राजिष्णुं च पुरंदरम् ; B: वितानात्मा भ्राजिष्टुं च पुरान्तकम् ; C: वदोतात्मा भ्राजिष्णुं च पुरंदरम्.
[25] A: सवत्सरगणं ; B: संवत्सरगन.
[26] B: ज्ञानं मूर्तिं.
[27] A: मघवर्कं ; B: अघवर्तं ; C: मेघवन्तं.
[28] B: ब्रुवं.
[29] C: मो योग्य म गोम . . . चाचलम्.
[30] B: अमलाचलम्.
[31] C: मेष pour वेष.
[32] B: ओजस्वं pour ओजस्वि.
[33] A, B et C: विमाश्रं pour विमिश्रौ.
[34] C: शुद्रि pour शुद्ध.
[35] B: तेजोवरुं च संभूतं ; C: तरणिं कामसंभूतं.
[36] B: अनभायं.
[37] A: धृष्टं ; B: दृष्टं.
[38] A: तरणीकामशासनम्.
[39] B: पिनाकिनं तथा क्षेत्रं ; C: पिनाकीनरस्तथा क्षेत्रं.
[40] A et B: अकल्पनम् pour अकल्पकम्.
[41] B: च निधनं pour चाग्निधनं.
[42] A: पुण्यात्मा प्रतिमाकृतिम् ; B: पुण्यात्मप्रतिमाकृतिम्.

[1]प्रतापवन्तं श्रीमन्तं गौरी[2]भर्तारमुत्तमम् । [3]नीतिमन्तं विकामं च [4]व्याप्तकामं तथैव च ॥ १५७ ॥
[5]सवितारं च [6]विश्वादिं [7]वैकल्यं चैकनायकम् । एकादशावृते [8]रुद्रान्षट्त्रिंशदधिकं शतम्[9] ॥ १५८ ॥

---

[1] C: प्रतपन्तं च श्रीमन्तं.
[2] A: भक्तारम् pour भर्तारम्.
[3] A: श्रीतिमन्तं.
[4] A: व्याप्तं कामं ; C: व्याप्यं कान्तं.
[5] A: सविस्तारं ; C: सविताणुं.
[6] A: विन्वादिं ; B: विन्द्वादिं.
[7] A: शैकल्प्यं ; B: शैवकल्प्यं ; C: शंकल्यै.
[8] A et B: रुद्रा pour रुद्रान् ; C: रुद्राः .
[9] Sur 136 noms, nous n'en trouvons que 119; les vers qui donnaient les 17 autres manquent.

Comme on l'a déjà expliqué dans la note 2, p. 113 au début de ce *paṭala*, ici finit la liste des 1000 noms de Śiva qui sont donnés comme les noms des divinités qui président aux 1000 *kalaśa* des *āvaraṇa* II à XI. Nous avons fait remarquer, à la fin de chaque *āvaraṇa*, que quelques vers semblaient manquer ici ou là et qu'ainsi quelques noms manquaient. Comme nous n'avons pas pu trouver une liste semblable de ces noms, nous donnons ci-dessous un *śivasahasranāma* tel qu'on le trouve dans un *paṭala* 77 du *Dīptāgama*. Cette version des *sahasranāma* est aussi utilisée pour donner les noms servant aux 1000 *kalaśa* dans un manuscrit du *Suprabhedāgama* (appartenant à la bibliothèque de M. K. Sundaresa Baṭṭar, Madurai) que nous avons recopié. Un manuscrit appelé *Suprabhedāgamapaddhati* (appartenant à J. Viśvanātha gurukal, Melmangalam, district de Madurai) donne encore les noms des divinités qui président aux 1000 pots dans son chapitre sur les détails du rituel de ce *snapana* avec 1008 pots. Mais cette version, bien que semblable en son début à celle du *Dīptāgama*, suit en fait celle du *Liṅga-purāṇa*. Malheureusement, il y a de nombreuses lacunes dans ce manuscrit. Il peut être intéressant de remarquer que la façon de donner les noms dans l'édition imprimée du *Suprabheda* (édition en caractères *grantha*) est différente à la fois du manuscrit de Madurai et de la *paddhati* notée ci-dessus.

On peut trouver des *śivasahasranāma* dans le *Mahābhārata* (*anuśāsanaparvan*, 48, 31-153, édition de Kumbhakonam), le *Liṅga-purāṇa* (*adhyāya* 65 et 98), le *Saurapurāṇa* (*adhyāya* 41, édition de Ānandāśrama), le *Skandapurāṇa*, (*śaṅkara-saṃhitā, śivarahsya-khaṇḍa, upadeśakāṇḍa, adhyāya* 83, et *sanatkumārasaṃhitā, prabhāsakhaṇḍa, adhyāya* 14), le *Padmapurāṇa* (*uttarabhāga, adhyāya* 89, notre mss n° 10, 831), le *Rudrayāmala*, (*śivarahasya, saptamāṃśa, adhyāya* 1, Mysore Palace publication), le *Vāyavīya* ou *Śaiva-purāṇa*, (*dharma-saṃhitā, adhyāya* 28, et *jñānasaṃhitā, adhyāya* 71) et le *Śivapurāṇa* (*koṭirudrasaṃhitā, adhyāya* 35), ainsi que dans le *Mantramahārṇava*, p. 119 à 122 (tiré du *Liṅga-purāṇa, adhyāya* 98, mais sans mentionner la source). Parmi ceux-ci, celui du *Mahābhārata*, celui de la *dharma-saṃhitā* du *Śaivapurāṇa* et celui de l'*adhyāya* 65 du *Liṅga-purāṇa* sont semblables (avec de légères variantes); celui du *Śiva-purāṇa*, du *Liṅga-purāṇa* (*adhyāya* 98), du *Saurapurāṇa*, de la *jñānasaṃhitā* du *Śaivapurāṇa* et du *Mantramahārṇava* appartiennent à la même famille, mais les variantes sont nombreuses. Le *śivasahasranāma* que l'on trouve dans le manuscrit *Suprabhedāgamapaddhati* semble suivre la version que l'on trouve dans le *Liṅga-purāṇa*, et le *Śiva-purāṇa*, bien que dans

---

nombre de cas les noms soient différents, ce qui est dû à la façon de couper les mots dans le vers.

La version du *śivasahasranāma* que l'on trouve dans la *śaṅkara-saṃhitā* du *Skandapurāṇa* est appelée *āgamasahasranāma* (noms existants dans les *āgama*). La version du *Padmapurāṇa* est appelée *vedasāraśivasahasranāma*. Ces deux versions sont différentes des autres versions qui ont été mentionnées ci-dessus.

Les versions que l'on trouve dans le *Dīptāgama* et le *Suprabhedāgama* (manuscrit) sont semblables. Il semble qu'il ait quelque ressemblance entre les versions de ces deux *āgama* et celles du *Liṅga-purāṇa* et du *Śivapurāṇa*. Mais l'ordre des vers n'est pas le même et la version purāṇique a 24 vers qui n'ont pas de parallèle dans celle de *āgama*. Le *Suprabhedāgama* (manuscrit) donne une énumération des noms pour chaque groupe de *kalaśa* et, par conséquent, on doit couper les mots dans le vers d'une certaine façon pour arriver au chiffre nécessaire.

En plus des variantes, la façon de couper les mots qui forment les noms est aussi différente dans le *Liṅga-purāṇa*, si l'on suit son commentaire orthodoxe, la *Śivatoṣiṇī*.

Ainsi, la différence des noms et les différences dans l'ordre des vers et dans la division des mots dans les vers, que l'on trouve entre les versions purāṇiques et les versions āgamiques font que l'on peut penser qu'il s'agit à la base de deux versions différentes.

Comme beaucoup de noms de Śiva trouvés dans le texte du *Rauravāgama* sont les mêmes que ceux que l'on trouve dans la version āgamique, nous donnons ci-dessous le texte du *Dīptāgama* pour aider à faire une étude comparative.

भवः शिवो हरो रुद्रः पुष्कलः पुरुषोत्तमः । अग्रगण्यस्सदाचारः सर्वः शम्भुर्महेश्वरः ॥
ईश्वरः स्थाणुरीशानः सहस्राक्षः सहस्रपात् । वरीयान्वरदो वन्द्यः शंकरः परमेश्वरः ॥
गङ्गाधरः शूलधरः परार्थैकप्रयोजनः । सर्वज्ञः सर्वदेवादिर्गिरिधन्वा जटाधरः ॥
चन्द्रापीडश्चन्द्रमौलिर्विद्वान्विश्वामरेश्वरः । वेदान्तसारसन्दोहः कपाली नीललोहितः ॥
ध्यानाहारोऽनवच्छेद्यो गौरीभर्ता गणेश्वरः । अष्टमूर्तिर्विश्वमूर्तिस्त्रिवर्गः स्वर्गसाधनः ॥
ज्ञानगम्यो दृढप्रज्ञो देवदेवस्त्रिलोचनः । वामदेवो महादेवः पटुः परिवृढो मृडः ॥
विश्वरूपो विरूपाक्षो वागीशः शुचिमत्तरः । सर्वप्रणश्च सर्वादिर्वृषाङ्को वृषवाहनः ॥
ईशः पिनाकी खट्वाङ्गी चित्रवेषश्चिरन्तनः । महेष्वासो महायोगी गोप्ता ब्रह्माङ्गहृज्जटी ॥
कालकालः कृत्तिवासाः सुभगः प्रणवात्मकः । उन्मत्तश्चूडचक्षुष्यो दुर्वासाः पुरशासनः ॥
मृगायुधः स्कन्दगुरुः परमेष्ठी परायणः । अनादिमध्यनिधनो गिरीशो गिरिबान्धवः ॥
कुबेरबन्धुः श्रीकण्ठो लोकवर्णोत्तमो गुरुः । सामान्यदेवः कोदण्डी नीलकण्ठः परश्वधी ॥
विशालाक्षो मृगव्याधः सुरेशः करुणाकरः । धर्माधर्मः क्षमाक्षेत्रं भगवान् भगनेत्रभित् ॥
उग्रः पशुपतिस्तार्क्ष्यः प्रियभक्तः प्रियंवदः । दाता दयाकरो दक्षः कपर्दी कामशासनः ॥
श्मशाननिलयस्तिष्यः सेतुरप्रतिमाकृतिः । लोकोत्तमः स्फुटालोकस्त्र्यम्बको नागभूषणः ॥
अन्धकारिरघद्वेषी भास्करो भक्तवत्सलः । वीतदोषोऽक्षयगुणो दक्षारिः पूषदन्तभित् ॥
धूर्जटिः खण्डपरशुः सकलो निष्कलो नटः । अकालः सकलाधारः पाण्डुराङ्गो मृडोऽनघः ॥
पूर्णः पूरयिता पुण्यः सुकुमारः सुलोचनः । सामगेयप्रियः क्रूरः पुण्यकीर्तिरनामयः ॥
मनोजवस्तीर्थकरो जटिलो जीवितेश्वरः । जीवितान्तकरोऽनन्तो वसुरेता वसुप्रदः ॥

सद्गतिस्सत्कृतिः सत्ता कालकण्ठः कलाधरः। मानी मुनिर्महाकालः सद्भूतिः सत्परायणः ॥
चन्द्रसंजीवनः शास्ता लोकगूढोऽमराधिपः। लोकबन्धुर्लोकनाथः कृतज्ञः कीर्तिभूषणः ॥
अनपायोऽक्षरः शान्तिः सर्वशस्त्रभृतां वरः। तेजोमयो द्युतिधरो लोकमायोऽग्रणीरणुः ॥
शुचिस्मितः प्रसन्नात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः। समावृत्तो निवृत्तात्मा धर्मप्रज्ञः सदाशिवः ॥
अकल्मषश्चतुर्बाहुर्धनावासो दुरासदः। दुर्गमो दुर्मुखो दुर्गः सर्वायुधविशारदः ॥
अध्यात्मयोगनिलयः सुतन्तुस्तन्तुवर्धनः। शुभाङ्गो लोकसारङ्गो जगदीशो जनार्दनः ॥
भस्मशुद्धिकरो मेरुरूर्जस्वी शुद्धविग्रहः। हिरण्यरेतास्तरणिर्मरीचिर्महिमालयः ॥
महाह्रदो महागर्तः सिद्धबृन्दारवन्दितः। व्याघ्रचर्माम्बरधरो महाभूतो महानिधिः ॥
अमृतांशोऽमृतवपुः पञ्चयज्ञः प्रभञ्जनः। पञ्चविंशतितत्त्वस्थः पद्मनाभः परान्तकः ॥
सुलभः सुव्रतश्शूरो वाङ्मयैकनिधिर्निधिः। वर्णाश्रमगुरुर्वर्णी शत्रुजिच्छत्रुतापनः ॥
आश्रमः क्षमणः क्षामो ज्ञानवानचलश्चलः। प्राणभृत्प्राणधृग् ज्ञेयः सुपर्णो वायुवाहनः ॥
धनुर्धरो धनुर्वेदो गुणराशिर्गुणाधिकः। अनन्तसृष्टिरानन्दो दण्डो दमयिता दमः ॥
अभिवन्द्यो महाकायो विश्वकर्मा विशारदः। वीतरागो विनीतात्मा तपस्वी भूतभावनः ॥
उन्मत्तवेषः प्रच्छन्नो जितकामो जितप्रियः। कल्याणः प्रकृतिः कल्यः सर्वलोकप्रजापतिः ॥
तरस्वी तारको धीमान्प्रधानः प्रभुरव्ययः। लोकपालोपगीतात्मा कल्पादिः कमलेक्षणः ॥
वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो नियमो नियताश्रयः। चन्द्रः सूर्यः शनिः केतुर्विरामो विद्रुमच्छविः ॥
भक्तिगम्यः परंब्रह्म मृगबाणार्पणोऽनघः। अद्रिरद्र्यालयः कान्तः परमात्मा जगत्प्रभुः ॥
सर्वकर्मफलस्त्वष्टा मङ्गल्यो मङ्गलप्रदः। महातपा दीर्घतपाः स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥
अहस्संवत्सरो व्यासः प्रमाणं परमं तपः। संवत्सरकरो मन्त्रः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥
अजः सर्वेश्वरस्सिद्धो महारेता महाबलः। योगी योग्यो महाबीजः शुद्धः सर्वादिरच्युतः ॥
वसुर्वसुमनास्सत्यः सर्वपापहरोऽव्ययः। अमृतश्शाश्वतः शान्तो बाणहस्तः प्रतापवान् ॥
कमण्डलुधरो धन्वी वेदाङ्गो वेदविन्मुनिः। भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता लोकनेत्रो धराधरः ॥
अतीन्द्रियो महामायः सर्वावासश्चतुष्पदः। कालयोगी महानादो महोत्साहो महाबलः ॥
महाबुद्धिर्महावीर्यो भूतचारी पुरन्दरः। निशाचरः प्रेतचारी महाशक्तिर्महाद्युतिः ॥
अनिर्देश्यवपुः श्रीमान्सर्वकारी मितोऽमितः। बहुरूपो बृहन्मायो नियतात्मा निजोद्भवः ॥
ओजस्तेजो द्युतिधरो नर्तकः सर्वलासकः। नृत्तप्रियो नित्यनृत्तः प्रकाशात्मा प्रतापवान् ॥
बुद्धिः स्पष्टाक्षरो मित्रः समानः सारसंप्लवः। युगादिकृद्युगावर्तो गम्भीरो बलवाहनः ॥
इष्टो विशिष्टः शिष्टेष्टः शिवदायी शिवाकृतिः। अपां निधिरधिष्ठानं विजयो जयकालविद् ॥
प्रतिष्ठितः प्रमाणज्ञो हिरण्यकवचस्तथा। विमोचनः सुरगणो विघ्नेशो विबुधाश्रयः ॥
बालरूपो बलोन्माथी विकर्ता गहनो गुहः। करणं कारणं कर्ता सर्वबन्धविमोचनः ॥
व्यवसायो व्यवस्थानं स्थानदो जगदादिकः। राजराजप्रियो रामो राजचूडामणिर्विभुः ॥
वीरेश्वरो वीरभद्रो वीरासनविधिर्विराट्। वीरचूडामणिर्वेत्ता मुकुन्दः कुन्दवत्सलः ॥
चक्रहस्तः शूलपाणिः शिपिविष्टः शिवाश्रयः। वालखिल्यो महाहारो वामनो बादरायणः ॥
अभिवाद्यः शरण्यश्च सुब्रह्मण्यः सुधाकविः। मघवान् कौशिको गोमान्विरामः सर्वसाधनः ॥
ललाटाक्षो विश्वदेहः सारः संसारचक्रकृत्। अमोघदण्डो मध्यस्थो हरिणो ब्रह्मवर्चसी ॥
परमार्थः परमयः परार्थः पाण्डुवत्सलः। रुचिर्वररुचिर्वन्द्यो वाचस्पतिरहर्पतिः ॥
रविर्विरोचनः स्कन्दः शास्ता वैवस्वतोऽर्जुनः। युक्तिरुत्तमकीर्तिश्च शान्तरागः पुरंजयः ॥
कैलासपतिः कामारिरसविता रविलोचनः। विद्वत्तमो वीतभयो विश्वभर्ताऽनिवारितः ॥

नित्यो नियतकल्याणः पुण्यश्रवणकीर्तनः। दुराश्रयो विश्वसहो ध्येयो दुःस्वप्ननाशनः ॥
उत्तारणो दुष्कृतिहा दुर्धर्षो दुःसहो हयः। अनादिर्भूर्भुवो लक्ष्मीः किरीटी त्रिदशाधिपः ॥
विश्वगोप्ता विश्वभर्ता सुवीरो रुचिराङ्गदः। जननो जनजन्मादिः प्रीतिमान्नीतिमान्नृतः ॥
वसिष्ठः काश्यपो भानुर्भीमो भीमपराक्रमः। [प्रभवः सत्पथाचारो महाकायो महामनाः ॥
जनाधिपो महावीरः सकलागमपारगः। तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा विभूतिर्भूतिभूषणः ॥
ऋषिर्ब्राह्मणविज्जिष्णुः जन्ममृत्युजरातिगः। यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञाङ्गो मेघवाहनः ॥]
महेन्द्रो दुर्भरः सेनी ज्ञानाङ्गो ज्ञानवाहनः। पञ्चब्रह्मसमुत्पत्तिर्विश्वेशो विमलोदयः ॥
आत्मयोनिरनाद्यन्तः षड्तुः सप्तलोकधृत्। गायत्रीवल्लभः प्रांशुर्विश्ववासः प्रभाकरः ॥
शुचिर्गिरिरतस्सम्राट् सुरेशः सुरशत्रुहा। अमोघोऽरिष्टदमनः प्रमुक्तो विगतज्वरः ॥
स्वयंज्योतिरतिज्योतिरात्मज्योतिरचञ्चलः। पिङ्गलः कपिलश्मश्रुः शास्त्रनेत्रस्त्रयीतनुः ॥
ज्ञानस्कन्धो महज्ञानी मरुत्पतिरुपप्लवः। भगो विवस्वानादित्यो लोकचारी दिवस्पतिः ॥
उदारकीर्तिरुद्योगी सद्योगी सदसन्मयः। नक्षत्रमाली नाकेशः पद्मायतविलोचनः ॥
पितृपादः पापहारी नरकारिर्निभोगतिः। हृत्पुण्डरीकमध्यस्थः शुकः श्येनो वृषाकपिः ॥
उग्रो ग्रहपतिः कृष्णः समर्थोऽनर्थनाशनः। अधर्मशत्रु क्षोभ्यः पुरुहूतः पुरुष्टुतः ॥
ब्रह्मगर्भो महागर्भो धर्मो धेनुर्धनागमः। जननेता च सुखदः कुमारः कुशलागमः ॥
हिरण्यवर्णो ज्योतिष्मानुपेन्द्रस्तिमिरापहः। अरोगो नयनाध्यक्षो विश्वासो विश्वसद्यजः ॥
ब्रह्मज्योतिः सुवर्धामा महाज्योतिरनुक्रमः। मातामहो मातरिश्वा नागहारोऽप्यनन्तधृत् ॥
पुलस्त्यः पुलहोऽगस्त्यो जमदग्निः पराशरः। निरावरणविज्ञानी विरिञ्चो विष्टरश्रवाः ॥
आत्मभूरग्निनेत्री च ज्ञानमूर्तिर्महायशाः। लोकचूडामणिर्वीरश्चण्डः सत्यपराक्रमः ॥
व्यालकल्पो महाकल्पः कल्पवृक्षः कलाधरः। अलंकरिष्णुरचलो विष्णुर्विमललोचनः ॥
असुः शब्दपतिर्वेगी प्लवनः शिखिसारथिः। असंमृष्टो निधिः शुक्रः प्रमाथी पादपाशनः ॥
वसुश्रवा हव्यवाहः प्रतप्तो विश्वभोजनः। जप्यो ज्वरादिशमनो लोहिताक्षस्तनूनपात् ॥
पृषदश्वो नभोयोनिः सुप्रतीकस्तमिस्रहा। [निदाघस्तपनो मेघः पक्षः परपुरञ्जयः ॥]
सुखानिलः सुनिष्पन्नः सुभगः शिशिरात्मकः। वसन्तो माधवो ग्रीष्मो नभस्यो बीजवाहनः ॥
अङ्गिरा भृगुरात्रेयो विमलो विश्ववाहनः। भावनः पुरुजिच्छक्रस्त्रैविद्यो नरवाहनः ॥
मनो बुद्धिरहंकारः क्षेत्रज्ञः क्षेत्रपालकः। जमदग्निर्जलनिधिर्विवाहो विश्वकारकः ॥
अधरोऽनुत्तरो ज्ञेयो ज्येष्ठो निःश्रेयसालयः। शैलोन्नततनुर्दाहो दानवारिररिन्दमः ॥
चामुण्डाजनकश्चारुर्निश्शल्यो लोकशल्यहृत्। चतुर्वेदश्चतुर्बाहुश्चतुरश्चत्वरप्रियः ॥
आम्नायोऽथ समाम्नायस्तीर्थदेवः शिवानलः। बहुरूपो महारूपस्सर्वरूपश्चराचरः ॥
न्यायनिर्वाहको न्याय्यो न्यायगर्भो निरञ्जनः। सहस्रमूर्धा देवेन्द्रस्सर्वशस्त्रविभञ्जनः ॥
मुण्डो विरूपो विकृतो दण्डी दान्तो गुणोत्तमः। पिङ्गलाक्षोऽथ हर्यक्षो नीलग्रीवो निरामयः ॥
सहस्रबाहुः सर्वेशः शरण्यस्सर्वलोकधृत्। पशुपाशः परंज्योतिः परावारः परापरः ॥
पद्मगर्भो महागर्भो विश्वगर्भो विचक्षणः। परापरज्ञो वरदः सुरेशः सुमहास्वनः ॥
देवासुरगुरुर्देवो देवासुरनमस्कृतः। देवासुरमहामन्त्रो देवासुरमहाश्रयः ॥
देवादिदेवो देवर्षिर्देवासुरवरप्रदः। देवासुरेश्वरो दिव्यो देवासुरमहेश्वरः ॥
सर्वदेवमयोऽचिन्त्यो देवतात्मात्मसम्भवः। ईड्योऽनीड्यः सुरव्याघ्रो देवसिंहो दिवाकरः ॥
विबुधाग्रवरः श्रेष्ठः सर्वदेवोत्तमोत्तमः। शिवज्ञानरतः श्रीमान् शिवः श्रीपर्वतप्रियः ॥
वज्रहस्तोऽथ विष्टम्भी विष्वक्सेनो निशाचरः। निशान्तो लोकचारी च धनाध्यक्षो धनाधिपः ॥

[1]चतुर्भुजास्त्रिनेत्राश्च [2]द्विपादा दिव्यभूषिताः । कलशं वामतो धृत्वा दक्षिणेन [3]पिधानकम् ॥ १५९ ॥
टङ्कं शूलं [4]करैर्धृत्वा [5]देवास्त्वभ्यन्तराननाः । एवं [6]ध्यात्वा तु रुद्रांश्च विघ्नेशांश्चेश्वराम्बिके ॥ १६० ॥
गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैर्नाम्ना समर्चयेत् । [7]पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा शान्तिहोमं च कारयेत्[8] ॥ १६१ ॥

नन्दी नन्दीश्वरो नन्दो नग्नव्रतधरश्शुचिः । लिङ्गाध्यक्षः सुराध्यक्षो लोकाध्यक्षो युगावहः ॥
स्ववशः स्वागतः स्वर्गः स्वरः स्वरमयः स्वराट् । बीजाध्यक्षो बीजकर्ता धर्मकृद्धर्मवर्धनः ॥
दम्भोऽदम्भो महादम्भः सर्वभूतमहेश्वरः । लोककर्ता मृगपतिर्महाकर्ता महौषधिः ॥
उत्तरो गोपतिर्गोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः । नीतिः सुनीतिः शुद्धात्मा सोमः सोमरतः सुखी ॥
सोमपोऽमृतपः सौम्यो महानीतिर्महामतिः । अजातशत्रुरालोकः संभाव्यो हव्यवाहनः ॥
लोककारो वेदकारः सूत्रकारः सनातनः । महर्षिः कपिलाचार्यो विश्वदीप्तिर्विलोचनः ॥
पिनाकपाणिर्भूदेवः स्वस्तिदः स्वस्तिकृत्स्वधा । त्रिसामा सामगः सर्वः सर्वगः सर्वगोचरः ॥
उपहारप्रियोऽमोघः कर्णिकारप्रियः कविः । श्रीपतिः श्रीनिवासश्च शीलवान् भिषगुत्तमः ॥
गङ्गाप्लवोदको भव्यः पुष्कलः स्थपतिः स्थितः । विजितात्मा विधेयात्मा भूतवाहनसारथी ॥
सगुणो गुणकार्यश्च सुकीर्तिश्छिन्नसंशयः । कामरूपः कामपालो भस्मोद्धूलितविग्रहः ॥
भस्मप्रियो भस्महस्तो भस्म स्कन्दः कृतागमः । ज्योतिर्मयो निराकारो जलनाथो जलेश्वरः ॥
तुम्बवीणो महाकामोऽप्यशोकः शोकनाशनः । त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः शुद्धः शुद्धिरधोक्षजः ॥
अव्यक्तलक्षणो व्यक्तो व्यक्ताव्यक्तो विरूपकः । परशीलः परगुणो मारो मारधनो मयः ॥
ब्रह्मा विष्णुः प्रजापालो हंसो हंसपतिर्मखः । वेधा विधाता धाता च स्रष्टा भर्ता चतुर्मुखः ॥
कैलासशिखरावासी सर्ववासः सदागतिः । हिरण्यगर्भो द्रुहिणः पुरुषः पूर्वजः पिता ॥
भूतालयो भूतपतिर्भूतिदो भुवनेश्वरः । सद्योजातोऽर्थविद्ब्राह्मो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणप्रियः ॥
वेदप्रियो वेदनाथो देवको देवचिन्तकः । विषमाक्षो विशालाक्षो विषदो विषवर्धनः ॥
निर्मदो निरहंकारो निर्मोहो निरुपद्रवः । दर्पहा दर्पदो दृप्तः सनर्तः परिवर्तकः ॥
सप्तजिह्वः सहस्रांशुः स्निग्धः प्रकृतिदक्षिणः । भूतभव्यो भवन्नाथः प्रभावान्भ्रान्तिनाशनः ॥
अर्थोऽनर्थो महाकोशः परकार्यैकपण्डितः । निष्कलङ्कः कृतानन्दो निर्व्याजो व्याजमर्दनः ॥
सत्त्ववान् सात्त्विकः सत्यः कीर्तिस्तम्भः कृतागमः । पुण्यवन्द्यो गुणग्राही नैकाक्षो नैकधर्मकृत् ॥
सुप्रीतः सुमुखः सूक्ष्मः सुखण्डो दक्षिणो नयः । नन्दः स्कन्दधरो धुर्यः प्रकटः प्रीतिवर्धनः ॥
अयाचितः सर्वसहो विदग्धः सर्ववाहनः । अमृतश्चेति विख्याताः पदं प्रति नमोऽन्तकम् ॥

[1] A et C: त्रिणेत्रश्चतुर्भुजाः सर्वे pour चतुर्भुजास्त्रिनेत्राश्च. [2] B: द्विपादादिविभूषिताः.
[3] A et C: पिधाय च pour पिधानकम्. [4] A: करे pour करैर्; C: परे.
[5] B: देवतास्त्वन्तराननाः. [6] C: धृत्वा pour ध्यात्वा.
[7] A: पुण्याहं प्रोक्षणं.
[8] voir *Vīrāgama*, *paṭala* 55, vers 2-10 pour les détails du *śāntihoma*:

शान्तिहोममहं वक्ष्ये शृणुष्व कमलासन । पूर्वोक्तमण्डपं वापि अग्निशालामथापि वा ॥
अग्निकुण्डेषु होतव्यं स्थण्डिले वापि कारयेत् । चतुरश्रं वाथ वृत्तमग्निकुण्डं तु कारयेत् ॥
त्रिमेखलासमायुक्तमथवाप्येकमेखला । एवं तत्रैव संकल्प्य दर्पणोदरवत्कृतम् ॥
शोधनं क्षालनं चैव शोषणं पाचनं तथा । मथित्वा तु गृहीत्वा च हृदयेन प्रतिष्ठितम् ॥

[1]स्तोत्रनृत्तरवैर्वाद्यैः[2] स्नापयेत्परमेश्वरम् । दौवारिकान्समभ्यर्च्य गर्भगेहं समाविशेत् ॥ १६२ ॥
[3]लिङ्गं पीठं स्थलं सर्वं [4]शुद्धं कृत्वाम्भसा ततः । [5]आसनाधिपानभ्यर्च्य [6]चावाहनमथाचरेत् ॥ १६३ ॥
[7]संध्याय सकलीकृत्य विज्ञाप्य स्नपनं ततः । शिवकुम्भं[8] तथोद्धृथ लिङ्गाग्रे तु निधापयेत् ॥ १६४ ॥

काष्ठं तु शिरसा दद्याज्ज्वालयेदस्त्रमन्त्रतः । उपस्थानं च शिरसा परिस्तरणमेव च ॥
दशदर्भैः समायुक्तं पूर्वे चैव परिस्तरेत् । दक्षिणे पश्चिमे चैव उत्तरे च परिस्तरेत् ॥
परिधीन्दक्षिणे न्यस्य पश्चिमे चोत्तरे न्यसेत् । पात्राणां साधनं चैव हूयते क्रमशस्ततः ॥
समिधा पञ्चब्रह्मेण आज्यं चैव षडङ्गकैः । अघोरेण चरुं हुत्वा जुहुयात्तु शताहुतीः ॥
द्रव्यं प्रति विशेषेण व्याहृतिं जुहुयात्ततः । शान्तिहोम इति ख्यातः ॥

voir aussi *Kāraṇāgama*, I, 144, 1-9 (p. 710-711) :

अथातस्संप्रवक्ष्यामि शान्तिहोमविधिक्रमम् । सर्वदोषविनाशार्थं सर्वसम्पत्सुखावहम् ॥
भवनस्याग्रतः कुर्यान्मण्टपं चतुरश्रकम् । भूमिशुद्धिं पुरा कृत्वा गोमयेनोपलेपयेत् ॥
प्रोक्षयेच्छिवमन्त्रेण शालिपिष्टैर्विचित्रयेत् । तन्मध्ये स्थण्डिलं कुर्याच्छुद्धतोयेन पांसुना ॥
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । पलाशसमिधा सद्योजातमन्त्रेण हूयते ॥
आज्यं हुत्वा तु वामेन चरुं वै घोरमन्त्रतः । पुरुषेण हुनेल्लाजं श्रीपत्रं शिखया हुनेत् ॥
सहस्रं वा तदर्धं वा तदर्धार्धमथापि वा । अष्टोत्तरशतं वापि प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥
द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा यदस्येति ततो हुनेत् । जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभृच्च क्रमाद्धुनेत् ॥
पूर्णाहुतिं ततो दत्त्वा शिवमन्त्रेण देशिकः । सद्योजातेन मन्त्रेण पावकं तु विसर्जयेत् ॥
आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । शान्तिहोम इति ख्यातः सर्वदोषनिकृन्तनः ॥

[1] voir *Svāyambhuva*, *paṭala* 18, vers 29-39 pour les détails du *snapana*:

कुम्भमध्ये क्रमणैव सदाशिवं यजेद्बुधः । वर्धनीं चैव संपूज्य उपदेशक्रमान्न्यसेत् ॥
सर्वगन्धं समाहृत्य सर्वगन्धेषु निक्षिपेत् । गन्धतोयेन संपूर्य कलशान्प्रतिसंस्थितान् ॥
पिधानकूर्चवस्त्राढ्यान् प्रत्येकं कल्पयेत्क्रमात् । धूपदीपसमायुक्तं यथावत्संप्रपूजयेत् ॥
प्रथमावरणं पूज्य तत्तदावरणेषु च । गुलान्नं पायसान्नं च तत्तद्देवान्निवेदयेत् ॥
ताम्बूलं च निवेद्याथ निरोधार्घ्यं ददेद्गुरुः । होमं कुर्यात्तदन्ते तु महाशासु पुरोक्तवत् ॥
दशाहुतिः प्रकर्तव्या तत्तन्मूलमनुस्मरन् । पूर्णाहुतिश्च शिरसा कलशे तु सुयोजिते ॥
कलशानपि सर्वांश्च स्थापनस्य क्रमेण तु । द्वारपूजां पुरा कृत्वा लिङ्गशद्धिं तदन्तके ।
स्नानद्रव्यं च पूर्वोक्तं तत्काले स्नानमाचरेत् । शिवकुम्भं वर्धनीं च बाह्ये वादौ प्रदक्षिणम् ॥
कुम्भाद्बीजं समादाय शिवस्य हृदि विन्यसेत् । वर्धन्या बीजमादाय पीठे वामे सुयोजयेत् ॥
कलशानपि सर्वांश्च स्थापनस्य क्रमेण तु । एवं स्नानं प्रकर्तव्यं नैवेद्यं धूपदीपकम् ॥
महाहविः क्रमेणैव तोषयेत्परमेश्वरम् ॥

[2] C: स्तोत्रनृत्तं च वाद्यैर्वा.

[3] B: लिङ्गपीठस्थलं सर्वं ; C: लिङ्गं पीठस्थलं सर्वं.

[4] C: शुद्धिं pour शुद्धं.

[5] A: आस्नानाधिपमभ्यर्च्य ; B: आसनाधिपतीनार्च्य.

[6] A, B et C omettent च dans चावाहनम्.

[7] A, B et C: संध्यात्वा pour संध्याय.

[8] A et C: ततोद्धृत्य pour तथोद्धृत्य.

समभ्यर्च्य हृदा मन्त्री कुम्भादेवं [1]समन्त्रकम् । मूललिङ्गे तु संयोज्य ब्रह्माङ्गैरभिषेचयेत् ॥ १६५ ॥
वर्धनीं पिण्डिकायां तु स्नाप्य [2]गौरीमिमायतः । [3]आदौ प्रणवमुच्चार्य रुद्राभिधानमध्यमम्[4] ॥ १६६ ॥
नमस्कारान्तमुच्चार्य [5]प्रतिकुम्भं च मूर्धनि । [6]अभिषेकः प्रकर्तव्यः शिवध्यानसमन्वितम् ॥ १६७ ॥
[7]प्रत्यावरणमन्ते तु [8]शुद्धोदकाभिषेचनम् । ततो गन्धोदकैः स्नाप्य [9]चार्चनोक्तं समर्चयेत् ॥ १६८ ॥
[10]हविश्च दापयेत्पश्चाच्छ्रद्धाभक्तिसमन्वितम् । नित्यं तु स्नपने काले [11]दापयेत्तद्विशेषतः ॥ १६९ ॥
वर्धनीं शिवकुम्भं [12]च [13]प्रथमावरणं तथा । मूललिङ्गे समारोप्य नित्यकर्म समाचरेत् ॥ १७० ॥
ततो नित्यार्चनान्ते तु स्नपनं शेषमाचरेत् ॥ १७१ ॥

इति [14]श्रीमद्रौरवतन्त्रे [15]क्रियापादे [16]नवाधिकसहस्र[17]कलशस्नपन[18]विधिर्नाम [19]चतुर्विंशः पटलः[20]

---

[1] A: समन्तकम् ; B: समन्ततः.

[2] गौरीमिमायतः = "गौरीमिमाय सलिलानि तक्षती" इत्यादिमन्त्रतः ; cf. *Taittirīyāraṇyaka*, I, 9, 4 ; *Ṛgveda*, I, 164, 41 (गौरीर्मिमाय) .

[3] A: प्रणव त्वादितोच्चार्य ; B et C: प्रणवं त्वादितोच्चार्य.

[4] A: मभ्यगम् pour मध्यमम् ; B: मध्यगम् .

[5] B et C: प्रतिकुम्भे.

[6] A, B et C: अभिषेकं प्रकर्तव्यं.

[7] cf. *Ajitāgama*, *paṭala* 28, vers 142-147:

अभिषेकसमाप्तौ तु कृत्वा शुद्धोदसेचनम् । शालिपिष्टेन वा लिङ्गं माषचूर्णेन वा पुनः ॥
आलिप्योद्वर्तनं कृत्वा बहुशश्च सपीठकम् । शुद्धं प्रक्षालनं कृत्वा गन्धोदैरभिषेचयेत् ॥
अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य यथाविभवविस्तरम् । प्रभूतं च हविर्दत्त्वा भारमानसमन्वितम् ॥
मुखवाससमायुक्तं ताम्बूलमथ दापयेत् । ततः प्रदक्षिणं कृत्वा नमस्कृत्वा पुनः पुनः ॥
क्षमस्वेति समुच्चार्य निर्गच्छेत्तदनन्तरम् । दापयेद्देशिकादीनां दक्षिणां श्रद्धया ततः ॥
इत्येवं स्नपनं प्रोक्तमष्टाधिकसहस्रकम् ॥

voir aussi *Suprabheda*, I, 15, 134-135:

स्नपनानां च सर्वेषामन्ते हारिद्रचूर्णकैः । संस्नाप्याभ्यर्चयेद्विद्वान् प्रभूतहविषं कुरु ॥

[8] B: शुद्धोदैरभिषेचनम् .

[9] A, B et C omettent च dans चार्चनोक्तं.

[10] A, B et C: हविषं pour हविश्च.

[11] A: प्रापी चैतद्विशेषतः ; B: प्रापयेत्तु विशेषतः ; C: पि तं च तद्विशेषतः .

[12] C: तु pour च.

[13] C: प्रथमावरणे.

[14] A: श्रीरौरवतन्त्रे.

[15] B et C omettent क्रियापादे.

[16] A: अष्टोत्तर pour नवाधिक.

[17] A et C omettent कलश.

[18] A: विधिपटलः चतुर्विंशः.

[19] C: चतुर्विंशत् pour चतुर्विंशः .

[20] Les autres *āgama*, tels que l'*Ajita* (*paṭala* 28, vers 68-131), *Makuṭa* (*paṭala* 9, vers 62-69), *Vīra* (*paṭala* 77, vers 35-75), *Suprabheda* (I, 15, 79-125) et *Kāmika* (II, 4, 95-100, 123 et 138) prescrivent aussi un *maṇḍala* carré (*caturaśra*) pour le

---

snapana avec 1008 (1009) pots. Selon chacun d'entre eux, le *śivakumbha* et la *vardhanī* seraient au centre, les 8 *kalaśa* présidés par les Vidyeśvara autour d'eux, et ceci est compté comme premier *āvaraṇa*; puis, autour de cet *āvaraṇa*, il y en aurait encore 10 dans lesquels on place les 1000 *kalaśa* qui restent. En ce qui concerne le nombre des pots à placer dans chacun de ces 10 *āvaraṇa* (c'est à dire les *āvaraṇa* II à XI), *Ajita*, *Vīra*, *Makuṭa*, et *Kāmika* s'accordent avec notre texte pour donner les chiffres de 64, 72, 80, 88, 96, 104, 112, 120, 128 et 136; mais le *Suprabheda* donne les chiffres de 44, 52, 60, 68, 76, 124, 132, 140, 148 et 156. De plus, même lorsque les *āgama* s'accordent sur le chiffre de *kalaśa* à placer dans chaque *āvaraṇa*, la forme du *maṇḍala* qu'ils prescrivent peut être différente. Nous avons déjà fait remarquer au début de ce *paṭala* que les textes ne s'accordent pas au sujet des noms des divinités qui président aux 1000 *kalaśa* et au sujet des choses à mettre dans ces *kalaśa*.

On peut remarquer que des *āgama* tels que *Kāmika*, *Makuṭa* et *Suprabheda* indiquent les choses à mettre dans les *kalaśa* et les divinités qui y président dans l'ordre où on place les *kalaśa* dans les *āvaraṇa*. C'est aussi la méthode qu'emploie notre texte, bien que les choses et les divinités soient différentes. Mais l'*Ajita* et le *Vīra* indiquent ces mêmes choses d'une autre façon; ils divisent les *kalaśa* en trois groupes: 1° le *Śivakumbha* au centre, avec les huit *kalaśa* présidés par les Vidyeśvara; 2° les pots placés dans les *āvaraṇa* II à VI, lesquels sont divisés encore en 16 sous-groupes de 25 *kalaśa*; 3°, le reste, c'est à dire les pots des *āvaraṇa* VII à XI, divisés en 24 sous-groupes de 25 *kalaśa*. Les 50 lettres de l'alphabet (16 *svara*, 33 consonnes et le *praṇava oṁ*) sont distribuées ainsi: le premier groupe en reçoit 10, et les deux autres en reçoivent 40, à raison d 'une par sous-groupe. Les matériaux et les divinités sont répartis suivant les lettres.

Le *Svāyambhuvāgama* (*paṭala* 18, vers 19-29), le *Kāmikāgama*, II, 4, le *Kāraṇāgama* et le *Sahasrāgama* prescrivent un *maṇḍala* rond (*vṛtta*). Selon ces textes, excepté le *Sahasra* il y a 14 *āvaraṇa* autour du *Śivakumbha* qui est placé au centre. Le nombre de pots à placer dans chaque *āvaraṇa* est respectivement du premier au quatorzième de: 8, 16, 24, 32, 56, 64, 72, 84, 96, 100, 104, 108, 116 et 128. Dans le *Sahasra* il y a 16 *āvaraṇa* et le nombre de pots est, respectivement, du premier au seizième de: 8, 16, 24, 32, 40, 48, 56, 64, 72, 80, 88, 96, 84, 92, 100 et 108. Nous donnons ci-dessous, pour permettre de comparer, quelques extraits de ces textes āgamiques, dont la plupart ne se trouvent qu'en manuscrits; quelques autres sont imprimés en caractères *grantha*; il est inutile de dire que tous sont très corrompus et présentent des lacunes. Nous donnons aussi à la fin de ce *paṭala* un tableau comparatif donnant le nombre des *āvaraṇa* et des pots, selon les textes de base (*mūlāgama*) que nous avons pu trouver.

cf. *Ajitāgama*, *paṭala* 28, vers 68-131:

पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् । क्षीरं दधि घृतं चैव दलाग्रेषु च विन्यसेत् ॥
चत्वारिंशत्सु चान्येषु व्यूहः परिवृतः क्रमात् । प्रतिव्यूहं शतार्धार्धान्कलशान्स्थापयेत्सुधीः ॥
क्षौद्रमिक्षुरसं चैव यवदर्भोदकं तथा । तिलं कदलिकायास्तु फलं सर्षपमेव च ॥
नालिकेरं फलं रात्रिरजो वै मातुलुङ्गकम् । लामज्जं दाडिमी लाजचूर्णं पनसमेव च ॥
भस्म चाम्रफलं चैव षोडशैतान् क्रमेण हि । पूर्वादि विन्यसेद्विष्णो स्वरावरणमध्यमे ॥

तेषामेव तथैवेह प्रथमावरणस्य च। द्रव्याणि क्रमशो वक्ष्ये तानि संक्षेपतः शृणु ॥
काश्मीरं रोचना कुष्ठं कर्पूरं च लवङ्गकम्। लाजास्तिलफलं चान्यत्पत्रमष्टकमुच्यते ॥
प्रथमावरणस्योक्तं द्वितीयस्याधुनोच्यते। सहा दूर्वा तथा लक्ष्मीर्भद्रा विष्णुवधूयुता: ॥
इन्द्रवल्ली तथा काशो वाराही शृङ्गमेव च। गोक्षुरं च शचीपत्रं तथैवाङ्कोलकारिका ॥
अपामार्गद्वयं चैव गिरिकर्णीद्वयं तथा। षोडशैतानि वस्तूनि द्वितीयेष्वुदके न्यसेत् ॥
द्वितीयावरणेष्वेवं स्वरावरणकीर्तितान्। बाह्यस्यापि तृतीयस्य मध्यस्थं वक्ष्यतेऽधुना ॥
पद्मं नीलोत्पलं चैव रक्तमुत्पलमेव च। एतैस्त्रिभिस्समायुक्तं ककारे पुष्पवारि तत् ॥
तुलसीबिल्वधुर्धूरपत्रैः पत्रोदकं खगम्। पलाशाश्वत्थयोश्चैव कपित्थस्य च वल्कलैः ॥
वल्कलोदकमुद्दिष्टं गकारपदमध्यगम्। आम्राश्वत्थपलाशानां पल्लवैः पल्लवोदकम् ॥
घकारे विन्यसेत्तच्च ह्रीबेरोशीरमुस्तकैः। मूलोदकं ङकारस्थं तदुक्तं पूर्वपञ्चकम् ॥
नारङ्गलिकुचाख्याम्रफलैर्युक्तं फलोदकम्। चकारे विन्यसेच्छालिनीवाराभ्यां प्रियङ्गुना ॥
बीजोदकं छकारस्थं विन्दारोत्पलपद्मकैः। कन्दैः कन्दोदकं तच्च जकारे विन्यसेद्बुधः ॥
चन्दनागरुकर्पूरैर्युक्तं गन्धोदकं तथा। झकारे विन्यसेद्धीमान्गन्धोदकमिति स्मृतम् ॥
ञकारे तिलसिद्धार्थयवैस्सिद्धोदकं तथा। एवं याम्यगतं प्रोक्तं व्यूहानां पञ्चकं पदम् ॥
माणिक्यमुक्तावैडूर्यैष्टकारे रत्नवारि तत्। ताम्ररूप्यसुवर्णैस्तु युक्तं लोहोदकं भवेत् ॥
ठकारे विन्यसेत्पश्चाद् डकारे कान्तवारि च। सूर्यकान्तमयस्कान्तं चन्द्रकान्तमिति स्मृतम् ॥
मक्षिकात्रयसंयुक्तं मक्षिकाख्यं ढकारगम्। अग्रकाम्भो णकारे तु युक्तं तत्रैभिरग्रकैः ॥
सौराष्ट्राञ्जनतार्क्ष्यैस्तु तकारे क्षारवारि तत्। धातूदकं थकारे स्याद् धातुसिन्दूरगैरिकैः ॥
रक्तचन्दनसंयुक्तं हरितालसमन्वितम्। मनश्शिलायुतं चापि दकारे रक्तवारि तत् ॥
सरित्पतिसरित्तीरक्षेत्रसंभवया मृदा। युक्तं मृदम्भ इत्युक्तं धकारे तत्समादिशेत् ॥
त्रिफलासंयुतं वारि कषायोदं नकारके। पकारे विन्यसेत्क्षीरं फकारे दधि विन्यसेत् ॥
बकारे विन्यसेत्सर्पिर्भकारे तैलमुच्यते। बाह्यस्थेषु पदेष्वेवमुक्तद्रव्यं तु मध्यमे ॥
तदनन्तरमष्टानां कथ्यतेऽत्र समासतः। फेनं च देवदारुं च मांसीतालीसपत्रकैः ॥
अर्थवक्त्रं तथा स्नानागारे तु रसमेव च। प्रथमावरणस्यैतान् पूर्वादिक्रमशो न्यसेत् ॥
चम्पकं जातिपुन्नागमल्लिकाकरवीरकम्। श्वेतार्कं बकुलं चैव चतुरं गुल्मसंयुतम् ॥
माधवी कुरवं चव केतकी पाटली तथा। नन्द्यावर्तं च जम्बूकं जपाहोमाख्यमेव हि ॥
प्रागादिक्रमशो द्रव्यं षोडशेष्वपि विन्यसेत्। एवं द्रव्यं समाख्यातं शृणु देवानतः परम् ॥
ओंकारे व्यूहमध्ये तु शम्भुं गन्धादिभिर्यजेत्। देवदेवं महादीशं वरिष्ठं परमेष्ठिनम् ॥
सत्यरूपमनन्तं च परानन्दमनिन्दकम्। प्रथमावरणे तस्य कलशेष्वभितो यजेत् ॥
पाद्यादिषु ततोऽष्टौ च विद्येशांश्च प्रपूजयेत्। स्वनामपदमन्त्रैस्तान् नमोऽन्तैश्च ततोऽर्चयेत् ॥
द्वितीये कामदं कालनाशनं कपिलाम्बरम्। कपर्दिनं पुरारातिं खगं खड्गधरं विभुम् ॥
विबुधं विबुधाधीशं ज्ञानं विज्ञानलोचनम्। श्रीकण्ठमनघं वैद्यं वेदवेद्यं च षोडश ॥
तद्बाह्ये षोडस्वेतान्पूर्वादारभ्य पूजयेत्। रुद्रं भवं महादेवं वामदेवं हरं शिवम् ॥
ईशानं गिरिशं शर्वं शर्वोक्तममराधिपम्। कपर्दिनं करालाक्षं कालनाशनमव्ययम् ॥
त्रिनेत्रं च यजेद्धीमानकारादिषु मध्यजे। यकारावरणे प्रोक्ता अष्टरुद्रास्तथैव च ॥
व्यूहेष्वेतेषु सर्वेषु चाकारादिक्रमाद्यजेत्। तृतीयावरणे पश्चात्पूर्वादिक्रमतो यजेत् ॥
मनोजवं यजेन्मध्ये ततोऽष्टसु यथाक्रमम्। अनन्तमतिरिक्तं च विरक्तं वेदलोचनम् ॥
वेदान्तसारसन्दोहं विमलं विश्वभावनम्। विश्वेशं चैव पूर्वादिक्रमाद्रुद्रान्समर्चयेत् ॥

द्वितीयावरणं पश्चात् षोडशस्वभितः क्रमात् । स्थाणुं सहस्रबाहुं च धूर्जटिं ज्वलनद्युतिम् ॥
विद्युत्पिङ्गं जटाभारं परमेश्वरमुन्नतम् । गर्भं भीमं हिमाभं च सर्वगं च विभीषणम् ॥
कृत्तिवाससमाराध्यं पूर्वगं च क्रमाद्यजेत् । ततो ककारव्यूहे च क्रमाद्रुद्रान्समर्चयेत् ॥
तत्तन्मध्यगतानेतान् संशृणुष्व समाहितः । . . . . महाकायं गकारे तु शूलिनं तु घकारके ॥
ङकारे पूजयेद्भीमं चकारेऽत्युग्रमेव च । छकारेऽत्युग्रनामानं जकारे चेश्वरं तथा ॥
झकारे पुनरीशं तु पुराणं तु ञकारके । लोकसाक्षी टकारे स्यात् ठकारे त्र्यम्बको भवेत् ॥
गङ्गाधरं डकारे तु ढकारे चेन्दुमर्दनम् । णकारे सर्वदं पूज्य सर्वगं तु तकारके ॥
थकारे तत्त्वविच्चैव दकारे शंकरो भवेत् । धकारे शान्त इत्युक्तं सर्वदस्तु नकारके ॥
शाश्वतः स्यात्पकारे तु फकारे शुचिरुच्यते । बकारे भसितप्रीतो भकारे वदनस्तथा ॥
मकारे वृषवाहश्च पूज्या रुद्राः प्रकीर्तिताः । तेषामनन्तरेऽष्टासु षोडशी चाथ तद्बहिः ॥
पूर्वोक्तक्रमतो रुद्राः पूर्वोक्तान्पूर्ववद्यजेत् ॥

cf. *Suprabhedāgama*, I, 15, 101-104, 79-95, 105-125:

विघ्नेशोमाशिवाख्यांश्च कुम्भान्विन्यस्य पूर्ववत् । विघ्नेशावरणं त्यक्त्वा तच्छृणुष्व दशावृतान् ॥
प्रथमे चैव बीजानि लोहान्येव द्वितीयके । तृतीये चैव रत्नानि धातूंश्चैव चतुर्थके ॥
पञ्चमे पञ्चगव्यानि षष्ठे चैव फलोदकम् । गन्धाश्चौषधयस्सर्वे सप्तमे च तथा भवेत् ॥
अष्टमृच्चाष्टमे चैव कषाया नवमावृतौ । दशमे चैव पुष्पाणि एकैकं तु शृणु क्रमात् ॥ . . . .
यवनीवारमुद्गाश्च तिलसर्षपमेव च । श्वेतशाली महाशाली रक्तशाली तथैव च ॥
सौगन्धी हेमशाली च दशबीजमिति स्मृतम् । द्वाविंशत्कलशे पूर्य प्रथमावरणे न्यसेत् ॥
उपस्थानानि नीतानि तावत्संख्यानि विन्यसेत् । चत्वारिंशच्च चत्वारि कलशानि समन्ततः ॥ . . . .
प्रथमावरणं प्रोक्तं द्वितीयावरणं शृणु । चामीकरं तथा हेमं शातकुम्भमतः परम् ॥
जाम्बूनदं च तप्तं च जातिसप्तादिमिश्रितम् । षड्विंशत्कलशेष्वेवमुदकैस्सह विन्यसेत् ॥
तावत्संख्या भवेत्तेषु कलशेष्वन्तरोदकम् । कलशानि द्विपञ्चाशच्चतुष्कोणेषु चैव हि ॥
द्वितीयावरणे न्यस्त्वा ब्रह्ममन्त्रैश्च देशिकः । द्वितीयावरणं प्रोक्तं तृतीयावरणं शृणु ॥
पद्मरागं च वैडूर्यं वज्रं पुष्यं तथैव च । स्फटिकं मौक्तिकं नीलमिन्द्रनीलं प्रवालकम् ॥
एतेषु नवरत्नाम्बु त्रिंशत्सु कलशेषु वै । तावत्संख्या भवेत्तानि कलशेष्वन्तरोदकम् ॥
कलशानि भवेत् षष्टिश्चार्चयित्वाङ्गविद्यया । तृतीयावरणं प्रोक्तं चतुर्थावरणं शृणु ॥
हरितालं तथा माञ्जिमञ्जनं च मनश्शिला । रोध्रं च सीसकं चैव गैरिकं तु ततः परम् ॥
चतुस्त्रिंशत्सु कुम्भेषु सप्तधात्वम्बुना सह । तावद्ग्राह्यं भवेत्तानि कलशेष्वन्तरोदकम् ॥
अष्टोत्तरं तथा षष्टिः कलशानां विशेषतः । प्रत्येकमर्चयेत्तानि विद्याङ्गैश्च विशेषतः ॥
पञ्चमावरणे पञ्चगव्याधानमतः शृणु । गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम् ॥
गोमूत्रादिषडेतैस्तु अष्टत्रिंशद्घटे न्यसेत् । विन्यसेद्ब्रह्मपञ्चानामष्टत्रिंशत्कलाः क्रमात् ॥
यावत्संख्या भवेत्तानि प्रत्येकं चान्तरोदकम् । द्रव्यान्कुम्भेषु संयोज्य शतरुद्रान्विशेषतः ॥ . . . .
पञ्चमावरणं प्रोक्तं षष्ठमावरणं शृणु । कदलीबिल्वचूतांश्च मातुलुङ्गं च दाडिमी ॥
नालिकेरं च नारङ्गं लिकुचं पनसं तथा । फलोदकानि तानीह द्वे षष्टीत्यभिधीयते ॥
प्रत्येकं विन्यसेत्तानि कलशेष्वन्तरोदकम् । कलशानि शतानीह चतुर्विंशति चोत्तरम् ॥
प्रत्येकमर्चयेत्तानि प्रशान्तायेति मन्त्रतः । गन्धैरोषधिभिश्चैव सप्तमावरणं शृणु ॥
उशीरं चन्दनं चैव कर्पूरं जातिरेव च । शङ्खपुष्पं च श्रीदेवी विष्णुक्रान्ती शतावरी ॥

गन्धांश्चाष्टौ च धातूंश्च षष्ट्युत्तरपडेव च । तावत्संख्या तु विज्ञेया ह्युपस्नानविशेषतः ॥
द्वात्रिंशदुत्तरं प्रोक्तं शतमेकं समासतः । ओषधीनां लतानां च वृक्षाणां च समासतः ॥
फलानां कुसुमानां च मूलादीनां समाहरेत् । सप्तमावरणं प्रोक्तमष्टमावरणं शृणु ॥
दर्भाधो नागदन्ताग्रे वराहस्य च कर्षणे । वल्मीके वृषशृङ्गाग्रे नद्यां वै पर्वतेऽपि च ॥
समुद्रे चैव मेधावी मृदं ग्राह्य विशोधयेत् । प्रत्येकं कलशेष्वेवं सप्ततिः परिसंख्यया ॥
उदकेन समापूर्य तत्संख्या चान्तरोदकम् । चत्वारिंशत्समायुक्तं शतमेकं प्रकीर्तितम् ॥
अर्चयेत्पार्थिवार्णेन नवमावरणं शृणु । आम्रोऽथ पनसश्चैव न्यग्रोधोदुम्बरौ तथा ॥
अश्वत्थश्च शिरीषश्च मधुकोऽथ पलाशकः । अष्टवृक्षत्वचश्चूर्णं विन्यसेद्वारिणा सह ॥
प्रत्येकं पूरयित्वा तु सप्ततिश्चतुरुत्तरम् । तावत्संख्या भवेत्तानि उपस्नानोदकानि च ॥
चत्वारिंशत्तथा चाष्टौ शतैकेन समायुतम् । अर्चयेच्छिखया धीमान्गन्धपुष्पादिभिः क्रमात् ॥
दशमावरणे प्रोक्तं पुष्पाणि च ततश्शृणु । पङ्कजांश्च पलाशांश्च नन्द्यावर्तांश्च मल्लिकाः ॥
करवीरं चम्पकं च नीलोत्पलं तथाष्टकम् । कलशेषु विनिक्षिप्य सप्तत्यष्टाधिके स्मृताः ॥
पुष्पाणि कलशेष्वेवं निक्षिप्याद्भिः प्रपूर्य च । तावत्संख्या भवेत्तानि उपस्नानानि विन्यसेत् ॥
एवं दशावृतान्स्थाप्य गन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् । प्रत्येकं कलशान्सर्वान्वस्त्रैरावेष्ट्य यत्नतः ॥
द्रव्येषु शतरुद्रांश्च अप्सु तीर्थानि कल्पयेत् ॥

cf. *Kāmikāgama*, II, 4, 127-137:

वृत्तक्रममथो वक्ष्ये शिवकुम्भं तु मध्यतः । तद्वामे वर्धनी ज्ञेया रत्नान्यष्टसु विन्यसेत् ॥
माणिक्यं शिवकुम्भे तु पञ्चरत्नसमन्वितम् । कर्णिकाबाह्यदेशे तु दलमध्येऽष्टदिक्षु वा ॥
पाद्यादिकं सहस्रं तु तद्बहिर्विन्यसेत्क्रमात् । पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् ॥
क्षीरं दधि घृतं चैव प्रथमावरणे न्यसेत् । द्वितीयावरणे स्वर्णं पदं षोडशसंख्यके ॥
चतुर्विंशतिसंख्याते नालिकेरफलं बहिः । द्वात्रिंशत्संख्यके प्रोक्तस्त्विक्षुसारश्च पञ्चमे ॥
षट्पञ्चाशद्घटे प्रोक्तो मधु षष्ठे ततः परम् । चतुःषष्टियुते बाह्ये नानापुष्पं च कीर्तितम् ॥
द्विसप्ततिसमायुक्ते सप्तमे सर्वबीजकम् । अष्टमे चतुराशीत्ये विन्यसेत्कदलीफलम् ॥
नवमे षण्णवत्यन्ते भसितं तदनन्तरम् । दशमे शतसंयुक्ते पञ्चगव्यं प्रकीर्तितम् ॥
चतुर्युक्ते शते पञ्चगव्यमेकादशांशके । अष्टोत्तरशतं बाह्ये कषायोदकमुच्यते ॥
धातुलोहोदकं पश्चाच्छते षोडशसंयुते । शतेऽष्टविंशतियुक्ते बाह्ये मृद्वारि कीर्तितम् ॥
सर्वगन्धं च सर्वेषु कलशेषु विनिक्षिपेत् ॥

cf. *Svāyambhuvāgama*, *paṭala* 18, vers 19-29:

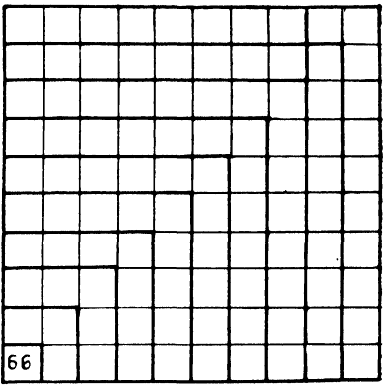
अष्टौ षोडशसंख्या च चतुर्विंशतिसंख्यया । द्वात्रिंशत्संख्यया चैव षट्पञ्चाशद्विधीयते ॥
चतुष्षष्टिश्च कर्तव्यं द्विसप्ततिर्यथाक्रमम् । चतुरशीतिसंख्याता घटाः षण्णवतिस्तथा ॥
शतसंख्याश्च कर्तव्यं कलशाश्च चतुरशतम् । अष्टोत्तरशतं चैव षड्भिर्दश शतं तथा ॥
अष्टाविंशच्छतं चैव एवमेव क्रमेण तु । प्रदक्षिणक्रमेणैव पूजयेत्तु विचक्षणः ॥
आग्नेयादिषु कोणेषु नवरत्नानि विन्यसेत् । पाद्यमाचमनं चार्घ्यं पञ्चगव्यं कुशोदकम् ॥
क्षीरं दधि घृतं चैव प्रथमावरणे न्यसेत् । हेमं च नालिकेरं च इक्षुसारं मधु क्रमात् ॥
पुष्पं च सर्वबीजं च कदलीफलमेव च । भसितं पञ्चगव्यं च कषायोदकमेव च ॥
धातुतण्डुलकं चैव अष्टमृद्भिरिति क्रमात् । विघ्नेशश्चैव चण्डेशो नन्दीशः काल एव च ॥

———————

विघ्नेशो वृषभश्चैव भृङ्गीशः स्कन्द एव च। नन्दः पिनाकपाणिश्च जयभद्रस्तथैव च ॥
विरूपाक्षः सूक्ष्मरूपः पिङ्गलाक्षः क्रमेण तु। एवमावरणादीनां देवता द्रव्यमुच्यते ॥

cf. *Mukuṭāgama*, *paṭala* 9, vers 62-69:

त्रिशतं साष्टकं प्रोक्तमुत्तमोत्तममुच्यते। प्रागग्रं द्वादशं सूत्रमुदगग्रं तथैव च ॥
एकविंशच्छतं कृत्वा पदं तत्र महेश्वर!। षट्सूत्रं च समायुक्तं सूत्रस्यावृ-कं त्यजेत् ॥
चतुर्द्वारं न्यसेद्धीमाश्चत्वारिंशत्पदस्थितम्। मध्ये शिवपदं ग्राह्य नवपदं तत्र कारयेत् ॥
एकैकपदमध्ये तु पञ्चविंशतिसंख्यया। कलशाश्च तथा प्रोक्ताः सहस्रं तु दशावृते ॥
शिव धिक्याष्टसाहस्रं क्रमाद्वक्ष्ये महेश्वर!। प्रथमे चव बीजानि लोहान्येव द्वितीयके ॥
तृतीये चैव रत्नानि चतुर्थे धातवः क्रमात्। पञ्चमे पञ्चगव्यानि षष्ठे चैव फलोदकम् ॥
गन्धाद्योषधयः सर्वे सप्तमे च प्रकीर्तिताः। मृदम्भश्चाष्टमे चैव कषायाम्भस्ततः परम् ॥
दशमे चैव पुष्पाम्भः प्रत्येकं च शृणु क्रमात् ॥

66

I

TABLE DES ĀVARAṆA ET DES KALAŚA SELON LES ĀGAMA

I *Maṇḍala*: *caturaśra* (carré)

Raurava, Ajita, Kāmika, Makuṭa et *Vīra*

centre		:	1	*śivakumbha*
āvaraṇa	I	:	8	*kalaśa*
,,	II	:	64	,,
,,	III	:	72	,,
,,	IV	:	80	,,
,,	V	:	88	,,
,,	VI	:	96	,,
,,	VII	:	104	,,
,,	VIII	:	112	,,
,,	IX	:	120	,,
,,	X	:	128	,,
,,	XI	:	136	,,
	Total		1009	,,

Suprabheda

centre		:	1	*śivakumbha*
āvaraṇa	I	:	8	*kalaśa*
,,	II	:	44	,,
,,	III	:	52	,,
,,	IV	:	60	,,
,,	V	:	68	,,
,,	VI	:	76	,,
,,	VII	:	124	,,
,,	VIII	:	132	,,
,,	IX	:	140	,,
,,	X	:	148	,,
,,	XI	:	156	,,
	Total		1009	,,

Vyūha

madhyavyūha	:	1 + 8 = 9	*kalaśa*
antarvyūha	:	16 × 25 = 400	,,
bahirvyūha	:	24 × 25 = 600	,,
	Total	1009	,,

Vyūha

madhyavyūha	:	1 + 8 = 9	*kalaśa*
antarvyūha	:	12 × 25 = 300	,,
bahirvyūha	:	28 × 25 = 700	,,
	Total	1009	,,

II *Maṇḍala*: *vṛtta* (rond)

Kāmika, Kāraṇa et *Svāyambhuva*

centre		:	1	*śivakumbha*
āvaraṇa	I	:	8	*kalaśa*
,,	II	:	16	,,
,,	III	:	24	,,
,,	IV	:	32	,,
,,	V	:	56	,,
,,	VI	:	64	,,
,,	VII	:	72	,,
,,	VIII	:	84	,,
,,	IX	:	96	,,
,,	X	:	100	,,
,,	XI	:	104	,,
,,	XII	:	108	,,
,,	XIII	:	116	,,
,,	XIV	:	128	,,
	Total		1009	,,

Sahasra

centre		:	1	*śivakumbha*
āvaraṇa	I	:	8	*kalaśa*
,,	II	:	16	,,
,,	III	:	24	,,
,,	IV	:	32	,,
,,	V	:	40	,,
,,	VI	:	48	,,
,,	VII	:	56	,,
,,	VIII	:	64	,,
,,	IX	:	72	,,
,,	X	:	80	,,
,,	XI	:	88	,,
,,	XII	:	96	,,
,,	XIII	:	84	,,
,,	XIV	:	92	,,
,,	XV	:	100	,,
,,	XVI	:	108	,,
	Total		1009	,,

आचार्यसंकरं चैव [1]तन्त्रसंकरमेव च । [2]निर्माल्यसंकरं चैव [3]मन्त्रलोपं च संकरम् ।। २ ।।
क्रियालोपं च पूजाङ्गहीनं चैव तथान्यकम् । संवत्सरकृतं सर्वं पवित्रेण विनश्यति ।। ३ ।।
पवित्रं कारयेत्तस्मात्प्रतिसंवत्सरं रुरो ।

[पवित्रारोपणकालः][4]

आषाढादिचतुर्मासं [5]प्रशस्तं चास्य विद्यते ।। ४ ।।

---

voir aussi *Yogaja*, p. 282:
अथ वक्ष्ये विशेषेण पवित्रारोहणं कुरु । पवित्रं नाम यत्प्रोक्तं शुद्धमित्यभिधीयते ।।
देवदानवगन्धर्वाः पिशाचा ब्रह्मराक्षसाः । सर्वे ऋषिगणाश्चैव क्षेत्रपालमरुद्गणाः ।।
सर्वेषां च प्रियार्थं तु पवित्रारोहणं कुरु ।।

voir aussi *Aṃśumad, paṭala* 43, 1-4:
अथ वक्ष्ये विशेषेण पवित्रारोहणं शृणु । मनोवाक्कायकृत्येन रौरवादि विशेत्क्रमात् ।।
तत्पापं पतनं प्रोक्तं तद्भेदो बहुधा भवेत् । पतनात् त्रायते यस्मात्तस्मादेतत्पवित्रकम् ।।
स्थण्डिलं परसिद्धं च आत्मार्थं च परार्थकम् । वर्णाश्रमविभेदत्वात्स्वसिद्धिर्बहुधा भवेत् ।।
स्वायम्भुवादिभेदैश्च परसिद्धिस्तथैव च । आवश्यकमिदं कर्म तस्माद्भेदस्त्विहोच्यते ।।

voir aussi *Suprabheda*, II, 7, 1-2:
अथातः संप्रवक्ष्यामि पवित्रारोहणं शृणु । सर्वपूजासमृद्ध्यर्थं व्रतपूर्णार्थमेव च ।।
सर्वकर्मसु हीनेषु पूर्णार्थं कारयेद्बुधः ।

[1] A: तान्त्र pour तन्त्र. [2] C: निर्माल्यं संकरं.

[3] A: मन्त्रलोपस्य pour मन्त्रलोपं च.

[4] cf. *Makuṭa, paṭala* 11, 3-7:
आषाढे शुक्लपक्षे तु श्रावणे वा विशेषतः । नभस्ये वाश्वयुङ्मासे कृष्णपक्षेऽथवा पुनः ।।
द्वितीयादि चतुर्थ्यादि तथाष्टम्यादि वा पुनः । अष्टम्यन्तं प्रकर्तव्यं पवित्रं सर्वसिद्धिदम् ।।
अष्टम्यादि दशम्यादि द्वादश्यादि च वा बुधः । चतुर्दश्यन्तकं कुर्यात्पवित्रारोहणक्रियाम् ।।
सप्ताहं नवपञ्चाहं त्र्येकाहं वापि कारयेत् । सप्तम्यां वा त्रयोदश्यां रेवत्यां कृत्तिकान्विते ।।
आर्द्रायां रोहिणीयुक्ते कारयेत्तु पवित्रकम् ।।

voir aussi *Sahasra, paṭala* 26, 1-6:
अथातः संप्रवक्ष्यामि पवित्रोत्सवविधिक्रमम् । आषाढे शुक्लपक्षे तु श्रावणे वा विशेषतः ।।
नभस्ये वाश्वयुङ्मासे कृष्णपक्षेऽथवा पुनः । द्वितीयादि चतुर्थ्यादि तथा षष्ठ्यादि वा पुनः ।।
अष्टम्यन्तं प्रकतर्व्यं पवित्रं सर्वसिद्धिदम् । अष्टम्यादि दशम्यादि द्वादश्यादि च वा पुनः ।।
चतुर्दश्यादिकं कुर्यात्पवित्रारोहणोत्तमम् । सप्तम्यां वा त्रयोदश्यां रेवत्यां कृत्तिकान्वितम् ।।
आर्द्रायां रोहिणीयुक्ते कारयेत्तत्पवित्रकम् । एकाहं वा त्र्याहं वा पञ्चाहं वा नवाहकम् ।।
सप्ताहं वा प्रकर्तव्यं पवित्रोत्सवमाचरेत् ।।

voir aussi *Aṃśumad, paṭala* 43, 5-9:
चान्द्रादिमासषट्के च अथवा कृत्तिकान्तकम् । सितपक्षे चतुर्दश्यामेवाषाढे पवित्रकम् ।।
इतरेषु च मासेषु शुक्लकृष्णद्वयोरपि । चतुर्दश्यामथाष्टम्यां पवित्रविधिमाचरेत् ।।
यत्पक्षे पूर्वमुद्दिश्य तत्प्रत्यब्दं समाचरेत् । पक्षे तिथौ च यत्पूर्वं तथैव परिकल्पयेत् ।।
तन्मासे चण्डपूजान्तं सर्वसिद्धिकरं परम् । अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां पवित्रविधिमाचरेत् ।।
विपरीतं कृतं चेत्तु अभिचाराय तन्नृणाम् ।

[5] A: प्रशस्तमस्य ; C: प्रसिद्धमद्य.

[1]तेष्वष्टम्यां सिते पक्षे चतुर्दश्यां विशेषतः । [2]कृष्णपक्षे तु वा तद्वत्सुमुहूर्ते विशेषतः ॥ ५ ॥
सुलग्नकरणे[3] ऋक्षे [4]पवित्रारोपणं कुरु ।

[पवित्रसूत्राणि][5]

दुकूल[6]पट्टकार्पाससूत्रं [7]श्रेष्ठान्तराधमम् ॥ ६ ॥

[1] B: तेष्वष्टम्यसिते.

[2] A et C: कृष्णपक्षेषु वा.

[3] C: सुलग्नकरणं.

[4] B et C: पवित्रारोहणं.

[5] cf. *Kāraṇa*, I, 122, 6-9:

द्विजकन्याकृतं सूत्रमुत्तमं त्विति कीर्तितम् । मध्यमं नृपकन्यातः कन्यसं शूद्रया कृतम् ॥
सूत्रमूर्णामयं वाथ सूत्रं कार्पाससम्भवम् । यथासम्भवसूत्रं वा द्रव्यात्कृतमथापि वा ॥
समं श्लक्ष्णं दृढं सूत्रं निष्केशं तृणवर्जितम् । तत्सूत्रं त्रिगुणीकृत्य तेनैव त्रिगुणीकृतम् ॥
तत्सूत्रं चैव सूत्रं तु कुर्यात्तेन पवित्रकम् ॥

cf. *Kāmika*, II, 18, 9-10:
क्षौमकार्पासजं सूत्रं मौञ्जं वा तदसम्भवे । दर्भं सवल्कलोत्थं वा समाहृत्याधिवासयेत् ॥

cf. *Aṃśumad*, 43, 9-10:
दर्भजं वल्कलोत्थं वा क्षौमं कार्पासजं तु वा । यथासंस्कारमार्गेण संग्रहेद्देशिकोत्तमः ॥

cf. *Yogaja*, p. 283:
उत्तमं हेमसूत्रं तु मध्यमं रौप्यमेव च । अधमं ताम्रसूत्रं त्वलाभे कार्पासमेव च ॥
कुशाश्च वल्कलं चैव ऋषीणां समुदाहृतम् । नेत्रपट्टोद्भवं चैव पद्मसूत्रं तथोत्तमम् ॥
अलाभे कार्पासमुक्तं तन्तुना सुदृढं कुरु । ब्राह्मणा क्षत्रिया वैश्या शूद्रकन्याऽथ सूत्रवित् ॥
सूक्ष्मतन्तु तथा कुर्याद्रोमदुष्टं तु वर्जयेत् ॥

pour les détails du *sūtra* voir *Aṃśumadāgama*, 43, 10-18:
तन्तुना त्रिगुणीकृत्य तदेकं प्रथममुच्यते । एकतन्तुविवृद्ध्या तु नवसंख्यावसानकम् ॥
एवं सप्तविधं प्रोक्तमेकमेकमिदं मतम् । वामाद्या भूतिदेवाश्च नवसूत्रेषु कल्पयेत् ॥
तन्तुना द्विगुणीकृत्य दशवृद्ध्या ततः क्रमात् । शतमष्टोत्तरं ज्ञेयमन्यथा च निगद्यते ॥
तारद्वादशवृद्ध्या चाप्यष्टोत्तरशतं भवेत् । एवं सप्तविधं कृत्वा तत्तत्सूत्रेण कल्पयेत् ॥
पूर्वतन्तुक्रमेणैव पदसंख्या च मध्यमम् । पञ्चाशत्तन्तुसंख्या चाप्यधमं परिकीर्तितम् ॥
उत्तमत्रयमेवोक्तं मध्यमत्रयमुच्यते । षट्त्रिंशत्पञ्चविंशाच्च कलासंख्याक्रमेण तु ॥
मध्यमत्रयमेवोक्तं कन्यसत्रयमुच्यते । त्रिसूत्रादिनवान्तं च द्विद्विसूत्रेण योजयेत् ॥
अधमत्रितयं प्रोक्तं सप्तभेदं पृथक् पृथक् । तन्तुसंख्या समाख्याता ॥

[6] C: पट pour पट्ट.

[7] B: श्रेष्ठान्तरायमम्.

[1]चातुर्वर्ण्योद्भवस्त्रीभिः[2] सूत्रितं [3]सूत्रमुत्तमम् । तदलाभे तु [4]वाणिज्यगृहे सूत्रं तु [5]संग्रहेत् ॥ ७ ॥
[6]भिन्नं जटिलछिन्नाग्रं [7]जीर्णं वर्णान्तराश्रितम् । अतिस्थूलातिसूक्ष्मं च त्यक्त्वान्यत्तु परिग्रहेत्[8] ॥ ८ ॥

[सूत्रग्रहणविधिः][9]

सद्येन शोषयेत्सूत्रं क्षालयेत्कवचेन तु । शिरसा शोषयित्वा तु ततो नेत्रेण [10]संग्रहेत् ॥ ९ ॥
[11]सद्योजातेन मन्त्रेण त्रिगुणीकृतकुब्जकम् । प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण[12] बीजमुख्येन शोधयेत् ॥ १० ॥
[13]अस्त्रेणैव तु मन्त्रेण पिण्डवत्संप्रकल्पयेत् ।

[यन्त्रलिङ्गम्]

[14]यन्त्रिकां फलकां कृत्वा [15]यन्त्रस्य द्विगुणायतम् ॥ ११ ॥

---

[1] Les vers 7 et 8 sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 123.

[2] B: चातुर्वर्ण्योद्भवैः स्त्रीभिः; C: चातुर्वर्ण्योद्भवेत्स्त्रीभिः. [3] B: सूत्रकं वरम्; C: सूत्रतद्वरम्.

[4] A: वाणिज्यगृहसूत्रं; C: वाणिज्यग्रहे; *Pavitrotsavavidhi*: तत्पाणिग्रहसूत्रं.

[5] A: संगृहेत्; *Pavitrotsavavidhi*: विन्यसेत्.

[6] A: भिन्नं . . . छिन्नाग्रं; B: भिन्नं जटिं च छिन्नाग्रं; C: भिन्नं जटिलछिन्नोग्रं; *Pavitrotsavavidhi*: पङ्कं जटिलछिन्नं च.

[7] A: जीर्णवर्णाश्रितान्तरम्; B: जीर्णवर्णान्तराश्रितम्; C: तीर्थवर्णाश्रितान्तरम्; *Pavitrotsavavidhi*: जीर्णं वर्णान्तदूषितम्.

[8] Le vers suivant, donné dans la citation du *Pavitrotsavavidhi* manque dans notre texte:

सूत्रं प्रागेव संगृह्य निर्मितं द्विजकन्यया । अथवा निर्मितं चान्यैः क्षालयेदस्त्रवारिणा ॥

[9] cf. *Kāraṇa*, I, 122, 9-10:

प्रोक्षयेद्बीजमुख्येन शोधयेत्सूत्रमादरात् । क्षालयेत्कवचेनैव कम्बलं वर्मणा कुरु ॥

cf. *Kāmika*, II, 18, 10-11:

त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य शोधयेदस्त्रमन्त्रतः । रोमाद्यं शुद्धतोयैश्च क्षालयेदस्त्रमन्त्रतः ॥
शुष्कं कृत्वा हृदा तेन पवित्रं कारयेद्गुरुः ॥

cf. *Sūkṣma*, 11, 7-9 et *Aṃśumad*, 14, 13-14:

क्षौमं कार्पासकं वाथ सूत्रमेवं परिग्रहेत् । त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य चास्त्रमन्त्रेण शोधयेत् ॥
रोमाद्यं तु विसृज्याथ क्षालयेदस्त्रमन्त्रतः । शोषणं हृदयेनैव पवित्रं कारयेत्सुधीः ॥

[10] A: संगृहेत्.

[11] Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 123.

[12] B: प्रोक्षयेद्द्विस्त्रिरस्त्रेण; C: प्रोक्षयेद्वाममन्त्रेण.

[13] Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 124.

[14] Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 125.

[15] *Pavitrotsavavidhi*: यन्त्री स्यात्त्रिगुणायतम्.

[1]द्विगुणं लिङ्गविष्कम्भं घनमेकाङ्गुलं भवेत्। तस्मिन् [2]सुयोजयेच्छङ्कूनर्क[3]मात्रायतान्वितान्[4] ॥ १२ ॥
[5]व्योममात्रविशालाढ्यान्[6] [7]सुवृत्तानार्जवान्दृढान्[8]। वसुमात्रायतं वापि [9]हृदं वेदाङ्गुलं तु वा ॥ १३ ॥
[10]पूजांशोत्सेधसदृशं लिङ्गपीठे [11]ह्यरान्तकम्। [12]लिङ्गविष्कम्भविस्तारे [13]शङ्कून् संस्थापयेद्दृढम् ॥१४॥
[14]प्रतिमानां कृकाद्यादि [15]श्रोण्यन्तं च विशेषतः। [16]कृकाद्याः कटिपार्श्वान्तं [17]प्रभाग्राच्चु स्थलान्तकम् ॥१५॥
[18]स्तूप्यग्राज्जघनान्तं च शङ्कुस्थापनसीमकम्[19]। [20]आचार्यनृपकर्तॄणां भक्तानां च विशेषतः ॥ १६ ॥
गणिकादासिकादीनां [21]कृकाद्यान्नाभिसीमकम्। [22]पवित्रकरणार्थं तु [23]यन्त्रिकां फलकां कुरु ॥ १७ ॥
[24]रत्नलोहजपाषाणलेख्यलिङ्गान्विशेषतः। यन्त्रलिङ्गं तु कर्तव्यं वेणुरज्जुससूत्रकैः[25] ॥ १८ ॥
पक्षादियुगयामोच्चमुच्चद्विगुणनाहकम्। [26]चक्राकृति शिरः कुर्यान्नववस्त्रेण वेष्टयेत् ॥ १९ ॥
[27]लिङ्गं संस्थापयेत्पीठे यन्त्रलिङ्गं ततो न्यसेत्।

---

[1] C: द्विगुणाल्लिङ्गविष्कम्भाद्.
[2] C: संयोजयेत् pour सुयोजयेत्.
[3] A: शङ्कुं तर्क pour शङ्कूनर्क.
[4] A: अन्वितम् pour अन्वितान्.
[5] B: व्याम pour व्योम.
[6] C: विशालं स्यात् pour विशालाढ्यान्.
[7] C: सुवृत्तं pour सुवृत्तान्.
[8] A: आर्जवादृढान् pour आर्जवान् दृढान्.
[9] A: हृदा.
[10] A: पूजां शोधयेत सदृशे; C: पूजांशोदस्त्रसदृशे.
[11] A: अरान्तकम्; C: अरान्तके.
[12] C: लिङ्गं pour लिङ्ग.
[13] C: सकृत् pour शङ्कून्; A: शकृन्.
[14] A: प्रतिमाणं; C: प्रतिमाणां.
[15] B: श्रोष्यन्तं; C: श्रेण्यन्तं.
[16] B: कुकाद्याः.
[17] A: प्रभायाग्रात्; C: प्रभायाग्रान्; B: भ्रभयाग्रात्.
[18] A: स्तूप्यग्रं जघनान्तं च; B: स्तूप्यग्रात्तु घनान्तं च; C: स्तूप्यग्रा तु घनान्तं च.
[19] C: सीमतः pour सीमकम्.
[20] A: आचार्यान्नृपकन्तुश्च; B: आचार्यनृपकङ्कुश्च; C: आचार्यनृपकर्तुश्च.
[21] B: कृकाद्यां नाभसीमकम्.
[22] A: पवित्रकारणार्थं तु.
[23] A: यन्त्रकां फलकां; B et C: यन्त्रिकाफलकान्.
[24] A: रत्नलोहजपुष्पाणां लेख्यलिङ्गं विशेषतः; B: रत्नलोहजपाषाणान् लिप्य लिङ्गे विशेषतः.
[25] A et C: सरस्कलैः pour ससूत्रकैः; B: सरक्तकैः.
[26] C: चित्राकृति pour चक्राकृति.
[27] cf. *Dīpta*, 58, 72-75:

मृण्मया लिङ्गपूजा चेद्यन्त्रलिङ्गं तु कारयेत्। वेणुरज्जुसमायुक्तं यन्त्रलिङ्गैकहस्तकम् ॥
छत्राकारद्वयशिरं लिङ्गं वै स्थापयेत्क्रमात्। अथवा चन्दनं लिङ्गे तालमात्रेण कारयेत् ॥
उत्सवस्य तु नालं स्याद्यन्त्रपीठोपरिस्थितम्। याज्ञिकैः संस्कृतं पीठं त्रिगुणेन समन्वितम् ॥
दुकूलपट्टकार्पासैश्चित्रवस्त्रैश्च वेष्टयेत्। शेषं पूर्वोक्तवत्कुर्यात्पूजाङ्गं गुरुणा सह ॥

voir aussi *Kāraṇa*, I, 122, 78-81:

आलये वा गृहे वापि कारयेद्विधिपूर्वकम्। आत्मार्थं लिङ्गपूजा चेद्यन्त्रलिङ्गं प्रकल्पयेत् ॥
एकहस्तप्रमाणेन वेणुरज्जुं समारभेत्। छत्राकारं शिरः कुर्याल्लिङ्गं वै स्थापयेत्क्रमात् ॥
दुकूलपट्टकार्पासैश्चित्रवस्त्रैश्च वेष्टयेत्। शेषं पूर्वोक्तवत्कुर्याद्गुरुणा सह पूजनम् ॥

[पवित्रसूत्रसंख्या][1]

नवसूत्रैकसूत्रेण [2]शतसूत्रं [3]वरं भवेत् ।। २० ।।
तदर्धं मध्यमं ख्यातं तस्यार्धं स्यात्कनीयसम् ।

[पवित्रग्रन्थयः]

ग्रन्थिश्चाष्टशतं श्रेष्ठं तस्यार्धं मध्यमं भवेत् ।। २१ ।।
सप्तविंशतिग्रन्थिः स्यादधमं परिकीर्तितम् । [4]अन्यद्दशाङ्गुले ग्रन्थिरष्टपञ्चाङ्गुलेऽपि[5] वा ।। २२ ।।
त्र्यङ्गुले[6] द्व्यङ्गुले[7] वापि ग्रन्थिरेकाङ्गुलेऽपि[8] वा । [9]अन्यलिङ्गस्य विस्तारे [10]ग्रन्थींस्तु परिकल्पयेत् ।।

[पवित्राधिदेवताः][11]

सूत्राणां नवशक्तिः स्याद्ग्रन्थीनां रुद्रतोऽधिपाः[12] ।

---

[1] cf. *Kāmika*, II, 18, 12-20:

द्विगुणास्तन्तवो हास्ते दशवृद्ध्या ततः क्रमात् । शतमष्टोत्तरं तेषां तन्तूनामुत्तमोत्तमे ॥
द्वादशोत्तरया वृद्ध्या द्वादशाभ्यस्तदन्तिकाः । तन्तवो वाथ संसिद्धाः कन्यसादिषु सिद्धिषु ॥
यवीयसां कला संख्या मध्यानां वर्णलक्षिताः । ज्येष्ठानां पदसंख्यातास्तन्तवो मानुषे मताः ॥
स्वायम्भुवादिलिङ्गेषु बाणे वा रत्नजेऽपि वा । स्थण्डिले मण्डले वापि चले वा प्रतिमासु च ॥
संख्यास्सर्वाश्च संग्राह्यास्समा वा विषमाश्च वा । समा एव गृहस्थस्य परिवारामरादिषु ॥
तथैव हीनवित्तेषु लिङ्गादिषु मुनीश्वराः! । एकाद्यैकैकवृद्ध्या तु तन्तवो द्वादशान्तिकाः ॥
ग्रन्थयस्तन्तुसंख्याताः स्निग्धगर्भा मता नव । यथेष्टग्रन्थयो वापि समाः सर्वत्र संस्थिताः ॥
एकद्वित्र्यङ्गुलं वापि ग्रन्थिमानमिहागमे । ग्रन्थयो वेष्टदेशेऽथ विधातव्या विचक्षणैः ॥

[2] A: शतं सूत्रं.

[3] C: परं.

[4] C: अन्तर्दशाङ्गुले; B: अन्यद्दशाङ्गुलो.

[5] B: पञ्चाङ्गुलोऽपि pour पञ्चाङ्गुलेऽपि.

[6] B: त्र्यङ्गुलो; C: त्रियङ्गुले.

[7] B: द्व्यङ्गुलो.

[8] B: अष्टाङ्गुलोऽपि pour एकाङ्गुलेऽपि.

[9] A, B et C: अन्यलिङ्गस्य.

[10] A et B: ग्रन्थयः.

[11] cf. *Kāmika*, II, 18, 12:

शक्तयो नव वामाद्या नवसूत्राधिपा मताः ।

cf. *Kāraṇa*, I, 122, 16:

ग्रन्थीनामधिदेवाः स्युर्ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ।

cf. *Suprabheda*, II, 7, 17 et 23 et *Sahasra*, 26, 21 et 26:

वामाद्याः शक्तयस्तत्र नवसूत्राधिदेवताः । . . .
इन्द्रादिलोकपालाश्च ग्रन्थीनामधिदेवताः ॥

[12] C: अधिपः pour अधिपाः.

[अधिकारिभेदेन पवित्रसूत्रसंख्या][1]

सप्तविंशतिसूत्रेणाप्याचार्याय[2] प्रकल्पयेत् ॥ २४ ॥
[3]भक्तानां नवसूत्रेण परिचाराणां तथैव च । त्रयस्त्रिंशतिसूत्रेण नृपतेः परिकल्पयेत् ॥ २५ ॥

[गन्धद्रव्यम्][4]

[5]कृष्णागरु[6] च कर्पूरं कस्तूरी नवनीतकम् । [7]घनं कुष्ठमुशीरं च चन्दनं च फलत्रयम् ॥ २६ ॥
एलालवङ्गतक्कोलं[8] [9]पत्रं गोरोचनं तथा । गन्धद्रव्यमिति प्रोक्तं [10]रागद्रव्यमथोच्यते ॥ २७ ॥

[रागद्रव्यम्]

गैरिकं जातिलिङ्गं च कुङ्कुमं रोचनं तथा । रक्तचन्दनसंयुक्तं कर्पूरेण विमिश्रितम् ॥ २८ ॥
[11]मनःशिला च रजनी [12]मञ्जिष्ठा [13]दार्विरेव च । [14]रागद्रव्यमिति[15] प्रोक्तं रञ्जयेत्तु पवित्रकम् ॥ २९ ॥

---

[1] cf. *Kāraṇa*, I, 122, 19-20:
एकं तु परिवाराणां प्रासादस्य त्रिसूत्रकम् । शतार्धं सूत्रितं सूत्रं नृपाणां परिकल्पयेत् ॥
पञ्चविंशतिसूत्रैश्च कृतं तत्स्थापकाय वा । परिचारकभक्तानां रन्ध्रसूत्रेण सूत्रितम् ॥

[2] A, B et C omettent अपि dans अप्याचार्याय.

[3] Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 135.

cf. *Dīpta*, 58, 2:
भक्तानां परिचाराणां नवसूत्रं प्रकल्पयेत् ।

[4] cf. *Dīpta*, 58, 4-7 pour les गन्धद्रव्य et रागद्रव्य—
रक्तचन्दनकर्पूरं कस्तूरी नवनीतकम् । घनं कोष्ठमुशीरं च चन्दनं च फलत्रयम् ॥
एलालवङ्गकच्चोलं जाती च शतपत्रकम् । गन्धद्रव्याणीमानीह यथालाभं परिग्रहेत् ॥
गैरिकं कुङ्कुमं चैव दरदं रोचनं तथा । रक्तचन्दनकाश्मीरं हरिद्रा च मनश्शिला ॥
रक्तद्रव्याणि चोक्तानि रञ्जयेद्देशिकोत्तमः ॥

cf. *Kāmika*, II, 18, 20-21:
रक्तचन्दनकाश्मीरगैरिकागरुचन्दनैः । कुष्ठकर्पूरसंयुक्तं हरिद्राकृष्णगन्धयुक् ॥
रञ्जयेद्धृदयेनैव रक्तसूत्रादिभिस्तु वा ॥

[5] Les vers 26-30 sont cités par Nirmalamaṇi dans son commentaire *Prabhā* sur la *Kriyākramadyotikā* d'Aghoraśivācārya, p. 178-179 (éd. Chidambaram).

[6] A: कृष्णागरुं च ; C et *Prabhā*: कृष्णागरुश्च.

[7] A: घनं कुष्ठौशिरं चैव ; B: घनकुष्ठमुशीरं च ; C et *Prabhā*: वनं घोपोशिरश्चैव.

[8] A et C: कच्चोलं pour तक्कोलं.

[9] C: पात्रं ; *Prabhā* घात्रं.

[10] A: राजद्रव्यमथोच्यते ; C et *Prabhā*: रञ्जद्रव्यमथोच्यते ; B: रागद्रव्यमिहोच्यते.

[11] C et *Prabhā*: मनोशिला रजनी चैव.

[12] B: माञ्जिष्ठं ; C: मञ्जिष्ठो.

[13] A: दार्व्यिरेव च.

[14] A, C et *Prabhā* : रञ्ज pour राग.

[15] B: इदं pour इति.

त्रिगुणीकृतसूत्रेण रज्जुं कृत्वा तु रञ्जयेत् । [1]बन्धयेत्तेन रज्ज्वा तु [2]ग्रन्थयेत्तु रुरो विदुः ।। ३० ।।
[3]हृदा शङ्कुषु सूत्रं च कवचेन तु बन्धयेत् । अधिवासं[4] ततः कृत्वा [5]पूर्वरात्रे विशेषतः ।। ३१ ।।

[यागमण्डपः][6]

प्रासादस्याग्रतो [7]वैशे [8]मण्डपं चतुरश्रकम् । वितानाद्यैरलंकृत्य [9]मध्ये त्वक्षकरेण तु ।। ३२ ।।
व्यासं [10]तु [11]वेदिकायाश्च [12]तद्वेदांशेन तुङ्गकम् । दर्पणोदरसंकाशं कर्तव्यं [13]सोपवेदिकम् ।। ३३ ।।

[अग्निकुण्डम्][14]

[15]वेदिकायाश्चतुर्दिक्षु शांकरे चाग्निकुण्डकम् । युगाश्रं वाथ वृत्तं वा कल्पयेल्लक्षणान्वितम् ।। ३४ ।।
गोमयालेपनं कृत्वा [16]पिष्टचूर्णैर्विचित्रितम् । पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा [17]कुशाद्यग्रेण प्रोक्षयेत् ।। ३५ ।।

[स्थण्डिलम्][18]

स्थण्डिलं कारयेद्वेद्यामष्टद्रोणैश्च शालिभिः ।

---

[1] A: गन्धयत्नेन रध्वा तु ?; B: गन्धद्रव्येण रक्त्वा तु.
[2] B: गूहयेत्तु.
[3] A: हृदयांशंकुनी सूत्रं pour हृदा शङ्कुषु सूत्रं च ; B: हृदयांशंकुनी सूत्रं ; C: हृदा शङ्कुनि सूत्रत्वात् .
[4] C: अधिवासनं.
[5] A et C : पूर्वरात्रौ.
[6] cf. *Dīpta*, 58, 7-11:

अधिवासं प्रकुर्वीत ग्रन्थिसूत्रैश्च सूत्रयेत् । प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं चतुरश्रकम् ।।
द्वादशं दशहस्तं वा नवहस्ताष्टहस्तकम् । स्तम्भषोडशसंयुक्तं द्वादशस्तम्भमेव वा ।।
चतुर्द्वारसमायुक्तं वितानध्वजशोभितम् । चतुस्तोरणसंयुक्तं दर्भमालासमायुतम् ।।
अष्टमङ्गलसंयुक्तं दिग्ध्वजैश्च प्रलम्बितम् । पालिकातृणसंयुक्तं पूर्णकुम्भैरलंकृतम् ।।
मण्डपस्य तु तन्मध्ये वेदीं कुर्यात् त्रिहस्तकाम् ।।

[7] B: वेशे.
[8] C: मण्टपं.
[9] A: मध्ये त्वक्षणरेण तु.
[10] B: च pour तु.
[11] A: वेदिकायां च.
[12] C: तद्दशांशेन.
[13] A: सोपवेदिका.
[14] cf. *Kāraṇa*, I, 122, 25-28:

चतुर्दिक्षु च कुण्डानि तुर्याश्रं पद्ममेव वा । वृत्तकुण्डं तथैशान्ये कारयेद्विधिपूर्वकम् ।।
तोरणैश्च ध्वजैश्चैव दर्भमालाङ्कुरैस्तथा । मङ्गलाष्टकसंयुक्तं स्तम्भवेष्टनसंयुतम् ।।
गोमयालेपनं कृत्वा शालिपिष्टेन चित्रयेत् । प्रोक्षयेत्पञ्चगव्येन मण्टपं कुशवारिणा ।।

[15] A: वेदिकायां pour वेदिकायाः.
[16] A: पिष्टचूर्णं pour पिष्टचूर्णैर्.
[17] C: कुशान्यग्रेण.
[18] cf. *Dīpta*, 58, 14-21:

स्थण्डिलं तत्र कर्तव्यमष्टद्रोणेन शालिना । तण्डुलैः समलंकृत्य तिलदर्भैः सपुष्पकैः ।।
गन्धादीनि समभ्यर्च्य पात्रं वेद्युपरि न्यसेत् । सौवर्णं राजतं ताम्रं कांस्यं पात्रं तदुच्यते ।।

तण्डुलैर्लाजपुष्पैश्च [1]तिलैर्दर्भैरलंकुरु[2] ॥ ३६ ॥
गन्धाद्यैरर्चयेत्तस्मिन्[3] विधातारं द्विजोत्तमः[4] ।

[पवित्रपूजा]

[5]शिरसा प्रोक्षयेत्तस्मिन् सौवर्णं रजतं तु वा ॥ ३७ ॥
कांस्यं वा [6]दलिकां [7]न्यस्य कर्णिकायां च शक्रके । [8]पात्रे तु कर्णिकायां तु न्यसेच्छुद्धपवित्रकम् ॥ ३८ ॥
[9]पवित्रे गन्धमालिप्य शक्रपात्रे निधापयेत् । संछाद्य नववस्त्राभ्यां गन्धाद्यैरर्चयेद्बुधः ॥ ३९ ॥
[10]ब्रह्माङ्गमभिमन्त्र्याथ मूर्तिकुम्भावृतं न्यसेत् । सूत्रवस्त्रसमायुक्तान् गन्धाद्भिः[11] संप्रपूरितान् ॥ ४० ॥
[12]पिधानकूर्चसंयुक्तान् स्वर्णपुष्पसमन्वितान् । [13]तथा मूर्त्यधिदैवत्यान्स्थापयित्वा तु पूजयेत् ॥ ४१ ॥
[14]दिशास्वध्ययनं कुर्याद्विदिशासु जपं कुरु । नृत्तगेयादिभिश्चैव होमकर्म समाचरेत् ॥ ४२ ॥

अथवा मृण्मयं पात्रं कालं भिन्नादि वर्जयेत् । तन्मध्ये विन्यसेत्सूत्रं नववस्त्रेण वेष्टितम् ॥
कृष्णाजिनादिनाच्छाद्य मन्त्रसंहितयालभेत् । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु ॥
लिङ्गपीठं तु संस्पृश्य शिवमष्टोत्तरं जपेत् । जप्त्वान्ते चैव नादाख्यं पञ्चाशत्संख्यया जपेत् ॥
तद्वन्महेश्वरं जप्त्वा चाङ्गब्रह्मसमन्वितम् । दिक्षु मन्त्रजपं कुर्याद्विदिक्ष्वध्ययनं तथा ॥
सूत्रस्य परितः स्थाप्य कलशान्वारिपूरितान् । कुम्भांस्तु तोयसंपूर्णान् सकूर्चान्सापिधानकान् ॥
वस्त्रान्हिरण्यसंयुक्तान्वसुदेवसमन्वितान् । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य हविस्तेषां निवेदयेत् ॥

[1] B: तिल pour तिलैर्.
[2] A: अलंक्रियात् pour अलंकुरु.
[3] A: कुम्भे pour तस्मिन्.
[4] B: द्विजोत्तमम्.
[5] Les demi-vers 37*b*, 38*a* et 38*b* sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 147.
[6] B: दालिकां ; C: दलिका ; *Pavitrotsavavidhi*: तिलका.
[7] A, C et *Pavitrotsavavidhi*: न्यस्त्वा.
[8] A: पत्रे.
[9] A: पवित्रग्रन्थिमालिप्य ; B et C: पवित्रगन्धमालिप्य.
[10] A: ब्रह्माङ्गान् pour ब्रह्माङ्गम्.
[11] C: गन्धाद्यैः pour गन्धाद्भिः.
[12] B: वितान pour पिधान.
[13] B: तव मूर्त्यधिदैवत्या ; C: भवादिमूर्त्यधिदैवत्यान.
[14] Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 147.

[होमविधिः][1]

समिदाज्य[2]चरूँल्लाजान्सर्षपांश्च[3] [4]यवांस्तिलान्। [5]समिधं सद्यमन्त्रेण [6]ह्याज्यं [7]च हृदयेन [8]तु ॥ ४३ ॥
चरुं वै वामदेवेन शिरसा लाजहोमकम्। सर्षपं [9]त्वथ घोरेण शिखया तु[10] तिलाहुतिः ॥ ४४ ॥
[11]यवांश्च पुरुषेणैव प्रत्येकं तु शताहुतिः। द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा ततो होमं जयादिभिः ॥ ४५ ॥

[पवित्रारोपणम्][12]

द्वारदेवांस्ततोऽभ्यर्च्य पवित्रं च ततो यजेत्।

---

[1] cf. *Yogaja*, p. 284-285:
पश्चाद्धोमं प्रकल्प्याथ कुण्डे वा स्थण्डिलेऽपि वा। समिदाज्यचरूँल्लाजान् सर्षपांश्च यवांस्तिलान् ॥
होमद्रव्याणि सर्वाणि यथाक्रमेण हूयते। समिधं सद्यमन्त्रेण चाज्यं वामेन हूयते ॥
अघोरेण चरुं हुत्वा लाजांस्तत्पुरुषेण तु। ईशानेन सर्षपांश्च यवांश्च हृदयेन तु ॥
तिलं तु शिरोमन्त्रेण शिखया गुलमेव च। कवचेन मुद्गं हुत्वा त्वपूपान्नेत्रकेण तु ॥
अक्षतैरस्त्रमन्त्रेण क्रमाद्धुत्वा विशेषतः। पूर्णां तु मूलमन्त्रेण चैवं होमं प्रकल्पयेत् ॥

cf. *Sūkṣma*, 11, 45-47 et *Aṃśumad*, 14, 54-55:
अग्निकार्योक्तमार्गेण चाग्निकार्यं समाचरेत्। समिदाज्यचरूँल्लाजांस्तिलापूपफलांस्तथा ॥
मुद्गं गौलं यवं चैव सक्तुं सर्षपमेव च। संहितयैव जुहुयान्मूलेन सर्षपं हुनेत् ॥

voir aussi *Dīpta*, 58, 39-46:
पादप्रक्षालनं कृत्वा चाचम्य विधिना पुनः। कुण्डान्तिकं ततो गत्वा होमकर्म समाचरेत् ॥
ईशानश्चेश्वरो ब्रह्मा विष्णुः सदाशिवस्तथा। एते वै पञ्चहोमेषु आर्य देवाः प्रकीर्तिताः ॥
पलाशखदिराश्वत्थप्लक्षोदुम्बरमेव च। अग्न्याधानादिकं सर्वं पूर्वोक्तविधिना कुरु ॥
समिदाज्यचरूँल्लाजान् सर्षपांश्च यवांस्तिलान्। सक्तुं क्षीरं दधि ह्येवं लघु कर्पूरमेव च ॥
कन्दमूले फलं चापि विधिदृष्टेन होमयेत्। शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥
अयं त इध्ममन्त्रेण इध्मं हुत्वा विशेषतः। त्र्यम्बकेन घृतं हुत्वा देवस्य त्वा चरुं हुनेत् ॥
लाजादिसक्तुपर्यन्तं पञ्चब्रह्मेण होमयेत्। क्षीरादिमूलपर्यन्तं शिवाङ्गैरेव हूयते ॥
गणानां त्वेति मन्त्रेण फलं हुत्वा विचक्षणः। द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा हुनेत्पूर्णाहुतिं हृदा ॥

[2] A: चरुं pour चरून्.
[3] B et C: लाजसर्षपाश्च pour लाजान् सर्षपांश्च.
[4] C: यवं pour यवान्.
[5] C: समिधा.
[6] A, B et C: आज्यं pour ह्याज्यं.
[7] C: तु pour च.
[8] B: हि pour तु.
[9] C: च त्वघोरेण pour त्वथ घोरेण.
[10] C: शिखयान्तु.
[11] B: यवास्तु पुरुषेणैव; C: यावत्तत्पुरुषेणैव.

[12] cf. *Yogaja*, p. 285:
लिङ्गे वा कौतुके वाऽपि शुद्धस्थाने च पूजयेत्। षोडशप्रतिमाश्चैव गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ॥
स्थाने मण्डपके वापि प्रतिमामर्चयेत्क्रमात्। महानैवेद्यकं पश्चात्ताम्बूलं तु निवेदयेत् ॥
स्तोत्रमङ्गलपाठैश्च वेदाध्ययनघोषकैः। शङ्खभेर्यादिघोषैश्च जयशब्दादिमङ्गलैः ॥
गेयं तत्र तु कर्तव्यं पवित्रमधिवासयेत्। निद्राभङ्गं निशि कुर्यात्समाधिकृतयोगतः ॥

[1]प्रविश्य गर्भगेहं तु पूजापर्युषितं [2]त्यजेत् ॥ ४६ ॥
[3]लिङ्गं पीठं स्थलं चैव [4]शुद्धं कुर्वम्भसा ततः । आसनं पूजयित्वा तु [5]चावाहनमथाचरेत् ॥ ४७ ॥
[6]अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य [7]पवित्रारोपणं कुरु । [8]पूर्वोक्तगन्धद्रव्याणि पेषयित्वा तु सूक्ष्मकम् ॥ ४८ ॥
हिमतोयेन संलोड्य ब्रह्माङ्गैरभिमन्त्र्य च । लिङ्गं च पिण्डिकां चैव लेपयेद्यवमानकम् ॥ ४९ ॥
[9]गन्धाद्यैरर्चयित्वा तु बध्वा प्रतिसरं ततः । सर्वातोद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ ५० ॥
[10]गृह्य गन्धपवित्रं तु पात्रेण सह देशिकः । [11]हर्म्यप्रदक्षिणं कृत्वा वहित्वा [12]तत्स मूर्धनि ॥ ५१ ॥
त्रिपाद्युपरि लिङ्गाग्रे पूजयित्वा पवित्रकम् । हृदयेन तु मन्त्रेण दन्तकाष्ठं प्रदापयेत् ॥ ५२ ॥
[13]मृद्भस्म [14]पञ्चगव्यं च गन्धपुष्पं [15]सुधूपकम् । दीपं चैव हृदा दत्त्वा लिङ्गमुद्रां तु दर्शयेत् ॥ ५३ ॥
ततः प्रासादमुच्चार्य पवित्रं [16]रोप्य [17]मुक्तिदम् । [18]प्रागुक्तानां च सर्वेषां पवित्रं दापयेत्ततः ॥ ५४ ॥

[देवतादिसूत्रग्रन्थिनिर्णयः][19]

[20]भस्मालये तु घण्टायां धूपदीपप्रमाणकम्[21] । [22]वलयाकारसूत्रं[23] च सप्तग्रन्थि तु स्रुकस्रुवम् ॥ ५५ ॥

---

[1] Les vers 46*b*, 47 et 48*a* sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 171-172.

[2] B: यजेत्.

[3] A: लिङ्गपीठस्थल ; B: लिङ्गपीठं स्थलं.

[4] A: सर्वं शुद्धं कृताम्भसा ; C: सर्वं शुद्धिकृताम्भसा.

[5] A et C: आवाहनं समारभेत्.

[6] C: अर्चनेन.

[7] A: पवित्रारोहणं.

[8] A: पूर्वोक्तगन्धान् द्रव्यांश्च ; C: पुरोक्तं गन्धद्रव्यांश्च.

[9] Le *Pavitrotsavavidhi*, p. 145 cite ce demi-vers et l'attribue au *Raurava*, mais il le fait suivre par ces 2 *śloka* et demi qui manquent dans notre texte:

विशेषपूजनं कृत्वा नमस्कृत्य शिवाग्रतः । मया कृतानि दानानि धर्मानि प्रयतानि च ॥
मन्त्राणि च क्रियातन्त्रबुद्ध्यादिकरणानि च । अनया पूजया सर्वाः संपूर्णाः सन्तु मे प्रभो ॥
एवं विज्ञाप्य देवाय नमस्कृत्य तु भक्तितः ॥

[10] C: ग्राह्य.

[11] A: हर्म्यं.

[12] A: तं स pour तत्स.

[13] A: तद्भस्म pour मृद्भस्म ; C: मृद्भस्मं.

[14] C: च भयं ग्राह्यं pour पञ्चगव्यं च.

[15] A: सधूपकम्.

[16] C: योप्य.

[17] C: युक्तितः.

[18] A: प्रागुक्तानां च . . . . ग्रग्रन्थिकम् ; B: प्रागुक्तानां च सर्वेषां . . . सुकाष्टग्रन्थिकम्.

[19] cf. *Kāmika*, II, 18, 24-28:

आजानुशोभिव्यक्तेषु त्रिपूर्वं स्वेष्टतन्तुयुक् । यन्त्रलिङ्गप्रमाणं वा पुष्पलिङ्गयुतं तु वा ॥
क्षुद्रलिङ्गे पवित्रं स्यात्स्थण्डिलादौ यथामतम् । आशृङ्गमेकं वृषभे ककुदः खुरगं परम् ॥
पवित्रमेकं सर्वेषामावृतानां विधीयताम् । एकैकमेव दातव्यं चण्डेशक्षेत्रपालयोः ॥
क्षेत्रनेम्यां लोकधृग्भ्यः सूत्रमेकं प्रदक्षिणम् । यागधामवृषस्थानप्रासादानलसंश्रयान् ॥
कारकाणि च सर्वाणि त्रिवृत्सूत्रेण वेष्टयेत् । एवं निश्चित्य पूर्वेद्युरधिवासनमारभेत् ॥

[20] C omet les vers 55 à 73*a*.

[21] A: भस्मालयं तु घण्टेन धूपदीपप्रमाणकम्.

[22] Les vers 55-58 sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 134-135.

[23] A et B: ग्रन्थि pour सूत्रं.

पञ्चग्रन्थिं च[1] कृत्वा [2]चाप्यष्टमङ्गलसूत्रकम् । [3]द्वारतोरणं षड्ग्रन्थिं दर्पणं छत्रचामरम् ॥ ५६ ॥
[4]शङ्खं शृङ्गं तु पादेन [5]चार्घ्यं पाद्यं च [6]पादिकम् । [7]भूते पवित्रबन्धेन नवग्रन्थिं तु बुद्धिमान् ॥ ५७ ॥
वामादिशक्तिदेवानां दशग्रन्थिं [8]च लोकपे । [9]दशायुधं सप्तग्रन्थिं [10]सुसूत्रमिति कल्पयेत् ॥ ५८ ॥

[मण्डलविधिः][11]

यागगृहं प्रविश्याथ[12] [13]वेदिकासु च निक्षिपेत् । वेदिकोपरि सूत्रेण [14]वर्णेन च विनिक्षिपेत् ॥ ५९ ॥

[1] A: तु pour च.

[2] A: च अष्टमङ्गलसूत्रकम्; B: तु अष्टमङ्गलसूत्रकम्.

[3] A et B: द्वारतोरणषड्ग्रन्थि.

[4] A: शङ्खं तु . . . पादेन; B: शङ्खं चैव तु पादेन; *Pavitrotsavavidhi*: शङ्खशङ्खं तु वामेन.

[5] A: अर्घ्यपात्रं; B: अर्घ्यपाद्यं.

[6] *Pavitrotsavavidhi*: पातिकम्.

[7] A: आते; *Pavitrotsavavidhi*: एते.

[8] A et B: लोकपालयन् pour च लोकपे; *Pavitrotsavaviddhi*: च लोकपान्.

[9] *Pavitrotsavavidhi*: दशायुधान्.

[10] *Pavitrotsavavidhi*: ससूत्रमिति.

[11] cf. *Aṃśumad*, 43, 40-47:

देवदेवं नमस्कृत्वा स्थापयेत्तु पवित्रकम् । यागधाम प्रविश्याथ भान्वादिगुरुकान्तकम् ॥
गौरीतिलकभद्रं च राशिस्वस्तिकमेव च । आत्मार्थमिति कर्तव्यं परार्थमधुना शृणु ॥
शिलालिङ्गोद्भवं चैव गौरीतिलकमेव वा । पार्वतीकान्तमेवं च लिङ्गाब्जस्वस्तिकं तथा ॥
मण्डलं प्रणवत्यन्तं स्वायंभुवे प्रकल्पयेत् । दैविकादिषु लोकेषु नन्द्यावर्तं च स्वस्तिकम् ॥
सुन्दरीतिलकं चैव श्रीकान्तं पद्ममेव वा । लिङ्गाब्जं स्वस्तिकं चैव शृङ्गारतिलकं मतम् ॥
दैविकादि समाख्यातं मानुषं मण्डलं शृणु । कल्याणतिलकं चैव भौमकल्पं च कुक्षिकम् ॥
मण्डलेश्वरसोमं च वह्निमण्डलसूर्यकम् । केसरीमण्डलं चैव हस्तिमण्डलमेव वा ॥
एवं मानुषमाख्यातं मण्डलाधिपतिं यजेत् ॥

[12] B: यागगृहप्रवेशेन.

[13] A: वेदिकासूत्रं विक्षिपेत्.

[14] A: वर्णेनन्तुं च निक्षिपेत्.

[1]सर्वतोभद्र[2]पार्वतीश्रीरुद्र[3]गौरीमण्डलम् । लिङ्गोद्भवं च [4]लिङ्गाब्जं यथाविभवं निक्षिपेत् ॥ ६० ॥

---

[1] Pour les détails des *maṇḍala* voir la *Śaivāgamapaddhati*, p. 570-592 (ms. de J. Viśvanātha gurukal de Melmaṅgalam, District de Madurai.)

सर्वतोभद्रमण्डलम्

चतुर्भिः स्वस्तिकैरेव सर्वतोभद्रमुच्यते । सर्वतोभद्रमेवं हि भोगमोक्षफलप्रदम् ॥

पार्वतीकान्तमण्डलम्

प्रागग्रमुदगग्रं च द्वात्रिंशत्पदसंयुतम् । तस्य मध्ये तु नलिनमष्टावष्टपदैर्युतम् ॥
तद्बहिस्त्रिविधैः पीठैस्तद्बाह्येन विधानतः । निर्गमाग्रं विवर्णं स्यान्नानाचित्रविचेष्टितम् ॥
अग्न्यादिपद्मपर्यन्तं श्वेतवर्णैश्च भूषितम् । लिङ्गानि कृष्णवर्णानि द्वाराणि मुखवर्णकैः ॥
एतच्च पार्वतीकान्तं सर्वकर्मसु योग्यकम् ॥

श्रीमण्डलम् ou **लक्ष्मीमण्डलम्**

षट्त्रिंशत्सूत्रमध्ये नवपदकमलं तद्बहिर्वीथिरेका दिक्षु द्वादश पङ्कजानुभयतस्तस्थैः पदैः पार्श्वयोः ।
कुर्याल्लिङ्गचतुष्टयं रसवरैः कोणैकलिङ्गं सुरैरन्तः कोणचतुष्टये पदपदैश्चत्वारि लिङ्गानि च ॥
चारूक्तवक्त्रं किल भानुपद्मं मध्येऽरुणं षोडशकृष्णलिङ्गम् ।
कोणेषु लिङ्गं मुखवर्णयुक्तं लिङ्गार्धयुक्तं कमलासनस्था ॥
लक्ष्मीमण्डलमाख्यातम्'' ।

रुद्रमण्डलम् ou **शिवमण्डलम्**

द्विरष्टपदपङ्कजं स्वपदवीथिबाह्ये चतुष्पदभिधनयनाभिधपट्पदकृताष्टलिङ्गावृतम् ।
विदिक्शरपदाम्बुजं मनुपदप्रवेशं बहिर्वदन्ति शिवमण्डलं विधिवदक्षसूत्रैः कृतम् ॥

गौरीमण्डलम् ou **गौरीतिलकमण्डलम्**

प्राक्सूत्रं सप्तदशकमुदक्सूत्रं तथैव च । मध्ये वेदपदं श्वेतं चतुर्लिङ्गं चतुर्दिशि ॥
लिङ्गं पीठं च कम्पं च कुण्डकं पञ्चपीठकम् । चतुष्पडगुणनेत्रैश्च चतुष्पड्भिः पदैः क्रमात् ॥
मुखवर्णैश्च संभूष्य वेदवेदपदैः पुनः । विदिक्षु कर्णपुष्पाणि भिन्नवर्णैः प्रकल्पयेत् ॥
प्रत्येकं सर्वकोणेषु पञ्चविंशत्पदैः क्रमात् । नानाविधैः प्रकर्तव्या लता वर्णैर्मनोरमैः ॥
गौरीतिलकमाख्यातं भोग एव फलं भवेत् ॥

लिङ्गोद्भवमण्डलम् ou **लतालिङ्गोद्भवमण्डलम्**

लतालिङ्गोद्भवं वक्ष्ये मण्डलानां महत्तरम् । प्रागग्रमुदगग्रं च त्रिंशत्सूत्रं नवाधिकम् ॥
आस्फालिकर्णसूत्रे च मध्ये द्विद्विपदं क्रमात् । पञ्च वृत्तानि कृत्वान्तः कर्णिकां केसराणि च ॥
दलाष्टकं दलाग्राणि पीतैस्ताम्रैश्च पिङ्गलैः । स्थितैः कृत्वान्तरालानि रक्तैर्द्रव्यैश्च पूरयेत् ॥
दिग्विदिक्सूत्रदेशेषु दलानि रचयेद्यथा । तृतीये दलवृत्ते तु सूत्रं तद्वृत्तविस्तृतम् ॥
भ्रामयेदर्धचन्द्राभं मध्ये रेखानतिक्रमात् । आस्फालयेद्दलाग्रार्धं दलानां पार्श्वयोस्तथा ॥
विभज्य पञ्चमं वृत्तं त्रिधा शुक्लारुणासितैः । पूरयित्वा चतुष्कोणं बहिरेकेन वीथिकाम् ॥
सितेन कृत्वा कोणानि पूरयेदरुणप्रभैः । द्वाराणि तद्बहिः कुर्यान्मध्ये सूत्रचतुष्टयम् ॥

[1][द्रव्यसंग्रहणम्]

[2]पश्चात्तु मण्डपे शुद्धे गोमूत्रं गोमयं तथा । [3]दन्तकाष्ठं च पात्रेषु [4]शलाकाञ्जनपात्रकम् ॥ ६१ ॥
[5]कुङ्कुमं चन्दनं चैव पादुकां [6]छत्रदर्पणम् । [7]कर्त्रिकां [8]वेणुदण्डं च [9]कौपीनं भैक्षपात्रकम् ॥ ६२ ॥

तथाष्टकं च लिङ्गानां पञ्चवर्णैः प्रकल्पयेत् । कम्पौ कण्ठं च कम्पौ च लिङ्गांशं चानुपूर्वशः ॥
षट्चतुर्भिश्चतुष्षड्भिः कुर्याद्वा पञ्चविस्तृतम् । द्वारेऽप्येषां ततस्तुल्यपदेनैव समुन्नतिः ॥
किं तु लिङ्गोन्नतिर्द्वाभ्यां द्वारकण्ठोन्नतिस्त्रिभिः । पार्श्वदेशेषु लिङ्गानां लताखण्डास्त्रिभिः पदैः ॥
त्रयोदशपदैर्बाह्य अन्त्यैकं पीठपार्श्वयोः । वेदाश्रनवभिर्दिक्षु निर्गमैकपदं शृणु ॥
द्वारे चाप्यन्तरालेषु कुर्यात्सप्तपदैर्लताम् । धर्मादिवर्णं वह्न्यादिकोणेषु पदसप्तकम् ॥
विविधा वज्रवद्वल्लीस्तत्पार्श्वेषु द्विसप्ततिः । पिण्डैः षड्भिर्लता वापि भिन्नवर्णैस्तदन्तरे ॥
कम्पकण्ठाकृतिः पिण्डी वज्रायुधाकृतिर्लता । द्वार्लिङ्गादीनि पीतानि ताम्रैस्ताम्राणि पिङ्गलैः ॥
सितानि चासितैस्तानि सितैर्वापि लतादिभिः । विदध्यात्परितश्शिष्टं पद्मं श्वेतेन पूरयेत् ॥
लतालिङ्गोद्भवं ह्येवं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥

लिङ्गाब्जमण्डलम् ou **लिङ्गाब्जस्वस्तिकमण्डलम्** (ou लताब्जस्वस्तिकमण्डलम्)

सप्तविंशतिभिः सूत्रैर्निहितैः प्रागुदङ्मुखम् । सषट्सप्ततिसंख्याभिः षट्शतं पदमुद्भवेत् ॥
चतुष्षष्टिपदं मध्ये सर्वतोभद्रवत्कृतम् । एकेन परितो वीथी द्वारं द्वाभ्यां तु वीथये ॥
चतुर्दिक्षु क्रमादेव द्वारस्योभयपार्श्वतः । लिङ्गानि कारयेद्धीमान् वाचवीरविप्रैः(?) क्रमात् ॥
लिङ्गं षट्सरोजं च कण्ठं पद्मं च पीठकम् । चतुर्भिः पद्मवत्कुर्यात्कर्णपुष्पाणि षोडश ॥
विदिक्षु स्वस्तिकं चैव पञ्चविंशतिभिः पदैः । पदेन बहिरेकेन परितो वीथिका भवेत् ॥
पदानि तानि शेषाणि भिन्नवर्णैर्विभूषयेत् । लताब्जस्वस्तिकं नाम मण्डलं भोगमोक्षदम् ॥

[2] A: सर्वाहं तत्र pour सर्वतोभद्र ; B: सर्वाहतेत्र.

[3] A: मण्डलगौरिकम् pour गौरीमण्डलम् ; B: मण्डलगैरिकम्.

[4] A et B: लिङ्गाम्बु pour लिङ्गाब्ज.

---

[1] cf. *Sūkṣma*, 11, 38-44 et *Aṃśumad*, 14, 47-53:

कर्त्रिकां दन्तकाष्ठं च तालुशोधनमेव वा । सूचिकां श्रोत्रशोधं च नखशोधनमेव च ॥
पूर्वभागे न्यसेद्धीमान्पौरुषं मन्त्रमुच्चरन् । कौपीनं खण्डवस्त्रं च तैलमामलकं तथा ॥
रजनीं पञ्चगव्यं च पञ्चामृतं च दक्षिणे । बहुरूपमनुस्मृत्य चार्चयेद्देशिकोत्तमः ॥
ईक्षाहरं यूकहरं केशशोधनमञ्जनम् । वस्त्रयज्ञोपवीतं च पुष्पमाभरणं तथा ॥
चन्दनं पश्चिमे देशे स्थापयेत्सद्यमन्त्रतः । ओड्याणं योगपट्टं च भिक्षापात्रं कमण्डलुम् ॥
व्याघ्राजिनं वेणुदण्डं चामरं छत्रदर्पणम् । भसितं पादुकां चैव मात्रादण्डं च खड्गकम् ॥
उत्तरे विन्यसेद्धीमान्वामदेवमनुस्मरन् ॥

[2] A et B: पश्चान्मण्डप शुद्धेन.

[3] A et B: अञ्जनेन तु पात्रेण.

[4] A: शशो येन जत्रकम् ; B: शशो येन च छत्रकम्.

[5] A et B: अञ्जनेन चलाङ्गं च.

[6] A et B: पादुकक्षितम्.

[7] A: कलके ; B: कन्दुकं.

[8] A: वी . . दण्डं च ; B: वीणदण्डं च.

[9] A: कौ . . . पात्रकम् ; B: कौपीनमथ पोत्रकम्.

[1]केशशोधं भस्म चर्म [2]योगपट्टं कुशोदकम् । संग्रहादीनि संपाद्य चैशान्यामधिसंस्थितम्[3] ॥ ६३ ॥

[गङ्गावतारादिपवित्रम्][4]

[5]पश्चाद्गङ्गावतारादि प्रमाणं विधिपूर्वकम् । [6]अष्टादशादि ग्रन्थीनां[योजयेद्] देशिकोद्भवः ॥ ६४ ॥
पश्चाद्गन्धपवित्रेण विंशतिं चैव त्रिंशकम् । [7]नवग्रन्थिं वा तदन्ते शुद्धपात्रे तु निक्षिपेत् ॥ ६५ ॥
पश्चात्स्नानं तु [8]मन्त्रेण [9]प्रासादस्य प्रवेशनम् । [10]पादौ प्रक्षाल्य चाचम्य [11]पश्चाद्भस्म विनिक्षिपेत् ॥ ६६ ॥
सकलीकरणं कृत्वा चान्तर्यागमतः परम् । [12]विशेषार्घ्यं च संकल्प्य तन्मन्त्रेणाभिमन्त्रयेत् ॥ ६७ ॥
तत्त्वत्रयेण संपूज्य [13]स्वशिरोपरि देशिकः । [14]शिवं हस्तेन संस्पृश्य शिवोऽहमिति भावयेत् ॥ ६८ ॥
[15]द्रव्यपात्राणि संप्रोक्ष्य [16]द्रव्यस्थानानि [17]शुद्धिदम् । [18]गन्धकुङ्कुमकस्तूरीसहितं तु पवित्रकम् ॥ ६९ ॥
[19]नवपात्रे तु निक्षिप्य रञ्जयित्वा तु तद्बुधः । [20]नित्यया पूजया तोष्य [21]विशेषात्पूजयेत्ततः ॥ ७० ॥
[22]कृत्वा नैमित्तिकं होमं तत्फलं तु निवेदयेत् । पश्चात्तत्तद्विशुद्ध्यर्थं [23]पलाशागरुकाष्ठकम् ॥ ७१ ॥
[24]अङ्गुलीपरिणाहं तु द्वादशाङ्गुल[25]दीर्घकम् । [26]नवपात्रे च निक्षिप्य मूलमन्त्रं समुच्चरेत् ॥ ७२ ॥
तस्योपरि [27]कुशान्न्यस्य [28]चास्त्रमन्त्रं जपेत्ततः । [29]हवींषि दापयित्वा तु नानाभक्ष्यं निवेदयेत् ॥ ७३ ॥

---

1 A et B: घनशो ये मही भस्म चर्म.
2 A: योगं वेष्ठी च केशवम्; B: योगे वेष्टि च केशवम्.
3 B: दधिसंस्थितम् pour अधिसंस्थितम्.
4 cf. *Aṃśumad*, 14, 22-23:
ग्रन्थयस्तन्तुसंख्या वा गङ्गावतारमेव च । कुर्यादष्टादशग्रन्थियुक्तं गौर्यवतारकम् ॥
गङ्गावतारमात्मार्थयजने तु पवित्रकम् । परार्थयजनार्थाय तन्तु गौर्यवतारकम ॥
5 A: पश्चाद्गङ्गावतारेण; B: पश्चाद्गङ्गावनीरेण.
6 A: अष्टादशं तु ग्रन्थी च . . . देशिकोद्भवः.
7 A: नवग्रन्थिं वान्तबन्धेन; B: नवग्रन्थिं वान्ते च धेन.
8 A et B: मात्रेण.
9 A et B: प्रासादं तु प्रवेशकम्.
10 A: पादप्रक्षालनं.
11 A: पश्चाद्भस्मनि निक्षिपेत्.
12 A: विशेषार्घ्येण.
13 A: शिरसोपरि.
14 B: वहं pour शिवं.
15 A: द्रव्यपात्रेण.
16 A: द्रव्यस्थानेन.
17 B: शुद्धिदः.
18 A: चन्दनं कुङ्कुमं स्तूरीं सद्रव्यन्तु पवित्रकम्.
19 A: नवपात्रेण.
20 A: नित्यपूजादि संतोष्य.
21 A: पश्चाद्विशेषं पूजयेत.
22 A: कृत्वा नैमित्यजोमेन; B: कृत्वा नैमित्तिहोमेन.
23 A: पलाशाकाकनिष्ठकम्.
24 A: अङ्गुलीपरिणाहत्वा.
25 A: अङ्गुलि pour अङ्गुल.
26 A: नवपात्रेण.
27 A: कुशालस्य.
28 A: अस्त्रमन्त्रेण येत्ततः; B: अस्त्रमन्त्रेण संयुतः.
29 Ce demi-vers est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 162.

[1]ततश्चाचमनं [2]दत्त्वा ताम्बूलं च निवेदयेत् ।

[शुद्धपवित्रारोपणम्]

[3]एवं जागरणं [4]रात्रौ प्रभाते [5]सुमुहूर्तके ॥ ७४ ॥
पूजयित्वा तु शुद्धाख्यं पवित्रं च घटानपि । [6]अग्निमभ्यर्च्य विधिना ब्रह्माङ्गैर्जुहुयाच्छतम् ॥ ७५ ॥
पूर्णाहुतिं ततः कृत्वा [7]स्विष्टमग्नेति मन्त्रतः । निर्माल्यं तु विसृज्याथ पञ्चगव्याभिषेचनम् ॥ ७६ ॥
दन्तकाष्ठादिकं दत्त्वा पञ्चब्रह्ममुदाहरन् । स्नपनं कारयित्वा तु [8]पूजयेदर्चनोक्तवत् ॥ ७७ ॥
[9]स्थापितं वेदिकायां तु शुद्धाख्यं तु पवित्रकम् । उद्धृत्य हृदयेनैव सर्वालंकारसंयुतम् ॥ ७८ ॥
त्रिपाद्युपरि लिङ्गाग्रे निधायास्त्रमुदाहरन् । पवित्रं पूजयित्वा तु गन्धपुष्पादिना[10] बुधः ॥ ७९ ॥
[11]त्रियम्बकेन मन्त्रेण पवित्रं लिङ्गमूर्धनि । [12]न्यस्य लिङ्गे पवित्रं तु [13]छन्नमालम्बयेत्समम् ॥ ८० ॥

---

[1] A: आचमनं ततः कृत्वा. [2] B: कृत्वा pour दत्त्वा.

[3] cf. *Suprabheda*, II, 7, 38-52:
प्रभाते विधिवत्स्नात्वा सकलीकृतविग्रहः । पर्युषितानि पुष्पाणि पवित्राणि विसर्जयेत् ॥
पूजनं पूर्ववत्कृत्वा स्नपनान्ते विशेषतः । मृच्चूर्णलेपनं पूर्वं भस्मना लेपनं ततः ॥
दन्तकाष्ठैश्च दन्तानि धावयेद्देशिकोत्तमः । पूर्णकुम्भोदकैः स्नानं कृत्वा गन्धादिभिः पुनः ॥
वस्त्रैराभरणैश्चैव मूलमन्त्रेण देशिकः । संपूज्य देवदेवेशं नृत्तगेयसमन्वितम् ॥
सदाशिवमनुस्मृत्य मूलमन्त्रं समुच्चरेत् । पवित्रारोहणं कृत्वा देवेशं पिण्डिकान्वितम् ॥
मण्डलस्थं शिवं यष्ट्वा गन्धाद्यैरनुपूर्वशः । सहस्राक्षरमन्त्रेण हुत्वान्तेऽग्निं समर्प्य वै ॥
पवित्रं वह्निमारोप्य परिशेषमथाचरेत् । पञ्चावरणदेवानां पवित्रं हृदयेन तु ॥
अन्येषां चैव देवानां दापयेत्तु पवित्रकम् । कर्तुश्च देशिकस्यैव तयोः पत्न्योश्च देशिकः ॥
शिष्याणां परिचाराणां दत्त्वा वै तत्पवित्रकम् । गन्धपुष्पैस्तु संपूज्य धूपदीपैर्विशेषतः ॥
प्रभूतहविषं पश्चात्पायसादीनि दापयेत् । होमं तथैव कर्तव्यमाद्यन्तं मुनिभोजनम् ॥
जनानां सर्वदानानि दत्त्वा तत्र यथार्हकम् । वस्त्रैराभरणैश्चान्यैराचार्यं पूजयेत्ततः ॥
यतीनां शुद्धशैवानामन्यान्माहेश्वरानपि । विशेषभोजनं दानं कृत्वा तत्र स्वशक्तितः ॥
संश्राव्य समयान्पश्चाद्देवदेवस्य चाग्रतः । एतानि व्रतदानानि संपूर्णानि प्रसीदतु ॥
एवं विज्ञापयेद्देवं समाप्तिनयनं तथा । पाशजालानि संछिद्य मोक्षं तद्दातुमर्हसि ॥
प्रणम्य दण्डवद्भूमौ नमस्कृत्वा विशेषतः ॥

[4] B: कृत्वा pour रात्रौ. [5] B: तु pour सु.

[6] B: अग्निरभ्यर्च्य.

[7] स्विष्टमग्नेति=" स्विष्टमग्ने अभि तत्प्रणीहि " इत्यादिमन्त्रेण ; cf. *Taittirīyabrāhmaṇa*, 2, 4, 1, 4 etc.

[8] B: पूजयेद्विधिनोक्तवत्. [9] B omet ce demi-vers.

[10] B et C: गन्धपुष्पादिभिर्.

[11] Les vers 80 et 81 sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 188.
त्रियम्बकेन मन्त्रेण=" त्रियम्बकं यजामहे " इत्यादिमन्त्रेण ; cf. *Ṛgveda*, 7, 15, 9, *Taittirīyasaṃhitā*, 1, 8, 6, 2 etc.

[12] A et C: न्यस्त्वा. [13] B: छन्नमालां नयेत्समम् ; C: छन्नमाला नयेत्समम्.

तथैव [1]पिण्डिकां छाद्य [2]लिङ्गमूले तु बन्धयेत्। सुखासनादिदेवानां पवित्रं दापयेत्ततः ॥ ८१ ॥
[3]सर्वेषां [4]परिवाराणां [5]विमानानां च रोपयेत्। ततः शक्तियुतं बिम्बं [6]युक्तियुक्तवदाचरेत् ॥ ८२ ॥
आस्थानमण्डपे पश्चात्परिवेषं समाचरेत्। भक्तानां परिचाराणां नृपादीनां यथाक्रमम् ॥ ८३ ॥
दापयेत्तु पवित्रं तु [7]श्रद्धाभक्तिसमन्वितम्। एवं यः कुरुते मर्त्यो [8]निर्मलत्वमवाप्नुयात् ॥ ८४ ॥
विसृज्यास्त्रेण मन्त्रेण पवित्राणि विसर्जयेत्। तत्सर्वं च[9] गृहीत्वा तु चण्डेशाय [10]प्रदापयेत् ॥ ८५ ॥

इति [11]श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे [12]पवित्रारोपणविधिर्नाम [13]पञ्चविंशः पटलः ॥

[1] C: पिण्डिकाद्याश्च.
[2] B: लिङ्गमूलं.
[3] Le vers 82 est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 192.
[4] A: परिचाराणां.
[5] C: समानानां.
[6] A: यातमुक्ता pour युक्तियुक्त.
[7] A: शुद्ध pour श्रद्धा.
[8] C: अमृत pour निर्मल.
[9] B: सं pour च.
[10] B: निवेदयेत्.
[11] B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे.
[12] A: पवित्रारोपणपटलः पञ्चविंशः.
[13] C: षड्विंशतिः.

[षड्विंशः पटलः]

[1] [कृत्तिकादीपविधिः]

अथ संक्षेपतो वक्ष्ये कृत्तिकादीपलक्षणम् ।

[2] [दीपारोहणकालः]

[3] वृश्चिकेऽर्कगते चन्द्रे [4] चाग्निऋक्षं गते सति ।। १ ।।

[5] सपौर्णमास्यां वा रात्रौ कृत्तिकादीपमाचरेत् । प्रागेवाङ्कुरकार्यं च [6] सद्मादीन्यप्यलंकुरु [7] ।। २ ।।

---

[1] Pour le कृत्तिकादीपविधि voir *Aṃśumad*, *paṭala* 28, *Kāmika*, II, 8, *Kāraṇa*, I, 111-112, et II, 27, *Makuṭa*, *paṭala* 8, *Yogaja*, p. 278-282, *Vīra*, *paṭala* 88, *Suprabheda*, I, 18, *Sūkṣma*, *paṭala* 8, et *Svāyambhuva*, *paṭala* 44.

[2] cf. *Svāyambhuva*, 44, 1-10:

अथ वक्ष्ये विशेषेण कृत्तिकादीपलक्षणम् । कार्तिकाख्ये तु मासे तु तदृक्षे तिथिसंयुते ।।
उत्तमादित्रयं प्रोक्तं तद्भेदं शृणु सुव्रत । तन्मासे चैव कर्तव्यं योगयुक्तविशेषतः ।।
एकमासे द्विऋक्षे तु पूर्णयुक्तं समाचरेत् । तस्मिन्पर्वणि तत्रैव कृत्तिकर्क्षयुतं यदि ।।
तत्र दीपं प्रकर्तव्यं विशेषं किंचिदस्ति हि । पर्वयुक्तं विना चेत्तु पूर्वऋक्षं समाचरेत् ।।
वारद्वयगते ऋक्षे तिथेर्वा योगसंभवे । पर्वयुक्तं विना द्वौ तु अपरे दीपमाचरेत् ।।
पर्वऋक्षसमायुक्तमुत्तमं तु प्रशस्यते । मध्यमं चैव विज्ञेयं चतुर्थं चाधमं भवेत् ।।
एवं क्रमेण कर्तव्यं धनधान्याभिवृद्धिदम् । सामान्यमुत्तमं प्रोक्तं सर्वप्राणिहितावहम् ।।
आदित्ये गलिते चाग्निनक्षत्रे च हरिद्रके । दीपारोहः प्रकर्तव्यो वारापेक्षा न विद्यते ।।
रव्यस्तमयवेलायां दीपारोहणमाचरेत् । कर्तुरष्टमराश्यादिलग्नदोषनिरीक्षणम् ।।
विष्टिवनाशिकर्क्षादिप्रेक्षणं नात्र संमतम् । तद्दिनात्पूर्वदिवसे अङ्कुरं पूर्ववत्कुरु ।।

[3] A: वृश्चिकं तु गते चन्द्रे.

[4] A: चाग्निऋक्षगते.

[5] A: संपूर्णमासि ; B: संपूर्णे मासि.

[6] A: सत्य pour सद्म.

[7] A: अलंकरे pour अलंकुरु ; C: अलंकरेत् .

[1][दीपदण्डवृक्षाः]

सालं वा नालिकेरं वा तालं वा क्रमुकं तथा । [2]नातिदीर्घं च भिन्नं च सूर्यशोषितपातितम् ।। ३ ।।
[3]अतिबालातिवृद्धं च [4]बहुफलं विवर्जयेत् ।

[5][दीपदण्डमानम्]

पञ्चहस्तं समारभ्य यावन्नवकरावधि[6] ।। ४ ।।

---

[1] cf. *Vīra*, 88, 7-8:
दीपदण्डं प्रवक्ष्यामि शृणुष्व चतुरानन ! । जातीं वा चम्पकं वापि क्रमुकं वैणवं तु वा ।।
कदलीं नालिकेरं वा असनं बिल्वमेव वा ।।

cf. *Svāyambhuva*, 44, 32-34:
क्रमुकं नालिकेरं च चम्पकं चन्दनं तथा । वंशं वाथार्जुनं वापि तिन्त्रिणीं शिशुपां तथा ।।
मयूरं वकुलं वापि तालस्तम्भमथापि वा । दीपदण्डमिति प्रोक्तं सारद्रुममथापि वा ।।

cf. *Sūkṣma*, 8, 20-21:
असनं वैणवाशोकौ मधूकं वकुलं तथा । क्रमुकं नालिकेरं च तालं चम्पकमर्जुनम् ।।
तिलकं खदिरं वापि दीपदण्डं प्रगृह्यताम् ।।

cf. *Makuṭa*, 8, 3-4:
खदिरं चम्पकं चैव नालिकेरमथापि वा । तालं बिल्वं च वेणुं च यज्ञवृक्षोद्भवं तु वा ।।

cf. *Kāraṇa*, II, 27, 21-24:
" खादिरं चम्पकं तथा ।
नालिकेरं च बिल्वं च वेणुं वा यज्ञवृक्षकम् । अर्जुनं शिंशुपां चैव मधूकं वकुलं तथा ।।
तालं तमालं हिन्तालं करञ्जं देवदारुकम् । सत्वचं छिद्रपुष्पं च दीपदण्डतरुं तथा ।।
अवक्रं निर्व्रणं स्निग्धमृजुं वा दण्डमाहरेत् । अतिदीर्घं नातिह्रस्वं न भिन्नं परिकीर्तितम् ।।
अतिबालमतिवृद्धं तरुं महाबिलं त्यजेत् ।।

[2] C: न दीर्घं न च भिन्नं च.

[3] B: अतिबालोऽतिवृद्धश्च.

[4] A: बहुफली ; B: बहुफाली ; C: बहुफल्यपि.

[5] cf. *Aṃśumad*, 28, 11-12:
चतुर्विंशाङ्गुलं नाहमधमं प्रविधीयते । अष्टत्रिंशच्च नाहं स्यान्मध्यमं त्विति विद्यते ।।
चतुश्चत्वारि चाङ्गुल्यमुत्तमं नाहमुच्यते ।।

cf. *Vīra*, 88, 8:
प्रासादसदृशं वापि गलान्तं वापि कारयेत् । कपोतोत्सेधमानं वा पञ्चहस्तोच्चमेव वा ।।

cf. *Svāyambhuva*, 44, 35-36:
नवहस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् । यावद्विंशतिहस्तान्तमुत्तमं मध्यमाधमम् ।।
पञ्चाङ्गुलं समारभ्य द्विद्व्यङ्गुलविवर्धनात् । चत्वारिंशाङ्गुलं यावद्दण्डनाहं क्रमेण तु ।।

cf. *Makuṭa*, 8, 4:
प्रासादस्य समं दण्डमर्धं वा पादमेव वा ।

[6] A: अवधिः pour अवधि.

अर्धहस्तविवृद्धया तु नवधा दण्डदीर्घकम् । [1]स्वभावनाहसंयुक्तं [2]मूलादग्रं क्रमात्कृशम् ॥ ५ ॥

[3][दीपदण्डस्थापनम्]

प्रासादाग्रे [4]पुरे वाऽपि [5]द्वारायतनबाह्यतः । [6]साङ्घ्रिदण्डाधिविस्तारमवटस्य विशालकम् ॥ ६ ॥
[7]तद्व्यासत्रिगुणं निम्नं खात्वा [8]वेदगुणं तु वा । [9]हृदा संस्थापयेद्दण्डं पांसुना सुदृढं कुरु ॥ ७ ॥

[10][दण्डे यष्ट्यादियोजनम्]

[11]आमूलाग्रं च दण्डे तु [12]यष्टिकास्तु सुयोजयेत् । चत्वारिंशदमारभ्य [13]सविंशतिशतद्वयम् ॥ ८ ॥

[1] A: स्वभावनाहं संयुक्तं. [2] C: कुलादग्रं.

[3] cf. *Makuṭa*, 8, 3:

प्रासाददक्षिणे पूर्वे दीपदण्डं तु विन्यसेत् ।

cf. *Kāmika*, II, 8, 6 et 23-24:

देवाग्रे स्थापयेद्दण्डं प्रतिगोपुरमेव वा । अष्टदिक्षु चतुर्दिक्षु त्रिष्वेकत्र च वा द्वयोः ॥ . . .
अस्त्रेण शोधयेद्दण्डं प्रणवेन तु पूजयेत् । षट्चतुःपञ्चतालेनावटं भूमौ समाचरेत् ॥

cf. *Kāraṇa*, I, 112, 6-7:

हर्म्याग्रे वृषपृष्ठे वा पीठबाह्ये तथाग्रके । मध्यमे मध्यहारायां स्थापयेद्दीपदण्डकम् ॥
पञ्चतालप्रमाणेन खानयेत्पृथिवीं ततः । . . . .

cf. *Kāraṇa*, II, 27, 20-21:

वृषपृष्ठे च वीराग्रे गोपुराग्रे तथैव च । वास्तुमध्येन्द्रसन्ध्योश्च पञ्चशालाग्रमध्यमे ॥
शिवाग्रे स्थापयेद्दण्डम् " ।

[4] A: परे. [5] C: द्वारायञ्च बाह्यतः.

[6] A: साङ्घ्रिदण्डाधिविस्तारादवटस्य ; B et C: साङ्घ्रिदण्डादिविस्तारादवटस्य.

[7] C: तद्व्यासद्विगुणं. [8] B: वेदाङ्गुलं तु वा ; C: वेदशतद्वयम्.

[9] C omet les vers 7*b* et 8.

[10] cf. *Kāmika* II, 8, 8-20:

. . . . . . तत्र कीलांश्च योजयेत् । द्वादशाङ्गुलमारभ्य व्योमाङ्गुलविवृद्धितः ॥
पञ्चाशत्करजातं तु दण्डात्कीलविनिर्गमः । द्विमात्रात्पादवृद्धया तु षडङ्गुलसमावधि ॥
विस्तारः स्याद्घनस्तस्य त्र्यंशमर्धं त्रिपादकम् । दण्डप्रोता भवेयुर्वा लग्ना वा कीलपादपाः ॥
नवकीलं समारभ्य व्योमकीलविवृद्धितः । सप्तविंशतिकीलान्तं दिश्येकस्यां नियोजयेत् ॥
तिसृष्वन्यासु दिक्ष्वेवं कीलांश्च विनिवेशयेत् । त्रिकीलं वा चतुष्कीलमिष्टमानसमन्वितम् ॥
तदग्रे स्थापयेत्पात्रधारणार्थं विशेषतः । दारूद्भवानि चक्राणि प्रतिकीलं तु योजयेत् ॥
दीपिकाः प्रतिचक्रं तु वसुद्वादशषोडश । योजयेद्वा बहिश्शुष्कैर्नालिकेरदलादिभिः ॥
छादयेद्वाथ चक्राणि तन्नि च द्रं यथा भवेत् । एकहस्तविशालं तु द्विगुणायतसंयुतम् ॥
दक्षिणे कल्पयेद्द्वारं दण्डारोहणसिद्धये । कल्पमेतत्समाख्यातमनुकल्पमथोच्यते ॥
हित्वा चक्राणि सर्वाणि प्रतिकीलं तु दीपिकाः । योजयेदुपकल्पं स्याद्धोमकूटविवर्जितम् ॥

[1]तावद्युगविवृद्धया तु यष्टिसंख्या[2]स्सुयोजयेत्। [3]रुद्राङ्गुलं समारभ्य [4]द्विद्व्यङ्गुलविवर्धनात्॥ ९॥
सप्तविंशति[5]मात्रान्तं नवधा यष्टिदीर्घकम्। [6]यथाबलपरीणाहं व्यासं तेषां दृढैर्द्रुमैः॥ १०॥
दण्डस्य तु चतुर्दिक्षु दृढं यष्टिं सुयोजयेत्। तेष्वग्रे वलयं बध्वा [7]त्वार्जवं तु त्रयं दृढम्॥ ११॥
[8]तैलाद्यैस्सेचितैर्वस्त्रैर्वेत्रोपरि सुवेष्टयेत्। तालपत्रादिभिर्वाथ मुष्टिदीपानि [9]धारयेत्॥ १२॥

दण्डं विहाय यत्वल्लसमकल्पमिति कथ्यते। दीपकूटान्नयेद्दिक्षु विदिक्ष्वपि तदन्तरे॥
प्रतिदेवं तु कर्तव्या दीपिका बहुसंख्यया। स्थापयेद्दीपदण्डांश्च मालाकारेण वा बहून्॥
तोरणाकारतो वापि वृत्ताकारेण वा बहून्। प्रभाकारांश्च वा कृत्वा तत्र दीपांश्च योजयेत्॥

cf. *Kāraṇa*, II, 27, 30-38:

षट्त्रिंशत्सुषिरं मध्ये चतुर्विंशति षोडश। छन्नं भिन्नं तु सुषिरं तन्मध्ये किल जायते॥
आमूलाग्रं किलालिख्य चक्राकारं तु बन्धयेत्। चक्राकारां च यष्टिं च यष्टिकीलं च बन्धयेत्॥
दण्डस्य च चतुर्दिक्षु दृढयष्टिं सुयोजयेत्। तेष्वग्रं बन्धयेच्छाखां दण्डाग्रे मध्यमे तथा॥
दीपाधारश्च निम्नः स्यान्निचुलाकृतिरुत्तमम्। नालिकेरसुपर्णं च खर्जूरीतालपत्रकम्॥
क्रमुककदलीपर्णं केतकीपर्णमेव वा। यष्ट्यग्रे बन्धयेच्छुष्कं धौतवस्त्रेण वेष्टयेत्॥
चित्रवस्त्रैरलंकृत्य स्थूललिङ्गाकृतिर्भवेत्। यष्टिहीने महाव्याधिः पत्रहीने धनक्षयः॥
चित्रहीने दरिद्रं स्यात्तन्मूले वेदिकां कुरु। पर्णोपरि वेष्टितं वस्त्रं सर्वकामफलप्रदम्॥
पूर्वे वा दक्षिणे वापि द्वारं कल्प्य विशेषतः। त्रिर्द्वारैकस्य विस्तारं द्विगुणायाममुच्यते॥
दण्डमूले चित्रदीपाः सहस्रं च तदर्धकम्। तदर्धं शतदीपं च दण्डमूले ह्यलंकृतम्॥

cf. *Sūkṣma*, 8, 22-26:

प्राकारमध्ये संस्थाप्य दण्डं क्षुद्रमिति स्मृतम्। वास्तुमध्ये तु संस्थाप्य दण्डं भद्रमिति स्मृतम्॥
क्षुद्रदण्डे समारोप्य यष्टीर्नक्षत्रसंख्यया। भद्रदण्डस्य परितः पञ्चहस्तप्रमाणतः॥
कूटाकारं तु संकल्प्य चतुर्भागांशहीनकम्। कूटस्योच्चमिदं प्रोक्तं कदलीक्षुदलादिभिः॥
निच्छिद्रं कारयेद्विद्वान् वस्त्रमाज्येन सेचयेत। तद्वस्त्रं शिथिलीकृत्य तस्योर्ध्व धारया क्षिपेत्॥

11 A et B: मूलादग्रं pour आमूलाग्रं.

12 A et B: षष्ठियासीत् pour यष्टिकास्तु.

13 B: संशति pour सविंशति.

1 A: तावद्व्युकधिवृद्धया; B: तावद्व्यधिकवृद्धया.

2 A: त्म pour स्सु; B: य pour स्सु.

3 C omet les vers 9*b*, 10 et 11*a*.

4 A: द्वियङ्गुलवर्धनात्; B: द्विद्वि अङ्गुलवर्धनात्.

5 A: मात्रान्त pour मात्रान्तं.

6 B: तथा pour यथा.

7 A: त्वार्जवं तु त्रियं; B: त्वाज्यवन्तु त्रयं; C omet त्वार्जवं तु त्रयं.

8 A: तैलाद्यैः सेचिता त्वस्त्रि तन्वत्रोपरि सुवेष्टयेत्; B: तैलाद्यैः सेचिता त्वस्त्री त्वन्वेत्रोपरि वेष्टयेत्; C: तैलाद्यैः सेविता त्वस्त्र नेत्रोपरि सुवेष्टयेत्.

9 A: वा धरेत्; B: वा यजेत्; C: वा धारयेत्.

[1][दण्डाग्रे दीपपात्रम्]

दण्डाग्रे विन्यसेत्पात्रं[2] द्वात्रिंशत्प्रस्थपूरितम्[3] । द्रोणं वा शिवपूर्णं[4] वा तस्मिन्कार्पासबीजकम् ॥ १३ ॥
वार्धक्यवस्त्राण्यापूर्य[5] तैलदीन्पूरयेत्ततः ।

[6][होमकुण्डानि]

चतुष्कुण्डाष्टकुण्डं वा परितः परिकल्पयेत् ॥ १४ ॥
[7]निर्वर्त्य कोणकुण्डानि [8]चतुर्होमो विशेषतः । [9]सर्वं वेदाश्रकुण्डं स्यात्सकूटं परिकल्पयेत् ॥ १५ ॥

[10][दीपदण्डमूले वेदिका]

[11]दण्डत्रिगुणविस्तारां[12] वेदिकां[13] दण्डमूलतः । दण्डविस्तारतुल्योच्चां[14] दर्पणोदरसन्निभाम्[15] ॥ १६

[1] cf. *Makuṭa*, 8, 5-6:
तदूर्ध्वे विन्यसेत्पात्रं द्वात्रिंशत्प्रस्थपूरितम् । अर्धं तदर्धमात्रं वा घृतं वा तैलमेव वा ॥
कार्पासबीजसंयुक्तं नववासं च निक्षिपेत् ॥

cf. *Suprabheda* I, 18, 5-6:
घृतं पात्रे समानीय शोधितं तैलमेव वा । कार्पासबीजसंयुक्तं वाससश्छिन्नसंयुतम् ॥
घृतमध्ये सुविन्यस्य स्तम्भमूर्ध्नि सुदीपयेत् ॥

[2] A: पात्री pour पात्रं ; B: पात्रीं

[3] B: पूरिताम् pour पूरितम् .

[4] B: पुण्यं pour पूर्णं.

[5] A: आंकुर्यात् pour आपूर्य.

[6] cf. *Sūkṣma*, 8, 7:
वृत्तं वा चतु श्रं वा कुण्डमैन्द्रे तु कल्पयेत् ।

cf. *Kāraṇa*, I, 112, 15:
दीपदण्डस्य परितः कोणेषु च चतुर्ष्वपि । पञ्चहस्तप्रमाणेन कूटं वापि प्रकल्पयेत् ॥

[7] A et B: निवर्त्य ; C: निवृर्त्य.

[8] A, B et C: सर्वहोमे.

[9] A: सर्वदेवाश्रकुण्डं स्यात्.

[10] cf. *Svāyambhuva*, 44, 46:
दण्डाग्रे दक्षिणे वापि मण्डपं कारयेत्सुधीः । कूटं वापि प्रपां कुर्यात्सप्तपञ्चत्रिहस्तकम् ॥

cf. *Aṃśumad*, 28, 14:
तन्मूले वेदिकां कुर्यात्समां च चतुरश्रकाम् । विस्तरार्धसमुत्सेधां मेखलात्रयसंयुताम् ॥

cf. *Kāraṇa*, I, 112, 9-11:
स्थापयेद्दीपदण्डं तु तन्मूले वेदिकां कुरु । त्रिकरं चोत्तमं विद्धि मध्यमं द्विकरं भवेत् ॥
अधमं चैकहस्तं वा विस्तारं संप्रकीर्तितम् । हस्तमात्रसमुत्सेधं कन्यसस्य विधीयते ॥
षडङ्गुलस्य वृद्ध्या तु मध्यमस्योत्तमस्य तु ॥

cf. *Sūkṣma*, 8, 5-6:
देवाग्रे मण्डपं कल्प्य पञ्चहस्तप्रमाणतः । चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुस्तोरणभूषितम् ॥
वितानाद्यैरलंकृत्य मध्ये वेदीं प्रकल्पयेत् । हस्तमात्रसमुत्सेधां दर्पणोदरसन्निभाम् ॥

[11] C: दण्डं pour दण्ड.

[12] A, B et C: विस्तारं pour विस्तारां.

[13] A, B et C: वेदिका.

[14] A: तुल्योच्चं ; B: तुल्यं च.

[15] A, B et C: सन्निभम् pour सन्निभाम् .

गोमयालेपनं कृत्वा [1]पिष्टसूत्रैर्विचित्रयेत् । पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा स्तोत्रमङ्गलवाचकैः ।। १७ ।।
सर्वातोद्यसमायुक्तं नृत्तगेयरवैरपि । [2]पक्ष्याद्यन.हतं वस्त्रं दण्डमूले तु वेष्टयेत् ।। १८ ।।

[3][प्रासादादिषु दीपः]

देवदेवं[4] समभ्यर्च्य [5]प्रासादे स्तूपिकोपरि । [6]दीपाधारांस्तु विन्यस्य [7]चैलतैलादिसंयुतान् ।। १९ ।।
[8]परिवाराग्रालये च गोपुरेषु च [9]स्तूपिषु । [10]दीपाधारांस्तु विन्यस्य [11]नानापुष्पैः सुपूजयेत् ।। २० ।।

[12][लिङ्गाग्रे दीपः]

लिङ्गाग्रे स्थण्डिलं कृत्वा [13]शालिभिस्तण्डुलैः शुभैः । लोहजं [14]मृन्मयं वाथ स्थापयेन्नवपात्रकम् ।। २१ ।।

1 A et B: पिष्टसूत्रैर्विचित्रितम्; C: पिष्टसूत्रे विचित्रयेत्.
2 A et B: पक्षाद्युग्माहतं; C: पक्षद्रुमाहतं.
3 cf. *Yogaja*, p. 280:
दण्डमूले तु संयोज्य नववस्त्रसमायुतम् । प्रासादे मण्डपे चैव गोपुरे दीपरोपणम् ।।
cf. *Suprabheda*, I, 18, 7-9:
प्रासादमिह सर्वत्र दीपमाल्यैरलंकरेत् । क्षुद्रनास्यां महानास्यां कुम्भे चैव कपोतके ।।
पालिकासु गुहास्वत्र दीपयन्त्रैः सुदीपयेत् । प्रासादमूर्धदेशेषु मण्डपे गोपुरे तथा ।।
प्राकारेषु विशेषेण दीपं सर्वत्र योजयेत् ।।
cf. *Kāmika*, II, 8, 21-23:
प्रासादे गोपुरे शालापरिवारालयादिषु । मण्टपे बलिपीठादौ कूपे वाथ गृहेऽपि वा ।।
वृषे महानसे कुर्यात्पुष्पमण्टपिकादिषु । बहिर्वा कल्पयेद्दीपान् ग्रामादिष्वपि सर्वतः ।।
दीपावलिरियं कार्या अधिवासनपूर्वकम् ।।
4 B: देवदेव.
5 B: प्रासादस्थूपिकोपरि.
6 A: दीपाधारं तु; B: दीपाधाराणि; C: दीपाराधनं.
7 A et C: नानापुष्पैः सुपूरितम्.
8 B: परिवाराग्रयाले च; C: परिवाराग्रमाले च.
9 B: स्थूपिषु.
10 A et C: दीपाधाराणि; B: दीपाघाराणि.
11 A: चेलतैलाग्निसंयुतम्; C: चेलकैलादिसंयुतम्.
12 cf. *Kāmika*, II, 8, 25-36:
शिल्पिनं मोचयित्वान्ते पुण्याहं वाचयेत्ततः । दीपेन पूजयेद्दण्डं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ।।
बध्वा प्रतिसरं चान्तः प्रविशेयेदं समाचरेत् । आलये मण्डपे वापि यागमण्डप एव वा ।।
मनोरमे शुभेऽन्यत्र गोमयेनोपलेपिते । स्थण्डिलं तत्र संकल्प्य शस्त्रेण प्रोक्षयेद्गुरुः ।।
नव वा पञ्च पात्राणि वकं वा तत्र विन्यसेत् । नीराजनविधौ देवास्ते सर्वेऽत्रापि संमतम् ।।
पात्रे प्रभाव इत्युक्तश्चन्दनाद्यैस्समर्चयेत् । कुण्डं वा स्थण्डिलं वापि तत्पूर्वस्मिन्प्रकल्पयेत् ।।
शिवाग्निं तत्र संपाद्य शिवं साङ्गं च तर्पयेत् । समिदाज्येन चरुणा ततः कार्पासबीजतः ।।
क्षीरेण शतमर्धं वा तदर्धं वा समाचरेत् । मूलेनाङ्गैर्दशाङ्गेन वह्निबीजमनुस्मरन् ।।
शतमष्टोत्तरं हुत्वा पूर्णामन्तं विधाय च । देवं साङ्गं विसृज्याथ दीपानारोपयेद्गुरुः ।।
तैलेनाज्येन वा पूर्य पात्रं सर्वात्मकं स्मरन् । वह्निबीजमनुस्मृत्य मध्यादिभ्यः क्रमेण तु ।।
गन्धपुष्पादिभिश्चेष्ट्वा शिवाग्निं च विसर्जयेत् । गृहीत्वा मध्यपात्रं तु दीपदीपिकया गुरुः ।।
सर्वालकारसंयुक्तं तरुणाख्यं तु दीपकम् । दण्डोर्ध्वे स्थण्डिले वापि हृदयेन निवेशयेत् ।।
होमान्ते दीपदण्डस्य कौतुकं वा समाचरेत् ।।
13 B et C: शालिभिर्विमलैः.
14 A et C: मृण्मयं.

घृतेन पूरयेत्पात्रं तेषु वर्तिं निधापयेत् । प्राङ्मुखं सर्वदीपं [1]च दीपयेदग्निबीजतः[2] ॥ २२ ॥
तेष्वग्नि[3]मूर्तीरभ्यर्च्य तदग्रे शान्तिहोमकम् । कृत्वा [4]होमावसाने [5]चाप्यादित्यास्तमयान्तकम् ॥ २३ ॥
प्रासादे पूर्वनास्यां [6]च गोपुरेऽपि तथैव च । रोपयेद्बालदीपं तु दण्डमूले तथैव च ॥ २४ ॥

[7][होमकर्म]

कृत्वैवं [8]पूर्वरात्रे तु [9]नापरीते तु चन्द्रके । अपराह्णे [10]च कुण्डे तु होमकर्म समाचरेत् ॥ २५ ॥
समिदाज्य[11]चरूँल्लाजांस्तिल[12]सर्षपमुद्गकान् । अग्निबीजसमायुक्तं मूलमन्त्रेण होमयेत् ॥ २६ ॥
शतद्वयं तदर्धं वा प्रत्येकाहुतिमाचरेत् । [13]स्विष्टमग्नेतिमन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥ २७ ॥

[दीपारोपणम्][14]

आदित्यास्तमये काले सर्वालंकारसंयुतम । [15]प्रागधिवासदीपेषु [16]मध्यं [17]स्तूप्यां तु योजयेत् ॥ २८ ॥

[1] C: तु pour च.
[2] B: बीजकम् pour बीजतः.
[3] B: भूतिम् pour मूर्तीन्.
[4] B: होमावसानं.
[5] A, B et C: तु आदित्यास्तमयान्तकम् .
[6] C: च pour तु.
[7] cf. *Kāraṇa*, I, 112, 33-37:

चतुष्कोणेषु कुण्डेषु होमं कुर्याच्छिवद्विजः । कुण्डे वा स्थण्डिले वापि कारयेत्तु प्रमाणतः ॥
अग्न्याधानादिकं सर्वं पूर्वोक्तविधिना कुरु । ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च क्रमेण तु ॥
होमाधिदेवताः प्रोक्ता दीपदण्डे सदाशिवः । पलाशवटशम्यर्कसमिधः पावकादिषु ॥
पूर्वोक्तैश्चैव मन्त्रैश्च द्रव्यैश्चैव पृथक् पृथक् । होमयेत्तु विशेषेण स्विष्टान्तं देशिकोत्तमः ॥

[8] C: पूर्वरात्रौ.
[9] A: अपरेते सचन्द्रिके ; B: नापरे तं च चन्द्रके ; C: नापरे त च चन्द्रके.
[10] A et C: तु pour च.
[11] A: चरुं pour चरून् .
[12] C: लाजतिल pour लाजांस्तिल.
[13] cf. *Taittirīyabrāhmaṇa,* 2, 4, 1, 4 etc.
[14] cf. *Kāraṇa*, I, 112, 37-44:

आदित्यास्तमने चैव दीपारोहणमारभेत् । सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वातोद्यसमायुतम् ॥
नृत्तगेयसमायुक्तं पिञ्छचामरसंयुतम् । वितानध्वजसंयुक्तं नानाभक्तजनैर्युतम् ॥
प्रतिमां तु नयेत्तत्र पूजयेद्देशिकोत्तमः । देशिकं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥
पूजयेन्मूर्तिधारांश्च भक्तांश्च परिचारकान् । विज्ञाप्य देवदेवानां दीपरोहणमुत्तमम् ॥
शक्तिदीपानि सर्वाणि एकीकृत्य सुबन्धयेत् । ग्रहस्थो ब्रह्मचारी वा तद्दीपं गृह्य पाणिना ॥
दण्डं तु शीघ्रमारुह्य अग्रं तूत्तरदिङ्मुखः । पुत्तले रोपयेद्दीपं दीपकीलेषु रोपयेत् ॥
अग्रादिमूलपर्यन्तं ज्वालामालाविभूषितम् । पालिकेषु कपोतेषु महानासितले कुरु ॥
प्रासादमूर्धपर्यन्तं दीपं सर्वत्र रोपयेत् ॥

[15] A: प्रागाययासदीपेषु ; B: प्रागाघयासदीपेषु.
[16] B: मध्ये.
[17] B: स्थूप्यां.

[1]दण्डे तु रोपयेत्प्राच्यां[2] [3]याम्यदीपं तु गोपुरे। [4]पश्चिमं परिवाराणां [5]सौम्यं देवालये[6] कुरु ॥ २९ ॥
कोण[7]पात्रस्थदीपानि[8] [9]विन्यस्यास्थानमण्डपे। आरामे पुष्करिण्यां च क्रमेणैव निधापयेत् ॥ ३० ॥
सर्वातोद्यसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम्। सोमास्कन्देश्वरं [10]भूष्य [11]शिबिकायां [12]तु रोपयेत् ॥ ३१ ॥
[13]दत्त्वा दण्डान्तिकं दीपं रोपयेद्दण्डमूर्धनि[14]। [15]दण्डावृततरङ्गं च [16]होमकूटं तथैव च ॥ ३२ ॥
[17]दीपयित्वार्चयेदेतल्लिङ्गोद्भवं[18] विचिन्तयेत्[19]। [20]प्रदक्षिणत्रयं कृत्वा [21]तद्ग्रामं च प्रदक्षिणम् ॥ ३३ ॥
आस्थानमण्डपं गत्वा [22]परिवेषं समाचरेत्। प्रभूतं च हविश्चैव पृथुकांश्च निवेदयेत् ॥ ३४ ॥
[23]प्रतिसंवत्सरं ह्येवं [24]कार्यं वृद्धिमिहेच्छता। [25]एवं कर्तुमशक्तश्चेत्स्तूप्यग्रे[26] [27]दीपरोपणम् ॥ ३५ ॥

[1] A: दण्डात्तु; B: दण्डं तु.
[2] B: पश्चात् pour प्राच्यां.
[3] A et B: साम्य pour याम्य; C: याम्या.
[4] A et B: फलिमं.
[5] B: सौम्य pour सौम्यं.
[6] B: देवालयं pour देवालये.
[7] B: पार्श्वस्थ pour पात्रस्थ; C: पात्रेस्तु.
[8] C: दीपारि pour दीपानि.
[9] C: शिवमास्थानमण्डपे.
[10] C: भूष्यं.
[11] B: शिबिकादौ.
[12] A: सुयोजयेत्; B: तु योजयेत्.
[13] A: दण्डाद्दण्डान्तिकं.
[14] B: मूलकम् pour मूर्धनि.
[15] A: दण्डाद्भृततरङ्गश्च; B: दण्डोद्भृततरङ्गं च.
[16] C: हेमकूटं.
[17] A: दीपं दत्वा pour दीपयित्वा; B: दीपयित्वार्चयित्वैतद्; C: दीपं दत्वार्चयेदेतद्.
[18] A et B: लिङ्गोद्भावं.
[19] cf. *Kāmika*, II, 8, 52:
वस्त्राद्यैर्देशिको धीमानुत्तराभिमुखं स्थितः। ज्योतिर्लिङ्गमनुस्मृत्य दहेत्कूटचतुष्टयम् ॥
[20] cf. *Kāraṇa*, I, 112, 47-49:
प्रदक्षिणत्रयं कृत्वा प्रविशेदालयं प्रति। परिवेषक्रमं कुर्यात्प्रविश्यास्थानमण्टपम् ॥
स्नपनं कारयेच्छम्भोः प्रभूतहविषं ददेत्। उत्सवं कारयेत्तत्र यथावित्तानुसारतः ॥
दीपदण्डयुतं चेत्तु एवमेव समाचरेत्। हर्म्याग्रे वा वृषाग्रे वा कूटाग्रे रोहणं तु चेत् ॥
तानि कार्याणि सर्वाणि कुर्याच्चवाधिवासिनाम् ॥
[21] C: तं ग्रामं.
[22] A: परिवेष्टं.
[23] cf. *Kāraṇa*, I, 112, 50-51:
एवं कृतं महापुण्यं सर्वसस्यविवर्धनम्। राष्ट्रग्रामनृपाणां च वर्धनं रोगनाशनम ॥
सर्वदेवप्रियार्थं स्यात् प्रियं पातालवासिनाम् ॥
[24] A: कुर्याद्वृद्धिमितिश्चतः; B: कुर्याद्वृद्धि ततस्ततः; C: प्रकुर्याद्वृद्धिमिच्छतः.
[25] cf. *Kāraṇa*, I, 112, 45-46:
अलाभे दीपदण्डस्य स्तूप्यग्रे तु विनिक्षिपेत्। गोपुरे चैव हर्म्याग्रे वृषाग्रे चैव दीपयेत् ॥
वृषालाभे तु हर्म्याग्रे दीपकूटं तु कारयेत्। तदग्रे रोपयेद्दीपमलाभे देशिकोत्तमः ॥
[26] B: अस्त्राग्रे pour स्तूप्यग्रे.
[27] C: दीपरोपणे.

[1]स्तूप्यभावे तु वृक्षेषु [2]स्कन्धाग्रे मुष्टिदीपकम्। [3]बन्धयित्वार्चयेद्देवं नानादीपैरलंकुरु[4] ॥ ३६ ॥

इति [5]श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे [6]कृत्तिकादीपारोपणविधिर्नाम [7]षड्विंशः पटलः

[1] A: स्तूप्यभावेषु ; B: स्थूप्यभावे तु.

[2] B: स्कन्दाग्रे.

[3] A: बन्धयित्वा च यद्देवं ; C: बन्धयित्वार्चयेदेवं.

[4] A et C: अलंकरेत् pour अलंकुरु.

[5] A: श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे.

[6] A: दीपारोपणपटलः षड्विंशः ; B: कृत्तिकादीपविधिर्नाम.

[7] C: सप्तविंशतिः पटलः.

APPENDICE I

Dans les manuscrits de Kīlvelūr (A), de Dharmapuram (B) et de KuNRakkuḍi (C), utilisés pour l'édition de *Rauravāgama*, le *Vidyāpāda* est incomplet, il s'arrête au *paṭala* 4, vers 41 (voir note 13 page 16). Lors de l'examen de manuscrits d'āgama, à la bibliothèque de Mysore, " The Oriental Research Institute ", a été trouvé, dans le manuscrit intitulé *Āgamārthasaṃgraha* (S. N° 258), le texte complet du *Rauravasūtrasaṃgraha*. Le manuscrit, sur feuilles de latanier, est écrit en nandināgarī, alors que les manuscrits d'āgama trouvés jusqu'à présent, sont pour la plupart en grantha, quelques uns étant écrits en caractères télougous. Le *Rauravasūtrasaṃgraha* commence au folio 9 et se termine au folio 12*a* de ce manuscrit ; malheureusement par endroits les bords des feuilles sont brisés. Le texte correspond au *Vidyāpāda* de notre texte. D'ailleurs les manuscrits utilisés pour notre édition indiquaient déjà cette portion (Vidyāpāda), tantôt sous le nom de *Rauravasūtrasaṃgraha* tantôt sous celui de *Rauravatantra*. Nous avons constaté de semblables variations dans les titres donnés au *Svāyambhuvāgama*: le même ouvrage est indiqué aux colophons du manuscrit de Kīlvelūr comme *Svāyambhuvasūtrasaṃgraha*, et à ceux du manuscrit de Tirunelveli, comme *Svāyambhuvatantra*. De plus un certain nombre de vers appartenant à cette section de notre texte se trouvent cités par Aghoraśivācārya, Nirmalamaṇi, et d'autres, comme provenant du *Raurava* ou *Śrīmadraurava*, titre qu'ils donnent également en référence pour des citations de vers que nous avons identifiés comme appartenant au *kriyāpāda*. Toutes ces indications tendent à montrer que le *Rauravasūtrasaṃgraha* n'est pas un ouvrage distinct, mais une section, le *Vidyāpāda*, du *Rauravāgama*, à moins qu'il ne soit une version abrégée de ce même *Vidyāpāda*. Bien que les textes agamiques parlent de différents stades, au cours desquels les āgama auraient été donnés sous des formes de plus en plus abrégées, nous ne pouvons affirmer que ces versions détaillées aient jamais existé, ni que la portion en question de notre texte soit un résumé de quelque texte antérieur.

Comme la découverte de la portion manquante de ce *Vidyāpāda* a été faite alors que la plus grande partie de l'ouvrage était déjà imprimée, nous avons dû ajouter en appendice la fin du chapitre (vers 42 à la fin) et les chapitres cinq à dix.

[रौरवागमः]

[विद्यापादः]

[तुरीयः पटलः]

[४२–५२ श्लोकाः]

सर्वजीवकलाव्यापिसर्वज्ञं सर्वतोमुखम् । [1]तत्स्थो लीनस्वतत्त्वेन तां कलां चिन्तयेत्सदा ॥ ४२ ॥

---

[1] Les vers 42*b* et 43 sont cités par Bhaṭṭarāmakaṇṭha dans son commentaire sur *Mokṣakārikā*, p. 41.

[1]सर्वाञ्जनविनिर्मुक्तं शिवशक्तिकलैधितम्[2] । आत्मतत्त्वमिदं शुद्धं साधकानां प्रकीतितम् ।। ४३ ।।
अणिमादिगुणैर्युक्ता योगैश्वर्यावलम्बिताः । यावत्यः कथिता विद्याः सर्वाः शिवकलान्विताः ।। ४४ ।।
शिवशक्तिकलाः सर्वा एताः सर्वज्ञभाषिताः । योगमोक्षसुखैश्वर्यधनवीर्यप्रदाः शुभाः ।। ४५ ।।
विद्यातत्त्वमिदं पुंसां तृतीयं सार्वकामिकम् । शिवतत्त्वविधानज्ञो ज्ञात्वा सिध्यति नेतरः ।। ४६ ।।
शिवात्मविद्यातत्त्वानि त्रीण्येतान्यनुपूर्वशः । विदित्वा साधकः क्षिप्रं मन्त्रसिद्धिमवाप्नुयात् ।। ४७ ।।
परार्धाः पञ्च विख्याता विद्येशवदनोद्गताः । विधिक्रिये कालयोगौ शिवश्चेति समासतः ।। ४८ ।।
शिवः कला रागविद्ये पुरुषोऽव्यक्तमेव च । गुणा बुद्धिरहंकारस्तन्मात्राणीन्द्रियाणि च ।। ४९ ।।
महाभूतानि चाप्यत्र पृथिव्यन्तानि पञ्च च । एषां संख्या समाख्याता शिवतत्त्वार्थकोविदैः ।। ५० ।।
शिवतन्त्रमहा[3][विद्यासुसंस्कृत]महाधियः । शिवानलमहाज्वालादग्धबीजाः सुकेवलाः ।। ५१ ।।
पारमेशानकिरणप्रकाशीकृतचक्षुषः । साधकाः परमं शान्तं प्रविशन्ति तनुक्षये ।। ५२ ।।

इति श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे अध्वपटलश्चतुर्थः

[1] Le vers 43 est cité par Aghoraśivācārya (cf. *Tattvasaṃgrahavyākhyā*, p. 30) et Nirmalamaṇi dans son commentaire sur l'*Aghoraśivācāryapaddhati*, p. 355 (édition Chidambaram). cf. तदुक्तं श्रीमद्रौरवे—सर्वाञ्जनविनिर्मुक्तं etc.

[2] शिवशक्तिकले स्थितम्—Aghoraśivācārya; शिवशक्तिकलेद्धितम्—Nirmalamaṇi; शिवशक्तिकलोत्थितम्—Bhaṭṭarāmakaṇṭha.

[3] Ce qui est entre crochets, manquant dans le manuscrit, a été reconstitué.

[पञ्चमः पटलः][1]

[मुद्रालक्षणम्]

अथातः संप्रवक्ष्यामि गुह्या मुद्राः शिवोद्भवाः । प्रयुज्यन्तेऽर्चनविधौ बलिकर्मजपेषु च ॥ १ ॥
नमस्कारो ध्वजश्चैव तथा च शशकर्णिका । मुकुला पद्ममुद्रा च तथा चावाहनी भवेत् ॥ २ ॥
निष्ठुरा कालकण्ठी च लिङ्गमुद्रा तथैव च । [2][अथ वक्ष्ये लक्षणानि मुद्रा]णामनुपूर्वशः ॥ ३ ॥
नमस्कारेण वन्देत ध्वजेन ध्यानमाचरेत् । शशकर्ण्या नियुज्येत मुकुल्या चासनाकृतिः ॥ ४ ॥
आसनं कल्पयेदत्र क्रमशः पद्ममुद्रया । आवाहन्यावाहनं च देवेशस्य प्रयोजयेत् ॥ ५ ॥
निष्ठुरया निरुद्धयेत विघ्नोत्सारणमेव च । कालकण्ठ्या प्रयुञ्जीत शिवपूजाप्रबोधका ॥ ६ ॥
योजना लिङ्गमुद्रायाः शिवरूपे ह्युदाहृता ।

[नमस्कारमुद्रा][3]

हृद्देशे तु निपीडयेत हस्तयोरुभयोस्तलम् ॥ ७ ॥
नमस्कारा तु विज्ञेया मन्त्रिणा मन्त्रवन्दने ।

[ध्वजमुद्रा][4]

वामहस्तस्य ग्रीवायां तर्जनीं दक्षिणेन तु ॥ ८ ॥
अङ्गुष्ठमुन्नतं कृत्वा ध्वजेन ध्यानमारभेत ।

[1] Pour le *mudrālakṣaṇa* voir *Ajita, paṭala* 27, *Dīpta, paṭala* 70, *Svāyambhuva, paṭala* 13, *Vīra, paṭala* 33, *Suprebheda*, I, 9, *Kāraṇa*, I, 28, *Kiraṇa*, II, 3, *Yogaja*, ms. p. 156-159, *Mṛgendra, kriyāpāda, paṭala* 5.

[2] Ce qui est entre crochets, manquant dans le manuscrit, a été reconstitué.

[3] Pour la **नमस्कारमुद्रा** voir *Ajita*, 27, 17-18:

हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वा हृद्देशेषु समाश्रिताम् । अङ्गुष्ठेन तु सव्येन वामाङ्गुष्ठं तु पीडयेत् ॥
नमस्कारा भवेदेषा सर्वेषां वन्दनोचिता ॥

[4] Pour la **ध्वजमुद्रा** voir *Svāyambhuva*, 13, 18-19:

अग्रं वामप्रदेशिन्या वेष्टयेत्सव्यपाणिना । कृत्वैवं तु ततोऽङ्गुष्ठं हृदये सन्नियोजयेत् ॥
वामाङ्गुष्ठं च वामाभिस्तिसृभिर्वेष्टयेत्ततः । ध्वजमुद्रा समाख्याता संयोज्या योगकर्मणि ॥

[शशकर्णिका][1]

मणिबन्धं निपीडयैव हस्तयोरुभयोरपि ॥ ९ ॥
अङ्गुष्ठं तर्जनीं चैव त्वेकामेकत्र योजयेत् । उत्तानौ तु करौ कृत्वा दर्शयेच्छशकर्णिकाम्[2] ॥ १० ॥

cf. *Dīpta*, 70, 22-24:

अग्रं वामप्रदेशिन्या वेष्टयेद्दक्षिणेन तु । अङ्गुष्ठमूर्ध्वतः कृत्वा हृदयेन नियोजयेत् ॥
मध्यमानामिकाग्रं तु वामाङ्गुष्ठं निधापयेत् । प्रसृतं स्यात्कनिष्ठा तु ध्वजमुद्रा प्रकीर्तिता ॥
दर्शयेद्देवसान्निध्ये ध्वजानां चाधिरोहणे ॥

cf. *Ajita*, 27, 25-27:

वामहस्ततले हस्ततलमन्यं प्रयोजयेत् । वामहस्ताङ्गुलीभिस्तु तत्पृष्ठमभिवेष्टयेत् ॥
अङ्गुष्ठं वामहस्तस्य दक्षिणे पीडयेत्ततः । दक्षिणस्याङ्गुलीरस्याश्लिष्टास्तिर्यगवस्थिताः ॥
चालयेद्ध्वजसंज्ञेयं मुद्रा वायोः प्रियावहा ॥

cf. *Suprabheda*, I, 9, 27-29:

वामे प्रदेशिन्यग्रं तु वेष्टयेत्सव्यपाणिना । कृत्वोर्ध्वं तु ततोऽङ्गुष्ठं हृदये संनियोजयेत् ॥
वामाङ्गुष्ठं च वामाभिस्तिसृभिर्वेष्टयेत्क्रमात् । ध्वजमुद्रा समाख्याता संयोज्या योगकर्मणि ॥

[1] Pour la शशकर्णिकामुद्रा voir *Ajita*, 27, 13-14:

तर्जन्यौ कुञ्चितं कृत्वा त्वङ्गुष्ठाभ्यां समाक्रमेत् । शेषास्तु ऋजवः प्रोक्ता मणिबन्धे नियोजयेत् ॥
शशकर्णी विदा ज्ञेया सर्वेषामृद्धिकारिणी ॥

cf. *Svāyambhuva*, 13, 7-8:

तर्जन्यौ कुञ्चितं कृत्वा तयोरग्रे निधापयेत् । द्व्योरङ्गुष्ठशिरसि शेषास्तु ऋजवो घनाः ॥
कृत्वा तु मणिबन्धे तु वामे सव्यं तथा न्यसेत् । मुद्रेयं शशिकर्णी तु विज्ञेया योगकर्मणि ॥

[2] Les vers qui donnent la définition des *mudrā* de la *mukulā* et de la *padmā*, manquent dans le manuscrit. Nous donnons ici des définitions qui se trouvent dans d'autres textes. Pour la मुकुलमुद्रा voir *Ajita*, 27, 12:

कराभ्यामञ्जलिं कृत्वा मध्ये तु सुषिरं नयेत् । सरोजमुकुलाकारा मुकुली द्रव्यसञ्चये ॥

cf. *Dīpta*, 70, 7-8:

द्वौ हस्तावेकतः कृत्वा चान्तरे सुषिरं तयोः । सरोजमुकुलाकारां दर्शयेन्मुकुलीं तथा ॥

cf. *Suprabheda*, I, 9, 16:

द्वौ हस्तावेकतः कृत्वा मध्ये तु सुषिरं तयोः । सरोजमुकुलाकारां मुकुलीं तु प्रदर्शयेत् ॥

pour la पद्ममुद्रा voir *Ajita*, 27, 16-17:

पूर्वोक्तमुकुलो या तु सा हृद्देशे निवेशिता । व्याकोचकमलकारा विश्लिष्टप्रसृताङ्गुलिः ॥
पद्ममुद्रा भवेदेषा प्रोक्ता ह्यासनकल्पने ॥

cf. *Dīpta*, 70, 8-9:

उत्तानौ तु करौ कृत्वा मणिबन्धं तु बन्धयेत् । मध्यमे कुञ्चिताङ्गुष्ठौ शेषाः प्रविरलास्तथा ॥
पद्ममुद्रा भवेदेषा दर्शयेत्पीठकल्पने ॥

[आवाहनी][1]

अञ्जलिं नियतां कृत्वा हृद्देशे तु समाहिताम् । अङ्गुष्ठौ तु निपीडयेते मध्यतो निबिडाङ्गुलिम् ॥ ११ ॥
आवाहनी प्रयोक्तव्या देवदेवस्य चासने ।

[निष्ठुरा][2]

निपीडयेत्तथाङ्गुष्ठौ हस्तयोरुभयोरपि ॥ १२ ॥
तयोश्चाभिमुखं कृत्वा निष्ठुरां तु प्रयोजयेत्

[कालकण्ठी][3]

अङ्गुष्ठौ तु नतौ कृत्वा हस्तयोरुभयोरपि ॥ १३ ॥

cf. *Vīra*, 33, 34:

उभौ करौ च विप्रेन्द्र मणिबन्धे तु कारयेत् । मुकुलीकृतहस्तौ द्वौ पद्ममुद्रा इति स्मृता ॥

cf. *Suprabheda*, I, 9, 17:

पूर्वोक्तमुकुली या तु हृद्देशान्निस्सृताङ्गुलिः । व्याकोचमुकुलाकारां पद्ममुद्रां तु दर्शयेत् ॥

[1] pour la **आवाहनमुद्रा** voir *Ajita*, 27, 28-29:

हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वा संमुखं तु तयोः पुनः । कनिष्ठमूलगौ तत्तदङ्गुष्ठाग्रं च कारयेत् ॥
आवाहनी भवेन्मुद्रा वेष्टयावाहनकर्मणि ॥

cf. *Dīpta*, 70, 18-20:

उत्तानौ तु करौ कृत्वा पाणिमूले तु बन्धयेत् । निधायाङ्गुष्ठशिरसि तर्जन्यग्रौ विचक्षणः ॥
अनामिकाग्रौ संलग्नौ सवक्रं स्याद्विशेषतः । कनिष्ठौ चोच्यते युक्तौ मध्यमौ प्रसृतौ तदा ॥
आवाहनीति विख्याता सिंहासनविधौ परा ॥

cf. *Svāyambhuva*, 13, 20:

हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वा कनिष्ठाङ्गुलिपर्वयोः । अङ्गुष्ठौ स्थापयेदेषा मुद्रा त्वावाहनो स्मृता ॥

[2] pour la **निष्ठुरमुद्रा** voir *Ajita*, 27, 14-15:

मणिबन्धे च संविष्टौ करौ कृत्वा ततस्तयोः । अङ्गुष्ठौ गर्भगौ कृत्वा मुष्टिबन्धे कृते सति ॥
निष्ठुरेयं भवेन्मुद्रा सर्वेषां तु निरोधने ॥

cf. *Svāyambhuva*, 13, 9:

हस्ताभ्यामञ्जलिं कृत्वा द्वे मुष्टी साधयेत्सुधीः । अङ्गुष्ठाङ्गुष्ठनिक्षिप्तौ निष्ठुरां संप्रपूजयेत् ॥

[3] pour la **कालकण्ठीमुद्रा** voir *Ajita*, 27, 10-11:

कराभ्यां मुष्टिमाबध्य योजयेन्मणिबन्धकौ । मुष्टी कृत्वा ततोत्ताने तदा नाङ्गुलियोजिते ॥
अङ्गुष्ठाग्रौ च संलग्नौ कृत्वा स्यात्कालकण्ठिका । कालकण्ठी प्रयोक्तव्या द्रव्यलक्षणकर्मणि ॥

cf. *Svāyambhuva*, 13, 5:

कृत्वा मुष्टिं ततोत्ताने तदा नाङ्गुलियोजिते । अङ्गुष्ठाग्रे च संलग्ने कालकण्ठीं तु दर्शयेत् ॥

उभौ चाभिमुखौ कृत्वा [1]कालकण्ठीं प्रयोजयेत् ।

[लिङ्गमुद्रा][2]

अङ्गुष्ठमुन्नतं कृत्वा मुष्टिं पाणौ तु दक्षिणे ॥ १४ ॥
प्रक्षिपेद्धस्तमध्ये तु वामहस्तस्य मन्त्रवित् । दक्षिणे तु तथा पाणौ शेषाः कुर्यात्तथोपरि ॥ १५ ॥
लिङ्गमुद्रा महावीर्या विज्ञेया शिवपूजने । एता एव महामुद्राः शिवस्य परमात्मनः ॥ १६ ॥
आनुपूर्व्या प्रयोक्तव्या मन्त्राणां च विशेषतः । इत्येताः साधकविधौ गुह्यमन्त्राः प्रकीर्तिताः[3] ॥ १७ ॥

[मुद्रामन्त्राः]

"ओं नमो नमः" नमस्कारः ॥ ओं उपकल्पाय ध्यानाधिपतये" ध्वजः ॥ "ओं शशकर्णी" [4]शशकर्णी ॥ "ओं मुकुली" मुकुला ॥ "ओं पद्मोद्भवे" पद्ममुद्रा ॥ "ओं " [5]अनन्तरूपाय जटिलाय" आवाहनी ॥ "ओं प्रपीडनाय" निष्ठुरा ॥ "ओं कालकल्पाशनि हुं फट्" कालकण्ठिका[6] ॥ "ओं नमः शिवाय शिवतराय नमो नमः" लिङ्गमुद्रा ॥ "ओं नमः सोमाय उग्राय छठ" सर्वमुद्राहृदयम् ॥ इति मुद्रामन्त्राः समाप्ताः ॥

इति [श्रीरौरवसूत्रसंग्रहे] मुद्रापटलः पञ्चमः

[1] कालकर्णी—ms.

[2] pour la लिङ्गमुद्रा voir *Ajita*, 27, 23-25:

शिथिलं दक्षिणं मुष्टिं बध्वा तस्योदरे क्षिपेत् । वामाङ्गुष्ठं ततोऽङ्गुष्ठं दक्षिणं चोच्छ्रितं नयेत् ॥
वामहस्ताङ्गुलीभिश्च सव्यमुष्टिं च वेष्टयेत् । लिङ्गमुद्रा भवेदेषा लिङ्गस्थापनकर्मणि ॥

[3] Après ce vers, le manuscrit donne le colophon indiquant la fin du cinquième *paṭala*. Après le colophon se trouvent les *mudrāmantra*. Comme cette partie n'a aucun rapport avec le *paṭala* suivant qui traite des *kalā*, elle pourrait appartenir au cinquième *paṭala*. Il est aussi possible qu'elle soit un extrait de commentaire, ajouté après le colophon par le copiste: nous savons par des citations que ces commentaires existaient: Aghoraśivācārya aurait lui-même fait un commentaire appelé *Rauravavṛtti*. Mais, par ailleurs, le dernier vers semble indiquer quelques *mudrāmantra* et il est très possible que les mantras donnés ici, fassent partie du texte lui-même. Le fait que le passage soit en prose n'exclut pas cette hypothèse, car notre texte présente des portions de forme similaire au *paṭala* 7 de ce même *pāda* et au *paṭala* 2 du *Kriyāpāda*. Nous avons choisi d'insérer ce passage avant le colophon.

[4] शशंकर्णी—ms. [5] अनन्तपूरय—ms.

[6] कालकर्णिका—ms.

[अथ षष्ठः पटलः]

[पञ्चब्रह्मकलाविधिः][1]

अथ ब्रह्ममयं गुह्यं शिवकायात्मसंस्थितम् । कलाभेदं प्रवक्ष्यामि तच्छृणुध्वं यथाक्रमम् ॥ १ ॥

[कलासंख्या]

[2]अष्टौ त्रयोदशाष्टौ च चतस्रः पञ्च एव च । पञ्चानामानुपूर्व्येण कला भिन्ना यथाक्रमम् ॥ २ ॥
ताः प्रवक्ष्याम्यशेषेण कलाः शैवागमस्थिताः । [3]सद्यःकलाभिरष्टाभिर्वामदेवे त्रयोदश ॥ ३ ॥
अघोरमपि चाष्टाभिश्चतस्रः पुरुषे तथा । ईशानं पञ्चधा भित्त्वा सकलं विन्यसेच्छिवम् ॥ ४ ॥
आचार्ये च शिवेऽग्नौ च कला ह्येताः प्रयोजयेत् ।

[सद्योजातकलाः]

[4]सद्योजातश्च सद्यश्च भवश्चाभव एव च ॥ ५ ॥
तथानादिभवश्चैव भजस्वेति भवोद्भवौ ।

[1] Pour les détails de *pañcabrahmakalā* voir *Rauravāgama, kriyāpāda, paṭala* 2 (p. 22-28) de notre texte; voir aussi *Kiraṇa*, IV, 5, et *Vātulaśuddha, paṭala* 7.

[2] cf. *Raurava, kriyāpāda, paṭala* 2, vers 1*b*-2*a*.

[3] cf. *Kāraṇa*, I, 27:

ईशानस्य कलाः पञ्च पुरुषस्य चतुष्कलाः । अघोरस्य कलाश्चाष्टौ वामदेवे त्रयोदश ॥
अष्टौ सद्यकलाश्चैव मकुटादिक्रमान्न्यसेत् ॥

cf. *Surprabheda*, IV, 3, 240-241:

सद्यमन्त्रकलाश्चाष्टौ वामाख्यस्य त्रयोदश । अघोरस्य कलाश्चाष्टौ पुरुषस्य चतुष्कलाः ॥
ईशानस्य कलाः पञ्च पञ्चब्रह्मसमुद्भवाः ॥

[4] cf. *Kāraṇa*, I, 27, 8:

सद्योजातश्च सद्यश्च भवश्च भव एव च । तथानादिभवश्चैव भवस्त्वेति भवोद्भवः ॥

[वामदेवकलाः]

[1]वामो ज्येष्ठश्च रुद्रश्च कालश्चैव कलस्तथा ॥ ६ ॥
विकरणश्च बलश्चैव विकरणोऽथ बलस्तथा । प्रमथो दमनश्चैव मनश्चो[न्मन] एव च ॥ ७ ॥

[अघोरकलाः]

[2]अघोरश्चाथ घोरश्च घोरो घोरतरस्तथा । सर्वतः सर्व रुद्रश्च रूपश्च हृदयं विदुः ॥ ८ ॥

[तत्पुरुषकलाः]

[3]तत्पुरुषो महादेवो रुद्रश्चेति प्रचोदयात् । चत्वार्येतानि वक्त्राणि कल्पयेन्नियतः शुचिः ॥ ९ ॥

[ईशानकलाः]

[4]ईशान ईश्वरो ब्रह्मा शिवश्चेति सदाशिवः । मूर्धानं पञ्चधा भित्त्वा शिवस्य परिकल्पयेत् ॥ १० ॥

[सद्योजातकलान्यासः]

[5]सद्यद्वयेन पादौ तु हस्तौ चापि भवाभवौ । नासानादिभवश्चैव भजस्वेति च वै शिरः ॥ ११ ॥
भवोद्भवौ तु बाहू तु ह्युभावेतौ प्रकीर्तितौ । सद्योमूर्तिकला ह्येताः शिवस्य परमात्मनः ॥ १२ ॥

[वामदेवकलान्यासः]

[6]वामदेवं न्यसेद्गुह्ये ज्येष्ठं लिङ्गे प्रकल्पयेत् । तस्योरू रुद्रकालौ तु नित्यमेव विनिर्दिशेत् ॥ १३ ॥
कलविकरणौ देवौ जानुनी तस्य कीर्तितौ । शिवस्य जङ्घे द्वावेतौ बलो विकरणस्तथा ॥ १४ ॥

[1] cf. *Kāraṇa*, I, 27, 6*b*-7:
वामो ज्येष्ठश्च रुद्रश्च कालश्चैव कलस्तथा । विकरणो बलश्चैव विकरणो बलस्तथा ॥
बलप्रमथनस्सर्वभूतश्च मन एव च ॥

[2] cf. *Kāraṇa*, I, 27, 5*b*-6*a*:
अघोरश्चाथघोरश्च घोरघोरतरस्तथा । सर्वतस्सर्व शर्वश्च रुद्रश्च घोरकस्य तु ॥

[3] cf. *Kāraṇa*, I, 27, 5*a*:
तत्पुरुषश्च महादेवो रुद्रश्चेति प्रचोदयात् ॥

[4] cf. *Kāraṇa*, I, 27, 4:
ईशानश्चेश्वरो ब्रह्मा शिवश्चेति सदाशिवः ॥

[5] cf. *Raurava*, II, 2, 2*b*-3*a* (p. 22-23) ; voir aussi *Kāraṇa*, I, 27, 18*b*-19*a*:
पादयोरुभयोश्चैव हस्तद्वितलयोरपि । बाह्वोरास्ये शिरसि च सद्योजातकलां न्यसेत् ॥

[6] cf. *Raurava*, II, 2, 3*b*-4*a* (p. 23-4); voir aussi *Kāraṇa*, I, 27, 17*b*-18*a*:
गुह्ये गुदे च मेढ्रे चाप्यूर्वोर्जान्वोश्च जङ्घयोः । स्फिग्द्वयेश्चैव कट्योश्च वामदेवकलां न्यसेत् ॥

बलः प्रमथनश्चैव स्फिचावेतौ प्रकीर्तितौ । दमनश्च कटिः पार्श्वे मनश्चोन्मन एव च ॥ १५ ॥
वामदेवकला ह्येता गुह्याङ्गेषु प्रकीर्तिताः ।

[अघोरकलान्यासः]

[1]अघोरो हृदयमथघोरो ग्रीवा प्रकीर्तिता ॥ १६ ॥
घोरो घोरतरश्चैव तस्यांसौ तु प्रकीर्तितौ । सर्वो नाभिश्च विज्ञेयः सर्वोऽस्य जठरं भवेत् ॥ १७ ॥
रूपाण्युरसि सर्वाणि पृष्ठे रुद्रं विनिर्दिशेत् । अघोरस्य कलान्यासः सकलस्य प्रकीर्तितः ॥ १८ ॥

[तत्पुरुषकलान्यासः]

[2]वक्त्रं तत्पुरुषः पूर्वं महादेवश्च पश्चिमम् । रुद्रो दक्षिणतश्चैव प्रचोदश्च तथोत्तरम् ॥ १९ ॥
चत्वार्येतानि वक्त्राणि कल्पयेन्नियतः शुचिः ।

[ईशानकलान्यासः]

[3]ईशानः पूर्वमूर्धानमीश्वरश्चैव दक्षिणम् ॥ २० ॥
ब्रह्म पश्चिमतश्चैव शिवश्चेति तथोत्तरम् । सदाशिवस्तथोर्ध्वं तु पञ्चधा परिकल्पयेत् ॥ २१ ॥
एष इत्थं क्रियाकाले ध्यायिनां सकलः शिवः । यो वेत्त्येवं शिवं देवं क्रियाकाले महेश्वरम् ॥ २२ ॥
शिवध्यानसमायुक्तः स गच्छति सदाशिवम् ।

इति [श्री]रौरवसूत्रसंग्रहे [पञ्चब्रह्मकलाविधिर्नाम] षष्ठः पटलः

[1] cf. *Raurava*, II, 2, 4*b*-5*a* (p. 24); voir aussi *Kāraṇa*, I, 27, 16*b*-17*a*:
हृदये कण्ठदेशे चाप्यंसयोरुदरेऽपि च । नाभौ पृष्ठोरसोश्चैव घोरस्यैव कलां न्यसेत् ॥

[2] cf. *Raurava*, II, 2, 5*b*-6 (p. 24-25); voir aussi *Kāraṇa*, I, 27, 15*b*-16*a*:
पूर्वे च पश्चिमे याम्ये सौम्ये चैव क्रमेण तु । चतुष्टयेषु वक्त्रेषु पुरुषस्य कलां न्यसेत् ॥

[3] cf. *Raurava*, II, 2, 7*a*; voir aussi *Kāraṇa*, I, 27, 15*a*:
ईशानस्य कलाः पञ्च न्यसेदीशानमूर्धसु ॥

[सप्तमः पटलः]

[धारणाविधिः][1]

अथातः संप्रवक्ष्यामि ध्यानमार्गविधिक्रमम् । सकलो निष्कलश्चैव द्विविधस्तु शिवः स्मृतः ॥ १ ॥
सद्यो वामश्च घोरश्च पुरुषेशान एव च । कला ह्येताः समाख्याता निधनेशस्य सूरिभिः ॥ २ ॥
निष्कलस्तु परो देवो व्योमव्यापी महेश्वरः । प्रधानपुरुषेशानः परात्परतरः स्थितः ॥ ३ ॥
सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वगः सर्वतोमुखः । सर्वभूतात्मभूतस्थः शिवो ध्येयोऽथ शाश्वतः ॥ ४ ॥
[2]प्रत्याहारस्तथा ध्यानं प्राणायामोऽथ धारणा । तर्कश्चैव समाधिश्च षडङ्गो योग उच्यते ॥ ५ ॥

[आग्नेयी]

[3]प्रथमा धारणाग्नेयी नाभिमध्ये तु धारयेत् । तस्यां वै धार्यमाणायां पापं निर्दहति क्षणात् ॥ ६ ॥

[सौम्या]

[4]हृदये धारयेद्विद्वान् सौम्यां सोमसृतां कलाम् । तस्यां वै धार्यमाणायां सर्वत्राप्यायनं भवेत् ॥ ७ ॥

[1] Pour *dhāraṇāvidhi* voir *Kiraṇa*, *yogapāda*, *paṭala* 1 et *Svāyambhuva*, *yogapāda*, *paṭala* 36.

[2] cf. *Mataṅga*, *yogapāda*, p. 208, *Kiraṇa*, IV, 1, 3, et *Niśśvāsakārikā*, ms. p. 259.

[3] cf. *Kiraṇa*, IV, 1, 18-21:

संसिद्धयोगिनो मुख्यं धारणानां चतुष्टयम् । वह्निसौम्यामृता बाह्या पराख्या धारणास्तु ताः ॥
मूलं रेफपुटान्तस्थं पञ्चमस्थं च बिन्दुगम् । चलार्णसंयुता दीप्ता धारणा पावका मता ॥
सर्वोद्धारेऽरिहिंसादिपापः प्रागेव संक्षयेत् । त्रिकोणमण्डलस्थोऽयं कृटो वह्निरस्वयं भवेत् ॥
वायुवेष्टितसर्वाङ्गो बीजदाहादिकृत्परः ॥

[4] cf. *Svāyambhuva*, 36, 3:

हृदये धारयेत्सौम्यां सदा सोमसमाश्रयं । आप्याययति सर्वाणि यया योगपदस्थितः ॥

cf. *Kiraṇa*, IV, 22-23*a*:

पूर्वोक्तवारिसंयुक्तस्सौम्ये बिन्दुयुतस्स्वयम् । तोयमण्डलमध्यस्थः परितस्तेन वेष्टितः ॥
शान्तिपुष्टिकरी चेयमुपसर्गविसर्जनी ॥

[ऐशानी]

[1]ऐशानीं धारयेन्मूर्ध्नि सर्वसिद्धिकरीं नृणाम् । यया प्रयान्ति वै क्षिप्रं शिवस्य परमं पदम् ॥ ८ ॥

[अमृता]

[2]अमृता धारणा या तु व्यापिनी तु शिवंकरी । आप्याययति सर्वत्र सर्वं ज्ञानामृतेन च ॥ ९ ॥
ओंकारपूर्विका ह्येता नाभीहृदयसंस्थिताः । मूर्धन्या च तथा चान्या चामृता सर्वगा शुभा १० ॥

[धारणामन्त्राः]

ओं ज्वलद्दीप्तसहस्रे ज्वालामालिनि वस स्वैरं दीप्य दीप्य पशुपतिः । आग्नेयीधारणामन्त्रः ॥

ओं श्रीं ओं नमः शिवाय प्लावय अमृतायामृतयोनये । सत्ये सत्ये शान्तब्रह्मण्ये वरिष्ठयोगं धर धर प्लावयामृतेन । सौम्यां हृदि धारयेत् ॥

ओं ओं श्रीयोगरूपायानाश्रिताय सर्वप्रभवे ज्योतीरूपाय नमः ठ ठ । ऐशानीं शिरसि धारयेत् ॥

ओं नमः शिवाय अमृताय पशुतत्त्वानुग्रहकरायामृतायामृतरूपिणे अमृतीकुरु स्वाहा । अमृता सर्वव्यापिनी ॥

इति रौरवसूत्रसंग्रहे [धारणापटलः सप्तमः]

[1] cf. *Svāyambhuva*, 36, 4-5:

धारयेन्मूर्ध्नि चैशानीं सर्वेशानीं विचक्षणः । यया तु योगिनः सर्वे प्रयान्ति परमं पदम्

cf. *Kiraṇa*, IV, I, 25-26:

अकारबिन्दुसंयुक्तो नादशक्तिसमन्वितः । बिन्दुरक्षितसर्वाङ्गो ललाटस्थानसंश्रितः ॥
तदा तपःस्थितो योगी भवेन्मृत्युबहिष्कृतः ॥

[2] cf. *Svāyambhuva*, 36, 5:

अमृता धारणा या तु सा सर्वत्र व्यवस्थिता ॥

cf. *Kiraṇa*, IV, 1, 23*b*-24:

स एवामृतसंयुक्तः प्रणवेनोर्ध्वयोजितः । बिन्दुगो बीजदाहादित्रिस्वरेण निवेष्टितः ॥
अमृतेयं सदा मूर्ध्नि व्यापिनी जीवकाङ्क्षया ॥

[अष्टमः पटलः]

दीक्षावर्गः [1]

[2][वचः श्रुत्वा] ततस्तस्य रुरोस्तु सुमहात्मनः । ऊचुः प्राञ्जलयो भूत्वा रुरुं मुनिवरोत्तमम् ॥ १ ॥
भगवन् सर्वधर्मज्ञ दीक्षया मुच्यते कथम् । कथं च शिवतां यान्ति छिन्नमायानिबन्धनाः ॥ २ ॥

रुरुरुवाच—

यथा सूर्योदयं प्राप्य तमः क्षिप्रं विनश्यति । एवं दीक्षां समासाद्य धर्माधर्मैर्विमुच्यते ॥ ३ ॥
यथा सूर्य इमाँल्लोकान् प्रकाशयति रश्मिभिः । तथा मन्त्राध्वरे देवः शक्तिभिस्तु प्रकाशते ॥ ४ ॥
विस्फुलिङ्गा यथा क्षुद्रा ह्युच्चरन्ति हुताशनात् । एवं शिवस्य देवस्य शक्तयः समुदाहृताः ॥ ५ ॥
व्याप्नुवन्ति शरीराणि साधकानां प्रयोजिताः । यथादित्यस्तु भूमिष्ठं रश्मिभिर्हरते मलम् ॥ ६ ॥
एवं शक्तिसमायोगाद्दीक्षितान्हरते विभुः । जलं जले यथा क्षिप्तं क्षीरे क्षीरमिवार्पितम् ॥ ७ ॥
तथैव ह्येकतां याति दीक्षामन्त्रेण मन्त्रवित् । यथा प्रदीप्ते ज्वलने तूलराशिः समर्पितः ॥ ८ ॥
दग्धो निर्याति सर्वत्र न भूयस्तूलतां व्रजेत् । एवं वै मण्डलं प्राप्य दीक्षामन्त्रसमुद्भवः ॥ ९ ॥
न पुनर्जन्मतां याति दीक्षितो मनुजोत्तमः । भिन्ने देहे शिवो भूत्वा शिवधर्मैः समन्वितः ॥ १० ॥
शिवधर्ममनुप्राप्य ह्यविभागाय कल्पते । यथा समुद्रमासाद्य नदी मिष्टाम्बुवाहिनी ॥ ११ ॥
क्षारतोयत्वमायाति प्रभावाद्धि महोदधेः । एवं वै भिन्नदेहस्तु शिवतत्त्वमुपागतः ॥ १२ ॥
सकृत्समुद्रसंयोगाद्विभागो नैव कल्पते ॥ १३ ॥

इति रौरवसूत्रसंग्रहे दीक्षावर्गपटलो [ऽष्टमः][3]

[1] Pour les détails du *dīkṣāpraśasti* voir *Cintya*, *paṭala* 31 et 32, *Yogaja*, ms. p. 365, *Suprabheda*, II, 4, *Mataṅga*, *paṭala* 35, et *Niśśvāsakārikā*, *paṭala* 20, 31, 32 et 42.

[2] Ce qui est entre crochets, manquant dans le manuscrit, a été reconstitué.

[3] दश: pour अष्टम:—ms.

[नवमः पटलः]

[आत्मसंक्रान्तिः][1]

अथ विद्यास्त्रविद्वीरः शिवाग्निगुरुपूजकः । निमित्तमशुभं दृष्ट्वा गजवाजिरथादिपु ॥ १ ॥
अस्त्राणामप्रसादं वा भृशं वा शस्त्रवीक्षितः । दीर्घानारोग्यसंतप्तो [2]गृहीतो वाथ भूभृता ॥ २ ॥
तथा पञ्चात्मकं देहं विद्यामन्त्रात्मसंस्कृतम् । महाभूतानि ज्ञानाग्नौ जुहुयादस्त्रसंभवे ॥ ३ ॥
महीतले शुचिर्भूत्वा मन्त्रयुक्तेन चेतसा । शरदर्भान्परिस्तीर्य रुद्रं ध्यात्वास्त्रविग्रहम् ॥ ४ ॥
जगत्संहारकर्तारं ब्रह्मास्त्रमपराजितम् । ध्यानी विज्ञानयोगेन [3]चास्त्रं ध्यात्वा विचक्षणः ॥ ५ ॥
आसनं रुचिरं बध्वा स्वस्तिकं पद्ममेव वा । ऊर्ध्वकाय ऋजुग्रीवो बध्वाधः करकच्छपम् ॥ ६ ॥
दन्तान्न पीडयेद्दन्तैर्नेत्रे [4]चार्धनिमीलिते । विषयोरगसंरुद्धां विगृह्येन्द्रियवाहिनीम् ॥ ७ ॥
निरुद्धप्राणसंचारो नाभेरूर्ध्वं वितस्तितः । बालसूर्यप्रतीकाशं हृदयं संप्रकाशते ॥ ८ ॥
मण्डलं तत्र सूर्यस्य तन्मध्ये सोममण्डलम् । सोममण्डलमध्ये तु विमलं वह्निमण्डलम् ॥ ९ ॥
वह्निमण्डलमध्यस्थं शुद्धस्फटिकसन्निभम् । व . . . . . . कं विद्याद्रक्षार्थं तु महेश्वरम् ॥ १० ॥
तस्मिन्साधकचैतन्यं विद्यास्त्रपदगोचरम् । तनोत्यस्त्रमय वह्निदग्धां वेगेन हृद्गुहाम् ॥ ११ ॥
अस्त्रं शिरः कपालं च भित्त्वा सूर्यं प्रपद्यते । निश्चलं मूर्ध्नि [5]देवस्य ज्योतिः परममन्त्रवित् ॥ १२
अस्त्रमायासमाकृष्टो रौद्रीशक्त्येकवीरयोः । मूर्ध्नि सन्धानयेद्योगधारणाभिश्च निष्क्रमेत् ॥ १३ ॥
निष्क्रम्य पादयोराभिः पुनर्मूर्धानमाश्रयेत् । [6]मूर्धनि तु ततो लोकालोकं बध्वा प्रभिद्य च ॥ १४ ॥
प्रकृतिं पुरुषं चैव सूक्ष्मतेजोमयो महान् । सर्वभूतात्मको भूत्वा विशेत्सूक्ष्मं महेश्वरम् ॥ १५ ॥
देहस्य [7]देहि दर्भास्त्रं वस्त्रेणाप्यथवासनम् । संहारायेति भूतानि हिरण्येति शिरः स्पृशेत् ॥ १६ ॥
विद्याधिपेन होमे च ध्यायीत विधिरात्मकः । एवमस्त्रसमायोगान्मुच्यते नात्र संशयः ॥ १७ ॥

इति रौरवसूत्रसंग्रहे आत्मसंक्रान्तिपटलो नवमः[8]

[1] Voir *Niśśvāsakārikā*, *paṭala* 33 pour les détails du *ātmasaṅkrānti*.
[2] गृहीत्वा—ms.
[3] अस्त्रं pour चास्त्रं—ms.
[4] चार्धं निमीलते—ms.
[5] देहस्य—ms.
[6] मूर्धानं—ms.
[7] देवदत्तास्त्रं ?—ms.
[8] समाप्तः pour नवमः—ms.

[दशमः पटलः]

[मन्त्रार्थवर्णनम्][1]

अथ संख्या शिवस्योक्ता चाक्षराणां शतत्रयम्। अष्टषष्ट्यधिकं शम्भोर्गुह्यमन्त्रं विनिर्गतम्॥ १॥
मन्त्रार्थश्च पुरा प्रोक्तो विद्येशानेन शम्भवे। स एव बहुधा व्यस्तः समासादुच्यते मया॥ २॥
पदविग्रहधात्वर्थहेतुसाधनवर्जितः। व्यपेतपक्षदृष्टान्तः सिद्धवाक्यावभासितः॥ ३॥
स्वभावपुरुषाव्यक्तकर्मजालात्मवादिभिः। यो न दृष्टो महामोहतिमिराक्रान्तदृष्टिभिः॥ ४॥
तस्य देवादिदेवस्य वक्त्रामलविनिर्गतम्। प्रवक्ष्ये शिवसद्भावपरसत्ताप्रकाशकम्॥ ५॥

[1] Ce *paṭala* donne l'explication des noms de Śiva contenus dans le *Vyomavyāpi-padamantra* que voici:

ओं हां ओं नमः। ओं हां व्योमव्यापिने नमः। ओं हां व्योमरूपाय नमः। ओं हां सर्वव्यापिने नमः। ओं हां शिवाय नमः। ओं हां अनन्ताय नमः। ओं हां अनाथाय नमः। ओं हां अनाश्रिताय नमः। ओं हां ध्रुवाय नमः। ओं हां शाश्वताय नमः। ओं हां योगपीठसंस्थिताय नमः। ओं हां नित्यं योगिने नमः। ओं हां ध्यानाहाराय नमः। ओं हां नमश्शिवाय नमः। ओं हां सर्वप्रभवे नमः। ओं हां शिवाय नमः। ओं हां ईशानमूर्धाय नमः। ओं हां तत्पुरुषवक्त्राय नमः। ओं हां अघोरहृदयाय नमः। ओं हां वामदेवगुह्याय नमः। ओं हां सद्योजातमूर्तये नमः। ओं हां ओं नमो नमः। ओं हां गुह्यातिगुह्याय नमः। ओ हां गोप्त्रे नमः। ओं हां अनिधनाय नमः। ओं हां सर्वयोगाधिकृताय नमः। ओं हां सर्वविद्याधिपाय नमः। ओं हां ज्योतीरूपाय नमः। ओं हां परमेश्वरपराय नमः। ओं हां अचेतनाचेतन नमः। ओं हां व्योमिन् व्योमिन् नमः। ओं हां व्यापिन् व्यापिन् नमः। ओं हां अरूपिन् अरूपिन् नमः। ओं हां प्रथम प्रथम नमः। ओं हां तेजस्तेजः नमः। ओं हां ज्योतिर्ज्योतिः नमः। ओं हां अरूप नमः। ओं हां अनग्नि नमः। ओं हां अधूम नमः। ओं हां अभस्म नमः। ओं हां अनादे नमः। ओं हां नाना नाना नमः। ओं हां धूधू धूधू नमः। ओं हां ओं भूः नमः। ओं हां ओं भुवः नमः। ओं हां ओं सुवः नमः। ओं हां अनिधन नमः। ओं हां निधन नमः। ओं हां निधनोद्भव नमः। ओं हां शिव नमः। ओं हां सर्व नमः। ओं हां परमात्मन् नमः। ओं हां महेश्वर नमः। ओं हां महादेव नमः। ओं हां सद्भावेश्वर नमः। ओं हां महातेज नमः। ओं हां योगाधिपते नमः। ओं हां मुञ्च मुञ्च नमः। ओं हां प्रथम प्रथम नमः। ओं हां शर्व शर्व नमः। ओं हां भव भव नमः। ओं हां भवोद्भव नमः। ओं हां सर्वभूतसुखप्रद नमः। ओं हां सर्वसान्निध्यकर नमः। ओं हां ब्रह्मविष्णुरुद्रपर नमः। ओं हां अनर्चितानर्चित नमः। ओं हां असंस्तुतासंस्तुत नमः। ओं हां पूर्वस्थित पूर्वस्थित नमः। ओं हां साक्षिन् साक्षिन् नमः। ओं हां तुरु तुरु नमः। ओं हां पतङ्ग पतङ्ग नमः। ओं हां पिङ्ग पिङ्ग नमः। ओं हां ज्ञान ज्ञान नमः। ओं हां शब्द शब्द नमः। ओं हां सूक्ष्म सूक्ष्म नमः। ओं हां शिव नमः। ओं हां शर्व नमः। ओं हां सर्वद नमः। ओं हां नमो नमः। ओं हां ओं शिवाय नमो नमः। ओं हां ओं नमः। (*Śivāgamaśekhara*, vol. II, p. 308-312)

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म मन्त्रतन्त्रादिलक्षणम्। महदादिविशेषान्तव्यापकं पदमव्ययम् ॥ ६ ॥
ओतं प्रोतं जगत्तेन मात्राभिः सर्वतो भृशम्। त्रिभिः पदैस्तु विभुना सदेवासुरमानुषम् ॥ ७ ॥
देवयज्ञतपोध्यानदानाध्ययनकर्मसु। ओंकाराद्यन्तसंबद्धो मन्त्रविद्भिः प्रकीर्तितः ॥ ८ ॥
तस्मादिहापि प्रणवमग्रे मन्त्रपदं विभोः।

[ओम्]।

न्यस्य पश्चात्कलानीकवर्जितं व्योम उच्यते ॥ ९ ॥
व्योमेत्याकाशसंज्ञेयं निमित्तात्परिभाष्यते। व्यापकत्वादमेयत्वाद्व्योम इत्यभिधीयते ॥ १० ॥
तद्वाचयति यस्मात्स भगवान्परमेश्वरः। शक्तिरश्मिसमूहेन तस्माद्व्यापी सदाशिवः ॥ ११ ॥

[व्योमव्यापिने]।

तदेव रूपं भगवान् बिभर्ति प्रभुरव्ययः। तेन धर्मेण युक्तत्वाद्व्योमरूपेति चोच्यते ॥ १२ ॥
तस्मै शिवाय महते सर्वगाय महात्मने। व्यापिने व्योमरूपाय पराय प्रभवे नमः ॥ १३ ॥

व्योमरूपाय।

सर्वं निरवशेषं यद्व्योम उक्तं परापरम्। ततो यस्माद्भगवता सर्वव्यापी ततो भवः ॥ १४ ॥

सर्वव्यापिने।

शान्तत्वात्सर्वकर्तृत्वभावोपरतिकारणात्। शिव उक्तो महातन्त्रमन्त्रविद्भिः सदाशिवः ॥ १५ ॥
तस्मै शिवाय गुरवे वीतरागकलाय वै।

शिवाय।

अमेयत्वादनन्तोऽयमजत्वाच्च प्रकीर्तितः ॥ १६ ॥

अनन्ताय।

अनादिशिवसद्भावयुक्तत्वात्परमेश्वरः। सर्वेषां स्वामिभावाच्च अनाथ इति शस्यते ॥ १७ ॥

अनाथाय।

अनाश्रितस्त्वाश्रितत्वादन्याश्रयविवर्जितः। आश्रयो न समत्वाच्च अनाश्रित इति स्मृतः ॥ १८ ॥

अनाश्रिताय।

वैनाशिकत्वात्सर्वेषां भुवनानां सदाशिवे। ध्रुवेति संज्ञितं नाम सदाशिवत्वलक्षणम् ॥ १९ ॥

ध्रुवाय।

प्रशास्ति कारणत्वेन शास्यो यस्मान्न कस्यचित्। अतीतः शाश्वतत्वाच्च शाश्वतो भगवाञ्छिवः ॥ २० ॥

शाश्वताय।

योगोऽस्य शिवसद्भावः सदाशिवमनामयम्। तस्मिन् व्यवस्थितो यस्माद्योगपीठः स उच्यते ॥ २१ ॥
अनादिशिवसद्भावयोगयुक्तः सदाशिवः। मन्त्रयोगमये पीठे तत्रस्थस्तेन चोच्यते ॥ २२ ॥

योगपीठसंस्थिताय।

अभ्युत्थितेन योगेन शाश्वतेनानुरञ्जितः। नित्यं योगीति तेनोक्तः शिवस्तत्त्वार्थकोविदैः ॥ २३ ॥

नित्यं योगिने।

ध्यानं चिन्ता भावनार्थं कल्पना मनसः क्रिया। मनसः परिपूर्णत्वात्परितृप्तो भवोद्भवः ॥ २४ ॥

स्वस्थत्वात्सुप्रशान्तत्वात्परिनिर्वाणमुत्तमम् । ध्यानाहारं भगवति [भवती]त्युपलक्षणा ॥ २५ ॥

[ध्यानाहाराय][1]

प्रणवपूर्वमुद्दिश्य संशयच्छेदकारणम् । ओं नमः शिवाय शान्ताय सर्वस्य प्रभवे तथा ॥ २६ ॥

[ओं नमः शिवाय, सर्वप्रभवे]

इति संभाव्य देवेशगणः पूर्वमुदाहृतः ।

[शिवाय] ।

तनुं पञ्चमहामन्त्रलक्षणां संप्रचक्षते ॥ २७ ॥

ईष्ट अग्रे स भगवानीशानः प्रभुरव्ययः । जगत्कृत्स्नं महामन्त्रशक्तियोगमरीचिभिः ॥ २८ ॥

ईशानमूर्धा तेनायमुक्तो मन्त्रे सकारणम् ।

[ईशानमूर्धाय][2]

महामायोत्थजालेन व्यपेततनुरीश्वरः ॥ २९ ॥

परमं वदति ज्ञानं यत्तत्पूरकमुत्तमम् । सर्वज्ञं शिवसद्भावप्रकाशकरणं परम् ॥ ३० ॥

तेन मन्त्रेण मन्त्रेशो भगवान्परमेश्वरः । प्रयुक्तं पूरयेत्कृत्स्नं तेन तत्पुरुषः स्मृतः ॥ ३१ ॥

[तत्पुरुषवक्त्राय]

अघोररणशीलत्वादघोरः प्रोच्यते बुधैः । अघोरं शान्तमित्युक्तं सद्भावो हृदयं प्रभोः ॥ ३२ ॥

तेन चार्द्रेण युक्तत्वादघोरहृदयः शिवः ।

अघोरहृदयाय ।

वामोऽथ विपरीतत्वात्संसारोद्गिरणादपि ॥ ३३ ॥

सर्वभावेषु गूढत्वाद्गुह्यमित्यभिधीयते । देवो दिवि स्थितत्वाद्दीव्यति यस्माच्च तेन वा देवः ॥ ३४ ॥

परमतिगुह्यो गुह्यो मन्त्रेणैतेन गुह्योऽयम् ।

वामदेवगुह्याय ।

[1] Le bord du folio 11 du manuscrit N° 258 étant brisé, la dernière ligne du recto et la première ligne du verso manquent et l'explication de noms: नमः शिवाय, सर्वप्रभवे, शिवाय, ईशानमूर्धाय, तत्पुरुषवक्त्राय et अघोरहृदयाय est incomplète. Le texte complet a ultérieurement été trouvé dans un manuscrit N° B 776 p. 26-47 (manuscrit sur papier, en caractères Canarais) qu'a fait apparaître une nouvelle investigation du fond de la même bibliothèque (Oriental Research Institute, Mysore). Nous donnons ici le texte fourni par ce deuxième manuscrit. [Nous avons trouvé le manuscrit N° B 776 alors que l'impression de notre ouvrage avait dépassé la page 176, et nous regrettons de n'avoir pu le signaler à propos du texte imprimé sur les pages 173 à 176. Nous avons été obligé de reporter à la rubrique *addenda and errata* les lectures données par ce manuscrit].

[2] cf. *Mṛgendra*, *Vidyāpāda*, p. 136-139 (édition de Devakoṭai) et *Mataṅgapārameśvara*, *Vidyāpāda*, p. 12-14 pour l'explication des noms ईशानमूर्धा, तत्पुरुषवक्त्र, अघोरहृदय, वामदेवगुह्य et सद्योजातमूर्ति.

सद्यः प्रसाददानात् क्षिप्रतम आशुरिति च पर्यायाः ॥ ३५ ॥
गहनेन जायतेऽस्मिन् प्रधानपुरुषेश्वरान्तिके घोरे । यस्मात्तस्माद्भगवानजात इति चोच्यते देवः ॥ ३६ ॥
सद्योजातेन मन्त्रेण युक्तत्वात्परमेश्वरः । शिवमूर्तिविधानज्ञैः सा मूर्तिरि[ति] पठ्यते ॥ ३७ ॥

सद्योजातमूर्तये ।

एतैर्मन्त्रैर्महागुह्यैर्मूर्तिं भगवतोऽव्ययाम् । निगूढां सर्वतत्त्वेषु ध्यायेन्नित्यं समाहितः ॥ ३८ ॥

ओं[नमो]नमः ।

दुर्ज्ञेयत्वात्पदार्थानां तत्त्वानां गहनस्य च । स्थित्युत्पत्तिविनाशानां गुह्याद्गुह्येति वर्णितः ॥ ३९ ॥
गुह्यातिशययुक्तत्वादतिगुह्यो महेश्वरः ।

गुह्यातिगुह्याय ।

प्रकृतेर्गोपनाद्गोप्ता संसारस्य सदाशिवः ॥ ४० ॥

गोप्त्रे ।

निधनं नाशो जगतस्तस्य कर्ता महेश्वरः । तेनोक्तं निधनेत्येवं जगतः परमेश्वरः ॥ ४१ ॥

निधनाय[1] ।

सर्वासामेव विद्यानां विद्याराजां तथैव च । विधाता परमेशानो यस्मात्तस्माच्छिवोऽधिपः ॥ ४२ ॥

सर्वविद्याधिपाय[2] ।

ज्योतिः प्रकाशरूपाणां दर्शनाकृतिलक्षणम् । अशेषोद्भासकरणाज्ज्योतीरूपः शिवोऽव्ययः ॥ ४३ ॥

ज्योतीरूपाय ।

परमेश्वररुद्राणां स्थितिसंहारकर्मिणाम् । कारणेच्छाप्रवृत्तत्वात्परस्तस्मान्महेश्वरः ॥ ४४ ॥
तस्मै देवादिदेवाय पराय परमाय च । याथातथ्यगुणौघेन युक्ताय परमात्मने ॥ ४५ ॥

परमेश्वरपराय ।

चेतना सर्वभूतानां सुखदुःखादिलक्षणा । सा चेन्न विद्यते यस्मात्तेन देवो ह्यचेतनः ॥ ४६ ॥
चेतनानामसंपर्कादचेतन इतीरितः । अचेतनो ह्यचिन्त्यत्वात्सूक्ष्मत्वाच्चाप्यचेतनः ॥ ४७ ॥
चेतनानामगम्यत्वादचेतन इति स्मृतः ।

अचेतन अचेतन ।

द्विरभ्यासपदं चास्य संशयच्छेदकारणम् ॥ ४८ ॥

व्योमादिष्वपि बोद्धव्यं द्विरभ्यासपदेषु वै ।
परिभाषेयम् ।

[1] mais अनिधनाय selon l'usage actuel, et la version imprimée donnée dans notre première note au début de ce *paṭala*.

[2] Le ms. omet l'explication de nom सर्वयोगाधिकृत.

व्योमेति पूर्वमेवोक्तं गगनाख्या समासतः ॥ ४९ ॥

तेन धर्मेण युक्तत्वाद्भगवान् व्योम उच्यते । परं व्योमापरं चैव तन्त्रेऽस्मिन्समुदाहृतम् ॥ ५० ॥

मायातीतं परं व्योम साञ्जनं त्वपरं स्मृतम् । निरञ्जने परे व्योम्नि नित्यस्थः कारणोऽव्ययः ॥ ५१ ॥

साञ्जनं शक्तिकिरणैरधितिष्ठति शंकरः । व्योमव्योमेति तेनोक्तः कारणेन सदाशिवः ॥ ५२ ॥

व्योम व्योम[1]

व्यापकत्वाच्च सर्वस्य व्यापी संपरिकीर्तितः ।

व्यापि व्यापि[2] ।

रूपिणां परमेशानां ब्रह्मादीनां सदाशिवः ॥ ५३ ॥

अरूपि अरूपि[3] ।

ज्ञानगम्यो महामन्त्रयोगयोगी महेश्वरः । स्रष्टृत्वात्सर्वभूतानां सर्वज्ञत्वाच्च कारणात् ॥ ५४ ॥

अनादिसत्त्वाद्भगवान् प्रथमस्तु निगद्यते ।

प्रथम प्रथम ।

प्रकाशकारणत्वाच्च तेजस्तेज इति स्मृतः ॥ ५५ ॥

तेजस्तेजः ।

सर्वेषां ज्योतिषामादिनिधिश्च भगवाञ्छिवः ।

ज्योतिर्ज्योतिः ।

यदिन्धनाग्निसंयोगात्सोमार्कमणिजं च यत् ॥ ५६ ॥

अरूप, अनग्नि ।

तेजस्तस्मात्सुसंपूर्णं कारणं ज्योतिरुत्तमम् । तद्धूमभस्मरहितं तेजसामनुरञ्जकम् ॥ ५७ ॥

अधूम, अभस्म ।

शैवं परमनिर्वाणमाद्यन्तं ज्योतिषां निधिः । अनादि निधनाभावान्नित्यत्वात्तेजसां निधिः ॥ ५८ ॥

अनादिरिति विज्ञेयं नाम देवस्य शाश्वतम् ।

अनादे ।

नानानेति च यत्प्रोक्तं गुह्यमन्त्रपदं विभोः ॥ ५९ ॥

परमेश्वर क्षेत्रज्ञ पितामह इति त्रिकम् । ना इति पुरुषस्याख्या प्रथिता परमेश्वरस्य पुरुषस्य ॥ ६० ॥

पूरयति पोषयति च यस्मात्तस्माच्छिवः पुरुषः । नानानासंहारः प्रोक्तः पुरुषत्रयकारणस्य देवस्य ॥ ६१ ॥

नानानाना ।

[1] mais व्योमिन् व्योमिन् selon l'usage actuel.

[2] mais व्यापिन् व्यापिन् selon l'usage actuel.

[3] mais अरूपिन् अरूपिन् selon l'usage actuel.

गुह्ये मन्त्रपदेऽस्मिन् संहारकरपदं प्रोक्तम् ।

घूघू घूघू ।

ओं भूः सत्यवाचित्वान्नित्यपदार्थस्य वाचकः शब्दः । शिवमन्त्रपदार्थानां संशयनिवृत्तिहेत्वर्थः ।। ६२ ।।

ओं भूः ।

ओं भुव इति च प्रोक्तं भुवनानि यथाक्रमम् । शुद्धाशुद्धान्यशेषाणि निधनेशवशानि तु ।। ६३ ।।

ओं भुवः ।

ओं सुवः प्रभोः पदमिदमपरं यत्प्रकीर्तितम् । तद्ध्येयं योगिभिर्नित्यं शिवतत्त्वार्थकोविदैः ।। ६४ ।।

ओ सुवः ।

अनिधन इति यत्प्रोक्तं नित्यं वदन्ति देवस्य । न विनश्यतीति भगवाननिधन इति विशेषतः कथितः ।।

अनिधन[1] ।

संहरति देवदेवः सृजति यस्माच्च सर्वभूतानि । शिवतत्त्वविधानज्ञै रुद्रो निधनोद्भवो रुद्रः ।। ६६ ।।

निधनोद्भव ।

शिव सर्वेति यदुक्तं त्वशिवाभावाच्छिवस्य देवस्य ।

[शिव, सर्व] ।

परमात्मनि स्थितत्वात्सर्वेषां तेन परमात्मा ।। ६७ ।।

[परमात्मन्] ।

महतां परमेशानां सर्वेषां प्रलयसर्गकर्तॄणाम् । पूज्येश्वरस्वभावत्वात्तेनेह महेश्वरः शम्भुः ।। ६८ ।।

[महेश्वर] ।

महान्भवति सर्वेषां पूज्यत्वाद्योगिनां शिवः । देवो दिवि स्थितत्वाच्च महादेवस्ततो भवः ।। ६९ ।।

[महादेव] ।

सर्वेश्वरप्रसङ्गादनीश्वरेऽपीश्वराभिधानाच्च । सद्भावेश्वरशब्दः सदाशिवे सूरिभिः प्रोक्तः ।। ७० ।।

[सद्भावेश्वर] ।

महतामपि सर्वेषां परमशिवस्तेजसां महातेजः ।

[महातेजः] ।

योगी च योगिनामपि योगाधिपतिर्भवस्तस्मात् ।। ७१ ।।

[योगाधिपते] ।

मुञ्चति गहननिबन्धान्मायाविषयित्वयोक्तृबन्धेन । मायाभिज्ञो भगवान् दीक्षानिपुणेन हस्तेन ।। ७२ ।।

[1] L'explication du nom निधन manque; voir vers 39*a*.

मुञ्चति तेन[हि] गुह्यं मन्त्रपदं मुदा विप्रः ।

प्रथयति पाशान्बहुशः प्रथमेत्यभिधीयते तेन ॥ ७३ ॥

[प्रथम प्रथम] ।

शरणार्थिनामणूनां त्राता महतो भयाद्यतः शर्वः । शरणाद्धरणाच्च देवः शर्व इति विभाव्यते तज्ज्ञैः ॥७४॥

[शर्व शर्व][1] ।

भावेन भवतीति च भावयितव्यो भवोद्भवः प्रकृतिकर्ता । आमन्त्रणादियुक्तैर्गुह्यपदैः स्तूयते शम्भुः ॥७५॥

[भवोद्भव] ।

सर्वेषां भूतानां संसारवियोजकं परं सूक्ष्मम् । सुखमात्यन्तिकमकृतकमनुपममुपयच्छते देवः ॥ ७६ ॥

[सर्वभूतसुखप्रद] ।

सान्निध्यं मन्त्रोऽयं स्मृतमात्रः साधकस्य शिवलिङ्गे । कुरुते यस्मात्तस्मात्सान्निध्यकरः शिवः प्रोक्तः ॥ ७७ ॥

[सर्वसान्निध्यकर] ।

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रस्त्रयोऽपि सर्वस्य कारणं जगतः । तेभ्यः परः परज्ञैः परमशिवः प्रोच्यते कर्ता ॥ ७८ ॥

[ब्रह्मविष्णुरुद्रपर] ।

सूक्ष्माणां सूक्ष्मत्वाद्विकरणधर्मेषु विकरणो भगवान् । गुह्येष्वपि गुह्यत्वादचिन्त्यभावो ह्यचिन्त्यत्वात् ॥
ज्ञानानां सर्वेषां प्रगमत्वादनर्चितो देवः । तस्मादनर्चित इति भगवानुक्तश्च तन्त्रेऽस्मिन् ॥ ८० ॥

[अनर्चित अनर्चित] ।

न स्तूयते स्तुतो वा ब्रह्मादिभिरप्यदृष्टपूर्वत्वात् । तस्मादसंस्तुत इति भगवानुक्तश्च तन्त्रेऽस्मिन् ॥ ८१ ॥

[असंस्तुत असंस्तुत] ।

संस्थाप्यते स्वतो वा नित्यस्थत्वाच्छिवः परे व्योम्नि । पूर्वस्थितोऽप्यभिहितः परमेशो मन्त्रतन्त्रज्ञैः ॥ ८२ ॥

[पूर्वस्थित पूर्वस्थित] ।

साक्षात्सर्वपशूनां धर्माधर्मादिकं कृतं कर्म । साक्षी च सर्वतोऽक्षः पश्यति भगवानतः साक्षी ॥ ८३ ॥

[साक्षिन् साक्षिन्] ।

त्वरितं शिवसायुज्यं प्रयच्छते साधकस्य देवेशः । तुरु तुर्विति तन्त्रार्थोऽयं क्षिप्रत्वाच्चैव दीक्षायाः ॥८४॥

[— —] ।

तेजोमूर्त्यभिधानं पतङ्ग इति मन्त्रलक्षणं प्रोक्तम् ।

[पतङ्ग पतङ्ग] ।

पिङ्ग पिङ्गेति तेजस्थं प्रवदन्ति मन्त्रतन्त्रज्ञाः ॥ ८५ ॥

[पिङ्ग पिङ्ग]

1 L'explication du nom भव भव manque dans le ms.

ज्ञानं शिवपदबोधः सम्यक् चेदं परापरं रूपम् । यच्चान्यस्मिन्तन्त्रे न विद्यते सर्वदर्शित्वात् ॥ ८६ ॥
[ज्ञान ज्ञान] ।

यावान्वर्णविवेकः संयोगविभागलक्षणः सूक्ष्मः । श्रोत्रेन्द्रियार्थपरमः शब्दोऽसौ कारणेशानः ॥ ८७ ॥
[शब्द शब्द] ।

सूक्ष्मो ह्यचिन्त्यरूपो व्याख्यातः पूर्वमेव तन्त्रेऽस्मिन् । द्विरभिहितः परमशिवः संशयविनिवृत्तिदर्शिभिः सर्वैः ॥
[सूक्ष्म सूक्ष्म] ।

सर्वज्ञः सर्वपरः सर्वेशः सर्वकृत् स्वतन्त्रश्च । सर्वात्मा सर्वेषां प्रभवस्थितिलयकृच्छिवः परमः ॥ ८९ ॥
[शिव, शर्व] ।

सर्वमिति निरवशेषं परापरज्ञानमुत्तमं गुह्यम् । मायाबन्धविमोक्षं ददाति सर्वप्रदस्तस्मात् ॥ ९० ॥
[सर्वद] ।[1]

शिव इति समात्मकत्वाच्छान्तत्वादीश्वरः प्रोक्तः । तस्मै शिवाय कुरुते नम इति शान्ताय देवाय ॥ ९१ ॥
नम इति प्रभुत्वेऽयं धात्वर्थः प्रोच्यते विकारज्ञैः । कारणकार्यविभागं कुरुते परमेशयोगं च ॥ ९२ ॥
युग्मं प्रोक्तं तत्रैकं कारणस्य देवस्य । कार्यत्वस्य वियोगं कुरुते विनिवृत्तिहेत्वर्थम् ॥ ९३ ॥
[शिवाय नमो नमः] ।

एवं ब्रह्मादीनां युग्मायुग्मं पुनर्नमस्कारः । कारणकार्यविभागं छिनत्ति मायाञ्जनं सर्वम् ॥ ९४ ॥
अन्यत्संयोगकरं नम इति युग्मं परस्य देवस्य ।
[नमो नमः, नमः] ।

अष्टावेते शुद्धाः कार्या मन्त्रे परा नमस्काराः ॥ ९५ ॥
प्रणवाश्च नव प्रोक्ता मन्त्रशरीरे शिवस्य सर्वस्मिन् । दश चोक्ता मन्त्रपराः शुद्धाः परमा नमस्काराः ॥९६॥
विंशतित्रीणि युतानि सप्तविंशतिसंप्रदानानि । शेषपदानि तु षड्विंशतिः पदानि बद्धानि सर्वतश्चान्तः ॥

[तत्त्वानि]

त्रिंशत्तत्त्वानि प्रोक्तानि शंकरेण विभागशः । अस्मिन्माहेश्वरे तन्त्रे परिसंख्याय तत्त्वतः ॥ ९८ ॥
विकाराः षोडश प्रोक्ता दश प्रकृतयस्तथा । पुरुषो विद्या रागतत्त्वं शिवतत्त्वं च त्रिंशकम् ॥ ९९ ॥
कलाऽव्यक्तं गुणा बुद्धिरहंकारस्तथैव च । तन्मात्राणि तथा पञ्च एताः प्रकृतयो दश ॥ १०० ॥

[1] Selon l'usage actuel l'ordre des noms dans le *Vyomavyāpipadamantra* est नमो नमः, शिवाय नमो नमः et नमः ; mais ici dans le texte on trouve l'explication du nom नमो नमः après l'explication du nom शिवाय नमो नमः.

इन्द्रियाणि दशैकं च महाभूतानि पञ्च च। विकाराः षोडश त्वेते यैस्तु सर्वमिदं ततम्॥ १०१॥
उक्तः समासतोऽर्थः परमार्थविदा शिवेन तन्त्रेऽस्मिन्। आत्रेयविशुद्धकुलान्वयाय गुरुणा प्रबोधाय॥१०२॥

इदं पुरा कारणवक्त्रपद्माद्विनिःसृतं तद्बहुधा विभिन्नम्।
विद्येश्वरैः कारणतुल्यरूपैर्मन्त्रक्रियामण्डलसंप्रयोगैः॥ १०३॥
कोट्या निबद्धं परमेश्वरेण शैवं पदं मातृगणैरुपेतम्।
तदेव सर्वं कृतवान्महात्मा भृगूत्तमो द्वादशभिः सहस्रैः॥ १०४॥
तदेव बुद्ध्वा निखिलं हि भार्गवात् परापरज्ञानमनुक्रमेण।
सहस्रमेकं द्विशतं च सोऽवदद् रुरुर्महात्मा जगतो हिताय॥ १०५॥
इदं [परं] परमशिवार्णवान्मुनिर्विमथ्य तन्त्रामृतमुत्तमं शिवम्।
शिवेरितो विदितपरापरो रुरुश्चकार तन्त्रार्णवसंग्रहं पुनः॥ १०६॥
इमं हि यो रौरवसूत्रसंग्रहं पठेदणुर्व्यपगतपाशबन्धनः।
[1]विभिद्य लोकान् कनकाण्डजन्मनः स याति वै परमशिवान्तिकं बुधः॥ १०७॥
ये चात्रासनमन्त्रजातनिरताः संसेवनात्प्राङ्मुखाः
शम्भोः पादनिपातहृष्टशिरसः प्रत्यग्रतापद्विषः।
तेषामाशु निगूढनूपुररवा चञ्चच्चलन्मेखला
संभ्रान्ताननपङ्कजोद्यतकरा पर्येति लक्ष्मीः पदम्॥ १०८॥

शिवभक्तस्य शान्तस्य महोत्साहरतस्य च। त्रिवर्षाभ्यन्तरात्सिद्धिर्हस्तमेति न संशयः॥ १०९॥
व्यक्ताव्यक्तकलापमालमतुलं त्यक्त्वास्पदं जन्मनो मोहायासजरादियोगकलिलं मायामयं बन्धनम्।
शैवज्ञानपदार्थवारिभिरलं प्रक्षालितात्मा शिवं सूक्ष्मं शान्तमजं प्रयाति परमं शम्भोः पदं निष्कलम्॥११०॥

[इति रौरवसूत्रसंग्रहे मन्त्रार्थवर्णनं नाम दशमः पटलः]

इति रौरवसूत्रसंग्रहः समाप्तः

[इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे विद्यापादः]

1 विभज्य—ms.

APPENDICE II

SŪRYAPŪJĀ

PARMI les Āgama de notre collection, les suivants: *Aṃśumad*, *Acintyaviśvasāda*, *Cintya*, *Makuṭa*, *Sūkṣma*, *Ajita*, et *Svāyambhuva* parlent d'un culte du Soleil (Sūrya-pūjā) comme partie intégrante du culte quotidien de Śiva (Śiva-pūjā) au début duquel il se place ; et ceci aussi bien dans le culte privé (ātmārtha) que dans le culte public (parārtha). D'autres Āgama: *Dīpta*, *Yogaja*, *Vīra*, *Kiraṇa*, *Mataṅga*, *Sahasra*, *Suprabheda*, et *Kāmika* ne font au contraire aucune allusion à un tel culte comme faisant partie du culte de Śiva. La position du *Kāraṇāgama* (l'un des *āgama* les plus connus, du fait qu'il a été publié au début de ce siècle) n'est pas claire. Dans l'édition imprimée on ne trouve rien concernant la *Sūrya-pūjā* dans le chapitre sur la *Śiva-pūjā*, excepté un vers isolé (I, 30, 41) sans lien avec ce qui précède ou ce qui suit ; un *paṭala* intitulé *Sūrya-pūjā* se trouve dans la section "*Pratiṣṭhā*" mais il ne précise aucunement son lien avec la *Śiva-pūjā*. Quant à l'injonction que l'on trouve dans *Uttarakāraṇa* (*paṭala* 28, vers 31-32) selon laquelle " il faut adorer *Sūrya* le matin," elle se trouve dans une section qui traite du culte des divinités secondaires (parivāra-devatā) du temple, et non de la *Śiva-pūjā*.

Dans l'édition imprimée du *Kāmikāgama*, on trouve un demi-vers (I, 3, 172) qui dit que " des détails à propos du culte de Sūrya seront donnés plus tard dans la section *Sūrya-pūjā* " mais cette section n'existe pas dans l'œuvre imprimée, et il n'y a pas d'allusion à ce culte du soleil, ailleurs, dans le texte.

Dans les autres Āgama que nous avons, le chapitre entier sur la *Śiva-pūjā* manque, et nous ne pouvons évidemment rien conclure à leur sujet.

Quoi qu'il en soit, il semble que l'on puisse distinguer deux écoles dans les Āgama : l'une qui considère que *Sūrya-pūjā* est une partie essentielle du culte quotidien de Śiva, et une autre qui, lorsqu'elle le mentionne, ne considère ce culte de Sūrya que comme un rite facultatif et qui n'est pas quotidien.

Pourtant les manuels sivaïtes, tels *Somaśambhupaddhati*, *Aghoraśivācāryapaddhati*, *Īśānaśivagurudevapaddhati*, *Vāruṇapaddhati* etc . . . décrivent tous la *Sūrya-pūjā* avant la *Śivapūjā*, et déclarent sans ambiguïté que ce culte est de règle après *śauca*, *snāna* et *saṃdhyā*, car il faut adorer le Soleil qui est l'aspect *sakala* de *Śiva*, avant le *liṅga* qui en est, disent-ils, l'aspect *niṣkala*. La pratique actuelle, nous l'avons dit, est basée sur ces manuels, en particulier sur *Aghoraśivācārya* ; la *Sūryapūjā* fait donc de nos jours partie du culte quotidien, culte privé (ātmārtha) comme culte public (parārtha) ; elle se place avant la *Śiva-pūjā* du matin, et quelquefois aussi avant celle du soir.

Entre l'époque des Āgama et celle des manuels, il a dû y avoir une controverse dont on peut trouver des traces dans les discussions des commentateurs, même encore au 17e siècle. Par exemple la discussion que l'on rencontre dans le commentaire, fait par *Nirmalamaṇi* sur l'ouvrage d'*Aghoraśivācārya* intitulé *Kriyākramadyotikā* (ou *Aghoraśivācāryapaddhati*) p. 45:

"ननु एतत्सूर्यपूजा कामनाविषयत्वाद् मुमुक्षुभिर्न कर्तव्येति केचिदूचिरे । तन्न । "बुभुक्षुश्च मुमुक्षुश्च सकृन्नित्यं प्रपूजयेत्" इति षट्सहस्रिकायामुक्तत्वान्मुमुक्षुणापि कर्तव्येति गुरवः ।"

Il dit que son *guru* arrive à la conclusion que la *Sūrya-pūjā* est un rite obligatoire quotidien. Si cela avait été le cas depuis toujours, et dans toutes les traditions agamiques, il n'y aurait eu aucune matière à discussion.

En ce qui concerne le *Rauravāgama*, un *paṭala* qui donne des détails au sujet de la *Sūrya-pūjā* est annexé au début du ms. sur feuilles de palmes de *KīLvelur* (A) et à la fin du ms. sur papier de *Dharmapuram* (B) ; il est totalement absent du ms. sur papier de *KuNrakkuḍi*. Dans les deux mss. où on le rencontre, le chapitre en question n'est pas numéroté avec le reste, et on ne trouve aucune indication quant à la place qu'il doit occuper; tandis que tous les autres chapitres sont accompagnés du numéro de la section à laquelle ils appartiennent, et de leur propre numéro. Le dernier vers de ce chapitre indique que le chapitre qui suit doit être *Śiva-pūjā* (सौरपूजा त्वियं प्रोक्ता शिवपूजा ततः परम्). Il est d'usage dans les Āgama, d'indiquer le sujet d'un chapitre dans le dernier vers de celui qui le précède, ou bien (et parfois les deux indications existent) dans le premier vers du chapitre en question. La place naturelle de ce chapitre sur *Sūrya-pūjā* semble donc être immédiatement avant *Śiva-pūjā* (i.e. avant *paṭala* 10 *arcanāvidhi* ; ou avant *paṭala* 9 qui traite de *arcanāṅga*). Mais la série des numéros de chapitres étant ininterrompue, sans laisser place à *Sūrya-pūjā*, rien n'indique la probabilité qu'un chapitre soit manquant; de plus, on ne trouve aucune allusion à un éventuel chapitre sur *Sūrya-pūjā* dans les *paṭala* 9 et 10, non plus que dans les autres *paṭala* existants. Tout ceci permet de supposer que le chapitre en question a été surajouté, après coup, au *Rauravāgama*. Il peut toutefois l'avoir été à une époque assez haute, bien avant le 12e siècle peut-être. (Ceci expliquerait que quelques vers de ce chapitre soient cités comme provenant du *Rauravāgama* dans une compilation intitulée *Śaivasiddhānta-saṃgraha*; et qu'une autre version, plus courte et différente, de *Sūrya-pūjā* se trouve dans un ms. sur papier de *Melmaṅgalam*, copie, faite récemment par Śrī J. Viśvanātha Gurukkal, de dix *paṭala* de *Rauravāgama*, sur un manuscrit déposé à KīLmaṅgalam). Il est donc possible que l'interpolation soit l'œuvre d'un scribe qui a cru devoir emprunter ailleurs le chapitre sur *Sūrya-pūjā*.

L'examen du manuscrit de KīLvelur a fait apparaître que la section concernant la *Sūryapūjā* est une addition ultérieure. Le titre de cette section est d'une main différente et a été ajouté au dessus de la première ligne par laquelle commence la table des matières. Cependant le colophon de Dharmapuram donne: इति रौरवे सौरपूजाविधिर्नाम तृतीयः पटलः ce qui pourrait indiquer que la *sūryapūjā* constitue le troisième *paṭala* du *Kriyāpāda*. Mais ceci ne cadre pas avec le fait que ce même manuscrit aussi bien que celui de KīLvelur possède déjà un troisième *paṭala* qu'il intitule पञ्चाक्षरविधि. Récemment nous avons trouvé à Perungaloor (Etat de Pudukoṭṭai) un manuscrit du *Cintyāgama* qui contient en appendice trois chapitres qui se présentent comme détachés du *Rauravāgama*, dont l'un est la section *Saurapūja*, les deux autres étant les sections *Pavitrāropaṇa* (paṭala 25) et *Kṛttikādīpa* (paṭala 26). Leur texte est identique à celui du manuscrit de Dharmapuram et il est possible que la source en soit la même.

Puisque deux de nos manuscrits donnent ce chapitre et comme nous ne pouvons, à cause des raisons indiquées plus haut, l'insérer avant le chapitre traitant de la

Śivapūjā, ce qui serait effectivement sa place si nous étions surs qu'il appartînt au *Rauravāgama*, nous avons choisi de le placer ici en appendice.

[1][सौरपूजाविधिः][2]

अतः परं प्रवक्ष्यामि [3]सौरपूजाविधिं शृणु ।

[सौरपीठम्; तत्र स्थूलपीठम्]

[4]ब्रह्मक्षत्रियविट्छूद्रसौरपीठं तथा भवेत् ॥ १ ॥
[5]विप्रक्षत्रियतः प्रोक्तं त्रिभागेन तु कल्पयेत् । द्वादशाङ्गुलमानेन चतुरश्रं विचिन्तयेत् ॥ २ ॥
[6]इच्छाशक्तिज्ञानशक्तिक्रियाशक्त्यधिदैवतम् । [7]द्वादशाङ्गुलकं पीठं मध्यपीठं तथाष्टकम् ॥ ३ ॥
तदूर्ध्वे चतुरङ्गुल्यं विस्तीर्णं चतुरश्रकम् । पश्चाद्वैश्यश्च[8] शूद्रश्च [9]द्विमेखलया तु कल्पयेत् ॥ ४ ॥
[10]द्वादशाङ्गुलकं चैव चतुरश्रं विचिन्तयेत्[11] । अष्टाङ्गुलप्रमाणेन तदूर्ध्वं चतुरङ्गुलम् ॥ ५ ॥
विस्तीर्णं चतुरश्रं [12]चाप्यायामं चतुरश्रकम् । आयाममविस्तरं प्रोक्तं [13]क्रियाशक्त्यधिदैवतम् ॥ ६ ॥
इच्छाशक्तेश्च[14] [15]विस्तीर्णे [16]त्वधिकारं विचिन्तयेत् । [17]आयामे [18]ज्ञानशक्तिश्चाप्यधिदैवमथ स्मृतम् ॥७॥

[1] cf. *Cintyāgama*, *paṭala* 10, *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala* 10, *Kāraṇāgama*, I, **54**, *Makuṭa*, *paṭala* 5, *Sūkṣma*, *paṭala* 5, *Svāyambhuva*, *paṭala* 7 et *Ajitāgama*, *paṭala* 21.

[2] ms. C omet ce *paṭala*; dans le ms. A il est ajouté au début et dans le ms. **B** à la fin.

[3] B: सौरपूजाविधिक्रमम्.

[4] A et B: ब्रह्मक्षत्रियविट्छूद्राः सौरपीठं.

[5] B omet ce demi-vers ici et l'ajoute après le vers no. 8.

[6] B: इच्छाशक्तिक्रियाशक्तिज्ञानशक्त्यधिदैवतम्.

[7] A: द्वादशाङ्गुल्योः

[8] A omet श्च.

[9] B: द्विमेखला धातु; on peut lire mieux: द्विमेखलां तु कल्पयेत्.

[10] A: द्वादशांशाङ्गुलं चैव; B: तत्र वै द्वादशाङ्गुल्यं.

[11] Les mss. A et B lisent le demi-vers 6*b* après le demi-vers 5*a*.

[12] A: च आयामं; B: च त्वायामं.

[13] A: प्रोक्तं . . . . अधिदेवता; B: प्रोक्तं [त्रिशक्तिर्] अधिदेवता.

[14] A: इच्छाशक्तिं च.

[15] A et B: विस्तीर्णं.

[16] A et B: अधिकारं

[17] A et B: आयामं.

[18] A: ज्ञानशक्तिं च अधिदैवमथ स्मृतम्; B: ज्ञानशक्तेश्चाप्यति(धि)देवमिति स्मृतम्.

[पद्मलक्षणम्]

नालमष्टाङ्गुलं प्रोक्तं [1]कन्दं च चतुरङ्गुलम्। [2]कन्दं तु कृष्णवर्णं [3]च नालं स्याद्रक्तवर्णकम्॥ ८॥
रक्ताम्बुजमिति ज्ञेयं [4]सहस्रपत्रं चिन्तयेत्। केसरं रक्तवर्णं च कर्णिका [5]पीतवर्णका॥ ९॥
ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः। अधि[6]दैवमिति [7]प्रोक्तमिति पद्मं विचिन्तयेत्॥ १०॥
सौवर्णमुत्तमं [8]प्रोक्तं मध्यं ताम्रमिति स्मृतम्। उत्तमं शतविंशत्तु [9]मध्यमं षड्दश क्रमात्॥ ११॥
अधमं [10]त्रिंशमेवं तु सौरपीठविधिक्रमः[11]। स्थूलपीठमिति प्रोक्तं सूक्ष्मपीठमतः शृणु[12]॥ १२॥

[सूक्ष्मपीठम्]

[13]सूक्ष्मपीठं तु तन्त्रेण जातिभेदेन कारयेत्। दक्षिणाङ्गुष्ठ[14]हस्तेन [15]मध्याङ्गुलिबिलेन च॥ १३॥
वलयं नवभागे तु [16]एकभागे तथैव च। एकभागं तथा प्रोक्तं मध्यपीठं तथा भवेत्॥ १४॥
मध्यपीठे तु मध्येन कर्णिकाष्टदलाष्टकम्। [17]इच्छाशक्तिज्ञानशक्तिक्रियाशक्त्यधिदैवतम्॥ १५॥
विस्तीर्णं चतुरश्रं [18]चाप्यूर्ध्वपीठं तथा भवेत्। उत्तमं द्वादशं प्रोक्तं मध्यमं द्वादशार्धकम्॥ १६॥
तृतीयमिति विज्ञेयमधमं चेति[19] कल्पयेत्। श्वेतं वा ताम्रपीठं वा सौवर्णं पीठमुत्तमम्[20]॥ १७॥
[21]ताम्रं वा श्वेतपीठं वा सौवर्णं करयुक्तकम्।

[सौरचक्रम्]

[22]सौरचक्रं तु विधिवत् काम्यार्थमिह चोच्यते॥ १८॥
काम्यार्थमिति कर्तव्यं सूक्ष्मपीठमिति स्मृतम्। सर्वसिद्धिकरं [23]लाभसर्वकाम्यार्थमेव वा॥ १९॥
शास्त्रात्त चक्रं कर्तव्यमन्यथा[24] निष्फलं भवेत्। पीठं चक्रं तु कर्तव्यं पुत्रस्त्रीभूमिनाशनम्॥ २०॥
[25]पश्चाद्भस्म सुनिक्षिप्य पूर्वमन्त्रैर्विनिक्षिपेत्। प्राणायामत्रयं कुर्यात्सूर्यमन्त्रेण कृत्यवित्॥ २१॥

1 A: स्कन्धं.
2 A: स्कन्धं.
3 B: स्यान्नालं pour च नालं.
4 A: सहस्रपत्रं विचिन्तयेत्; B: शतपत्रं विचिन्तयेत्.
5 A et B: पीतवर्णकम्.
6 B: देव pour दैव.
7 B ajoute: विप्रक्षत्रियतत् (विट्) प्रोक्तं त्रिभागेन तु कल्पयेत्.
8 B: प्रोक्तमधमं ताम्रमुच्यते.
9 A: मध्यमष्टादश रितु?
10 B: विंश pour त्रिंश.
11 A et B: क्रमम्.
12 B: इति स्मृतम् pour अतः शृणु.
13 B: सूक्ष्मपीठस्य pour सूक्ष्मपीठं तु.
14 B: अङ्गुलि pour अङ्गुष्ठ.
15 A: मध्याङ्गुलिबिलोचन; B: मधा(वामा)ङ्गुलिबिलेन च.
16 A et B: एकभागं तथैव.
17 B: इच्छाशक्तिक्रियाशक्तिज्ञानशक्त्यधिदैवतम्.
18 A: च ऊर्ध्वपीठं; B: च दीर्ध्वा (दैर्घ्य) पीठं.
19 A: अधममिति pour अधमं चेति.
20 A: कल्पयेत् pour उत्तमम्.
21 A: ताम्रे.
22 A; सौरचक्रं तु काम्यार्थं . . . . मिहोच्यते.
23 A: लाभं pour लाभ; B: लाभं (काम्य).
24 B: न कृतं pour अन्यथा.
25 A et B: पश्चात्समं.

[करन्यासः]

[1]अस्त्रेण शोधितौ हस्तौ [2]मध्येन चासनं स्थितम्। [3]अङ्गुष्ठं मूर्तिमन्त्रेण [4]कनिष्ठा नेत्रमन्त्रकम्॥ २२॥
[5]कनिष्ठाद्यङ्गुलं प्रोक्तं नेत्रं नेत्रेण [6]योजितम्। द्विहस्तं पद्ममुद्रेण सूर्यमन्त्रं समुच्चरन्॥ २३॥
कनिष्ठा हृदयमन्त्रेण [7]चाङ्गुलान्तास्त्रमन्त्रवत्। करन्यासस्ततः प्रोक्तो देहन्यासमतः शृणु॥ २४॥

[अङ्गन्यासः]

आसनं नाभि [8]तत्कृत्वा[9] मूर्तिं हृदयमन्त्रवित्। [10]नेत्रे नेत्रेण विन्यस्य मूलं हृदयमन्त्रवित्॥ २५॥
[11]हृदादि कवचान्तं वा बीजाक्षरसमायुतम्। तत्स्थानमितियुक्तेन तन्मन्त्रेण समुच्चरन्॥ २६॥
[12]दिग्बन्धनावकुण्ठने चास्त्रमन्त्रं समुच्चरन्। [13]देहन्यास इति प्रोक्तः [14]पाद्यपात्रं तु स्थापयेत्॥ २७॥

[पाद्यादिपात्रपूजा]

शङ्खमुत्तमपात्रं च मध्यमं स्वर्णपात्रकम्। अधमं ताम्रपात्रं च पाद्यमाचमनार्घ्यकम्॥ २८॥
पश्चात्पाद्यस्य [15]पात्रं तु चादायास्त्रेण शोधितम्। भ्रूमध्येऽनाहत[16]स्थाना[17]न्नाराचमुद्रया स्थितम्॥ २९॥
[18]अमृतं [19]स्रावितं [20]चिन्त्य हृन्मन्त्रेण समुच्चरन्। [21]कुङ्कुमं चन्दनं तोयं दूर्वातुलसिपद्मकम्॥ ३०॥
प्रणवं [22]बीजमन्त्रेण [23]पाद्यं [24]तु पूजयेद्बुधः[25]। दिग्बन्धनावकुण्ठने चास्त्रमन्त्रं समुच्चरन्॥ ३१॥
पुष्पं शिरसि विन्यस्य [26]षडङ्गैर्मूलमन्त्रतः। [27]हस्ते तु पुष्पयुग्मेन [28]कलामन्त्रैस्तु शोधयेत्॥ ३२॥

[1] Les vers 22, 23*b*, 24*a* et 25 sont cités dans la *Śaivasiddhāntasaṃgraha*, ms. p. 87.

[2] B: मध्येनासनसंस्थितौ.

[3] A: अङ्गुष्ठा मूर्तिमन्त्रेण; B: अङ्गुष्ठान्मूर्ध्नि मन्त्रेण; *Śaivasiddhāntasaṃgraha* (S): अङ्गुष्ठमूर्तिमन्त्रेण.

[4] A: कनिष्ठादि नेत्रमन्त्रवित्; B: कनिष्ठादिषु मन्त्रवित्.

[5] A: कनिष्ठा द्व्यङ्गुलं प्रोक्तं.

[6] B: शोभितम्.

[7] A: वङ्गुलान्तस्त्रमन्त्रवत्; B: अङ्गुलान्तास्त्रमन्त्रवित्.

[8] B: तं pour तत्.

[9] B: ज्ञात्वा pour कृत्वा.

[10] A et B: नेत्रमन्त्रेण मन्त्रस्य.

[11] B: हृदयात् pour हृदादि.

[12] A: दिग्बन्धनावगुण्ठेन; B: दिग्बन्धनावकुण्ठेन.

[13] A et B: देहन्यासमिति प्रोक्तं.

[14] B: स्थापयेत्पाद्यपात्रकम्.

[15] B: पात्रेण pour पात्रं तु.

[16] A: स्थानं pour स्थानात्.

[17] B: स्थितं नाभौ च मुद्रया pour नाराचमुद्रया स्थितम्.

[18] B: अमृतेन pour अमृतं.

[19] A: धारितं pour स्रावितं.

[20] A: चिन्त्यं pour चिन्त्य.

[21] Les vers 30*b*, 31*a*, 35, 36*a*, 38*b* et 39 sont cités dans le *Śaivasiddhāntasaṃgraha*, p. 89.

[22] A: सबीजमन्त्रेण.

[23] S: पाद्ये pour पाद्यं.

[24] B: सं pour तु.

[25] S: ततः pour बुधः.

[26] A: षडङ्गे मूलमन्त्रकम्.

[27] A: हस्तं पुष्पं तु युग्मेन; B: हस्ते पुष्पं तु युग्मेन.

[28] A: कलामन्त्रं तु शुद्धयेत्; B: कलामन्त्रं विशुद्धयेत्.

प्रोक्षयेच्छिरसि [1]न्यस्य पुष्पं शिरसि वर्जयेत्। पश्चाद्विशेषामत्रेण[2] [3]चादायास्त्रविशोधितम् ॥ ३३ ॥
निरीक्षणं प्रोक्षणं च[4] ताडनाभ्युक्षणे[5] तथा। तत्स्थानं तु [6]विचिन्त्यैवममृतेन [7]प्रसारितम् ॥ ३४ ॥
उशीरं [8]चैव कर्पूरं [9]लवङ्गमुरतोयकम्। जाती कुसुमपुष्पं च [10]श्रेष्ठमाचमनीयकम् ॥ ३५ ॥
[11]षडङ्गमन्त्रमुच्चार्य[12] [13]बीजेनैव प्रपूजयेत्। [14]प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रेण सर्वद्रव्यं [15]विशोधयेत् ॥ ३६ ॥

[अर्घ्यपात्रपूजा]

पश्चादर्घ्यस्य [16]पात्रं तु समादायास्त्रशोधितम्। [17]निरीक्षाभ्युक्षणं चैव [18]दिग्बन्धनावकुण्ठने ॥ ३७ ॥
[19]अमृतासारितं [20]चिन्त्य नाराचमुद्रया स्थितम्। चम्पकं च लवङ्गं च कुङ्कुमं जातिपुष्पकम् ॥ ३८ ॥
चन्दनं रक्तपुष्पं च तोयं [21]वै बिल्वपत्रकम्। मूलमन्त्रेण संपूज्य [22]दिग्बन्धनावकुण्ठने ॥ ३९ ॥

[विद्यादेहकल्पनम्]

सूक्ष्मदेहं तु तन्मध्ये विद्यादेहं प्रकल्पयेत्। [23]तद्देहस्य च मध्ये तु [24]क्रमात्पद्मं विचिन्तयेत् ॥ ४० ॥

[सहस्रदलपद्मम्]

द्वादशाङ्गुलविस्तीर्णं [25]कन्दं तु चतुरङ्गुलम्। नालमष्टाङ्गुलं ज्ञेयं नाभि[26]कन्दसमुद्भवम् ॥ ४१ ॥
पद्मं [27]सहस्रकं ज्ञेयं [28]कर्णिकाकेसराष्टकम्। [29]तत्पद्मकर्णिकामध्ये शुद्धदीपस्वरूपकम्॥ ४२ ॥
[30]शक्त्यष्टकेन संपूज्य [31]केसराग्रदलाष्टकम्। मानसं पूजयेद्धीमान् शिवसूर्यं [32]समाचरेत् ॥ ४३ ॥

1 A: विन्यस्य.
2 A et B: मात्रेण pour अमत्रेण.
3 A: आदायमस्त्रशोधितम्; B: आदायास्त्रविशोषितम्.
4 A: चैव pour च.
5 A et B: ताडनाभ्युक्षणं.
6 A et B: विचिन्त्येन अमृतेन.
7 A: सारितं बुधः.
8 A: कर्पूरं चैव; S: कर्पूरकं चैव.
9 B: श्रेष्ठमाचमनीयकम्.
10 B: लवङ्गमुरतोयकम्.
11 B: षडङ्गं pour षडङ्ग.
12 S: मन्त्रैरभ्यर्च्य pour मन्त्रमुच्चार्य.
13 A et S: बीजानां तु pour बीजेनैव.
14 S: समन्वितम्.
15 B: विशोषयेत्.
16 A et B: पात्रेण pour पात्रं तु.
17 B: निरीक्षणं प्रोक्षणं च.
18 A: दिग्बन्धनागुण्ठनम्; B: दिग्बन्धं चावकुण्ठनम्.
19 A: अमृताधानितं.
20 A: चिन्त्यं.
21 A et S: च pour वै.
22 A: दिग्बन्धनावगुण्ठनम्; B: दिग्बन्धं चावकुण्ठनम्.
23 A et B: तद्देहेन तु मध्येन.
24 A: पद्मं विचिन्तयेत्क्रमात्.
25 A: स्कन्धं.
26 A: कन्द pour स्कन्ध.
27 B: साहस्रकं.
28 B: कर्णिकां.
29 A: तत्पद्मं.
30 A: अष्टशक्त्येन.
31 A: केसराग्रे दलाष्टकम्; B: केसरं हृद्दलाष्टकम्.
32 B: समर्चयेत्.

अष्टपुष्पेण संपूज्य [1]नित्यं संपूजयेत्क्रमात् । विप्रोपचारनैवेद्यं मानसं पूजयेत्समम् ॥ ४४ ॥
आभ्यन्तरं पूजयित्वा पश्चाद्बाह्यं प्रपूजयेत् ।

[द्वारपालपूजा]

आसनं [2]पीठमध्ये तु [3]तद्द्वारे पूजयेच्छृणु[4] ॥ ४५ ॥

[दण्डिध्यानम्]

चतुर्वक्त्रं [5]त्रिणेत्रं च रक्तवर्णमिति स्मृतम् । [6]द्विपादं च चतुर्हस्तं जटामकुटधारिणम् ॥ ४६ ॥
शूलं डमरुकं चैव खड्गं शक्तिं च [7]दण्डिनम् । पीतवस्त्रमिति [8]ध्यात्वावाह्य संपूजयेच्छृणु ॥ ४७ ॥

[पिङ्गलध्यानम्]

पिङ्गलं कृष्णवर्णं चाप्येकवक्त्रं द्विनेत्रकम् । अभयं वरदं [9]चैव समावाह्य सुपूजयेत् ॥ ४८ ॥
[10]पाद्यमाचमनं चार्घ्यं दत्त्वा विज्ञापनं स्मृतम् ।

[11][गणपतिपूजा]

पश्चाद्गणपतिं पूज्य पीतवर्णमिति स्मृतम् ॥ ४९ ॥
गजाननं त्रिणेत्रं च चतुर्हस्तं द्विपादकम् । [12]अक्षमालां च पाशं चाप्यभयं वरदं तथा ॥ ५० ॥
सर्वालंकारसंपूर्णमैशान्यां दिशि पूजयेत् ।

[गुरुपूजा]

श्वेतवर्णं गुरुं ध्यात्वा पद्मासनमिति स्मृतम् ॥ ५१ ॥
अभयं वरदं चैव [13]विद्यामूर्तिं सुपूजयेत् ।

[1] B: तन्नित्यं पूजयेत्क्रमात् .
[2] A et B: पीठमध्येन.
[3] A et B: तद्द्वारं.
[4] cf. *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala* 10, vers 11:
दण्डिनं पिङ्गलं चैव द्वारपालं समर्चयेत् । ओं अं दण्डिने नमः । ओं अं पिङ्गलाय नामः ।
[5] B: त्रिनेत्रं.
[6] A: द्विपादं चतुर्हस्तं तु.
[7] B: दण्डकम् .
[8] A: ध्यात्वा आवाहनं सुपूजयेत् .
[9] A: चैव आवाहनं तु पूजयेत् .
[10] A: पाद्याचमनार्घ्यं दत्वा विज्ञापनमिति स्मृतम् ; B: पाद्यमाचमनं दत्वा विज्ञापनमिति स्मृतम् .
[11] cf. *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala* 10, vers 11:
ईशान्यां तु गणेशानमाग्नेय्यां गुरुमावहेत् । ओं अं गणपतये नमः । ओं अं गुरुभ्यो नमः ॥
[12] A: अक्षमाल्यं.
[13] B: विमलं संप्रपूजयेत् .

[1][आसनपूजा]

[विमलासनम्]

[2]सिह्मवक्त्रं द्विनेत्रं च [3]चतुर्हस्तं द्विपादकम् ॥ ५२ ॥
वृश्चिका[4]कण्ठमाल्यं च मुण्डिकासनसंस्थितम्। शूलं कपालं खट्वाङ्गं शक्तिं च श्वेतवर्णकम् ॥ ५३ ॥
[5]विमलध्यानमेवोक्तं [6]सारध्यानमतः परम्।

[सारासनम्]

रक्तवर्णं त्रिणेत्रं च जटामकुटधारिणम् ॥ ५४ ॥
एकवक्त्रं द्विहस्तेन त्वभयं वरदं तथा।

[आराध्यासनम्]

[7]चतुर्भुजं त्रिणेत्रं च [8]कृष्णवर्णमिति स्मृतम् ॥ ५५ ॥
पद्मं गदां च [9]घण्टां च चापेषुधारिणं बुधः। [10]आराध्याख्यमिति ध्यात्वा [11]सौरास्यं चतुर्हस्तकम् ॥५६॥

[परसुखासनम्]

[12]पश्चात्परसुखं ध्यात्वा जटामकुटमण्डितम्। एकवक्त्रं द्विनेत्रं चाप्यभयं वरदं तथा ॥ ५७ ॥
पीतवर्णं च [13]दंष्ट्रां च दीर्घमग्रं गतां बुधः।

[पद्मासनम्]

पद्मासनं तु संपूज्य पद्ममुद्रां तु दर्शयेत् ॥ ५८ ॥

[1] cf. *Svāyambhuva*, *paṭala* 17, vers 20, 38-40:
प्रातःसन्धिविशेषेण सौरपूजाविधिं शृणु। इयं पूजा प्रकर्तव्या बेरे वा चक्रकेऽथवा ॥ . . .
पूर्वास्यश्चोत्तरास्यो वा भानुं संपूजयेत्ततः। दण्डिनं पिङ्गलं चैव गणेशं गुरुमेव च ॥
प्रभूतासनमेवं च विमलासनमेव च। सारासनमतश्चैव आराध्यासनमेव च ॥
सुखासनं परं प्रोक्तं पद्मासनमिति स्मृतम् ॥

[2] Les vers 52 à 58*a*, 59 à 62 et 64*b* à 69 sont cités dans la *Śaivasiddhānta-saṃgraha*, ms. p. 93-96.

[3] S: द्विपादं च द्विहस्तकम्.

[4] A et B: कर्ण pour कण्ठ.

[5] A: विमला pour विमल.

[6] A: सारा pour सार.

[7] S: चतुर्वक्त्रं.

[8] B: जटामकुटधारिणम्.

[9] A: घण्टानाश्चक्षुश्च धारितं बुधः; B: घण्टां च चक्षुश्चं धारितं बुधः; S: चण्डेन इषू च धारितं बुधः.

[10] A: आराध्यायमिति ज्ञात्वा; B: आराध्यं च इति ध्यात्वा.

[11] A, B et S: सौराभ्यां.

[12] A: पश्चात् परं सुखां ध्यात्वा; S: पश्चात्परं सुखं ध्यात्वा.

[13] A: दंष्ट्रा च दीर्घमग्नं गतं बुधः; B: दंष्ट्रादीन् दीर्घमग्नं गतं बुधम्; S: दीर्घमग्निगतं बुधः.

[1] [अष्टशक्तिपूजा]

[दीप्ताध्यानम्]

[2]एकवक्त्रां त्रिणेत्रां च रक्तवर्णामिति स्मृताम्। [3]जटामकुटशोभां च [4]रक्तवस्त्रामिति स्मृताम्॥ ५९॥
वामहस्ते तु वरदं चामरं दक्षहस्तके। [5]दीप्ताया ध्यानमेवोक्तं [6]सूक्ष्माया ध्यानमुच्यते॥ ६०॥

[सूक्ष्माध्यानम्]

[7]त्रिवक्त्रां च द्विनयनां [8]बिन्दुरूपामिति स्मृताम्। [9]चतुर्हस्तां [10]द्विपादां च [11]पीताम्बरसमन्विताम्॥ ६१॥
दर्पणं चामरं [12]चैवाप्यभयं वरदं तथा। [13]सूक्ष्माया ध्यानमेवोक्तं [14]जयाध्यानमतः परम्[15]॥ ६२॥

* * * * * *

[विभूतिध्यानम्]

[16]द्विमुखां च द्विनेत्रां च कृष्णवर्णां कराम्बुजे। अभयं वरदं चैव सर्वाभरणभूषिताम्[17]॥ ६३॥
[18]विभूतिध्यानमेवोक्तं विमलाध्यानमुच्यते[19]।

[विमलाध्यानम्]

[20]रक्तवर्णां त्रिणेत्रां च पीतवस्त्रां चतुर्मुखाम्॥ ६४॥
दण्डं [21]कमण्डलुं चैव दर्पणं छत्रचामरम्। [22]विमलाध्यानमेवोक्तममोघाध्यानमुच्यते[23]॥ ६५॥

---

[1] cf. *Aṃśumad*, *nityapūjāvidhipaṭala*, ms. p. 43-45:
कर्णिकां च यजेन्मध्ये पूजयेत्तु यथाक्रमम्। दीप्तायै चैव सूक्ष्मायै जयायै च नमोऽन्तकम्॥
भद्रायै च विभूत्यै च विमलायै नमो नमः। अमोघां विद्युतां चैव सर्वतोमुख्यमेव च॥
गन्धैः पुष्पैश्च मध्यादि ईशानान्तं समर्चयेत्॥

[2] A et S: एकवक्त्रं त्रिणेत्रं च रक्तवर्णमिति स्मृतम्.
[3] B: जटामकुटसोमां च; S: जटामकुटसौभाग्यं.
[4] A: रक्तवर्णमिति स्मृतम्.
[5] A: दीप्ताध्यानमेवोक्तं.
[6] A: सूक्ष्मं चैवमिति स्मृतम्; S: सूक्ष्माध्यानमिति स्मृतम्.
[7] A: त्रिवक्त्रं च द्विनेत्रं च; S: त्रिवक्त्रं तु द्विनेत्रं च.
[8] A et S: बिन्दुरूपमिति स्मृतम्.
[9] A: चतुर्हस्तं; S: चतुर्हस्त.
[10] A, B et S: द्विपादेन.
[11] A et S: पीताम्बरसमन्वितम्.
[12] A, B et S: चैव अभयं.
[13] A: सूक्ष्मं च ध्यानमेवोक्तं; S: सूक्ष्माध्यानमेवोक्तं.
[14] S: विमलाध्यानमतः शृणु.
[15] Les vers qui donnent la définition des Jayā et Bhadrā manquent dans les manuscrits.
[16] A: द्विमुखं च द्विनेत्रं च कृष्णवर्णं कराम्बुजम्.
[17] A: भूषणम् pour भूषिताम्.
[18] B: विभूती pour विभूति.
[19] A: अतः परम् pour उच्यते.
[20] A et S: रक्तवर्णं त्रिणेत्रं च चतुर्मुखं पीतवस्त्रकम्.
[21] A: कमण्डलं.
[22] A: विमल pour विमला; S: विमलं.
[23] A: मोघाध्यानमतः परम् pour अमोघाध्यानमुच्यते; S: अमोघाध्यानतत्परम्.

[अमोघाध्यानम्]

पीतवर्णामिमां[1] ध्यात्वा [2]द्विनेत्रां च द्विहस्तकाम्। [3]जटामकुटसंयुक्तां चामरं चाभयं तथा ॥ ६६ ॥
[4]सर्वाभरणसंपूर्णामावाह्याथ प्रपूजयेत्। अमोघाध्यानमेवोक्तं [5]विद्युद्ध्यानमतः परम् ॥ ६७ ॥

[विद्युद्ध्यानम्]

[6]श्वेतवर्णामिति ज्ञेयामेकवक्त्रां त्रिणेत्रकाम्[7]। [8]चतुर्हस्तां द्विपादां च [9]सर्वाभरणभूषिताम् ॥ ६८ ॥
वामहस्तेन [10]कुम्भं च [11]दक्षहस्ते तु [12]चामरम्। अभयं वरदं चैव [13]पद्मासनस्थितां पराम् ॥ ६९
[14]अष्टशक्तीश्च संपूज्य चावाह्याथ प्रपूजयेत्। [15]संयोज्य विस्फुरां मुद्रां पश्चात्कर्णिकमध्यके ॥ ७० ॥
[16]षट्कोणस्य तु [17]मध्ये तु ह्रींकारं तु सुसंस्थितम्।

[18][सूर्यध्यानम्]

एकवक्त्रं [19]द्विनेत्रं च द्विहस्तं च द्विपादकम् ॥ ७१ ॥

1 A et S: इदं pour इमां.

2 A: द्विनेत्रं च द्विहस्तकम्.

3 A: जटामकुटमिति ज्ञेयं; S: जटाचूडमिति ज्ञेयं.

4 A et S: सर्वाभरणसंपूर्णमावाहनं तु पूजयेत्.

5 A et S: विद्याध्यानम् pour विद्युद्ध्यानम्.

6 A: श्वेतवर्णमिदं ज्ञेयम्; S: श्वेतवर्णमिति ज्ञेयम्.

7 A et S: एकवक्त्रं त्रिणेत्रकम्.

8 A: चतुर्हस्तं द्विपादं च; S: चतुर्हस्तद्विपादं च.

9 A et S: सर्वाभरणभूषितम्.

10 A et S: कुम्भेन.

11 A et S: दक्षहस्तं तु.

12 S: वाकरम्.

13 A et S: पद्मासनस्थितं परम्.

14 A: अष्टशक्त्येन संपूज्य आवाहनं प्रपूजयेत्.

15 A: विस्फुरमुद्रां संयोज्य.

16 A et B: षट्कोणेन.

17 B: मध्येन.

18 cf. *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala* 10, vers 17-20:

श्वेतपङ्कजसंरूढं जपापुष्पनिभं शुभम्। ज्वलद्रक्तादितेजौघं मण्डलान्तर्व्यवस्थितम् ॥
अनेकदीपसंकाशं मणिमौलिविराजितम्। रक्तांशुकपरीधानं रक्तचन्दनचर्चितम् ॥
बाहुमूलगतश्वेतपुण्डरीककरद्वयम्। हारकेयूरकटकं मुद्रायुक्ताङ्गुलिं शुभम् ॥
एकाननं विशालाक्षं द्विभुजं भास्करं विभुम्। सहस्ररश्मिसंयुक्तं चिन्तयेन्मूर्तिरूपिणम् ॥

cf. *Ajita*, *paṭala* 56, vers 41-43:

ततः सहस्रकिरणं प्रभामण्डलमण्डितम्। पुण्डरीकस्थितं शान्तं रक्तवर्णं द्विलोचनम् ॥
रक्ताम्बरपरीधानं सर्वाभरणभूषितम्। पुण्डरीकद्वयव्यापिकरपङ्केरुहद्वयम् ॥
ध्यात्वा सूर्यं तदा देवम्" ॥

cf. *Cintya*, *paṭala* 10, vers 21-25:

प्रभूतमासनं कल्प्यमाराध्यं पद्मासनम्। कर्णिकां च यजेन्मध्ये पूजयेद् ध्यानरूपकम् ॥
सौकुङ्कुमधरं काशं सर्वाभरणभूषितम्। द्विनेत्रं चारुवदनं रक्तमाल्यानुलेपनम् ॥
चतुर्भुजसमोपेतं वरहस्ताम्बुजद्वयम्। अभयवरदोपेतं प्रभामण्डलमण्डितम् ॥
उपवीतसमायुक्तमुषादेवीसमन्वितम्। पद्मस्थितं रथारूढमरुणेन समन्वितम् ॥
ध्यात्वाभ्यर्च्य षडङ्गेन परिवारसमन्वितम् ॥

रक्तवर्णमिति ज्ञेयं रक्ताम्बरमतः परम् । [1]श्वेताब्जे चोत्करोद्बद्धेनाब्जयुग्मेन संस्थितम् ॥ ७२ ॥
[2]रक्तमाल्यं च [3]पुष्पं च [4]रक्तालेपनधारिणम् । [5]इत्येतद्ध्यानमेवोक्तमावाह्यैनं तु पूजयेत् ॥ ७३ ॥

[आवाहनाद्युपचाराः]

न्यासं तालत्रयं कृत्वा दिग्बन्धं [6]चावकुण्ठनम् । [7]मूर्तिमन्त्रेण चावाह्य [8]मूलेनावाहनं पुनः ॥ ७४ ॥
तन्मूलमन्त्रमुच्चार्य चादित्यावाहनं तथा । स्थापनं सन्निधानं च सन्निरोधनयोजकम् ॥ ७५ ॥
अविघ्नं [9]लिङ्गमुद्रां च नमस्कारमुद्रया स्थितम् । पाद्याचमनार्घ्यं दत्त्वा नाराचमुद्रया स्थितम् ॥ ७६ ॥
हृदयादीनि संपूज्य दिग्बन्धनावकुण्ठनम्[10] । अभ्यङ्गलेपनं चैव विधिस्नानं प्रवेशकम् ॥ ७७ ॥
[11]आर्द्रवस्त्रं [12]विसृज्याथ धौतवस्त्रं [13]तु योजयेत् । [14]वस्त्रमाभरणं लेपः सर्वालंकार[15]भूषणम् ॥ ७८ ॥
अर्घ्यं तु मूर्ध्नि संयोज्य [16]धूपदीपं तु दापयेत् । हृदादिपूजां [17]विज्ञाप्यामृतमुद्रां तु योजयेत् ॥ ७९ ॥

[हृदादिषडङ्गपूजा]

[हृदयम्]

[18]एकवक्त्रं [19]च संचिन्त्य [20]द्विनेत्रं च चतुर्भुजम् । रक्तवर्णमिति ध्यात्वा शूलं खड्गं च दण्डकम् ॥८०॥

cf. *Aṃśumad, nityapūjāvidhipaṭala*, vers 46-48:
तदन्ते त्वासनं कल्प्य मूर्तिध्यानमनुस्मरन् । श्वेतारविन्दमध्यस्थं जपाकुसुमसन्निभम् ॥
भास्वद्रुधिरसङ्काशं तेजोमण्डलमध्यगम् । भुजासक्तसमुत्फुल्लसनालाब्जद्विहस्तकम् ॥
एकवक्त्रं रविं ध्यायेद्रक्तवस्त्रं द्विनेत्रकम् ॥
19 A: त्रिनेत्रं.

1 A: श्वेताब्जोत्करोश्वत्थमजयुक्तेन ; B: श्वेताब्जोत्करोवद्धमजयुक्तेन.
2 A: रक्तमाल्या च ; B: रक्तमाला च.
3 A et B: पुष्पेण.
4 A: रक्तालेपनधारितः ; B: रक्तलेपनधारितम् .
5 A et B: इत्येते ध्यानमेवोक्तमावाहनं तु.
6 A: चावगुण्ठनम् .
7 A: मूर्तिमन्त्रैस्त वामाह्य.
8 A et B: मूलमावाहनं.
9 A: लिङ्गमुद्रा च.
10 A: अवगुण्ठनम् pour अवकुण्ठनम् .
11 B: आर्द्र वस्त्रं.
12 A: विसर्जेत.
13 B: सुयोजयेत् .
14 A et B: वस्त्राभरणलेपेन.
15 A: भूषितम् pour भूषणम् .
16 B: दीपधूपं.
17 B: विज्ञाप्य घृतमुद्रां.
18 Les vers 80 à 81, 82*b* à 87 et 88*b* à 90 sont cités dans le *Śaivasiddhāntasaṃgraha*, ms. p. 102-103.
19 A, B et S: एकवक्त्रेण.
20 A: द्विनेत्रं चतुर्हस्तकम् ; S: चतुर्हस्तं द्विनेत्रकम् .

[1]जटामकुटधारिणं [2]वरदमासने स्थितम् । अग्निकोणे तु संपूज्य हृदयादींस्तु [3]पूजयेत् ॥ ८१ ॥
[4]इत्येवं [5]हृदि संपूज्य पश्चाच्छिरसि पूजयेत् ।

[शिरः]

त्रिवक्त्रं च [6]द्विपादं च चतुर्हस्तं द्विनेत्रकम् ॥ ८२ ॥
कृष्णवर्णमिदं ध्यात्वा [7]नित्यं संपूजयेद्बुधः । पाशं चैवाक्षमालां चाप्यभयं वरदं तथा ॥ ८३ ॥

[शिखा]

[8]निर्ऋतिकोणे संपूज्य शिखां पश्चात्तथैव च । [9]पीतवर्णामिति ध्यात्वा [10]पीतवक्त्रां श्रियावहाम् ॥
अभयं वरदं चैव [11]द्विनेत्रां च द्विवक्त्रकाम् । शिखाया ध्यानमेवोक्तं [12]कवचध्यानमुच्यते ॥ ८५ ॥

[कवचम्]

चतुर्वक्त्रं त्रिणेत्रं च सप्तहस्तं द्विनासिकम् । जटामकुटसंस्थं च[13] वरदं चाभयं तथा ॥ ८६ ॥
पद्मं नीलोत्पलं चैव [14]कुम्भं चक्रमिति स्मृतम् । शङ्खं पद्मासनं चैवमैशान्यां[15] दिशि पूजयेत् ॥ ८७ ॥
कवचध्यानमेवोक्तमस्त्रध्यानमतः परम् ।

[अस्त्रम्]

पञ्चवक्त्रं त्रिणेत्र च जटामकुटधारिणम् ॥ ८८ ॥
[16]इन्दुविस्तीर्णदंष्ट्रं च [रक्तास्यं र]क्तवर्णकम् । चतुर्हस्तं द्विपादं च[17] [18]सौभाग्यमश्ववाहनम् ॥ ८९ ॥
खड्गं चैवाक्षमालां चाप्यभयं वरदं तथा । [19]सहस्रार्कप्रतीकाशमावाह्यैनं तु पूजयेत्[20] ॥ ९० ॥
पाद्यमाचमनं चैवाप्यर्घ्यं शिरसि विन्यसेत् ।

[नवग्रहपूजा]

[21]पश्चाद्ग्रहाश्च संपूज्या [22]आपूर्वाद्युत्तरान्तकम् ॥ ९१ ॥

---

[1] A, B et S: जटमकुटधोरण.
[2] A et S: वरदमासनं स्थितम्; B: वरदमासनं तया.
[3] B: योजयेत्; S: हृदयार्घ्यं तु पूजयेत्.
[4] A: इत्येते; B: इत्थं तु.
[5] B: हृदयं पूज्य.
[6] A B et S: द्विपादेन.
[7] B: तन्नित्यं पूजयेद्बुधः; S: ईशे संपूजयेच्छिरः.
[8] A: निर्ऋतिकोणेषु संपश्चाच्छिखायां च तथैव च; B: नैर्ऋते कोणके पूज्य शिखां पश्चात्तथैव च S: निर्ऋतिकोणके पश्चांच्छिखायां तु तथैव च.
[9] A, B et S: पीतवर्णमिति ध्यात्वा.
[10] A: पीतवक्त्रं; B: पीतवर्णं; S: पीतवक्त्र.
[11] A, B et S: द्विनेत्रं च द्विवक्त्रकम्.
[12] कवचाध्यानतत्परम्; S: कवचेन मतः परम्.
[13] A et S: संस्थाश्च; B: संस्थां च.
[14] A: कुम्भचक्रमिति; S: कुम्भश्चक्रमिति.
[15] S: वायव्यां pour ऐशान्यां.
[16] S: दुन्दु pour इन्दु.
[17] A, B et S: द्विपादेन.
[18] A: सौभाग्यं नश्ववाहनम्; B: सौभाग्यन्नेध्ववाहनम्; S: सौभाग्यस्य च वाहनम्.
[19] A: सहस्रादिन pour सहस्रार्क; S: सहस्रादि.
[20] A, B et S: आवाहनं तु पूजयेत्.
[21] A et B: पश्चाद्ग्रहांश्च संपूज्य.
[22] A: पूर्वादि उत्तरां दिशि.

एकवक्त्रं द्विनेत्रं च पीतवर्णमिति स्मृतम् । वामहस्ते तु नागं च दक्षहस्ते तु पद्मकम् ।। ९२ ।।
सोमादीशानपर्यन्तमिति[1] रूपं विचिन्तयेत् । शनैश्चरादि[2]केत्वन्तानग्निकोणादि पूजयेत् ।। ९३ ।।

[सोमध्यानम्]

ईशानदिशि [3]पूजेत्तु शुक्लवर्णमतः परम् । चतुर्वक्त्रं त्रिणेत्रं च [4]नमस्कारमुद्रया स्थितम् ।। ९४ ।।
व्यालमुद्रां च [5]वरदं हृदयादीनि पूजयेत् । अस्त्रं त्रिशूलमुद्रां च [6]सोमे च व्यालमुद्रया ।। ९५ ।।

[7][उषाध्यानम्]

[8]श्यामवर्णामिति ज्ञेयां द्विनेत्रां च द्विनासिकाम्[9] । नीलोत्पलं च वामेन दक्षहस्तेन पङ्कजम् ।। ९६ ।।
सौभाग्यं पीतवस्त्रेण उषाध्यानं [10]ततः परम् । [11]भानोस्तु दक्षिणे भागे चावाह्याथ प्रपूजयेत् ।। ९७ ।।
उषाध्यानमिति प्रोक्तं प्रत्युषाध्यानमुच्यते ।

[प्रत्युषाध्यानम्]

[12]एकाननां द्विनेत्रां च [13]द्विहस्तां च द्विपादकाम् ।। ९८ ।।
[14]श्वेतवर्णामिति ज्ञेयां [15]सर्वाङ्गकुङ्कुमालयाम् । [16]सर्वाभरणभूष्यां च वामहस्तेन चम्पकम् ।। ९९ ।।
[17]कुमुदं दक्षहस्तेन [18]विश्वरूपपरायणाम् । [19]आदित्यस्य वामभागे [20]चावाह्याथ सुपूजयेत् ।। १०० ।।

[1] B: इत्थं pour इति.
[2] B: केत्वन्तम् pour केत्वन्तान्.
[3] On trouve fréquemment les mots पूजेत्, हुनेत्, ग्रहेत् etc., dans les textes des āgama ; voir note 6 p. 69.
[4] B: नमस्कारमुद्रान्वितम्.
[5] A omet वरदं.
[6] A et B: सोमेवं ? pour सोमे च.
[7] cf. *Acintyaviśvasādākhya*, *paṭala* 10, vers 32-34:

उषादेवीं दक्षभागे प्रत्युषां वामपार्श्वके । द्विभुजां च द्विनेत्रां च सरोजवदनान्विताम् ।।
सर्वाभरणसंयुक्तां सर्वलक्षणसंयुताम् । उभये सविधे ध्यात्वा पूजयेत्साधकोत्तमः ।।
ओं ह्रीं उषादेव्यै नमः ।। ओं ह्रीं प्रत्युषायै नमः ।।

[8] Les vers 96, 97*a*, 98*b*, 99*b* et 100*a* sont cités dans le *Śaivasiddhāntasaṃgraha*, ms. p. 98.
[9] A, B et S: श्यामवर्णमिति ज्ञेयं द्विनेत्रं च द्विनासिकम्.
[10] B: अतः परम्; S: इति स्मृतम्.
[11] A: भास्करं दक्षभागेन आवाहनं तु पूजयेत्.
[12] A et B: एकाननं द्विनेत्रं च; S: एकाननद्विनेत्रा च.
[13] A et B: द्विहस्तं च द्विपादकम्; S: द्विहस्ता श्वेतवर्णका.
[14] A et B: श्वेतवर्णमिति ज्ञेयं.
[15] A: सर्वाङ्गं कुङ्कुमालयम्; B: सर्वाङ्गं कुङ्कुमाङ्कितम्.
[16] A: सर्वाभरणभूषेण ; B: सर्वाभरणभूष्यं च.
[17] S: कुमुदं दक्षिणे हस्ते वामहस्तेन चम्पकम्.
[18] A: विश्वरूपपरायणी; B: विश्वरूपपरायणीम्.
[19] A et B: आदित्यवामभागेन.
[20] A: आवाहनं सुपूजयेत्; B: आवाह्याथ सुपूजयेत्.

[1]धूपं दीपं च नैवेद्यं ताम्बूलं छत्रचामरम् । पाद्यमाचमनं [2]चैवाप्यर्घ्यं तु [3]मुखवासकम् ॥ १०१ ॥
[4]दूर्वाक्षतांश्च पुष्पं च [5]मकुटे चैव योजयेत् । अष्टादशकसंख्याकनमस्काराः प्रदक्षिणम् ॥ १०२ ॥
यथाशक्ति च दण्डेन [6]स्तोत्रं नृत्तं तु योजयेत् ।

[अष्टपुष्पार्चनम्]

अष्टपुष्पं ददेत्पश्चान्मकुटे[7] मूर्ध्नि कर्णके ॥ १०३ ॥
हृदये नाभिगुह्ये च जान्वधः पादयोरपि[8] ।

[अष्टपुष्पाणि]

अर्कपङ्कजबिल्वानि नन्द्यावर्तं च पाटली ॥ १०४ ॥
करवीरं चम्पकं च नीलोत्पलमथाष्टमम् । [9]अस्त्राद्यासनपर्यन्तं मन्त्रं जप्यात्तु देशिकः ॥ १०५ ॥
[10]सर्वं देवादि संयोज्य पराङ्मुखार्घ्यं तु पूजयेत् । अर्घ्यं पराङ्मुखं दत्त्वा संहारमुद्रया स्पृशेत् ॥१०६॥
[11]चण्डपूजने पश्चात्तदासनमिति कल्पयेत् । मूर्तिमन्त्रेण चावाह्य [12]मूलेनावाहयेत् पुनः ॥ १०७ ॥
स्थापनं संनिधानं च [13]संनिरोधनकं ततः । वस्त्राभरणलेपं च सर्वद्रव्येण योजयेत् ॥ १०८ ॥
पाद्यमाचमनं चैव नैवेद्यं [14]च प्रदापयेत् । [15]किंचिज्जपेन संस्कृत्य निर्माल्येन सुयोजयेत् ॥ १०९ ॥
संहारमुद्रया चैतन्मन्त्रेण [16]च जपं तथा । भस्म निक्षिप्य [17]सर्वाङ्गे कृत्वा न्यासं प्रवेशयेत् ॥ ११० ॥
[18]सौरपूजा त्वियं प्रोक्ता [19]शिवपूजा ततः परम् ॥ १११ ॥

इति [20]रौरवागमे [21]सौरपूजाविधिपटलः

[1] A: धूपदीपं.
[2] A et B: चैव अर्घ्यं.
[3] A: मुखवासने.
[4] A et B: दूर्वाक्षतं च.
[5] A et B: मकुटं.
[6] A et B: स्तोत्रनृत्तं.
[7] A et B: मुकुटे pour मकुटे.
[8] B: पादमेव च pour पादयोरपि.
[9] A: अस्त्रादि आसनान्तं च.
[10] A: सर्वदेवादि.
[11] A: चण्डपूजेन.
[12] A: मूलमावाहनं ; B: मूलमावाहयेत्.
[13] A: संनिरोधेन योजयेत्.
[14] B: तु.
[15] B: किंचिज्जप्त्वा तु मूलेन.
[16] B: एव pour च.
[17] A et B: सर्वाङ्गं.
[18] B: प्रोक्ता तु सौरपूजेयं.
[19] B: शिवपूजां.
[20] B: रौरवे pour रौरवागमे.
[21] B: सौरपूजाविधिर्नाम तृतीयः पटलः.

BIBLIOGRAPHIE

I

IMPRIMÉS

Aghoraśivācāryapaddhati voir *Kriyākramadyotikā.*

Amarakośa (ou *Nāmaliṅgānuśāsana*), Oriental Book Agency, Poona, 1941.

Bharatakośa par M. Ramakṛṣṇa Kavi, Veṅkaṭeśvara Oriental Institute, Tirupati, 1951.

Bhāvaprakāśa par Bhāvamiśra, 2 vols., Motilāl Banārasīdās, Delhi, 1958.

Carakasaṃhitā, Nirṇayasāgar Press, Bombay, 1933.

Īśānaśivagurudevapaddhati par Īśānaśivagurudevamiśra; éd. par T. Gaṇapatiśāstri, vol. I *Sāmānyapāda,* vol. II *Mantrapāda,* vol. III *Kriyāpāda, paṭala* 1-30; vol. IV *Kriyāpāda, paṭala* 31-64 et *Yogapāda,* Trivandrum Sanskrit Series n° 69, 72, 77 et 83, 1925.

Kāmikāgama, 2 vols., ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras, 1909 (car. grantha).

Kāraṇāgama, ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras (vol. I *Pūrvakāraṇāgama,* 1921; vol. II *Uttarakāraṇāgama,* 1901) (car. grantha).

Kiraṇāgama, Sivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1932 (I *Vidyāpāda*; II *Kriyāpāda*; III *Caryāpāda*; IV *Yogapāda*) (car. grantha).

Kittel, F. : *A Kannada-English Dictionary,* Basel Mission, Mangalore, 1894.

Kriyādīpikā par Śivāgrayogīndrajñānaśivācārya, Muttukumara tampirān, Madras, 1929 (car. grantha).

Kriyākramadyotikā (ou *Aghoraśivācāryapaddhati*) par Aghoraśivācārya, avec le commentaire *Prabhā* de Nirmalamaṇideśika, Chidambaram, 1927 (car. grantha).

Kumāratantra, ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras, 1915 (car. grantha).

Liṅgapurāṇa, Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1924.

Mahābhārata, 8 vols., Madhva Vilas Book Depot, Kumbhakōṇam, 1906-1914.

Mantramahārṇava, Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1903.

Mataṅgapārameśvarāgama, Vidyāpāda, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1924.

Mokṣakārikā avec le commentaire de Bhaṭṭarāmakaṇṭha, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1925.

Mṛgendrāgama (*Vidyāpāda* et *Yogapāda*) avec les commentaires de Bhaṭṭanārāyaṇakaṇṭha et Aghoraśivācārya; Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1928.

Nannūl, i. mā. Kopālakiruṣṇa koNār, Maturai, 1940.

Nāṭyaśāstra de Bharata, Nirṇayasāgar Press, Bombay, 1943.

Parārthanityapūjāvidhi (ou *Śivālayanityapūjāvidhi*) par Aghoraśivācārya, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1930 (car. grantha).

Parārthanityapūjāvidhi (ou *Īśānaśivācāryapaddhati*) par Īśānaśivācārya, éd. par Sāmbaśivācārya, Kuḍimiyāmalai, 1912 (car. grantha).

Parārthaśivālayanityapūjāsaṃgraha par Kaṇḍanūr A. Rāmanātha gurukkaḷ, Ālāla çuntarar çivāçārya çaṅkam, Tiruccendur, 1956 (car. grantha).

Pavitrotsavavidhi, ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras, 1929 (car. grantha).

Ṛgveda-saṃhitā, éd. par S. D. Satvalekar, Svādhyāyamaṇḍala, Audh, 1940.

Śabdakalpadruma par Rājā Rādhākānta deva, 5 vols., Baptist Mission Press, Calcutta, 1886.

Sakalāgamasārasaṃgraha, ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras, 1912 (car. grantha).

Śārṅgadharasaṃhitā par Śārṅgadhara, Nirṇayasāgar Press, Bombay, 1946.

Saurapurāṇa, Ānandāśrama Sanskrit Series n° 18, Poona, 1924.

Śivāgamaśekhara (ou *Śivaliṅgapratiṣṭhāvidhi*) 2 vols. par ça. Kumāra çuvāmik kurukkaḷ, Paruttiturai, YāLppāṇam, 1949, 1953 (car. grantha).

Śivapurāṇa, Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1954.

Śivarahasya, 30 vols., Jayacāmarājendra grantharatnamālā n° 32, Palace Publications, Mysore, 1946-1953, (car. kannaḍa).

Śivārcanacandrikā par Appayadīkṣita, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1922.

Skandapurāṇa, 7 vols., Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1908-1909.

Somaśambhupaddhati (ou *Kriyākāṇḍakramāvalī*) par Somaśambhuśivācārya, Śivāgamasiddhāntaparipālanāśaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1931.

Suprabhedāgama, ÇivañāNapotayantraçālai, Çintātiripēṭṭai, Madras, 1907 (I *Kriyāpāda*; II *Caryāpāda*; III *Yogapāda*; IV *Jñānapāda*) (car. grantha).

Suśrutasaṃhitā par Suśruta, Nirṇayasāgar Press, Bombay, 1945.

Taittirīyabrāhmaṇa, 3 vols., Ānandāśrama Sanskrit Series n° 37, Poona, 1934.

Taittirīyāraṇyaka, avec le commentaire de Bhaṭṭabhāskara, 3 vols., Government Oriental Library Series, n° 26, 27 et 29, Mysore, 1902.

Taittirīyasaṃhita, 6 vols., Ānandāśrama Sanskrit Series, n° 42, Poona, 1940.

Tamil Lexicon, 7 vols., University of Madras, 1936.

Tattvasaṃgraha avec le commentaire de Aghoraśivācārya, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsaṃgha, Dēvakōṭṭai, 1923.

II

Manuscrits

Acintyaviśvasādākhya, copies des manuscrits de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai et de A. Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr. (n° T. 7 et 8).

Āgamārthasaṃgraha, ms. n° 258, Oriental Institute, University of Mysore.

Ajitāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (n° T. 9 et 10).

Aṃśumadāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (n° T. 3 et 6).

Aṃśumadāgama, *nityapūjāvidhipaṭala*, copie du manuscrit de Sadāśiva Paṇḍita Śivācārya, Tiruchengoḍu (n° T. 5).

Aṃśumatkāśyapa, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de Nāgarāja gurukkaḷ, Periyakuḷam (No T. 1 et 2).

Candrajñānāgama, copie du manuscrit de Subrahmaṇya gurukkaḷ, KuNRakkuḍi (n° T. 12).

Cintyāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de Svāminātha Śivācārya, Tiruvāḍudurai. (n° T. 13 et 14).

Dīptāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (n° T. 15 et 16).

Makuṭāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, de Kanaka dīkṣitar, Tirunelvēli et de A. Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr (n° T. 18, 19 et 20).

Mataṅgāgama, *Kriyāpāda*, copie du manuscrit de Subrahmaṇya gurukkaḷ, KuNRakkuḍi (n° T. 21).

Niśśvāsakārikā, copie du manuscrit de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (n° T. 17).

Padmapurāṇa, manuscrit de l'Institut Français d'Indologie (I. F. I. n° 10831).

Sahasrāgama, copie du manuscrit de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr (n° T. 33).

Śaivāgamapaddhati, copie du manuscrit de J. Viśvanātha gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam (n° T, 47).

Śaivasiddhāntasaṃgraha, copie du manuscrit de Sadāśivapaṇḍitaśivācārya, Tiruchengoḍu (n° T. 46).

Skandapurāṇa, *Sanatkumārasaṃhitā*, manuscrit de l'I.F.I., n° 10712.

Sūkṣmāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, de Kanaka dīkṣitar, Tirunelvēli et de J. Viśvanātha gurukaḷ, Mēlmaṅgalam (n° T. 36, 37 et 38).

Suprabhedāgamapaddhati, copie du manuscrit de J. Viśvanātha gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam (n° T. 26).

Svāyambhuvāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de Kanaka dīkṣitar, Tirunelvēli (n° T. 39 et 40).

Vāruṇapaddhati, copie du manuscrit de Ayyāmaṇi Śivācārya, Tiruvāḍānai (N° T. 55).

Vīrāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, de Subrahmaṇya gurukkaḷ, KuNRakkuḍi et de Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr (n° T. 29, 30 et 31).

Yogajāgama, copies des manuscrits de M. K. Sundarseśa Baṭṭar, Madurai et de J. Viśvanātha gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam (N° T. 24 et 26).[1]

[1] Le N° T se réfère à la transcription ou copie des manuscrits de l'Institut Français d'Indologie, Pondichéry.

ADDENDA ET ERRATA

Page	7,	note	3,			au lieu de: lire, lire: lit			
,,	11,	,,	8,	ligne	2	supprimer " le " avant " Aghoraśivācārya "			
,,	16,	,,	13,	,,	2	au lieu de: le *Rauravāgama* lire: le *Rauravottara*			
,,	22,			,,	7	lire: (४) (ओं) अभवाय लक्ष्म्यै नम:			
,,	23,			,,	8	lire: (१२) ओं मन भ्रामिण्यै नम:			
,,	26,	,,	2,	,,	1	au lieu de: Śud lire: Sud			
,,	,,	,,	3,			,,	per lire: par		
,,	29,	śloka	5 b			lire: श्यामाभास्ता धरण्याद्या:			
,,	,,	,,	6 b			au lieu de:	यं lire: यां		
,,	30,	,,	6 b			,,	तौ lire: ते		
,,	33,	,,	1 a			,,	उदङ्मुखो	lire:	उदङ्मुख:
,,	,,	,,	6 a			,,	पितृणां	,,	पितॄणां
,,	34,	note	11,	,,	3	,,	ci-dessou	,,	ci-dessous
,,	38,	śloka	13 b			,,	ब्रह्माण्डमर्चयित्वा	,,	ब्रह्माणमर्चयित्वा
,,	,,	note	2,	,,	1	,,	details	,,	détails
,,	40,	śloka	27 a			,,	विन्यस्यार्चनमारमेत्	,,	विन्यस्यार्चनमारभेत्
,,	43,	note	9,	,,	1	,,	lit	,,	lisent
,,	,,	,,	26			,,	cet	,,	ce
,,	44,	,,	1			,,	,,	,,	,,
,,	46,	śloka	3 b			,,	चण्डिकां यां	,,	पिण्डिकायां
,,	48,	note	6,	,,	7	,,	méme	,,	même
,,	,,	,,	,,	,,	8	,,	reconstiuèe	,,	reconstituée
,,	51,	śloka	30 b			,,	दत्त्वौदनादि	,,	दत्तौदनादि
,,	55,	note	18,	,,	1	,,	neuf	,,	dix
,,	58,	śloka	20 a			,,	सर्वतश्चोर्ध्वगांस्तरेत्	,,	सर्वतश्चोर्ध्वगान्स्तरेत्
,,	,,	,,	24 b			,,	चतुर्दिक्परिधींस्तीर्य	,,	चतुर्दिक्परिधीन्स्तीर्य
,,	59,	,,	26 a			,,	मतिमामांस्ततोऽसौ	,,	मतिमांस्ततोऽसौ

TABLE DES MATIÈRES

PAGE

PUBLICATIONS DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE

Nos.

1. Kārāvelane—*Kāreikkālammeiyār*. Oeuvres éditées et traduites. Introduction par Jean Filliozat. 1956
2. Jean Filliozat—*Les Relations Extérieures de l'Inde* (1)
    1. *Les Échanges de l'Inde et de l'Empire Romain aux Premiers Siècles de l'Ère Chrétienne.*
    2. *La Doctrine Brahmanique à Rome au IIIème Siècle.* 1956
3. Madeleine Biardeau—*Le Tattvabindu de Vācaspatimiśra.* Édition critique, traduction et introduction. 1956
4. J. Monchanin, J. Filliozat, A. Bareau—*Entretiens* 1955. 1956
5. Louis Renou—*Études sur le Vocabulaire du Ṛgveda.* Première Série. 1958
6. Suzanne Siauve—*La Voie vers la Connaissance de Dieu* (*Brahma-Jijñāsā*) *selon l'Anuvyākhyāna de Madhva.* 1957
7. Dev Raj—*L'Esclavage dans l'Inde Ancienne d'après les Textes Palis et Sanskrits.* Avec une préface du Dr. Jean Filliozat, Professeur au Collège de France 1957
8. Alain Daniélou—*Tableau comparatif des intervalles musicaux.* 1958
9. Alain Daniélou—*La Musique du Cambodge et du Laos.* 1957
10. André Bareau—*La Vie et l'Organisation des Communautés Bouddhiques Modernes de Ceylan.* 1957
11. Alain Daniélou et N. R. Bhatt—*Textes des Purāṇa sur la Théorie Musicale. Vol. I, Édition critique, traduction française et introduction.* 1959
12. Charlotte Vaudeville—*Kabīr Granthāvalī* (*Doha*). Avec introduction, traduction et notes. 1957
13. Madeleine Biardeau—*Sphoṭa Siddhi* (*La Démonstration du Sphoṭa*) *par Maṇḍana Miśra.* Introduction, traduction et commentaire Texte Sanskrit établi par N. R. Bhatt avec la collaboration de T. Ramanujam. 1958
14. Suzanne Siauve—*Les Noms Védiques de Viṣṇu dans l'Anuvyākhyāna de Madhva* (*Brahma-Sūtra I,* 1, *adhikaraṇa* 2 *à* 12). Texte avec traduction et notes. 1959
15. Charlotte Vaudeville—*Étude sur les Sources et la Composition du Rāmāyaṇa de Tulsī-Dās.* Traduction en hindi par J. K. Balbir. fasc. I 1959
16. Alain Daniélou et N. R. Bhatt—*Le Gītālaṃkāra.* L'ouvrage original de Bharata sur la musique, Édition critique, traduction française et introduction. 1959
17. Rasik Vihari Joshi—*Le Rituel de la Dévotion Kṛṣṇaïte.* Préface par Jean Filliozat. 1959